

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Diplomski studij povijesti

Sebastian Sobota

RASPAD JUGOSLAVIJE KROZ SPORTSKE DOGAĐAJE 1987. – 1991.
(THE BREAK-UP OF YUGOSLAVIA THROUGH SPORT EVENTS 1987. –
1991.)

DIPLOMSKI RAD

Zagreb,
ožujak 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Diplomski studij povijesti

RASPAD JUGOSLAVIJE KROZ SPORTSKE DOGAĐAJE 1987. – 1991.
(THE BREAK-UP OF YUGOSLAVIA THROUGH SPORT EVENTS 1987. –
1991.)

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Martin Previšić

Student: Sebastian Sobota

Zagreb,

ožujak 2017.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Raspad Jugoslavije kroz sportske događaje 1987. – 1991.*, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Martinu Previšiću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Sebastian Sobota

„...Nisi ti sad ništa bez nas

Tko ti je duša, srce, a i glas

Pa, kad sve to znaš

Ne srami se sad nas...“

1. Uvod	1
2. Teorijska osnova, hipoteze i prethodna istraživanja	3
2.1. <i>Analiza diskursa</i>	3
2.2. <i>Hipoteze</i>	4
2.3. <i>Prethodna istraživanja</i>	6
3. Izvori	9
4. Društveno-politički kontekst	9
5. O Sportskim novostima, Sprintu i Sportu – odnos spram nacionalizma i politike	14
5.1. <i>O nacionalizmu i politici općenito</i>	14
5.2. <i>Tito i Tuđman</i>	19
5.3. <i>JNA</i>	24
5.4. <i>Datumi i obljetnice</i>	25
5.5. <i>Dan mladosti</i>	26
5.6. <i>Partizanski marš u Kumrovcu</i>	27
5.7. <i>Partizanska olimpijada u Foči</i>	27
6. Pregled najvažnijih sportskih događaja za SFRJ 1987. – 1991.	28
6.1. <i>Nogomet</i>	28
6.1.1. <i>Nogometni turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.</i>	28
6.1.2. <i>U-20 Svjetsko prvenstvo u Čileu 1987.</i>	30
6.1.3. <i>Nogometni turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.</i>	31
6.1.4. <i>Svjetsko prvenstvo u Italiji 1990.</i>	32
6.1.5. <i>Utakmice hrvatske reprezentacije</i>	34
6.1.6. <i>Utakmice prvenstva i kupa SFRJ s političkim nabojem</i>	37
6.1.6.1. <i>Vojvodina – Dinamo, 18. veljače 1990.</i>	37
6.1.6.2. <i>Dinamo – Crvena Zvezda, 13. svibnja 1990.</i>	39
6.1.6.3. <i>Hajduk – Partizan, 26. rujna 1990.</i>	41
6.1.6.4. <i>Crvena Zvezda – Hajduk, 8. svibnja 1991.</i>	43
6.2. <i>Košarka</i>	43
6.2.1. <i>Eurobasket u Ateni 1987.</i>	43
6.2.2. <i>Košarkaški turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.</i>	44
6.2.3. <i>Košarkaški turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.</i>	45

6.2.4. Eurobasket u Zagrebu 1989.	45
6.2.5. Svjetsko prvenstvo u Argentini 1990.	46
6.2.6. Eurobasket u Rimu 1991.	50
6.3. Vaterpolo	52
6.3.1. Vaterski turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.	52
6.3.2. Europsko prvenstvo u Strasbourgu 1987.	53
6.3.3. Vaterski turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.	53
6.3.4. Europsko prvenstvo u Bonnu 1989.	54
6.3.5. Svjetsko prvenstvo u Perthu 1991.	55
6.3.6. Europsko prvenstvo u Ateni 1991.	57
7. Odnos sporta i politike u izvještavanju o sportskim događajima na tlu SFRJ	62
7.1. Univerzijada u Zagrebu 1987.	62
7.2. Eurobasket u Zagrebu 1989.	67
7.3. Europsko prvenstvo u atletici u Splitu 1990.	68
8. Ostali analizirani slučajevi nacionalizma kod sportaša i utjecaja politike na sport	73
8.1. Nogometaši i Nogometni klub Hajduk	73
8.1.1. Zvonimir Boban	73
8.1.2. Robert Prosinečki	74
8.1.3. Kujtim Shala	79
8.1.4. Ivica Osim	80
8.1.5. Ostali nogometaši	81
8.1.6. Hajduk	83
8.2. Košarkaši	87
8.3. Vaterski	90
8.4. Ostali	91
9. Zaključak	93
Summary	96
Bibliografija	97

1. Uvod

O raspadu SFRJ pisalo se i pisat će se na mnoge načine. U historiografiji je ta tema obrađena najviše kroz politički raspad države, ubrojena u sinteze povijesti Jugoslavije ili Jugoslavija, povijest Hrvatske, ili kroz memoaristiku. Bivša je državna zajednica uvijek aktualna i u politologiji, sociologiji i drugim društvenim i humanističkim znanostima.

Glavna je tema ovog rada moment, točnije momenti u povijesti kad je razdruživanje krenulo i u sportskom segmentu. Upravo ti trenuci često su i dan danas spominjani u hrvatskim medijima, ali i javnosti općenito. Govori se o svjetskom prvenstvu u košarci u Argentini, na kojem je Vlade Divac navodno gazio hrvatsku zastavu,¹ o utakmici jugoslavenske nogometne lige Dinamo – Crvena Zvezda, koja je trebala biti odigrana 13. svibnja 1990. na maksimirskom stadionu,² te o mnogim drugim sportskim događajima od kojih su neki uvršteni u ovaj rad. Oko tih trenutaka u sportskoj povijesti često se stvara određena mitomanska aura, u svrhu što žešćeg i što bržeg raskidanja svih veza s bivšom državom. Primjerice, srpski antropolog Ivan Đorđević u svojem istraživanju narativa srbijanskih medija tvrdi da je spomenuta utakmica iskorištena u izgradnji „hrvatskog etno mita, te predstavlja kamen temeljac u borbi za nezavisnost.“³ Upravo iz tih razloga odlučili smo se pozabaviti temom raspada SFRJ testirajući te urbane mitove kroz aparat historiografije. Logičan odabir bili su sportski mediji tog vremena, dostupni u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Osim već spomenutih događaja oko kojih još uvijek kruže razne interpretacije, pogotovo u vrijeme datuma raznih obljetnica, odabrani su još neki u intervalu od početka 1987. do kraja 1991. godine.

U obzir smo uzeli tri najvažnije sportske priredbe održane na tlu (S)R⁴ Hrvatske – ljetnu Univerzijadu 1987., Europsko prvenstvo u košarci 1989. i Europsko prvenstvo u atletici 1990. Iako, treba reći da su na tlu Jugoslavije i ranije održavana velika sportska natjecanja: Europsko prvenstvo u nogometu 1976., Mediteranske igre u Splitu 1979., te zimske Olimpijske igre u Sarajevu 1984. Osim navedenih, istražili smo općenito nastupe na najvažnijim natjecanjima u tri kolektivna sporta – nogometu, košarci i vaterpolu. Kriterij za

¹ Marko Šnidarić, *Jugoslavensko svjetsko zlato, Vlade Divac i bacanje zastave*, www.24sata.hr, 19. 8. 2015., pristup ostvaren: 15. 9. 2016., Vlado Radičević, *Evo zašto je Dražen prekrizio Divca!*, www.tportal.hr, 16. 2. 2012., pristup ostvaren: 15. 9. 2016.)

² Zrinka Pavlič, *Manjkasov film ne otkriva istine, nego podupire junačke mitove*, www.tportal.hr, 10. 5. 2016., pristup ostvaren: 15. 9. 2016.

³ Ivan Đorđević, „Twenty Years Later: The War Did (not) Begin at Maksimir.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, vol 40, br. 2 (2012), 208.

⁴ U vrijeme održavanja ljetne Univerzijade 1987. i Europskog prvenstva u košarci 1989. Hrvatska je još uvijek bila Socijalistička Republika, dok je Europsko prvenstvo u atletici održala kao Republika u sastavu SFRJ.

odabir upravo ovih sportova bio je jednostavan: sva tri su kolektivna, pa tako hipotetički upravo u tim sportovima dolazi do izražaja ideja „bratstva i jedinstva“, te je najlakše vidljivo događaju li se promjene u porastu nacionalizma među suigračima. Nogomet je najlogičniji izbor, najpopularniji je sport u državi, najpraćeniji je u sportskim medijima,⁵ a u godinama pred raspad države može se smatrati da su nogometaši SFRJ postigli i solidne rezultate – reprezentacija do 20 godina okitila se naslovom prvaka svijeta u Čileu 1987., dok se seniorska selekcija plasirala u četvrtfinale svjetskog prvenstva u Italiji 1990. Također, treba dodati da je Crvena Zvezda postala klupski prvak Europe 1991.⁶ Košarka i vaterpolo predstavljaju najtrofejnije jugoslavenske sportove, pogotovo u godinama pred raspad države. I jedna i druga reprezentativna selekcija redovito se vraćala u domovinu s medaljama oko vrata s europskih, svjetskih i olimpijskih natjecanja, o čemu više u daljnjem tekstu. Isto tako, vrijedi reći kako je splitska Jugoplastika (1991. pod imenom Pop 84) triput zaredom postala klupski košarkaški prvak Europe – 1989., 1990. i 1991., dok se zagrebačka Mladost 1989. i 1990. okitila naslovom klupskog prvaka Europe u vaterpolu.

Iako u ukupnom trajanju države kao takve (46 godina) ovaj uzorak od pet godina na prvi pogled ne izgleda relevantno, odlučili smo se za upravo ovaj period iz nekoliko razloga. Uzevši u obzir i zadani povijesno-politički kontekst, ovaj period pripada finalnoj fazi postojanja SFRJ. 1987. godine koincidiraju Univerzijada u Zagrebu i politički uzlet Slobodana Miloševića, kasnije glavnog aktera u raspadu države. Zaključni događaj koji je uzet u obzir je međunarodno priznanje Hrvatske 15. siječnja 1992. Iako su određeni sportski savezi raskinuli veze s Jugoslavijom već i ranije,⁷ Hrvatska je tek nakon međunarodnog priznanja primljena i u Međunarodni olimpijski odbor.⁸ U intervalu od zadnjih pet godina države odigrano je dovoljno sportskih natjecanja na kojima se mogu istražiti odnosi među sportašima, te utjecaji političke i društvene situacije u zemlji na njih. Prvenstveno nas je zanimalo kako su sportaši reagirali na pojavu nacionalizma u SFRJ, te na koji su se način s raspadom zemlje suočili i novinari.

⁵ To su dokazali istraživanjem 1984. Vlado Loborec i ostali u *Analizi sadržaja SN revije*, kad su utvrdili da nogomet zauzima preko 50 posto svih sadržaja tog tjednika. Tjednik *SN reviju* od 1985. je naslijedio *Sprint*, a od svibnja 1990. *Sport* (Zagreb: Vjesnik, 1984.)

⁶ Drugi je to europski trofej nekog jugoslavenskog kluba, NK Dinamo je 1967. osvojio Kup velesajmskih gradova, preteču Kup UEFA-e, današnje Europske lige.

⁷ Primjerice, Hrvatski vaterpolski savez raskinuo je sve veze s Vaterpolo savezom Jugoslavije na sjednici 31. 8. 1991. (u: Dean Bauer, ur.: *Stoljeće hrvatskog vaterpola*, (Zagreb: Hrvatski vaterpolski savez, 2010.), 156.), dok je Hrvatski olimpijski odbor osnovan 10. rujna 1991. („U smaragdnoj dvorani zagrebačkog hotela Esplanade svečan osnovan Hrvatski olimpijski odbor“, *SN*, 11. 9. 1991., 1.)

⁸ Punopravnim članom MOO Hrvatski je olimpijski odbor postao faksimilom od 17. siječnja 1992 (*SN*, 18. 1. 1992, 1.: „Primljeni smo!“).

2. Teorijska osnova, hipoteze i prethodna istraživanja

2.1. Analiza diskursa

Osnovna metoda koja je korištena u ovom istraživanju je analiza diskursa. Radi se o metodi populariziranoj u društvenim i humanističkim znanostima u drugoj polovici 20. stoljeća, nakon lingvističkog obrata.⁹ Sam diskurs doslovno znači „trčeći tamo amo, a trčanje tamo amo omeđuje prostor našeg svijeta u zatvoren prostor značenja“¹⁰, a preneseno upravo je jezik taj koji „trči tamo amo“, te na taj način stvar određen diskurzivni svijet. Iako treba reći da diskurs nije neka neotkrivena pojava koja čeka istraživače, već egzistira u realnom svijetu, samo ga treba iščitati. Upravo stoga, diskurzivna je analiza ta koja obuhvaća znakove kao dijelove jezika, te ih veže s njihovim kontekstom, a glavna svrha istraživanja je pokazati određenu namjeru (intenciju) kod autora teksta. Time se omogućava istraživanje i „onog što nije rečeno“, odnosno pozadinskog značenja određenog teksta. „Za Foucaulta moć diskursa počiva na njegovu isključenju neshvatljivog i neprihvatljivog u njegovu integriranju ljudskih bića unutar mreže prihvatljivog (...) Nije u fokusu samo ono što diskurs izražava već i ono o čemu šuti.“¹¹ Prednosti su analize diskursa „razumijevanje dublje strukture teksta, interpersonalnih odnosa, te pozicioniranje diskursa unutar šireg konteksta.“¹² Kako piše srpski sociolog Srećko Mihailović u svojoj studiji o neodigranoj utakmici Dinamo – Crvena Zvezda: „mediji su masovni proizvođači interpretacija, pa prema tome oni su ti koji svojim „oduzimanjem“ i „dodavanjem“ unose osnovne tonove u prevladavajuća tumačenja onoga što se dešava na stadionu i oko njega.“¹³

Diskurs je nizozemski teoretičar književnosti Teun Van Dijk definirao kao „tekst u kontekstu“¹⁴, zato je važno odrediti društveno-politički kontekst u kojem nastaje određeni tekst. Stoga i norveški filozof Pål Kolstø navodi kako je najlakše definirati analizu diskursa kao „studiju jezika u njegovoj upotrebi“¹⁵, jer je jezik smješten u određenom kontekstu, a

⁹ Mirjana Gross, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*, (Zagreb: Novi Liber: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2001.), 322-342.

¹⁰ Anči Leburić i dr. *Diskurzivna analiza: kvalitativni pristup u istraživanju medija*, (Split: Redak, 2011.), 10.

¹¹ Isto, 24-25.

¹² Ina Bertrand i Peter Hughes, *Media Research Methods: Audiences, Institutions, Texts*, (London: Palgrave Macmillan, 2005.), 94.

¹³ Srećko Mihailović, „Rat je počeo 13. maja 1990.“, u: *Rat je počeo na Maksimiru: govor mržnje u medijima*, ur. Velimir Čurgus Kazimir (Beograd: Medija centar, 1997.), 85-86.

¹⁴ Isto, 34.

¹⁵ Pål Kolstø, „Disourse and Violent Conflict: Representations of 'Self'-'Other' in the Yugoslav Successor States“, u: *Media discourse and the Yugoslav conflicts*, ur. Pål Kolstø (Ashgate Publishing Limited: Farnham, 2009.), 11.

značenje se istražuje upravo u odnosu na odgovarajući kontekst. S obzirom na to da su mediji istovremeno i oni koji se nalaze pod utjecajem okoline, ali na nju i djeluju, treba ih i promatrati upravo iz te dvojake pozicije. Primjerice, u vremenu koje je proučavano u ovom istraživanju teritorij Hrvatske prolazi kroz nekoliko različitih političkih situacija: od jednostranačke federalne jedinice, preko legalizacije višestranačja i republike s prvom nekomunističkom vladom, do suverene i međunarodno priznate države. Isto tako, važno je uzeti u obzir i položaj u društvu kojeg zauzimaju novinari u navedenom vremenu. Ono što je još važno za istaknuti u smislu analize diskursa, ona ne pokušava ustanoviti neko „istinito gledanje na svijet“, već promatra jezik kao onaj koji je diskurzivan po sebi, „predstavlja refleksiju vrijednosti, istina, znanja i stavova određenog društva i historijsko-političkog trenutka“¹⁶, te su shodno tome i sama jezična značenja uvijek shodna promjenama. „Postoji više načina na koje se može izreći jedno te ista stvar“, ¹⁷ piše britanski teoretičar medija Barrie Gunter. Upravo te razlike su ono što čini diskurs promjenjivim i podložnim vanjskom kontekstu.

2.2. Hipoteze

Iz navedenog teorijskog uporišta proizlazi i prva hipoteza istraživanja, a to je da su sportaši ostali zadnji integrativni dijelovi SFRJ, odnosno da nacionalizam i politizacija posljednji dolaze do izražaja kod njih. To smo istražili analizom tekstova vezanih uz velika natjecanja, te svakodnevne medijske istupe sportaša kroz istraženo razdoblje. Povezano s političko-društvenim kontekstom, bilo je važno gledati način na koji se sportaši postavljaju prema tekućim promjenama: društvenim nemirima, uvođenju višestranačja i demokratskim izborima, raznim solucijama političkog uređenja države, te, u konačnici, raspadom SFRJ s kojim istovremeno dolazi i do rata u Sloveniji i Hrvatskoj.

Druga hipoteza glasi da je sport, pogotovo na vrhunskoj razini, nužno vezan uz politiku. Iako je, kako tvrdi etnolog Biti, politika dugo bila smatrana ozbiljnom, a sport frivolnim, u današnje vrijeme sve je jasnije da postoje veze između te dvije grane ljudskog djelovanja.¹⁸ On dodaje i sljedeće: „sport nije privilegirano mjesto na koje bismo se mogli povući iz stvarnog života, već je sistemski i prisno povezan s društvom.“¹⁹

¹⁶ Predrag Svilar, *Medijska konstrukcija Zapadnog Balkana*, (Novi Sad: Mediterran Publishing, 2011.), 39.

¹⁷ Barrie Gunter, *Media Research Methods*, (London: SAGE Publications Ltd. 2000.), 88.

¹⁸ Ozren Biti, „Ideologizacija identiteta i oznanstvenjenje ideologije.“ *Etnološka tribina*, vol. 37, br. 44., 2014., 203.

¹⁹ Ozren Biti, „Ruka na srcu kao izraz narodne duše.“ *Nova Croatica*, vol 2., br. 2., 2008., 142.

Ovdje vrijedi istaknuti rad sociologa Vrcana, koji tvrdi da država ima više koristi od sporta, nego što je to obrnuto.²⁰ Iako on piše da se sport javlja kao protuteža politici, te da se sportaši upravo participiranjem u vrhunskom sportu žele odmaknuti od ispolitiziranosti društva,²¹ također govori kako „se posredstvom sporta mogu ostvarivati izrazito politički ciljevi na prividno nepolitički način i bez sadržajne konotacije.“²² Sport se može koristiti u promociji državnog imidža – „sportom se nerijetko stvara, rasprostire i pronosi, ili bar nadopunjuje, slika društva kakva se želi plasirati međunarodnoj javnosti, naprimjer društva bitno miroljubivog, otvorenog i spremnog za različite oblike suradnje te prožetog duhom iskrenog prijateljstva prema gotovo svakome.“²³ Nadalje, Vrcan tvrdi da politika može koristiti i sport kako bi održala društveni konsenzus, kao sredstvo odobravanja postojećeg sistema i institucija. Na taj način se „briše razlika između sportskih i političkih manifestacija.“²⁴ To je jedna od teza sociologa Darija Brentina, koji u utakmici Hrvatska – SAD 17. listopada 1990. vidi važan politički događaj, koji koincidira s vraćanjem kipa bana Jelačića na središnji zagrebački trg dan ranije.²⁵ Slično tvrde i slovenski politolozi Simona Kustec Lipicer i Alem Maksuti, koji pišu da je „sport u totalitarnim režimima bio važan aspekt ideološkog djelovanja sustava koji nudi priliku za rješavanje određenih problema ili pak predstavlja mobilizacijsku silu u korist podrške sustavu.“²⁶

Promatranjem veze između sporta i politike, te načinom na koji politika koristi sportu u ostvarenju svojih ciljeva, treba spomenuti i način na koji se preko sporta stvara nacija. Ovdje je korisno upotrijebiti model američkog povjesničara Benedicta Andersona koji naciju naziva „zamišljenom zajednicom“²⁷, u kojoj se zajedništvo ostvaruje kroz himne, zastavu i ostala sredstva, te se „u našim mislima nalazi slika zajedništva svijetu, premda ne poznajemo većinu pripadnika naše nacije.“²⁸ Na sličnom je tragu i sociolog Dario Brentin koji piše da se takva zamišljena zajednica ostvaruje kroz reprodukciju snažnih nacionalnih simbola koji bi se trebali reflektirati na društvo.²⁹ Tako Biti govori o sportskim medijima koji su „pretrpani

²⁰ Srđan Vrcan, „Sport i politika“, u: Srđan Vrcan, *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*, (Zagreb: Naprijed, 1990.)

²¹ Isto, 111.

²² Isto, 114.

²³ Isto, 119.

²⁴ Isto, 121.

²⁵ Dario Brentin, „A lofty battle for the nation: social roles of sport in Tudjman's Croatia.“ *Sport in Society*, vol 16., br. 8. 2013., 997.

²⁶ „Odnos politike i sporta u perspektivi teorijskih analiza u politologiji.“ *Anali Hrvatskog politološkog društva*, vol. 7., br. 1. 2010, 150.

²⁷ Benedict Anderson, *Nacija – zamišljena zajednica*, (Zagreb: Školska knjiga, 1990.), 17.

²⁸ Biti, *Ruka na srcu kao izraz narodne duše*, str 141.

²⁹ Brentin, 994.

primjerima diskursa genetike, koji zajednicu predstavljaju kao raširenu srodstvenu skupinu.³⁰ S time da treba odvojiti naciju po političkom principu – članstvu u državi kao političkoj zajednici i naciju po etničkom principu – vezu pojedinca s prirodnom zajednicom. U tom smislu, u ovom istraživanju se testira hipoteza koju on iznosi sljedećom tvrdnjom: „diskurs sportske javnosti čini nacionalno rezultatom dinamike izjednačavanja ili uzajamnog preklapanja tih dvaju principa.“³¹ Ova hipoteza posebno se odnosi na posljednje dvije godine funkcioniranja SFRJ kao države, od uspostave višestranačja u SRH do međunarodnog priznanja države. Stoga je vrijedno istražiti i mogućnost ostvarivanja nacionalnog identiteta kroz dihotomiju mi – oni. Britanski sociolog Richard Mills u svojem istraživanju o nogometu na teritoriju kojeg su okupirali pobunjeni Srbi³² govori o „banalnom nacionalizmu“, sintagmi koju preuzima od socijalnog psihologa Michaela Billiga, te tvrdi da se države-nacije reproduciraju kao nacije na dnevnoj bazi, i to preko tzv. „banalnih“ pojava poput vremenske prognoze, zastava na javnim i državnim ustanovama, upotrebom službenog jezika i slično.³³

Posljednja hipoteza odnosi se na testiranje istraživanja publicista Darka Hudelista, koji je 1992. godine u knjizi *Novinari pod šljemom* smjestio *Sportske novosti* u podtip novinarstva nazvan pragmatičko-esencijalistički, kojeg on objašnjava i kao „institucionalizirani esencijalizam ili „esencijalizam odozgo“³⁴. Hudelist tako *SN* svrstava među one novine koje su spojile domoljublje s interesom vladajućih, te da u svom pisanju prije svega gledaju na sebe kao medij koji određenim načinom pisanja treba zadobiti odobravanje vladajućih. Drži da je takvo domoljublje prijetvorno i hinjeno, te da ga uredništvo podržava dok god od njega ima direktne koristi – bilo financijske ili političke.³⁵ Ovdje napominjemo kako je Hudelist istraživao *Sportske novosti* od ljeta 1991. do kraja 1992., tako da se njegovo istraživačko razdoblje tek djelomično preklapa s našim, ali model je svakako koristan.

2.3. Prethodna istraživanja

Procesom raspada Jugoslavije kroz sport bavili su se istraživači diljem svijeta. Neke, poput Ivana Đorđevića i Srećka Mihailovića već smo spomenuli, a njih su se dvojica, svaki sa svog aspekta, bavili medijskim narativima koji su okruživali neodigranu utakmicu Dinama i Crvene Zvezde. Dok se Đorđević bavi dekonstrukcijom mita da je „Domovinski rat počeo na

³⁰ Biti, *Ruka na srcu kao izraz narodne duše*, str 142.

³¹ Isto.

³² „Fighters, footballers and nation builders: wartime football in the Serb-held territories of the former Yugoslavia, 1991-1996.“ *Sport in Society*, vol. 16., br. 8. 2013., 945-972.

³³ Isto, str. 946-947.

³⁴ *Novinari pod šljemom*, (Zagreb: Globus, 1992.), 38.

³⁵ Isto, 128.

Maksimiru“ , Mihailović prikazuje različite reakcije pretežno srbijanskih medija na incidente vezane uz utakmice, te ih tipologizira na 10 različitih vrsta. Dario Brentin bavio se sportom kao političkim oruđem HDZ-a u formiranju moderne hrvatske države i nacije, istražujući nekoliko načina na koji politika koristi sport, ali i razne modele otpora službenim vlastima.³⁶ Također, ranije spomenuti Ozren Biti bavio se simboličnim formiranjem nacije kroz dva uspješna hrvatska sportska kolektiva – nogometnu i rukometnu reprezentaciju. Posebno je plodan britanski autor Richard Mills, koji je istražio nekoliko aspekata raspada Jugoslavije kroz sport, istraživši događaje vezane uz FK Vojvodinu, njene navijače i promjene u klubu nakon tzv. „jogurt revolucije“³⁷, sudbinom FK Veleža i njegovom vezom sa „bratstvom i jedinstvom“³⁸, već spomenutu studiju o nogometu na okupiranim područjima, te članak o nogometu u Srbiji do raspada kasnije SRJ³⁹. O velikim natjecanjima na tlu Jugoslavije koja su održana prije perioda kojeg ja istražujem pisali su povjesničari Jasenko Zekić i Kate Meehan Pedrotty. Zekić u svom članku o Mediteranskim igrama u Splitu 1979.⁴⁰ piše poglavito o političkom kontekstu u kojem se SFRJ nalazila u trenucima dobivanja domaćinstva, organizacije i provedbe manifestacije. Povezuje mediteranski krug zemalja koje sudjeluju s njihovim internim političkim situacijama, u to uključuje i Jugoslaviju. Posebno se osvrće na ulogu Tita u organizaciji MI, šestu konferenciju Pokreta nesvrstanih zemalja u Havani koja je održana netom prije samih Igara, te međurepubličke odnose u zemlji. U njegovoj analizi Mediteranske igre su poslužile kao svojevrsna distrakcija kojom su se prekrile već postojeće raspukline u jugoslavenskom društvu, a napose politici. Upravo iz tog razloga, MI su iskorištene u svrhu poboljšanja vanjskog imidža zemlje, te su sportska natjecanja na Igrama praktički u medijima potisnuta u drugi plan.⁴¹ Meehan Pedrotty se bavila analizom zimskih Olimpijskih igara u Sarajevu 1984.⁴² Navodi kako su primijećene pukotine u sustavu već i

³⁶ Ovdje on govori o protestima Dinamovih navijača Bad Blue Boysa protiv promjeni imena kluba, koje je uslijedilo prvo u ljeto 1991., preimenovanjem u Hašk Gradanski, a 1993. uprava je odabrala ime Croatia. 14. veljače 2000. klubu je vraćeno ime Dinamo (Brentin, 1001-1002).

³⁷ „FK Vojvodina, „Red Firm“ and the Repercussions of the „Yogurt Revolution“: 1988-1991.“, *Godišnjak Istorijskog arhiva grada Novog Sada*, vol. 4, br. 4., 2010., 50-79.

³⁸ „Velež Mostar Football Club and the Demise of „Brotherhood and Unity“ in Yugoslavia, 1922-2009.“ *Europe-Asia Studies*, vol 62., br. 7., 2013., 1107-1133.

³⁹ „It All Ended in an Unsporting Way: Serbian Football and the Disintegration of Yugoslavia, 1989-2006.“ *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26, br. 9, 2013., 1187-1217.

⁴⁰ Jasenko Zekić, „Mediteranske igre u Splitu – odrazi političke dimenzije u tiskanim medijima.“ *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 48, br. 1., 2016., 97-117.

⁴¹ Isto, str. 115.

⁴² „Jugoslavensko jedinstvo i olimpijska ideologija na Zimskim olimpijskim igrama u Sarajevu 1984. Godine.“ u: Igor Duda i Damir Agičić, ur.: *Sunčana strana Jugoslavije: povijest turizma u socijalizmu*, (Zagreb: Srednja Europa, 2013.), 343-369.

prilikom organizacije sarajevskih Igara, te povezuje poznatu „Cestnu aferu“⁴³ i probleme oko proporcionalnog financiranja ZOI. Isto tako, opisuje kako su Igre trebale poslužiti u plasiranju određenih političkih poruka: o spašavanju olimpizma nakon bojkota SAD-a na Ljetnim OI u Moskvi 1980. i najavljenog bojkota Sovjeta u Los Angelesu 1984., te o tome da baš Jugoslavija tu ulazi kao nesvrstana zemlja, spremna preuzeti ulogu balansa.⁴⁴ Navodi i primjer službene publikacije ZOI, tiskane 1983., u kojoj je „prevladavala slika o miroljubivom, a opet raznolikom suživotu mnogih različitih naroda.“⁴⁵ Na kraju, treba spomenuti i istraživanje Jasenka Zekića o zagrebačkoj Univerziji 1987.⁴⁶ U radu Zekić iznosi više aspekata Univerzijade, preko kulturnih manifestacija, pseudodogađaja, sportskog programa, sigurnosnih mjera i medijske praćenosti. Ono što posebno ističe kao važna propagandna sredstva u organizaciji Univerzijade, jest „promidžba Jugoslavije pozitivnom politizacijom“⁴⁷, i to na način da se organizacija prikaže kao općejugoslavenski događaj, kao određen bijeg od stvarnosti u vremenu krize, te kao Titovo nasljeđe. Zbog odašiljanja političke poruke izabran je i slogan „Svijet mladih za svijet mira“, čime se htjelo nastaviti jačanje ugleda SFRJ kao nesvrstane zemlje, kadre organizirati velike sportske događaje u vremenu ponovnog zaoštavanja odnosa između Istoka i Zapada.

Medijima u procesu raspada SFRJ bavili su se brojni autori, od kojih vrijedi spomenuti britanskog istraživača medija Marka Thompsona i njegovu knjigu *Kovanje rata*, u kojoj je još 1994. pisao o ulozi medija u počecima i tijeku ratnih sukoba. Spomenuti Pål Kolstø istražio je reprezentaciju Sebe i Drugih u diskursu post-jugoslavenskih medija tijekom ratova 1990-ih. U zborniku o Titovoj Jugoslaviji: *Burn This House: the Making and Unmaking of Yugoslavia*⁴⁸, posebno je poglavlje napisao Milan Milošević, naslovivši ga *The Media Wars: 1987 – 1997*. Povjesničar medija Božidar Novak u svojoj se sintezi *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću* također posebno bavi i ovim razdobljem, dok se i publicist Josip Grbelja u *Cenzuri u hrvatskom novinstvu: 1945 – 1990.*⁴⁹ djelomice bavio tom problematikom.

⁴³ Radi se o problemima oko dovršavanja autoceste Bratstva i Jedinstva, oglednog primjera ekonomskog nacionalizma, u kojoj je SR Slovenija odbila investirati u autocestu, te se odlučila financirati republičke cestovne pravce. (Sabrina Ramet, *Tri Jugoslavije: izgradnja države i izazov legitimacije 1918.-2005.*, (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.), 352.)

⁴⁴ Isto, 344-345.

⁴⁵ Isto, 353.

⁴⁶ Jasenko Zekić, „Univerzijada '87. – drugi ilirski preporod*.“ *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 39., br. 2., 2007., 299-318.

⁴⁷ Isto, 315.

⁴⁸ Jasminka Udovički i James Ridgeway, ur., (London: Duke University Press, 2000.).

⁴⁹ (Zagreb: Naklada Jurčić, 1998.)

3. Izvori

U istraživanju smo analizirali isključivo sportske tiskane medije u (S)RH, i to zagrebačke listove, sportske dnevne novine – *Sportske novosti (SN)*, te tjednik – *Sprint* (kasnije *Sport*) i tabloid *Iks – iza kulisa sporta*. Istražili smo pet godišta *SN*, od siječnja 1987., do kraja siječnja 1992., brojeve tjednika *Sprint*, koji je izlazio do svibnja 1990., a na njega se nastavio tjednik *Sport*, do svibnja 1991., kad je prestao izlaziti. Tabloid *Iks* izlazio je na tjednoj bazi svega tri mjeseca, od lipnja do rujna 1990.

Sportske novosti su jedini hrvatski sportski list koji neprekinuto izlazi od 9. kolovoza 1945. godine.⁵⁰ Prvotni naziv lista bio je *Ilustrirane fiskulturne novine*, a iste godine mijenja se naziv u *Narodni sport*, te se od 1962. godine zove kao i danas. Od 1964. godine *Sportske novosti* postaju dnevni list⁵¹, a ono što ih karakterizira je činjenica da u analiziranom razdoblju nisu izlazile nedjeljom.⁵² *Sprint* i kasniji *Sport*, slijednici su prvog sportskog tjednika u izdanju *Sportskih novosti – SN revije*. *Sprint* je krenuo izlaziti 1985., do svibnja 1990. Do broja 179 nosio je ime *Sprint – revija Sportskih novosti*, kad je preimenovan u *Sprint – magazin Sportskih novosti*, te mu je broj stranica povećan s 40 na 60. Od svibnja 1990. do svibnja 1991. izlazi *Sport magazin – tjednik Sportskih novosti*. *Iks: iza kulisa sporta – tabloid Sportskih novosti* bio je klasičan sportski tabloid, s puno fotografija, naizgled skandaloznih tekstova, te mnoštvom nepotpisanih članaka. Na tržištu se zadržao jedva tri mjeseca, ali smo ga odabrali zbog drugačijeg stila pisanja u odnosu na *SN* i *Sprint/Sport*. Treba napomenuti kako su neki novinari povremeno znali pisati za sva tri medija, primjerice, Tomislav Židak.

4. Društveno-politički kontekst

U teorijskom dijelu već smo objasnili važnost šireg konteksta čiji je diskurs sastavni dio. Isto tako, nemoguće je odvojiti sport od politike u bilo kojem segmentu, te je važno donijeti kratak pregled najvažnijih političkih događaja u procesu raspada SFRJ, od kojih su neki neposredno, neki posredno, imali utjecaja i na sportska natjecanja.

Prolaskom kroz relevantnu literaturu koja se bavi poviješću SFRJ, hrvatskom poviješću 20. stoljeća, raspadom SFRJ i krvavim raspletom koji je kasnije uslijedio, smatramo kako se

⁵⁰ Drago Marović, ur., *SN 50*, (Zagreb: Sportske novosti, 1995.)

⁵¹ Petar Požar, *Leksikon povijesti novinarstva i publicistike*, (Split: Petar Požar, 2001.), 732.

⁵² Osim 25. 6. 1989., kad je izašao izvanredni broj za vrijeme trajanja Europskog prvenstva u košarci u Zagrebu.

godina 1987. može smatrati pravim početkom kraja državne zajednice čiji su temelji udareni u Jajcu 1943. godine, a utjelovljeni su ratnom pobjedom i ujedinjenjem države preko Ustava 1945. godine. Iako većina autora spominje jesen 1986. godine i izlazak u javnost Memoranduma SANU kao definitivno stupanje na javnu scenu srpskog nacionalizma, mišljenja smo kako je tek stjecanjem političke moći Slobodana Miloševića, nakon VIII. Sjednice CK SKS pokrenut mehanizam koji je za svoj cilj imao Veliku Srbiju, ostvarenu kroz zauzimanje teritorija naseljenih Srbima na Kosovu, Vojvodini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Razni autori upravo su tom događaju posvetili i posebna poglavlja u knjigama, primjerice, britanski povjesničari Laura Silber i Allan Little naslovili su drugo poglavlje svoje *Smrti Jugoslavije* s „Niko ne sme da vas bije“ – citiravši pritom samog Miloševića i njegovo obraćanje kosovskim Srbima prilikom sukoba s tamošnjom milicijom u proljeće 1987. godine,⁵³ dok mu je Sabrina P. Ramet posvetila 12. poglavlje u svojoj sintezi povijesti južnoslavenskih zajednica *Tri Jugoslavije* – naslovivši ga s: „*Ave Caesar!* Uspon Slobodana Miloševića.“⁵⁴ U rujnu 1987., na spomenutoj sjednici srpske partije Milošević dolazi na njeno čelo, iako je njegov mentor Ivan Stambolić formalno bio šef srpskih komunista do prosinca iste godine.⁵⁵ U svojem ostvarivanju plana širenja vlasti na području čitave Jugoslavije, revizijom srbijanskog Ustava ukinuo je autonomiju dviju autonomnih pokrajina, Kosova i Vojvodine, ali je zadržao glasove njihovih predstavnika u saveznom predsjedništvu. Kako piše publicist Igor Štiks, Milošević se ovdje poslužio dvostrukim mjerilom: „kad je riječ o Srbiji, samo su republike suverene i unitarne. Nasuprot tome, kad se radi o drugim republikama, značka suverenosti pripada etničkim nacijama.“⁵⁶ Serijom javnih manifestacija, poznatih kao „događanja naroda“, diljem Jugoslavije širile su se međuetničke tenzije na kojima se naglašavalo ugroženo srpstvo. Kulminacija Miloševićeve moći bio je govor na Gazimestanu, u povodu 600 godina bitke na Kosovu, 28. 6. 1989., u kojem je spomenuo kako su pred „Srbijom nove bitke, one nisu oružane, ali ni takve nisu isključene.“⁵⁷ U međuvremenu, glavni otpor Miloševiću pokazala je Slovenija, koja je već ranije bila poznata kao najliberalnija jugoslavenska republika. Milan Kučan, vođa slovenskih komunista, prvi je krenuo uvođenjem višestranačja, a pridružila mu se i nova struja hrvatskih komunista, pod

⁵³ (Opatija: Otokar Keršovani, 1996.), 24-35.

⁵⁴ 2009., 421-446.

⁵⁵ Sabrina Ramet, *Balkanski Babilon: raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada*, (Zagreb: Alinea, 2005.), 46.

⁵⁶ *Državljanin, građanin, stranac, neprijatelj*, (Zaprešić: Fraktura, 2016.), 175. U navedenom novom ustavu Srbija je definirana kao „država svojih građana“, što je na papiru liberalno građanska definicija države, dok je u hrvatskom Ustavu iz prosinca 1990. stajalo kako je Hrvatska „država hrvatskog naroda“ – čime su se dodatno potaknute sumnje srpskog stanovništva na teritoriju te republike.

⁵⁷ Ivo Goldstein, *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*, (Zagreb: Novi Liber, 2010.), 39.

vodstvom Ivica Račana – te je u prosincu 1989. odlučila da će se naredne godine i u hrvatskoj održati višestranački izbori. U siječnju 1990. došlo je do prekida XIV. izvanrednog kongresa SKJ, kojim je paraliziran rad jedine državne partije. Nakon što je HDZ pobijedio u drugom krugu parlamentarnih izbora SRH 6. i 7. svibnja 1990., JNA je 14. svibnja oduzela hrvatskoj Teritorijalnoj obrani gotovo svo oružje⁵⁸. Novi je Sabor konstituiran 30. svibnja, kojeg su bojkotirali zastupnici SDS-a, a na prvoj sjednici nije se pojavio niti metropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan Pavlović. Nova vlast brzo je krenula u obračun sa socijalističkim nasljeđem, 25. srpnja usvojeni su amandmani na Ustav, kojima je uklonjen pridjev „socijalistička“ iz imena republike, službeni grb postala je šahovnica s prvim bijelim poljem, umjesto dotadašnje petokrake crvene zvijezde, ukinuta je institucija Predsjedništva, te je Franjo Tuđman postao predsjednik. Istog dana su hrvatski Srbi sazvali miting u Srbu, na kojem je donesena Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj. I dok su već krajem srpnja iz Knina dolazile zabrinjavajuće vijesti za nove vlasti, jer su u tom gradu policajci odbijali obući za njih „ustaške uniforme“, pravi su problemi uslijedili 17. kolovoza, kad su postavljene prve „barikade“ na cesti od Zagreba do Splita. Politička posljedica bilo je izvanredno sazivanje Sabora RH, na kojem je Stipe Šušar razriješen dužnosti hrvatskog predstavnika u Predsjedništvu SFRJ, te ga je zamijenio tadašnji premijer RH Stjepan Mesić. Dok se stanje napetosti u dijelovima republike sa srpskom većinom povećavalo, hrvatske su vlasti 22. prosinca 1990. godine donijele novi Ustav, u kojem su Srbi maknuti iz preambule kao konstitutivan narod RH. U vrijeme dok je u Hrvatskoj već zaživjelo višestranačje, u Srbiji je Miloševićev reformirani SKS – pod nazivom Socijalistička partija Srbije zauzela vlast u jesen 1990. godine. Saveznim Predsjedništvom tad je predsjedavao Miloševićev suradnik Borislav Jović, koji je na saveznoj razini provodio u djelo Miloševićeve namjere. Jedan od tih poteza bilo je i sazivanje Predsjedništva u siječnju 1991. godine, na kojoj je hrvatsko vodstvo optuženo za nezakonito naoružavanje, kad je u televizijskom dnevniku prikazana tajna snimka šverca oružja u Hrvatsku preko granice s Mađarskom.⁵⁹ Jović je tražio intervenciju JNA u RH, ali je trebao potporu većine članova Predsjedništva. Kako je već kontrolirao četiri glasa, nadao se potporu bosanskog Srbina Bogića Bogićevića. On je odbio podržati Jovićev prijedlog, te je tako propala ideja o legalnoj intervenciji savezne vojske na teritoriju Hrvatske. I dok je na saveznoj razini Miloševićev utjecaj rastao, unutar Srbije popularnost mu je kopnila. Ipak, s opozicijom se uspio obračunati na onaj način na koji mu to nije uspjelo na

⁵⁸ Ante Nazor, ur. , *Počeci suvremene hrvatske države*, (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.), 23.; Laura Silber i Allan Little, *Smrt Jugoslavije*, (Opatija: Otokar Keršovani), 96-100.

⁵⁹ Silber i Little, 103.

teritoriju Hrvatske. Uz potporu Predsjedništva, JNA je u Beogradu 9. ožujka 1991. rastjerala mirne prosvjednike, koji su zahtjevali slobodu medija, prestanak huškačke retorike i prije svega mir u zemlji. U Hrvatskoj su se napetosti nastavile pojačavati. Na Uskrs 1991., 31. ožujka u Nacionalnom parku Plitvička jezera smrtno je stradao hrvatski policajac Josip Jović, nakon reakcije hrvatskih vlasti na zauzimanje Plitvica od snaga pobunjenih Srba. JNA je reagirala stvaranjem „tampon zone“, čime je *de facto* omogućila pobunjenim Srbima stabilizaciju na osvojenom području. Nakon incidenta na Plitvicama, do još je većeg krvoprolića došlo u Borovu Selu, gdje su početkom svibnja, nakon što je došlo do talačke krize, ubijena dvanestorica hrvatskih policajaca. Unatoč sve jačem puškaranju, savezno je Predsjedništvo nastavilo funkcionirati sve do 15. svibnja, kad je prema načelu rotacije utvrđenom nakon Titove smrti, čelno mjesto trebao preuzeti hrvatski član Stjepan Mesić. Iako je u zadnjih 11 godina taj izbor bio rutinska stvar, u ovoj situaciji došlo je do glasanja, te je Mesićevo imenovanje blokirano. Dok je kriza smjene vlasti trajala, u Hrvatskoj je vlast grabila prema proglašenju nezavisnosti države. 19. svibnja održan je referendum, na kojem je 93 posto birača glasalo za „samostalnost, uz mogućnost stupanja u savez suverenih država s drugim republikama.“⁶⁰ Slovenija i Hrvatska 25. su lipnja proglasile samostalnost, a idućeg su dana počeli sukobi u Sloveniji između pripadnika tamošnje Teritorijalne obrane i JNA. Jugoslavenska se kriza internacionalizirala, a po prvi je put intervenirala i Europska Zajednica. Na Brijunima je, uz posredovanje EZ, ipak zaustavljen sukob u Sloveniji, Stjepan Mesić potvrđen je za Predsjednika Predsjedništva SFRJ, a stavljen je i tromjesečni moratorij na samostalnost Slovenije i Hrvatske. Iako su formalno sukobi zaustavljeni, u ljeto 1991. zapravo je tek počeo istinski rat između pobunjenih Srba i JNA s jedne strane, te hrvatske vojske i policije s druge. Glavna ratišta su nastala na već postojećim žarištima – u Slavoniji, Baniji i Kordunu. Od 24. kolovoza kreće opsada Vukovara, koja traje do 18. studenog. U međuvremenu je hrvatska strana, poštujući međunarodni moratorij, 8. listopada prekinula sve pravne veze sa SFRJ. Pred državnim je vodstvom sad bio zadatak ishoditi međunarodno priznanje – koje je službeno uslijedilo 15. Siječnja 1992. godine, kad je Republiku Hrvatsku priznalo svih 12 država članica Europske zajednice. 22. svibnja iste godine Republika Hrvatska ulazi je primljena u Ujedinjene Narode.

Kad se spominje kontekst, osim političkog, važno je nešto reći i o medijskoj situaciji u Hrvatskoj u tom prijelaznom razdoblju. Novinari su u socijalističkom sustavu bili društveno-politički radnici, „njihova odgovornost bila je prema ideologiji i postojećem društveno-

⁶⁰ Goldstein, 99.

političkom poretku.⁶¹ Prava i odgovornosti novinara bila su određena u zakonodavnom trokutu između Ustava iz 1974. godine, koji je jamčio slobodu štampe, govora i javnog istupanja, Zakona o javnom informiranju iz 1982. godine, ali i Krivičnog zakona, koji je u čl. 133 propisivao kaznu od jedne do 10 godina zatvora za svaku osobu – koja na bilo koji način „...radi na razbijanju bratstva i jedinstva, poziva na rušenje samoupravnog društvenog uređenja...“⁶² Josip Broz Tito je prepoznao važnost novinara, pa tako Grbelja piše kako je jugoslavenski vođa novinare prije svega vidio kao „oružje radničke klase u borbi za socijalističku izgradnju društva.“⁶³ Novinari imaju posebnu ulogu u održavanju vladajuće partije, te postoje neki tabui koji ne smiju biti narušeni, prije svega zbog toga što po Titovom mišljenju novinari imaju odgovornost za javno izrečenu riječ. Prema Grbelji, među te tabue spadali su: „revolucionarne tekovine radničke klase, Titov život, rad i djelo, samoupravljanje, JNA, tekovine NOB-a, pokret nesvrstanosti itd.“⁶⁴ Što se tiče samog medijskog konteksta istraženog vremena, treba reći da su prvi tabue krenuli skidati srbijanski autori, javnim debatiranjem i reaktiviranjem teze o genocidnosti Hrvata. Slovenski su novinari prije svega pisali o korupciji u JNA, te su se krenuli obračunavati sa velikosrpskim šovinizmom. Tako Novak burnu 1989. karakterizira s četiri značajke: Prvo, došlo je do medijskog rata propagandnim sredstvima između Slovenije i Hrvatske s jedne, te Srbije s druge strane. Mnogi novinari napuštaju etička načela struke, te pribjegavaju neistinama, drugim vrstama neprofesionalizama kako bi ocrnili drugu stranu. Drugo, tračevi postaju sastavni dio izvještaja. Treće, dolazi do raskoraka između novinarskih načela i prakse – ono za što se javna glasila zalažu u svojim statutima prestaje biti sastavni dio novinskih formi. Četvrto, dolazi do brojnih političkih pritisaka i sporadičnih fizičkih napada na novinare.⁶⁵ Nakon uvođenja višestranačja, a prije održavanja prvih višestranačkih demokratskih izbora, neke novine doživljavaju i promjene u nakladničkoj strukturi. Obzirom da se Savez socijalističkog naroda Hrvatske registrirao kao politička stranka, više po zakonu nije mogao biti nakladnik. Tako je primjerice, naziv Vjesnika do 9. ožujka 1990. glasio – „Vjesnik – Socijalističkog saveza radnog naroda“, dok je broj od 10. ožujka bio naslovljen samo s „Vjesnik.“⁶⁶ Iako su ekonomske reforme saveznog premijera Ante Markovića omogućavale pretvaranje društvenih poduzeća – što su bile i velike novinske kuće, poput Vjesnik NIŠPRO-a, u dionička društva, u

⁶¹ Blanka Jergović, *Odmjeravanje snaga: novine i politika u Hrvatskoj u prvom razdoblju tranzicije*, (Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2004.), 79.

⁶² Isto, 82.

⁶³ Grbelja, 193-194.

⁶⁴ Isto, str 196.

⁶⁵ Božidar Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.), 945.

⁶⁶ Miroslav Edvin Habek, *Pad kuće Vjesnik*, (Zagreb: Edicije Božičević, 2015.), 40.

Hrvatskoj nije bilo jasne strategije privatizacije tih giganata. Novi hrvatski čelnici prije svega su se posvetili preuzimanju RT Zagreb, preimenovanjem te ustanove u Hrvatska Radio Televizija 29. lipnja 1990. Neke novinske redakcije željele su postati vlasnikom svojih listova, ali nove vlasti htjele su zadržati političku kontrolu nad njima. Tako je *Slobodna Dalmacija*, iako su novinari još u travnju 1990. podnijeli zahtjev za privatizacijom, sredinom 1991. praktički poklonjena novopečenom tajkunu Miroslavu Kutli. *Sportske novosti* su također od 1. listopada 1991. privatizirane, a kontrolni paket dionica kupio je Vice Međugorac.⁶⁷ U ljeto 1991. s mjesta glavnog urednika odlazi Vilko Luncer, a umjesto njega dolazi Darko Tironi, koji na toj poziciji ostaje do svoje smrti u jesen 1999. godine.

5. O Sportskim novostima, Sprintu i Sportu – odnos spram nacionalizma i politike

5.1. O nacionalizmu i politici općenito

*Sportske novosti*⁶⁸ od samog su početka istraženog perioda držale istu distancu prema nacionalizmima svih vrsta, dapače, u nekoliko su se navrata obračunavale s tim pojavama, kad bi se one događale u sportu. Primjerice, već 11. ožujka 1987., u vremenu relativno mirne situacije u državi, osuđuju pojave nacionalizma među nogometnim navijačima.⁶⁹ Iste godine u studenom, intervju SN-u daje Duško Dragun, član CK SKH i predsjednik Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije. Novinar ga je u dva navrata pitao o postojanju nacionalizma među sportašima, a on tvrdi da je njima to strana pojava: „...jedan od bitnijih faktora jugoslavenskog zajedništva jesu upravo sport i fizička kultura. Oni (sportaši) se dnevno iskazuju na djelu, ali i daju značajan doprinos borbi protiv ove negativne pojave.“⁷⁰ *Sportske* se i dalje nastavljaju obračunavati s nacionalizmom, te u rujnu 1988. čak donose i naslovnicu: „Protiv nacionalizma na sportskim terenima!“⁷¹ U istom mjesecu se hvali nogometaše Sutjeske i Prištine, koji nisu podlegli nacionalizmu i mitingaškoj atmosferi na tribinama,⁷² dok se glavni urednik u komentaru naslovljenom „Doba krize“ bavi političkim problemima države, te komentira pad zanimanja čitatelja za sportske teme, iako se radi o godini ljetnih Olimpijskih igara u Seulu, na kojima su jugoslavenski sportaši postigli sjajne rezultate: „Ovo – očito je –

⁶⁷ Novak, 997-998.

⁶⁸ U radu će se dalje koristiti skraćeni naziv *Sportskih novosti* – SN ili *Sportske*.

⁶⁹ Miroslav Nikolić: „Osuda divljaštva“, SN, 11. 3. 1987., 3.

⁷⁰ Slobodan Ivanović: „Osjećan Jugoslavenstva sačuvan u sportu“, SN, 7. 11. 1987., 8.

⁷¹ SN, 2. 9. 1988., ispod glavnog naslova stoji i podnaslov: „traži se zabrana unošenja svih zastava i nacionalnih simbola na sportske terene i veća odgovornost organizatora utakmica“

⁷² Ivan Topić: „Apel u ime sporta“, 20. 9. 1988., 12.

nije vrijeme sporta, pa tako ni sportske štampe. Od sintagme kruha i igara u nas je ostao samo još kruh, većma crn i gorak.“⁷³ Odmah dan iza toga, *SN* prenosi vijest sa sjednice skupštine NIŠPRO Vjesnik, na kojoj je odlučeno kako kuća Vjesnik ostaje pri svojoj projugoslavenskoj koncepciji, te da se mora posvetiti: „razrješenju problema Kosova, obrani imena i djela druga Tita, obrane JNA i tekovina naše revolucije.“⁷⁴ Stajalište o očuvanju Titova nasljeđa najbolje se potvrđuje u broju od 8. ožujka 1989. gdje na naslovnici stoji naslov: „Kako je Tito govorio o nacionalizmu i sportu 1971.“⁷⁵, gdje glavni urednik Luncer na idućoj stranici donosi poduži citat o Titovim stavovima iz, kako je on naziva „krizne i opasne 1971.“⁷⁶ Tito na tom mjestu govori o sportu kao univerzalnom, te da je nacionalizam najmanje moguć upravo među sportašima, iako sport služi kao snažno sredstvo u promociji države. U proljeće 1989. vrijedi izdvojiti još jednu naslovnicu i izvještaj preko cijele stranice o sastanku redakcije *SN*-a s Duškom Dragunom, na kojem je opet potvrđen kurs novina u borbi protiv nacionalizma.⁷⁷ U izvještaju sa sastanka stoji sljedeće: „Ne bi trebalo žaliti truda da maksimalnu pažnju svratimo na bit sporta, bit sportskih susreta, da to bude faktor zbližavanja, a ne dijeljenja. (...) jer svaki nacionalizam, makar i izazvan, spontan ili organiziran – jednako je opasan. I zaslužuje kritiku.“⁷⁸ Također, nekoliko dana kasnije u još se jednom članku zagovara jugoslavensko jedinstvo, te se ističu uspjesi jugoslavenskih sportaša, koji među sobom ne čine razlike na nacionalnoj osnovi: „u jugoslavenskim republikama nitko od igrača ne stavlja u prvi plan tko je iz koje republike, tko je kakve nacionalnosti. Važno je tko je kakav igrač i koliko može pridonijeti zajedničkom cilju – pobjedi.“⁷⁹ Na sličnom je tragu i *Sprint*, koji u svojem broju iz prosinca 1989., netom prije odluke o raspisivanju izbora u SRH, piše o sportašima kao faktoru ujedinjenja države: „Sportaši i sportske ekipe ostaju, čini se, jedan od rijetkih kohezijskih faktora u, po nekima već prepolovljenoj zemlji, u kojoj pojedini zaluđeni lideri pokušavaju isključivošću i silom zavladati mase (...) Dojam je, naime, da su sportski klubovi ostali među posljednjim oazama nepatvorenog zajedništva, sa sportašima neopterećenim nacionalnom pripadnošću i nacionalnim programima, homogenizacijama, pohodima, mitinzima i nametnutim istinama. Među sportašima nema podvajanja, prebrojavanja (...) Možda bi oni koji sramno nipodaštavaju i Titov lik i njegovo djelo, koji stoje iza „spontanih okupljanja radnika“ rado posegnuli i za sportom kao oruđem doskora nezamislivih aspiracija i borbe za

⁷³ Vilko Luncer, *SN*, 25. 10. 1988., 9.

⁷⁴ C. Hruškar: „Potvrđena orijentacija Vjesnikovih izdanja“, *SN*, 26. 10. 1988., 16.

⁷⁵ *SN*, 8. 3. 1989., 1.

⁷⁶ Vilko Luncer: „Tako je Tito govorio 1971.“, *SN*, 8. 3. 1989., 2.

⁷⁷ „Sport ne smije postati poligon za nacionaliste“, *SN*, 5. 4. 1989., 1.

⁷⁸ Drago Marović: „Sportu nametnute zloupotrebe“, *SN*, 5. 4. 1989., 2.

⁷⁹ Viktor Čop: „Sport kao komponenta jugoslavenske sinteze“, *SN* 10. 4. 1989., 2.

Jugoslaviju po novom krojnom arku. (...) Sportaši na to, uvjeren sam, ne bi nikad pristali.⁸⁰ Zanimljivo je vidjeti na koji način autor vidi sportaše samo pet mjeseci od višestranačkih izbora u SRH, u kojima su neki od sportaša postali i aktivni članovi političkih stranaka, o čemu više kasnije. Iako se žestoko svojim recima bore protiv nacionalizma, pogotovo uplivu politike u sport preko navijačkih tribina, u proljeće 1990., u vrijeme predizborne kampanje pred prve višestranačke izbore u Hrvatskoj *Sportske* donose komentar urednika Luncera koji tvrdi da: „sport nikad nije bio depolitiziran i nikada neće ni biti. Zar je možda do sada bio lišen snage političke moći, vladajuće ideologije i kadrovske strukture u skladu s tom političkom moći? (...) Kao i svi drugi građani, i sportaši imaju pravo da se politički opredjeljuju i da javno iskazuju svoja politička uvjerenja.“⁸¹ Otprilike u slično vrijeme i *Sportske novosti* i *Sprint* pišu o neobičnoj situaciji u kojoj su se našli hrvatski nogometni klubovi u predizborno vrijeme. Tako *Sprint* donosi naslovnicu: „Dinamo je iznad HDZ-a!“⁸² *SN* donose članak o odbijanju Dinama da se na njihovim utakmicama političke stranke promoviraju preko plaćenih oglasa i reklama s razglasom.⁸³ Međutim, *Sprint* u travnju 1990. na četiri stranice donosi anketu među sportašima o njihovim političkim aspiracijama na prvim demokratskim višestranačkim izborima.⁸⁴

Demokratizaciju društva i medija sportski su mediji iskoristili kako bi otvorili još jednu temu koja je bila tabuizirana ranije. Tako je *Sport* krenuo sa serijom feljtona o sportu za vrijeme NDH. Iako je ton kojim se obrađuju te teme kritičan prema ustaškom režimu, te se na brojnim mjestima opisuju uvjeti u kojima su sportaši trenirali, te bili u službi politike, zanimljivo je primijetiti razliku u uvodu u tekst do kojeg je došlo nakon nekoliko brojeva. Tako u prvom feljtonu stoji kako kreće serija članaka o sportu u NDH te napomena kako su u redakciji „svjesni da će biti raznolikih reakcija, ali rukovodimo se načelom da i to mračno razdoblje naše povijesti (u ovom slučaju sportske) mora biti dostupno javnosti.“⁸⁵ U kasnijim brojevima maknut je pridjev „mračno“, te stoji samo „to razdoblje.“⁸⁶

⁸⁰ Zoran Kovačević: „Sportaši iznad svega“, *Sprint*, br. 252, 6. 12. 1989., 10.

⁸¹ Vilko Luncer: „Spot i politika“, *SN*, 6. 4. 1990., 2.

⁸² Broj 265, 28. 3. 1990., u daljnjem tekstu na stranici 2 i 3, donosi intervju s Dinamovim igračima i čelnicima, u kojima je glavna tema zapravo odnos između kluba i BBB-a, a tek u intervjuu s Velimirom Zajecom on izgovara rečenicu koja je stavljena u glavni naslov na naslovnoj stranici.

⁸³ Tomislav Židak: „Maksimir isključivo za – sportske svrhe“, *SN*, 5. 4. 1990., 2.

⁸⁴ D. Tironi, M. Hoffman, B. Vekić, D. Ružić, C. Ivanković: „Sportaši u izborima“, *Sprint*, broj 271, 11. 4. 1990., 8-11.

⁸⁵ „I sportaši su imali svoj logor“, *Sport*, broj 7, 27. 6. 1990., 7.

⁸⁶ „Selektoru „viša sila“ birala momčad“, *Sport*, broj 10, 18. 7. 1990., 7.

SN i *Sport* pozabavili su se vezom sporta i politike i za vrijeme „balvan revolucije“ u Kninskoj krajini, te *Sport* uoči postavljanja barikada donosi priču na tri stranice o NK Dinara iz Knina, te opisuje međunacionalne odnose kao sjajne: „Makar vrataru Dinare, inače Hrvat, na gostovanjima često psuju „četničku majku“, u klubu stoluje dobra klapa u kojoj su svoje mjesto nalazili i Hrvati i Srbi.“ Članak više govori o klasičnim problemima jednog nogometnog niželigaša – nedostatku financija, odlasku talentiranih igrača u bolje klubove, neadekvatnim terenima, nego o nekim nacionalnim trzavicama.⁸⁷ Redakcija *Sportskih novosti* posjetila je Knin tri mjeseca kasnije, kad se situacija u RH dodatno zaoštrila. Intervjuirali su vodstvo Dinare i igrače, koji su priznali da ne mogu izbjeći politiku, ali tako je primjerice kapetan Dinare Boro Marić izjavio kako: „Iskrice među igrača ne dolaze u obzir! Nema stranačkih veza, kamoli prepucavanja, u protivnom ja prvi ne bih igrao. Da, mi ćemo prvi probiti barijere, neovisno o seansama balavurdije koja ni o čemu nema pojma.“⁸⁸ U tom izvještaju iz Knina posebno je zanimljiv intervju s Milanom Babićem, tadašnjim predsjednikom općine Knin, kasnijim predsjednikom samoprozvane Republike Srpske Krajine i osuđenim ratnim zločincem. Tako novinar Branko Stipković Babića opisuje kao „pristalog, prijaznog i pristalog“⁸⁹, a Babić mu s druge strane priznaje da baš i ne prati sport. Međutim, isto tako napominje kako igračima NK Dinare „savjetuje da sa sobom nose duh Knina, duh tolerancije. Svim treba pokazati koliko smo tolerantni. A oni koji nisu valjda će jednom od nas nešto naučiti i prihvatiti.“⁹⁰

Glavni urednik *Sportskih* Vilko Luncer autor je još jednog članka s kraja 1990., kojim komentira naslovnici na kojoj stoji naslov: „Posljednji izbor sportaša Jugoslavije?“⁹¹ Luncer povezuje sportske i političke prilike u državi, slovenski plebiscit o samostalnosti i donošenje hrvatskog ustava, s nastupom sportaša na budućim međunarodnim natjecanjima.⁹² Dok su o mogućnostima razdruživanja i raznim kombinacijama (kon)federalnog uređenja, ali i osamostaljenja krajem 1990. pisali na uravnotežen način, *SN* su nakon proglašenja samostalnosti Hrvatske napisale euforičan tekst, iako su sportaši još neko vrijeme najnormalnije nastupali za razne jugoslavenske selekcije. Primjerice Luncer, o proglašenju piše: „Snaga i uvjerljivost saborskog duga i raspoloženja prenijela se na građane, na ulice

⁸⁷ Dražen Beraković: „Sport nije bio u Srbu“, *Sport*, br. 12, 1. 8. 1990., 2-4.

⁸⁸ Branko Stipković: „Sportaši su ostali prijatelji“, *SN*, 27. 10. 1990., 2. Iako članak počinje opisom putovanja do Knina preko Obrovca, jer je cesta Gračac – Knin blokirana, sam ton članka je pomirljiv. U to se uklapa i fotografija trenera kluba NK Dinara, koji je pozirao reporteru ispred slike Josipa Broza Tita.

⁸⁹ Branko Stipković: „Duh kninske tolerancije“, 2. U zaključku intervjuja Stipković, dodaje da je Babić bio korektan, da se ponio kao „Jack“.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ *SN*, 19. 12. 1990., 2. uz naslov stoji i podnaslov: „Pitanja i dvojbe uz aktualnu političku situaciju u zemlji“

⁹² Vilko Luncer: „Posljednji izbor sportaša Jugoslavije“, *SN*, 19. 12. 1990., 2.

Zagreba, hrvatske metropole, na glavni grad Republike Hrvatske i šire, mnogo šire, svuda gdje su te večeri Hrvati slavili oživotvorenje jednog sna, dugog – kako to netko reče – devet stoljeća narodnog života, patnji, stranputica, pobjeda i poraza...“⁹³ U vrijeme dok je Hrvatskoj prijetila intervencija JNA, *Sport* je proveo anketu među sportašima o tome strahuju li od rata u SFRJ. Bila je to udarna tema broja, koja je zauzela početne tri stranice.⁹⁴ *Sportske novosti* su par dana kasnije, u tri uzastopna broja, u intervjuima s nogometnim trenerima savezne lige zbog specifične situacije u državi postavio i pitanje o mogućnosti završetka natjecanja.⁹⁵

SN su bile posredno i dijelom krize oko imenovanja Stjepana Mesića predsjednikom Predsjedništva SFRJ. Tako ga prvo potpisuju kao „nevješto osporavanog predsjednika predsjedništva“ i „ustavnog šefa države“⁹⁶, da bi samo dan poslije, u izvještaju o otvorenju svjetskog kupa u streličarstvu bio potpisan kao „predsjednik Predsjedništva SFRJ“⁹⁷, iako formalno nije potvrđen. Kako se kriza zahuktavala, onda je i *SN* pribjegao formalnoj tituli, te je Mesića nastavio potpisivati kao „ustavnog predsjednika Predsjedništva SFRJ.“⁹⁸ S početkom rata u Hrvatskoj, a pogotovo nakon što je početkom kolovoza donesena odluka da hrvatski nogometaši neće do daljnjeg sudjelovati u saveznoj ligi, mijenja se i ton i način pisanja *SN*-a. Hrvatska se prikazuje kao žrtva u obrambenom ratu, a prvi slučaj koji vrijedi zabilježiti je anketa među sportašima, gdje u uvodnom dijelu članka piše: „Kako sa sportom dalje u Hrvatskoj? Nogometaši, košarkaši i rukometaši su svjetske klase, oni će se već snaći, tako razmišljaju oni iz tzv. malih sportova. No, kad pogledate našu anketu vidjet ćete da su sportaši složni, svi kao jedan na braniku domovine.“⁹⁹ Čak i čin osnivanja Hrvatskog olimpijskog odbora prolazi uz naslovnicu: „Olimpijska uzdanja napadnute Hrvatske“¹⁰⁰, iako je Stjepan Mesić i dalje uredno potpisan kao „predsjednik Predsjedništva SFRJ“. O tome koliko su *Sportske novosti* postale svjesne ratne okoline, te djelovale na način mobilizacije svojih čitatelja, te poistovjećivanjem sportaša s braniteljima koji su ginuli na ratištima, govori i činjenica da su u analiziranom razdoblju u više navrata nosile oznaku „Ratno izdanje“.

⁹³ Vilko Luncer: „Dan povijesnih odluka“, 27. 6. 1991., 2.

⁹⁴ Mladen Bariša: „Sportaši, bojite li se rata?“, *Sport*, broj 39, 6. 2. 1991., 2-4.

⁹⁵ N. Ištvanović: „Anketa SN“, 11. 2. 1991., 5.; N. Ištvanović: „Anketa SN“, 12. 2. 1991., 5.; T. Židak: „Anketa SN“, 13. 2. 1991., 5.

⁹⁶ Branko Stipković: „I vrhovnici pljeskali Bobanu“, *SN*, 20. 5. 1991., 16.

⁹⁷ Ivanka Ožbolt: „Dobrodošli u Zagreb!“, *SN*, 22. 5. 1991., 14.

⁹⁸ Hina: „Mesić primio predstavnike INA Delta Rallyja“, *SN*, 13. 6. 1991., 2.; T. Dobričić: „Jarun 0 – Croatia (Toronto) 5“, *SN*, 17. 6. 1991., 8.

⁹⁹ „Sport umire posljednji“, *SN*, 10. 8. 1991., 4.

¹⁰⁰ *SN*, 11. 9. 1991., 1.

5.2. Tito i Tuđman

Pozivanje na Josipa Broza Tita u obračunu *SN*-a s pojavom nacionalizma već sam spomenuo, ali treba podsjetiti na još neke primjere u kojima se na razne načine podsjeća na preminulog jugoslavenskog predsjednika, kako bi se očuvala živim uspomena na njegov lik i djelo. Isto tako, *Sportske novosti* su, dolaskom HDZ-a na vlast u Hrvatskoj, skoro pa na istovjetan način zamijenile jedan politički autoritet drugim, što ćemo pokazati kroz daljnje primjere. Iako su ova dvojica državnika najeklatantniji primjeri davanja pažnje političarima, ili stvaranjem tzv. „pseudo-događaja“ ili njihovim spominjanja položaja radi, treba istaknuti kako su i drugi političari s vremena na vrijeme bili zabilježeni na stranicama *SN*-a. Kod raznih otvorenja sportskih objekata ili događaja u prvi plan se stavlja političar koji je to učinio.¹⁰¹

Na naslovnica *Sportskih novosti* od 1987. do 1990. obavezno se nalazilo sjećanje na dan obljetnice Titove smrti, kao i na posjete raznih delegacija njegovom grobu u Kući cvijeća u Beogradu. Tako naslovnica iz 1987. donosi naslov: „Sedam godina bez Tita“, uz popratni tekst.¹⁰² Dan iza donosi članak o komemoraciji za Tita u Hajduku.¹⁰³ Par mjeseci kasnije, otvorenje Univerzijade nije moglo proći bez posjeta delegacije Titovom grobu, što su prenijele i *SN*.¹⁰⁴ Krajem 1987., Savez za fizičku kulturu Jugoslavije je odlučio obilježiti 50 godina od dolaska Tita na mjesto generalnog sekretara KPJ svečanom sjednicom, što je najavljeno nekoliko dana ranije čak i na naslovnici.¹⁰⁵ Sa same sjednice izvijestile su *SN*, člankom na posljednjoj stranici, u kojem navode kako je: „Neprocijenjiva Titova snaga uvjerljivosti, originalnosti i dubine misli o sportu i fizičkoj kulturu kao neophodnom sastavnom dijelu cjelovite ljudske ličnosti.“¹⁰⁶ Dva dana kasnije donose i članak o posjetu Kući cvijeća povodom svečane sjednice, gdje je prenesena izjava Predsjednika SFKJ Duška Draguna: „U Titovo gigantsko djelo ugrađeni su bili sport i fizička kultura, koji su i osnova našeg bratstva i jedinstva.“¹⁰⁷ O veličanju djela predsjednika Tita govori i činjenica da je i službeno nogometno kup natjecanje nosilo ime „Kup maršala Tita“, te je stoga obveza

¹⁰¹ Posebnu su pažnju dobivali trenutačni predsjednici Predsjedništva SFRJ. Na primjer, s otvorenja Univerzijade u Zagrebu za naslovnicu je odabrana fotografija predsjednika FISU-a Prima Nebiola, predsjednika OK Univerzijade Josipa Vrhoveca i tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ Lazara Mojsova (*SN*, 7. 7. 1987., 1.) Noćno izdanje *SN*-a od 21. 6. 1989. na naslovnici imaju naslov: „Janez Drnovšek otvorio Eurobasket“, s fotografijom predsjednika Predsjedništva SFRJ u tom trenutku. *SN* su prenijele i čestitke Borislava Jovića, predsjednika Predsjedništva, na svjetskom naslovu košarkašima 1990. (Jovan Kosijer i Eduard Tartaglia: „Blistavom igrom do zlata“, *SN*, 20. 8. 1990., 9.)

¹⁰² U nepotpisanom članku piše između ostalog i da „sjećanje na našeg Tita i njegovo junačko vrijeme ispunjavaju nas ponosom, znače inspiraciju i nadu.“ (*SN*, 4. 5. 1987.)

¹⁰³ Z. J.: „Tužno i svečano“ (*SN*, 5. 5. 1987., 16.)

¹⁰⁴ „Delegacija Univerzijade u Kući cvijeća“ (*SN*, 9. 7. 1987.)

¹⁰⁵ *SN*, 8. 12. 1987.; Z.P.: „SFKJ obilježava Titove jubileje“, 2.

¹⁰⁶ Z. Petrović: „Titova poruka koja obavezuje“, *SN*, 12. 12. 1987., 16.

¹⁰⁷ Z. Petrović: „Sport doprinosi prestižu zemlje“, *SN*, 14. 12. 1987., 14.

delegacije klubova finalista bila i posjetiti Titov grob.¹⁰⁸ To je promijenjeno tek 1991., uoči posljednjeg finala kupa SFRJ, kad Hajduk zamalo nije otputovao na utakmicu. Titov je grob posjetila delegacija Nogometnog saveza Jugoslavije¹⁰⁹. *SN* su izvijestile o tome iako je to bila prva godina kad na naslovnici nije objavljeno sjećanje na Tita povodom godišnjice njegove smrti.

Franjo Tuđman na sportske stranice dolazi odmah po osvajanju izbora u svibnju 1990. Prvo ga je ugostio *Sport*, i to u intervjuu na tri stranice, s popratnim naslovom i fotografijom na naslovnici.¹¹⁰ Iako autori najavljuju da će u intervjuu biti govora samo o sportu,¹¹¹ na manje ili više suptilan način Tuđmana se ispituje i o političkim temama. Samo vođenje intervjua je prilično servilno, autori mu laskaju hvaleći njegovo tenisko umijeće.¹¹² I dok prvi dio intervjua protječe u sportskom tonu, kad novinari kreću postavljati pitanja o Tuđmanovu službovanju u Beogradu, kad je postao i predsjednik Sportskog društva Partizan, tu on kreće s političkim odgovorima: „Želim reći da sam se ja u cijeloj svojoj „partizaniji“, i u sportskom i u intelektualnom dijelu, uvijek osjećao i uvijek radio kao Hrvat. Marksizmu sam pristupio iz dva razloga, iz želje da se stvori suverena Hrvatska i iz utopijske misli o raju na zemlji.“¹¹³ Kasnije Dinamo etiketira kao hrvatski klub, a Zvezdu kao srpski, iako smatra kako Dinamo mora promijeniti ime. Isto tako, na pitanje o uspjehu nogometne reprezentacije i plasmanu na Svjetsko prvenstvo u Italiju, Tuđman odgovara: „Osim potvrđuje ono pravilo da kad Hrvat, bez obzira na to da li u sportu ili politici, dođe na položaj u saveznoj razini, bude maksimalno objektivan i postigne rezultate, posluži im, onda ga maknu.“¹¹⁴ Na primjedbu novinara kako Ilica Osim nikad u javnosti ne istupa kao Hrvat, te da je oženio Muslimanku i djeci nadjenao muslimanska imena, Tuđman odgovara: „Muslimani ni kad se ne osjećaju Hrvatima ne rade protiv Hrvata.“¹¹⁵ Zanimljiv je slučaj prilično marginalnog sportskog natjecanja na tlu Hrvatske, Omladinskog prvenstva Europe u tenisu, koje je dobilo na važnosti jer je Tuđman postao pokrovitelj, te je došao otvoriti prvenstvo.¹¹⁶ U oba članka, od kojih je

¹⁰⁸ „Finalisti u Kući cvijeća“, *SN*, 11. 5. 1988., 5.

¹⁰⁹ „Delegacija NSJ u Kući cvijeća“, *SN*, 9. 5. 1991., 2. Izaslanstvo Saveza činili su savezni kapetan Miljan Miljanić, predsjednik Marko Ilešić i glavni tajnik Ante Pavlović.

¹¹⁰ Zoran Kovačević i Darko Tironi: „Vratio bih Novosela i Blaževića!“, *Sport*, broj 1, 16. 5. 1990., 1-4.

¹¹¹ Isto, 2.

¹¹² Isto. Intervju počinje prisjećanjem o odgodi razgovora zbog dojave o mogućem atentatu na Tuđmana tijekom Eurosonga u Zagrebu, a zatim novinar postavlja prvo pitanje imponirajući Tuđmanu: „Gospodine predsjedniče, bez laskanja, prema onom što smo primijetili, nećemo reći da ste odličan igrač, ali vrlo dobar, to svakako.“

¹¹³ Isto, 3.

¹¹⁴ Isto, 4.

¹¹⁵ Isto.

¹¹⁶ D. Popović: „Dr. Tuđman otvara OPET 90“, *SN* 4. 7. 1990, 14.; „Dr. Franjo Tuđman mladim tenisačima Evrope“, *SN*, 24. 7. 1990. 14.

drugi preneseno Tuđmanovo pismo od 11. srpnja 1990., potpisan je kao „predsjednik Hrvatske“, iako je formalno još bio Predsjednik predsjedništva. Isto tako, posebna doza servilnosti je iskazana u članku koji je opisivao ceremoniju otvorenja EP u atletici u Splitu, u kojem novinar Tuđmana opisuje na sljedeći način: „Jučer je politički izgnanik i kažnjenik, čovjek čije se ime smjelo izgovarati samo u pola glasa, doktor Franjo Tuđman, predsjednik Republike Hrvatske, pozdravljen u Poljudu kao karizmatični trijumfator nove hrvatske samosvijesti i državnosti.“¹¹⁷ Novinar je otišao tako daleko, da ga je usporedio i s pokojnim Titom: „Podsjećalo je to na velike dane jednog drugog čovjeka iz Hrvatskog Zagorja, na aklamacije koje su u sličnim prilikama pratile dolaske i pojave Tita na javnim manifestacijama, pred očima razdraganog, oduševljenog naroda. Možda to i danas nije popularno reći, jer niti je riječ o istom čovjeku, istim političkim idejama, osobnim ljudskim putevima i sudbinama, jer mijenja se sve, od ljudi, znakovlja i opredjeljenja, ali su neki pojavni oblici slični i objektivni promatrač nema razloga da to ne zapiše. Povijesno pamćenje uvijek je živo.“¹¹⁸ Također, za trajanja Europskog prvenstva u atletici, izašla je zasebna kratka vijest da je Tuđman osobno došao gledati natjecanja na poljudskom stadionu.¹¹⁹ To da je dolazak predsjednika veća vijest od sportskog događaja samog po sebi može se iščitati i iz članka koji govori o njegovom pohođenju prijateljske utakmice između Cibone i Popa 84, koja je odigrana isti dan kad i nogometna utakmica između Hrvatske i SAD-a. Predsjednik je odlučio prisustvovati objema utakmicama, ali je zbog gužve oko maksimirskog stadiona zakasnio na košarkaški dvoboj. To što je Tuđman zakasnio na utakmicu nije bio ni najmanji problem, dapače: „Točno u 21 i osam minuta u Dom Cibone ušao je predsjednik Hrvatske dr. Franjo Tuđman. Kada je spiker objavio da je Predsjednik ušao u dvoranu salve oduševljenja prolomile su se iz više od 6 000 grla. Iskusni lisac Mirko Novosel odmah je reagirao. Zatražio je minutu odmora kako bi i igrači pozdravili dr. Tuđmana,...“¹²⁰ Sličnu dozu servilnosti donosi i izvještaj o maksimirskoj utakmici, gdje stoji kako je Tuđman „podijelio barem tisuću autograma. Ljudi su se penjali prema loži, pružali papiriće, ulaznice, svašta. Gospodin Tuđman nikoga nije odbio. Očito je u izvrsnoj kondiciji, čak i formi!“¹²¹ I u narednim mjesecima *SN* nastavlja izvještavati o raznim druženjima predsjednika sa sportašima, gdje on postaje veća vijest i zvijezda od samih sportskih aktera. Primjerice, *SN* na naslovnici najavljuje finale Kupa europskih prvaka u vaterpolu, u kojem je zagrebačka Mladost igrala

¹¹⁷ Vilko Luncer: „Neka tako ostane“, *SN*, 29. 8. 1990., 2.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ „Dr. Franjo Tuđman kao gledalac“, *SN*, 30. 8. 1990., 3. U nepotpisanom članku se navodi i kako je Tuđman „pobrao i najveći aplauz na stadionu u Poljudu.“

¹²⁰ „Predsjednik Tuđman uveličao feštu“, *SN*, 18. 10. 1990., 14.

¹²¹ B. Stipković: „Ozareno lice predsjednika Tuđmana“, *SN*, 18. 10. 1990., 16.

protiv talijanskog Canottierija, sljedećim naslovom: „Dr. Tuđman s „vodenim divovima“.“¹²² Slična je situacija zabilježena i na kraju 1991., kad je dodijeljen trofej *Sportskih novosti* za najbolje sportaše Hrvatske. Iako naslovnica u naslovu kaže: „Danira Nakić i Toni Kukoč sportaši Hrvatske“¹²³, slikovna oprema donosi fotografiju državnog vrha na čelu s Tuđmanom u trenutku intonacije himne. Pripisuje mu se uloga motivatora momčadi, te u izvještaju utakmice između Dinama i Crvene Zvezde u naslovu stoji: „Dr. Tuđman motivirao momčad.“¹²⁴ O posebnoj vezi između Dinama i predsjednika Tuđmana govori i vijest od 14. 5. 1991., da je Dinamo pristao odigrati prijateljsku utakmicu u čast predsjednikova rođendana.¹²⁵ Vrijedi spomenuti i dva detalja koji doprinose diskurzivnoj slici koja se stvarala o bivšem predsjedniku SFRJ Titu i o novom hrvatskom predsjedniku Tuđmanu. Filmski redatelj i novi ravnatelj HRT-a Antun Vrdoljak je u ljeto 1990. dao intervju za Sport, u kojem je s novinarima razgovarao o brojnim temama, između ostalog i o utjecaju HDZ-a na sport, promjeni Dinamovog imena i drugim temama koje povezuju sport i politiku.¹²⁶ Iako tema intervjua ni na koji način nisu bili filmovi partizanski filmovi koje je Vrdoljak režirao, niti su ga novinari ispitivali o njegovim političkim uvjerenjima i promjeni stranačke iskaznice, fotografiran je s njima u sobi na čijem je zidu stajala slika Josipa Broza Tita. U broju *Sportskih novosti* od 28. 2. 1991., nalazi se intervju s mladim nogometašem Dinama, Miljenkom Kovačićem.¹²⁷ Iako se Franjo Tuđman ne spominje u članku, niti ima ikakvog govora o politici, članak je opremljen fotografijom Kovačića u njegovu domu, točno ispred Tuđmanove slike.

O odnosu prema Titu i Tuđmanu, te prijelazu s jednog političkog autoriteta na drugi može se govoriti i kroz prizmu izvještavanja o Sinjskoj alci. Tako 1988. *SN* pišu da se alkari natječu za „prijelazni Srebrni štit, dar Josipa Broza Tita, doživotnog pokrovitelja i počasnog vojvode alkarskog.“¹²⁸ Nagradu slavodobitniku je svake godine uručivao netko iz Predsjedništva SFRJ.¹²⁹ U srpnju 1990. Predsjedništvo Hrvatske preuzima pokroviteljstvo nad Alkom, što je

¹²² SN, 27. 10. 1990., 1.

¹²³ SN, 31. 12. 1991., 1.

¹²⁴ B. Ćosić, SN, 21. 5. 1991., 3. U članku se navodi kako je svlačionicu Dinama posjetio prije utakmice Antun Vrdoljak, te prenio Tuđmanovu poruku: „Krenite u igru punim srcem, imate zaista dovoljno razloga.“

¹²⁵ S. T.: „Dinamo danas u V. Trgovišću“, SN, 14. 5. 1991., 3.

¹²⁶ Zoran Kovačević i Darko Tironi: „Dobit ću Oskara za režiju A 90“, Sport, broj 13, 8. 8. 1990., 8-11. Vrdoljak između ostalog govori kako HDZ neće upravljati sportom u Hrvatskoj, nego samo utjecati“, te da je „Franjo Arapović zbog pobjede HDZ-a na izborima odbio angažman u NBA.“

¹²⁷ B. Ćosić: „Niti Jarni nije brži od mene“, SN, 28. 2. 1991., 5.

¹²⁸ J. Blaić: „Vojvoda i alajčauš objavili četvrt“, SN, 20. 8. 1988., 12.

¹²⁹ J. Blaić: „Stipe Breko slavodobitnik“, SN, 22. 8. 1988., 14. Te godine nagradu je uručio viceadmiral Božidar Grubišić.

bio još jedan od znakova kako se politička situacija odražava na sport.¹³⁰ Iako u članku i dalje stoji kako će se dodjeljivati Titov štit, spominje se kako će ga dodijeliti Franjo Tuđman, a „prisustvovati će i brojni uzvanici iz naše Republike.“¹³¹ Naslovnica uoči alke donosi naslov: „Dr. Tuđman uručuje Titov štit!“¹³², što je prvi i jedini put da se ta dvojica državnika nalaze u istom naslovu. Također, u daljnjem članku se najavljuje kako se nagodinu štit više neće dodjeljivati, već će biti smješten u alkarskom muzeju.¹³³ Vidljivo je kako se novinar ne pita zašto se ta tradicija dodjeljivanja štita prekida, već čistom konstatacijom daje do znanja da je to jednostavno normalan tijek povijesti. *Sport* na dvije stranice donosi reportažu s alke, te govori o ponovnom povratku Gospe Sinjske kao katoličke zaštitnice manifestacije. U članku koji je zapravo obračun sa socijalističkim sustavom piše kako su alkarski momci morali „biti napredno opredijeljeni u odnosu na socijalističko samoupravljanje. (...) Mnogi sinjski mladići reći će vam da upravo zbog ovakvih karakteristika nisu mogli ući u svečanu povorku. Da ne spominjemo kako je dosad iz Alke bila brisana Čudotvorna Gospa Sinjska (naravno, jer ni za nju nije bila izvađena crvena knjižica)...“¹³⁴ Isto tako, u opisu fotografije autor navodi kako je predsjednik Tuđman uručio pobjedniku „prijelazni štit“¹³⁵, te je izostavljeno Titovo ime, a bivši se predsjednik spominje jedino u dijelu gdje se govori o tome kako Sinjem kruže glasine kako je ovo posljednje uručivanje Titova štita pobjedniku.¹³⁶ U idućem broju *Sport* nastavlja svoj obračun s bivšim režimom, te opisuje aferu oko smjene u rukovodstvu alkarskog društva, koje se odvijalo po stranačkoj liniji: „Uz bivše rukovodstvo, „pali“ su i neki alkari koji nisu htjeli prihvatiti nova pravila igre. Sinjanima je očito preko glave bilo „alke uokvirene zvijezdom“ i naturanja ideologije.“¹³⁷ 1991. godine više nema nikakvog spomena Titova štita niti Tita općenito. Dapače, alku se još čvršće kreće vezivati uz hrvatski narod i Katoličku crkvu. Tako su u alkarskom društvu izjavili, kad su u travnju posjetili Tuđmana, da ga mole da bude pokrovitelj alke, jer ona predstavlja „jedini hrvatski ratni simbol opstojnosti.“¹³⁸ Tijekom srpnja stiže i izvještaj kako će biti i posvećen alkarski barjak, kojeg dolazi posvetiti zagrebački kardinal Franjo Kuharić.¹³⁹ Na taj način je praktički u razmaku od tri godine

¹³⁰ J. B.: „Antun Vrdoljak sa Sinjanima“, SN, 18. 7. 1990., 2.

¹³¹ Isto.

¹³² SN, 4. 8. 1990., 1.

¹³³ J. B.: „Dr. Tuđman uručuje Titov štit“, SN, 4. 8. 1990., 2.

¹³⁴ Mario Zorko: „Alka i Gospa ponovo skupa“, Sport, broj 13, 8. 8. 1990., 32.

¹³⁵ Isto, 33.

¹³⁶ Isto.

¹³⁷ Mario Zorko: „Alka nad alkama“, Sport, broj 14, 15. 8. 1990., 18.

¹³⁸ Hina: „Dr. Franjo Tuđman pokrovitelj Sinjske alke“, SN, 10. 4. 1991., 2.

¹³⁹ Hina: „Teku pripreme za sinjsku alku“, SN, 20. 7. 1991., 2.

ocrtan puni krug jednog sportskog natjecanja – od pokroviteljstva partije i savezne vlade, do potpore Crkve i samostalne republike.

5.3. JNA

Obzirom na Grbeljine tvrdnje o veličanju JNA u medijima, te o navodnoj tabuiziranoj slici kojom se održavala važna uloga vojske u jugoslavenskom društvu, istražili smo i pojavu tog aspekta u medijima. Prvi zanimljiv način prikazivanja JNA u medijima jest fotografija odlaska nogometaša Nenada Gračana na odsluženje vojnog roka. Na fotografiji je prikazan nasmiješeni Gračan u uniformi, a u tekstu se dodaje da su nogometašu „prigodom polaganja svečane zakletve među prvima čestitali starješine, stric i majka.“¹⁴⁰ Obavezno odsluženje vojnog roka ni u jednom se trenutku ne problematizira, dapače, sportaši u intervjuima najčešće ističu kako im je u vojsci odlično, tako i Zvonimir Boban ističe kako može normalno trenirati.¹⁴¹ Slične dojmove prenosi i u paralelnom intervjuu s Dejanom Savićevićem, koji se također osjeća odlično u JNA.¹⁴² Da bi sportaši ipak ostali u formi prilikom odsluženja roka, osnovana je i nogometna momčad JNA, u kojoj su igrali najbolji regruti pod ravnanjem izbornika Ivana Čabrinovića. Tako i *Sportske novosti* donose izvještaj s jedne prijateljske utakmice između selekcije JNA i niželigaša Sloge u Vukovaru, povodom 44. godišnjice proboja srijemske fronte i oslobođenja grada od njemačkog okupatora.¹⁴³ I u izvještaju dva dana kasnije napisano je kako je selekciji uručena zlatna plaketa, te da je utakmica imala veliki značaj, važniji od samog sporta.¹⁴⁴

Posebna se pažnja poklanjala doprinosu JNA prilikom organizacije sportskih događaja. Tako je i za trajanja Univerzijade u Zagrebu izašao članak pod naslovom: „Dragocjen doprinos JNA“¹⁴⁵ u kojem se govori o sastanku predsjednika OK Josipa Vrhovca s vojnim vrhom JNA u SRH predvođenim general-pukovnikom Martinom Špegeljom. Vrhovec se zahvalio vojsci na pomoći prilikom uređenja sportskih borilišta. JNA je pohvaljena i prilikom organizacije prijevoza sportaša na prijem kod tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ Lazara Mojsova.¹⁴⁶ S druge strane, posvećivala se i pažnja obilježavanju Dana JNA (22. prosinca)

¹⁴⁰ „Svečana zakletva“, SN, 27. 2. 1987., 3.

¹⁴¹ Darko Tironi: „U vojsku me poslao – Đurovski“, Sprint, broj 181, 21. 7. 1988., 2-4. Boban ističe kako nema problema s vojničkim obvezama, na kopanje rovova i gađanje iz puške gleda kao na najnormalniju životnu obvezu.

¹⁴² B. Stipković: „Zvone i Dejo“, Sprint, broj 211, 15. 2. 1989., 8- 11.

¹⁴³ Želimir Lasić: „Selekcija JNA u Vukovaru“, SN, 12. 4. 1989., 6.; Ž. Lasić: „Sloga – Selekcija JNA 1:4“, SN, 13. 4. 1989., 6.

¹⁴⁴ Ž. Lasić: „Zlatna plaketa selekciji JNA“, SN, 14. 4. 1989., 6.

¹⁴⁵ Drago Marović, SN, 17. 7. 1989., 2.

¹⁴⁶ Zoran Petrović: „JNA uvijek priskoči“, SN, 26. 4. 1989., 2.

kroz sportske manifestacije.¹⁴⁷ Imidž armije brižno je čuvan i u sportskim medijima, ne bi li se odsluženje vojnog roka i vezu vojske sa sportom prikazalo kao nešto prirodno, bez čega jugoslavensko društvo općenito, pa time ni sport, ne može.

5.4. Datumi i obljetnice

Osim već spomenute obljetnice Titove smrti i Dana JNA, redakcije *SN*-a i *Sprinta/Sporta* su pazile da u skladu s vremenom čestitaju čitateljima i državne praznike. Tako uredno 3. srpnja 1987. na naslovnici stoji: „Čestitamo Dan borca!“¹⁴⁸ Iste godine se donosi i najava obilježavanja Dana SKOJ-a (10. listopada), kroz dodjelu nagrada zaslužnim sportašima i utrku kroz gradske ulice.¹⁴⁹ Dan republike (29. 11.) čestitan je svake godine, ali moguće je primijetiti kako se ton čestitanja mijenjao ovisno o političkoj situaciji u zemlji. Dok je 1987. i godinu iza na naslovnici pisalo jednostavno: „Sretan Dan republike!“, a 1988. je napisan i poseban članak o proslavi u inozemstvu, u iseljeničkim klubovima,¹⁵⁰ već 1989., u vrijeme zahuktavanja međurepubličke krize, čestitka je pojačana riječima: „Čestitamo 29. 11., rođendan avnojevske Jugoslavije!“¹⁵¹ Međutim, 1990., na naslovnici *SN*-a osvanula je tek neutralna čestitka: „Našim čitaocima čestitamo praznik 29. 11. 1990.“¹⁵², te prvi put *SN* nije izašao kao dvobroj, odnosno, kao praznični broj. Isto tako, mijenjao se i ton u obilježavanju 30. svibnja, kasnije imenovanog kao Dan državnosti Republike Hrvatske. Dok je 31. 5. 1990. samo na drugoj stranici stajao naslov: „Novi Sabor SRH“¹⁵³, iduće godine osvanula je i službena čestitka na naslovnici.¹⁵⁴ Obilježavanju Dana državnosti prethodila je i vijest o otvaranju sportske dvorane u Zaprešiću u tu čast.¹⁵⁵ Prvi put se te godine na naslovnici službeno čestita i 22. lipnja, Dan antifašističke borbe. Katoličke blagdane redakcija je počela čestitati tek kad su oni uvršteni među službene državne praznike. Iako su neke druge novine iz

¹⁴⁷ Bojan Miroslavljev: „Dio borbene spremnosti!“, *SN* 22. 12. 1987, 2.; Ž. Lasić: „Sretan ti rođendan armijo!“, *SN*, 22. 12. 1988., 2. Dok prvi članak kojeg je napisao major JNA govori o sportu kao faktoru podizanja fizičke spremne vojnike, drugi je posveta novinara NOB-u, osnivanju partizanske vojse u mjestu Rudo, ta kasnije formiranje sportske čete JNA, koja je prilikom dana armije 1988. posjetila Jajce.

¹⁴⁸ *SN*, 3./4. 7. 1989., 1.

¹⁴⁹ „Jabuke i mnogo priredaba“, *SN*, 10. 10. 1987., 16.

¹⁵⁰ Ivica Frkić: „Domovina u srcu“, *SN*, 28. 11. 1989., 14.

¹⁵¹ *SN*, 28. 11. 1989., 1.

¹⁵² *SN*, 28. 11. 1990., 1.

¹⁵³ *SN*, 31. 5. 1990., 2.

¹⁵⁴ „Čestitamo Dan državnosti Republike Hrvatske“, 30. 5. 1991., 1.

¹⁵⁵ M. K.: „Stipe Mesić otvara sportsku dvoranu“, *SN*, 29. 5. 1991., 13. Osim otvorenja dvorane, organiziran je dvodnevni sportski program u kojem su između ostalih sudjelovali KK Cibona i RK Zagreb.

Vjesnikove kuće to krenule raditi još 1989.¹⁵⁶, *SN* i *Sport* su Božić čestitale 1990.¹⁵⁷, a Uskrs 1991.¹⁵⁸

5.5. Dan mladosti

Najpoznatija sportska manifestacija s očitom političkom konotacijom u mjesecu svibnju bio je Dan mladosti, kojim se obilježavao službeni Titov rođendan (25. svibnja). Zaključno s 1987. godinom, kroz čitavu se Jugoslaviju trčala štafeta, s finalnom destinacijom u Beogradu. *Sportske novosti* su iz dana u dan bilježile gdje se štafeta nalazi. Primjerice, na Dan oslobođenja Zagreba (9. svibnja) o tome su pisale čak i na naslovnici.¹⁵⁹ U popratnom članku piše kako je „grad heroj svečano dočekao i ispratio Štafetu mladosti, simbol bratstva i jedinstva i odanosti Titovom djelu.“¹⁶⁰ Preko pola stranice su *Sportske* izvijestile i o samoj manifestaciji kojom se obilježio Dan mladosti na stadionu JNA u Beogradu.¹⁶¹ Pravi je to propagandni tekst u kojem se opisuje manifestacija: „na terenu tijela mladih isrcetavaju simbolične krugove na svjetlom polju; naglašava se ideja o bratstvu i jedinstvu jugoslavenskih naroda i narodnosti i ljubav prema zajedničkoj domovini.“¹⁶² Ispod izvještaja sa sleta nalazi se i službena poruka pionira koji objašnjavaju kako se „ponose što imaju vlastita i kritička premišljanja svijeta, socijalizma i naše samoupravne stvarnosti. Buduće vrijeme nam na tome neće zamjeriti. Nemojte ni vi koji se još uvijek dvoumite da li da čujete naš glas. Zar jurišamo na nebo? Naravno, nebo se osvaja na juriš.“¹⁶³ Nagodinu je u siječnju odlučeno da se štafeta više neće trčati,¹⁶⁴ te da će se Dan mladosti obilježiti na drugačiji način. Kao opravdanje je uzeta skupoća organizacije u krizno vrijeme.¹⁶⁵ Zadnje obilježavanje Dana mladosti bilo je vrlo skromno, bez karakterističnog sleta mladeži, samo s baletnom predstavom pred visokim funkcionarima.¹⁶⁶ 1989. Savez socijalističke omladine Jugoslavije je ukinuo obilježavanje Dana mladosti službenim programom.

¹⁵⁶ Habek, 2015., 35. Autor navodi kako je *Večernji list* na Badnjak 24. 12. 1989. čestitao Božić čitateljima, nakon što je Božićnu čestitku ranije uputio i SKH.

¹⁵⁷ *SN* 24. 12. 1990., 1.; *SN* 24. 12. 1991., 1; *Sport*, broj 33, 26. 12. 1990., 1.

¹⁵⁸ *SN*, 30. 3. 1991., 1.

¹⁵⁹ „Pozdrav sportaša gradu – heroju“, *SN*, 10. 5. 1987., 1.

¹⁶⁰ „U gradu heroju“, *SN*, 10. 5. 1987., 10.

¹⁶¹ D. Nišević: „Zajedno možemo sve“, *SN*, 27. 5. 1987., 2.

¹⁶² Isto.

¹⁶³ Pioniri i omladina Jugoslavije: „Poruka štafete“, *SN*, 27. 5. 1987., 2.

¹⁶⁴ *Tanjug*: „Ukinuta štafeta!“, *SN*, 27. 1. 1988., 2.

¹⁶⁵ *Tanjug*: „Dan mladosti sa štafetom ili bez nje?“, *SN*, 19. 1. 1988., 2. Navodi se i kako se „Dan mladosti kao omladinsko-sportska manifestacija ne dovodi u pitanje“, iako je te godine slet povodom Titovog rođendana zadnji put održan sa službenim programom u Beogradu.

¹⁶⁶ D. S.: „Mi volimo ovu zemlju“, *SN*, 27. 5. 1988., 16.

5.6. *Partizanski marš u Kumrovcu*

Sportske novosti su bile glavni organizator terenske atletske utrke zvane Partizanski marš, koja je održavana svake godine, od 1953., također povodom Dana mladosti. 1987. godine na rasporedu je bilo 35. izdanje, što je list i obilježio izvještajem na dvije stranice.¹⁶⁷ Nagodinu se o maršu pisalo i na naslovnici¹⁶⁸, a foto-reportaža je priređena i dva dana kasnije.¹⁶⁹ 1989. godine prvi je put Marš najavljen i na naslovnici dan ranije.¹⁷⁰ I dok je naslovnica u ponedjeljak izvijestila samo o tome da je Mirko Vindiš četvrti put pobijedio na utrci,¹⁷¹ već je izvještaj dan kasnije govorio o tome da je u Kumrovcu bilo manje gledatelja i izletnika nego ranijih godina, te da se „pečat društvene krize osjeća na svakom koraku i to je razumljivo.“¹⁷² I dok s jedne strane priznaju da je kriza u SFRJ dohvatila i ovu utrku, gledaju s optimizmom u sutrašnjicu te poručuju da se ne daju, te da ih nitko neće istjerati iz „posljednjeg kumrovečkog stroja. Nikakva kriza, ni džepa ni duha.“¹⁷³ *SN* je i 1990. organizirao Marš, te je na naslovnici stavio fotografiju Mirka Vindiša, koji je pobijedio peti put s rekordom staze, i to kako diže pobjednički pehar ispred Titove slike na zidu Brozove rodne kuće.¹⁷⁴ Dan kasnije je Vilko Luncer bio manje optimističan nego godinu ranije, kad je obećavao da njih (*SN*) nikakva kriza neće zaustaviti u organizaciji Marša: „Politika je ostavila dubok trag i u Kumrovcu. (...) Da li je Partizanski marš posljednji romantični odsjaj sjajnog epa koji nestaje, gasi se? (...) Do jučer Kumrovec je bio kultno mjesto. Znalo se zašto dolazimo u Kumrovec. I tako iz godine u godinu, uvijek...“¹⁷⁵ Bilo je to zadnje izdanje Marša. Nagodinu je u veljači tek objavljena vijest kako Atletski savez Hrvatske još nije odlučio hoće li financirati utrku. *SN* se na nostalgичan način oprostio od utrke: „Partizanski marš uvijek je bio nešto posebno, svečano, uzbuđljivo. Čini se da se i ta tradicija sada gasi. Došla su takva vremena...“¹⁷⁶

5.7. *Partizanska olimpijada u Foči*

Mjesec svibanj obilovao je sportskim manifestacijama kojima su obilježavali razne obljetnice vezane uz Tita ili NOB. Jedna od takvih je bila i Partizanska olimpijada, sportsko natjecanje jugoslavenske mladeži kojom se slavio period od 110 dana od 20. siječnja do 10. svibnja

¹⁶⁷ Janko Goleš: „Vindiš kasno krenuo na rekord“, *SN*, 25. 5. 1987., 8-9.

¹⁶⁸ „Mirko Vindiš i Tijana Stojčević junaci Kumrovca“, *SN*, 23. 5. 1988., 1. U nadnaslovu je istaknuto da je start i cilj utrke ispred Titove rodne kuće.

¹⁶⁹ „Kumrovec '88“, *SN*, 24. 5. 1988., 16.

¹⁷⁰ „Dobro došli u Kumrovec“, *SN*, 27. 5. 1989., 1.

¹⁷¹ „Mirko Vindiš četvrti puta“, *SN*, 29. 5. 1989., 1.

¹⁷² Vilko Luncer: „Ne damo se, Marš ide dalje!“, *SN*, 30. 5. 1989., 2.

¹⁷³ Isto.

¹⁷⁴ „Vindišu peti naslov i rekord!“, *SN*, 21. 5. 1990., 1.

¹⁷⁵ Vilko Luncer: „Mjene vremena“, *SN*, 22. 5. 1990., 8.

¹⁷⁶ „Partizanskog marša neće biti“, *SN*, 23. 2. 1991., 2.

1942. u kojem su partizani s Titom na čelu oslobodili teritorij oko Foče, na jugoistoku BiH.¹⁷⁷ Bila je to uspomena na prijateljske susrete u nogometu, atletici, odbojci, šahu i streljaštvu između partizanskih boraca za to vrijeme.¹⁷⁸ *Sportske novosti* su veličale Olimpijadu u najavi 1987.: „Bit će to, uistinu smotra mladosti i sporta, ali i podsjećanje na dane kada se sport njegovao usporedo sa borbom za slobodu.“¹⁷⁹ Nagodinu su već u siječnju krenule najave o mogućem odlikovanju MOO-a Fočanskoj olimpijadi.¹⁸⁰ Zato su 1988. *SN* pratile Olimpijadu tijekom čitavog njenog trajanja.¹⁸¹ MOO je dodijelio Foči priznanje – „Olimpijski plamen“, a organizatorima ga je uručio jugoslavenski član MOO-a Slobodan Filipović.¹⁸² Kao i svake godine, Olimpijada je bila posvećena nekoj „okrugloj“ godišnjici iz perioda NOB-a. Tako je 1988. godine lajtmotiv bilo sjećanje na 45 godina od Bitke na Sutjesci. I dok se u veljači 1989. godine najavljivao veliki projekt jubilarne Olimpijade 1992. godine, kojom bi se slavilo 50 godina oslobođenja,¹⁸³ u svibnju su se organizatori žalili na to da nemaju novaca, te da je potrebno dijeljenje troškova po republikama.¹⁸⁴ 1990. godine su natjecanja najavljena u prilično idiličnom tonu, kao mladenačko druženje u olimpijskom duhu¹⁸⁵, a na sličan način opisano je i otvorenje.¹⁸⁶ Još se 1991. špekuliralo o tome da će se možda održati unatoč tome što su „događaji u zemlji, društveno-politička kretanja i nezavidna materijalna situacija doveli u pitanje dalje održavanje ove ne samo sportske manifestacije.“¹⁸⁷ Međutim, do toga na kraju nije došlo, te je 14. izdanje iz 1990. godine ostalo i posljednje.

6. Pregled najvažnijih sportskih događaja za SFRJ 1987. – 1991.

6.1. Nogomet

6.1.1. Nogometni turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.

Nogometni izabranici Ivana Toplaka svoje su protivnike na Univerzijadi saznali 11. 4., na ždrijebu kojeg su *SN* nazvale „spektaklom.“¹⁸⁸ Izbornik je odlučio na svjetsku studentsku

¹⁷⁷ Šviderski, M., „Partizanska olimpijada u Foči“, U: *Povijest sporta*, br. 40, rujan 1979., 3427-3429.

¹⁷⁸ Isto, 3428.

¹⁷⁹ „Svečano otvorena Partizanska olimpijada“, 8. 5. 1987., 2.

¹⁸⁰ „Olimpijsko odlikovanje Partizanskoj olimpijadi“, 19. 1. 1988., 2.

¹⁸¹ „Određena reprezentacija Hrvatske“, *SN*, 6. 5. 1988., 6.; Dragan Moldovan: „Fočansko nasljeđe“, *SN*, 10. 5. 1988., 2.; D. Moldovan: „Atletičari najbrojniji“, 11. 5. 1988., 2.; D. Moldovan: „Prvi gosti već u Foči“, 12. 5. 1988., 2.; D. Moldovan: „Cvijetin Mijatović otvorio Partizansku olimpijadu“, *SN*, 13. 5. 1988., 2.

¹⁸² „Olimpijski plamen za predsedansku instituciju“, *SN*, 16. 5. 1988., 9.

¹⁸³ D. Moldovan: „Foča 92 po dogovoru“, 17. 2. 1989., 2.

¹⁸⁴ D. Moldovan: „Olimpijada nije samo fočanska“, *SN*, 19. 5. 1989., 12.

¹⁸⁵ D. Moldovan: „Manifestacija mladosti, natjecanja i druženja“, *SN*, 10. 5. 1990., 2.

¹⁸⁶ D. Moldovan: „Fatima Isanović zapalila vatru“, *SN*, 11. 5. 1990., 2.

¹⁸⁷ D. Moldovan: „Gasi li se Partizanska olimpijada?“, *SN*, 13. 4. 1991., 2.

¹⁸⁸ Ivan Topić: „Jugoslavija i Brazil otvaraju turnir!“, *SN*, 13. 4. 1987., 24.

smotru povesti respektabilan sastav, među kojima su se našla i zvučna prvoligaška imena: Stojković, Ladić, Asanović, Šabanadžović, Savićević, Tuće, Pančev i Deverić, te najavio pohod na zlato.¹⁸⁹ Turnir je brojao 16 reprezentacija, podijeljenih u četiri skupine po četiri, od kojih su po dvije prvoplasirane iz svake grupe prolazile u četvrtfinale. Grupna faza turnira igrala se u čak sedam gradova – Zagrebu, Samoboru, Petrinji, Sisku, Karlovcu, Čakovcu i Varaždinu. U najavi prvog kola i utakmice protiv Brazila, *SN* su bile optimistične: „predstojeći turnir trebao bi proteći u znaku naših reprezentativaca. Jedinstvena je ocjena da je selektor Toplak odabrao zaista najbolje nogometaše s indeksom koji postoje u našoj zemlji.“¹⁹⁰ I nakon pobjede protiv Brazila (5:0) u prvom kolu, nisu stali hvalospjevi na račun reprezentacije: „Bila je to igra mačke i miša!“¹⁹¹ No već u idućoj utakmici uslijedilo je prizemljenje i poraz od SSSR-a (0:1). Nakon poraza u Velikoj Gorici isti je novinar sad dijametralno suprotno opisivao igru SFRJ: „Jadnu, blijedu, mizernu, neinventivnu i potjecinjvačku igru naše reprezentacije stigla je zaslužena kazna u vidu poraza...“¹⁹² Jednak stil pisanja pratio je i najavu odlučujuće utakmice protiv Južne Koreje: „Onako lošu partiju više ne možemo pružiti. (...) Ako kojim slučajem ispadnemo, bio bi to krah, debakl.“¹⁹³ Tako je i ispadanje, unatoč pobjedi nad J. Korejom (2:1) dočekano dramatično, naslovnicom: „Nedorasli profesionalci.“¹⁹⁴ U analizi turnira mediji su konstatirali sljedeće: „Naši nogometaši priređuju nam godinama teške trenutke razočaranja. (...) Razočarali smo javnost, obmanuli organizatora neozbiljnim pristupom.“¹⁹⁵ Pojavile su se i glasine o tučnjavi među nogometašima, ali izbornik Toplak govorio je da su to bile obične nesuglasice, „kojih ima i među rođenom braćom.“¹⁹⁶ Iako je reprezentaciji slijedio utješni turnir i borba za deveto mjesto, o tome koliko im je to bilo bitno dokazuje činjenica da je kapetan Srećko Katanec jednostavno otišao kući prije zadnje utakmice.¹⁹⁷ Kasnije se izbornik Toplak opravdao da je Kataneca pustio na pripreme s klubom, jer nije ionako nije imao pravo nastupa u zadnjoj utakmici zbog suspenzije.¹⁹⁸ Reprezentacija je u konačnici svladala Veliku Britaniju i osvojila deveto mjesto. U intervjuu po završetku Univerzijade, izbornik Ivan Toplak prvi je put spomenuo da je nekim igračima možda i „poklonjen indeks“, samo kako bi reprezentacija u

¹⁸⁹ Ž. Lasić: „Ždrijeb nogometnog turnira 11. travnja“, *SN*, 19. 3. 1987., 2.

¹⁹⁰ B. Čosić: „Počinje ispitni rok“, *SN*, 3./4. 7. 1987., 5.

¹⁹¹ I. Topić: „Start odličan“, *SN*, 6. 7. 1987., 8.

¹⁹² I. Topić: „Plavi bez daha“, *SN*, 8. 7. 1987., 5.

¹⁹³ I. Topić: „Dva razlike vodi dalje“, 9. 7. 1987., 5.

¹⁹⁴ *SN*, 10. 7. 1987., 1.

¹⁹⁵ I. Topić: „Imamo igrača, nemamo indeksa!“, *SN*, 11. 7. 1987., 14.

¹⁹⁶ Isto.

¹⁹⁷ I. Topić: „Katanec otišao kući“, *SN*, 16. 7. 1987., 7.

¹⁹⁸ Z. J.: Katanec i Mihajlović otišli“, *SN*, 17. 7. 1987., 14.

što jačem sastavu nastupila na Univerzijadi.¹⁹⁹ Kad ga je novinar upitao da zašto se na takav „varalo sebe i svijet“²⁰⁰, Toplak je jednostavno odgovorio „kako nisu imali izbora.“²⁰¹

6.1.2. U-20 Svjetsko prvenstvo u Čileu 1987.

Jugoslavija je svoju jedinu zlatnu medalju u povijesti u nogometu osvojila na svjetskom prvenstvu do 20 godina u Čileu 1987. U tadašnje vrijeme svjetska nogometna federacija – FIFA nije toliko pažnje posvećivala terminu održavanja omladinskih prvenstava. Tako se prvenstvo održavalo u danas nezamislivom terminu, od 10. do 25. listopada, praktički usred jesenskog dijela sezone. Iz toga razloga za vrijeme trajanja prvenstva izbila je afera na relaciji NSJ – FK Crvena Zvezda zbog Zvezdina nogometaša Roberta Prosinečkog. Naime, Savez i Zvezda su dogovorili da će se Prosinečki vratiti ranije s prvenstva, kako bi svom klubu pomogao u dvoboju Kupa UEFA protiv belgijskog Bruggea.²⁰² To dovoljno govori i o nadama koje su klupski i čelnici Saveza polagali u izabranike Mirka Jožića. Iako je *Sprint* ispratio reprezentaciju nadajući se medalji,²⁰³ ni sam izbornik nije bio pretjerano optimističan. Jožić je u intervjuu za *SN* izjavio kako se nada prolasku grupe, ali da ga brine forma vratara.²⁰⁴ Na sve to treba dodati i probleme s putovanjem do samog Čilea, do kojeg je, radi uštede troškova, reprezentacija putovala gotovo 40 sati.²⁰⁵ Da bi stvar bila gora, uoči otvaranja prvenstva protiv domaćina Čilea, na ulicama Santiaga su izbili nemiri protiv predsjednika Pinocheta.²⁰⁶ Uz sve te probleme, reprezentacija je otvorila prvenstvo pobjedom, Čile je svladan s 4:2. To nije dovelo do nikakve euforije, dapače, Crvena Zvezda je ponovno tražila garancije da će se Prosinečki vratiti za susret protiv Bruggea.²⁰⁷ Čak i nakon pobjede od 4:0 nad Australijom u drugom kolu po skupinama, pitanje Prosinečkog se provlačilo po medijima. Zanimljivo je kako novinar uopće ne krivi Zvezdu na njenom inzistiranju, već proziva NSJ za izigravanje dogovora: „u ovom slučaju nije više u pitanju da li će ili neće biti vraćen jedan igrač, već je u pitanju što znače, koliko vrijede, čemu služe – dogovori? I

¹⁹⁹ D. Tironi: „Imali smo previše glupih igrača“, *Sprint*, broj 128, 16. 7., 10-11. Tako Toplak govori da je „u ovoj našoj momčadi tek 60 posto studenata, ostali fakultet nisu ni vidjeli, a kamoli okusili.“ Kasnije čak priznaje da su „ti momci većinom završili srednje škole, neki se i upisali na fakultete, ali dalje od ulaza nisu maknuli.“

²⁰⁰ Isto.

²⁰¹ Isto.

²⁰² D. J.: „Prosinečki se vraća ranije!“, *SN*, 6. 10. 1987., 2.

²⁰³ Zvonimir Magdić: „U Čile, po medalju“, *Sprint*, broj 139, 1. 10. 1987., 16-17. U članku je provedena i anketa među reprezentativcima, koji su bili optimistični, većina njih je prognozirala prolazak u polufinale.

²⁰⁴ I. Topić: „Bez otkaza u Santiago“, *SN*, 3. 10. 1987., 3.

²⁰⁵ Ivan Topić: „Od Beograda do Santiaga 37, 5 sati“, *SN*, 8. 10. 1987., 5.

²⁰⁶ Želimir Lasić: „Okupirani u hotelu“, *SN*, 9. 10. 1987., 6. Reprezentacija je morala trenirati u hotelskoj dvorani, te je prvi trening na stadionu odradila dan prije utakmice.

²⁰⁷ Ivan Topić: „Prosinečki će se vratiti“, *SN*, 14. 10. 1987., 4.

obnavlja se pitanje: kako se radi u NSJ?²⁰⁸ Nakon što je u trećem kolu svladan Togo s 4:1, bilo je jasno da Jugoslaveni idu na Brazil u četvrtfinalu. Uoči četvrtfinala ipak se popravila atmosfera u ekipi, te je i izbornik Jozić s medijima podijelio informaciju kako se „u momčadi osjeća kolektivni polet, sigurnost u igri.“²⁰⁹ U četvrtfinalu je SFRJ pobijedila Brazil s 2:1, a odlučujući je gol zabio Prosinečki. Treba spomenuti kako je reprezentacija tijekom čitavog prvenstva imala podršku iseljenika, o čemu su izvijestile i *SN*.²¹⁰ Reprezentacija je na koncu preskočila i DR i SR Njemačku, te se okitila zlatom. Dva dana zaredom mladi su reprezentativci bili na naslovnici *SN*,²¹¹ kao i u 143. broju *Sprinta*.²¹² Treba spomenuti i da je Prosinečki po izboru novinara proglašen za najboljeg igrača prvenstva. Nakon osvajanja zlata drugi se novinar *SN* zahvaljuje NSJ na „odlučnom stavu oko povratka Prosinečkog u Zvezdu. (...) Vodstvo NSJ na vrijeme je shvatilo brzopletost, pogazilo vlastitu riječ, svjesno preuzimajući rizik napada iz crveno-bijelog tabora.“²¹³ Reprezentaciji je priređen doček prvo na zagrebačkom aerodromu, a zatim i u Beogradu.²¹⁴ U završnom intervjuu, po povratku iz Čilea, izbornik Jozić još se jednom osvrnuo na veliku podršku koju su imali od iseljenika.²¹⁵ Koliku je euforiju prouzročilo osvajanje zlata svjedoči i činjenica da je pojedinim reprezentativcima priređen dodatni doček i u njihovim matičnim gradovima,²¹⁶ a *Sprint* je objavio i seriju od šest feljtona, pod naslovom „Kako se kalilo zlato.“²¹⁷

6.1.3. Nogometni turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.

I dok su košarkaši i vaterpolisti prolazili kroz dugačke pripreme za OI, nogometaši su odradili samo jednu prijateljsku utakmicu, 24. kolovoza u Luzernu protiv Švicarske, koju su dobili s 2:0. Dragan Stojković je u izvještaju pohvalio „drugarski odnos tokom cijele utakmice, (...) ovo je bila sjajna proba pred nastup na Olimpijskim igrama u Seulu.“²¹⁸ SFRJ je bila smještena u grupu C, zajedno s Australijom, Nigerijom i Brazilom. Prve dvije reprezentacije prolazile su u četvrtfinale. Nakon startnog poraza od Australije (0:1) novinari su zasuli pravu paljbu po reprezentativcima, zamjerivši im manjak zalaganja, te obezvrjeđivanje nacionalnog dresa:

²⁰⁸ Slavoljub Lukić: „Neće – hoće – neće!“, *SN*, 15. 10., 3.

²⁰⁹ Ivan Topić: „Brazil prepreka za polufinale“, *SN*, 20. 10. 1987., 3.

²¹⁰ I. Topić: „S Njemačkom DR za finale!“, *SN*, 23. 10. 1987., 5. Izbornik Jozić u intervjuu napominje kako je u gledalištu protiv Brazila vidio barem 50 jugoslavenskih zastava.

²¹¹ „Prvaci svijeta!“, *SN*, 26. 10. 1987., 1.; „Bravo plavi lavovi!“, *SN*, 27. 10. 1987., 1.

²¹² „Zlatni“, *Sprint*, broj 141, 29. 10. 1987., 1.

²¹³ I. Topić: „Djeca ispred odraslih“, *SN*, 27. 10. 1987., 2.

²¹⁴ „Dobro došli zlatni!“, *SN*, 29. 10. 1987., 1.

²¹⁵ T. Židak: „Najjači klub na svijetu“, *SN*, 30. 10. 1987., 3.

²¹⁶ H. T.: „Doček na titogradskom aerodromu“, *SN*, 30. 10. 1987., 6.; D.M.: „Doček za Pavlovića“, *SN*, 30. 10. 1987., 6.; D. R.: „Priznanje Šukeru“, *SN*, 30. 10. 1987., 6.

²¹⁷ Zvonimir Magdić je od broja 145 (12. 11.) do broja 150 (17. 12. 1987.) na dvije stranice opisivao detalje o svakoj utakmici na SP.

²¹⁸ T. Židak: „Trijumf na krilima publike“, *SN*, 25. 8. 1988., 3.

„Ne tako davno, na Univerzijadi u Zagrebu, identificirana je, ali ne i raskrinkana skupina sumnjivih nogometnih mangupa, koji po tko zna koji put nastupa pod firmom nogometne reprezentacije Jugoslavije. Iako je javnost znala da su indekse dobili zbog „višeg nacionalnog interesa“, makar ih je većina školovanje prekinula u prvom razredu srednje škole, iako su konstatirani raznorazni ekscesi po zagrebačkim kafićima, nismo im oduzeli pravo i čast da ponovno blate dres s nacionalnim grbom. Poklonili smo im privilegiju da zastupaju Jugoslaviju na Olimpijskim igrama, (...) gdje svaki sudionik s posebnim ponosom kaže *my country* (moja domovina), (...) jedino takozvani jugoslavenski profesionalci imaju nešto drugačiji slogan, pa umjesto *my country* kažu *my money*.“²¹⁹ Novinari su već u tom trenutku izgubili praktički svaku nadu u nogometaše, te je trijumf nad Nigerijom u drugom kolu označen kao „pirova pobjeda“²²⁰, jer vjere u trijumf protiv Brazila u posljednjoj utakmici u skupini nije bilo. Jugoslavija doista jest izgubila u zadnjem kolu (2:1), te je eliminirana s olimpijskog turnira. Samo sudjelovanje označeno je od strane novinara kao „preskup izlet.“²²¹ U *Sprintu* su bili još oštriji, napomenuvši kako je „dobro što je ovako završena „odiseja“ jedne neuspješne generacije, jer već sada je evidentna velika vjerojatnost da ovo društvo ni u budućnosti neće postizavati rezultate za povijest.“²²² Ipak, treba napomenuti kako je i u ovom slučaju atmosfera u i oko reprezentacije bila lišena međunacionalne netrpeljivosti.

6.1.4. Svjetsko prvenstvo u Italiji 1990.

Reprezentacija je s velikom skepsom ispraćena na Svjetsko prvenstvo u Italiju 1990., koje se igralo od 8. lipnja do 8. srpnja. Međutim, dok uoči prijašnjih natjecanja nije bilo problema međunacionalne prirode, Italiju su izabranici Ivice Osima dočekali u okruženju društvene i političke krize u zemlji. Najbolje se to ogledalo na zadnjoj pripremnoj utakmici uoči SP, na maksimirskom stadionu protiv Nizozemske. Susret je održan tri tjedna nakon neodigrane utakmice Dinamo – Crvena Zvezda, te nekoliko dana nakon konstituiranja višestranačkog Sabora SRH. I novinari su upozoravali na sumnjiv doček reprezentaciji uoči te utakmice,²²³ te se najavljujvalo možebitno premještanje utakmice s Maksimira na stadion NK Zagreba u Kranjčevićevoj.²²⁴ Iz NSJ su i na zadnjoj konferenciji za medije uvjerali da je dobra odluka dodijeliti domaćinstvo Zagrebu, te su sigurni kako će reprezentacija biti dočekana dolično.²²⁵

²¹⁹ A. Kožul, N. Bertičević, T. Židak: „Mangupska posla“, SN, 20. 9. 1988., 7.

²²⁰ T. Židak: „Pirova pobjeda?“, SN, 21. 9. 1988., 4.

²²¹ T. Židak: „Preskup izlet“, SN, 23. 9. 1988., 7.

²²² T. Židak: „Perje i smola za naše maze“, Sprint, broj 191, 29. 9. 1988., 8-9.

²²³ Miroslav Rede: „Zašto u Zagrebu?“, SN, 29. 5. 1990., 2.; D. Tironi: „Bojkot?!“, Sport, broj 3, 30. 5. 1990., 11.; Z. Kovačević: „Mediokriteti“, Sport, broj 3, 30. 5. 1990., 35.

²²⁴ B. Stipković: „Kome koristi strka i zbrka?“, SN, 30. 5. 1990., 3.

²²⁵ M. Rede: „Za ambijent na visini priredbe?“, SN, 29. 5. 1990., 3.

I dok su u svojim najavama mogućeg bojkota reprezentacije novinari nalazili i unaprijed pisali opravdanje za mogući takav rasplet – od nepozivanja u reprezentaciju Dinamovaca Ladića i Bobana, zatrovanoj atmosferi zbog utakmice Dinamo – Crvena Zvezda, odnosa između SRH i SR Srbije, nakon utakmice su tek neki nalazili opravdanje na negodovanje publike.²²⁶ Osudi ponašanja navijača su se priključili i sami igrači, koji su navijanje kontra Jugoslavije proglasili sramotnim.²²⁷ Zapravo je cijeli diskurs koji je okruživao reprezentaciju u tom trenutku najbolje opisati tvrdnjom kako su novinari i sportaši razumjeli ako se neka sredina ljuti jer nisu pozvani igrači tog kluba, odnosno, kako imaju pravo na „lokalpatriotizam“, ali da je nedopustiva neloyalnost spram državne reprezentacije. Iz tog je razvidno kako su sami igrači, a i glavnina sportskih medija, glavni nositelji jedinstva SFRJ. Primjerice, Tomislav Židak u izvještaju s utakmice piše: „Sinoć se Zagreb morao sramiti zbog neukusnog i nekulturnog ponašanja većeg dijela publike. Shvaćamo gnjev publike što Osim nije pozvao Ladića i Bobana, ali zar je trebalo Osima i Stojkovića nazivati „pederima“, obasuti nekulturnim skandiranjem čak i „svoje“ igrače Panadića i Šukera. Sinoć je u Maksimiru izviždano sve; i reprezentacija Jugoslavije i Osim i svi njeni igrači i prava erupcija oduševljenje, poput plime je preplavila Maksimir u trenutku kada je Frank Rijkaard poslao loptu u Ivkovićevu mrežu. Namjerno ne kažemo u „NAŠU MREŽU“, jer je sinoć vrlo malo gledalaca ono što je igralo u plavim majicama smatralo „SVOJOM REPRESENTACIJOM.“²²⁸ I dan kasnije *SN* donose naslovnicu s naslovom: „Sramota za Zagreb“, uz popratni tekst: „Ništa ne opravdava ponašanje gledalaca, ono je bilo za svaku osudu.“²²⁹ Sami igrači ostali su zatečeni atmosferom na tribinama, nikom od njih nije bilo jasno zašto se publika tako ponašala, a najžešću izjavu dao je Tomislav Ivković, vratar reprezentacije: „Sram me što sam rođen u Zagrebu!“²³⁰ Atmosferu nacionalnog jedinstva unutar reprezentacije podržavale su i *SN*, kad su na konferenciji za medije po dolasku u Italiju u naslovu citirali kapetana reprezentacije Zlatka Vujovića: „Došli smo igrati za našu Jugoslaviju!“²³¹ Kapetan Vujović i u završnom je intervjuu za *SN* pred početak turnira odbacio sve mogućnosti podjela među reprezentativcima, a valja istaknuti da je takav diskurs želio istaknuti i novinar Branko Stipković, koji je od čitavog intervjua u naslov stavio

²²⁶ Ado Kožul: „Sastav tek za jedno poluvrijeme?“, *Sport*, broj 4, 6. 6. 1990., 26-27. Kožul osuđuje vrijeđanje i vulgarnost, ali drži da je pravo svakog pojedinca da se izrazi. Prenosi i izjavu izbornika Osima, koji dijeli slične stavove.

²²⁷ B. Stipković: „Sramotan ambijent!“, *SN*, 4. 6. 1990., 3.

²²⁸ „Lekcija od prvaka Evrope“, *SN*, 4. 6. 1990., 3.

²²⁹ *SN*, 5. 6. 1990., 1.

²³⁰ B. Stipković: „Zar je Frank iz Surinama draži od Dejana iz Titograda?“, *SN*, 5. 6. 1990., 4.

²³¹ B. Stipković, 6. 6. 1990., 3.

rečenicu: „Nismo ugroženi po nacionalnoj osnovi!“²³² Uoči prve utakmice protiv SR Njemačke i još su neki igrači odbacili bilo kakve podjele među igračima.²³³ Reprezentacija je loše otvorila turnir, porazom od 4:1 od SR Njemačke, koja je kasnije postala svjetski prvak. Novinari se nakon poraza nisu bavili nacionalnim pitanjima, već su analizirali lošu igru reprezentacije. Jugoslavija se ipak plasirala u drugi krug, pobjedama nad Kolumbijom i Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Međutim, uoči utakmice osmine finala protiv Španjolske došlo je do verbalnog sukoba između novinara i izbornika Osima, zbog priče o navodnom opijanju stručnog stožera u reprezentativnom kampu.²³⁴ Ipak, uz sve probleme Jugoslavija je pobijedila Španjolsku s 2:1 nakon produžetaka, te otišla u četvrtfinale, gdje ju je čekala Argentina, aktualni svjetski prvak. *SN* je najavljuvao utakmicu evocirajući uspomene iz Čilea, stvarajući odjednom skladnu atmosferu u reprezentaciji i novinarima koji je okružuju.²³⁵ Na kraju je ispadanje od Argentine na jedanaesterce u medijima prikazano kao moralna pobjeda, te su *SN* punili naslovi poput: „Neće nas Fortuna!“²³⁶, „Adio u suzama“²³⁷, „Kući uzdignutih glava“²³⁸, „Pali smo dično i časno“²³⁹, „Mi smo moralni pobjednici.“²⁴⁰

6.1.5. Utakmice hrvatske reprezentacije

Obzirom na novi ugled i auru „državnih ujedinitelja“ koju su izabranici Ivica Osima ponijeli sa sobom iz Italije, bilo nam je važno istražiti i kako su se mediji postavljali prema utakmicama hrvatske nogometne reprezentacije koje je ona odigrala dok je još nominalno bila članica SFRJ. Takvih je utakmica bilo tri, protiv SAD-a 17. 10. 1990., Rumunjske 22. 12. 1990. i Slovenije 19. 6. 1991.

Utakmica s SAD-om najavljena je u medijima dvadesetak dana prije odigravanja, u tjedniku *Sport*. Tomislav Židak u podnaslovu članka govori o tome da „će na maksimirski stadion istrčati reprezentacija „crven-bijeli-plavi“, prvi put nakon oslobođenja“²⁴¹, čime negira

²³² *SN*, 9. 6. 1990., 3.

²³³ B. Stipković: „Za SR Njemačku – 12 kandidata!“, *SN*, 7. 6. 1990., 3. Izjavu talijanskim novinarima dao je Srećko Katanec, koji je svu raspravu zaključio konstatacijom da igrači uopće ne raspravljaju o politici, te da kod njih nema nikakvih nacionalnih podjela.

²³⁴ B. Stipković: „Izmišljanje je nedopustivo“, *SN*, 23. 6. 1990., 3.; D. Tironi: „Balkanski ratovi na Apeninima“, *Sport*, broj 7, 27. 6. 1990., 12-13.

²³⁵ „Ponoviti Čile“, 30. 6. 1990., 1. Članak „Osim ne dira dobitnu kombinaciju“ B. Stipković zaključuje porukom reprezentativcima: „Naprijed naši. Niste neko cvijeće, no od ovih ste bolji. Sto posto!“, *SN*, 30. 6. 1990., 2.

²³⁶ *SN*, 2. 7. 1990., 1.

²³⁷ B. Stipković, *SN*, 2. 7. 1990., 2.

²³⁸ M. Nikolić, *SN*, 2. 7. 1990., 5.

²³⁹ B. Stipković, *SN*, 3. 7. 1990., 5.

²⁴⁰ M. R., *SN*, 3. 7. 1990., 6. U tom članku prenosi se i atmosfera s dočeka reprezentacije u Beogradu, pred koju je došlo nekoliko stotina građana. Igračima su skandirali: „Jugoslavija, Jugoslavija, ne damo te Jugo“, te se atmosfera doimala praktički slavljeničko.

²⁴¹ „Utakmica za smoking i lakirane cipele“, *Sport*, broj 20, 26. 9. 1990., 2-3.

utakmicu 1956. koju je republička reprezentacija Hrvatske odigrala protiv Indonezije. U članku se navodi i mogućnost izlaska NS Hrvatske iz NSJ, osnivanje vlastite reprezentacije po uzoru na Englesku, a na istovremene nastupe Bobana, Šukera, Jarnija, Bokšića i Panadića za omladinsku reprezentaciju SFRJ gleda s ironijom: „zauzeti su „višim ciljevima“ (...) u unaprijed izgubljenoj utakmici za omladinskog prvaka Evrope. Jedno je žal, a drugo selekcija zemlje kojoj još uvijek pripadamo.“²⁴² Branko Stipković, s druge strane, priznaje nastupe hrvatske selekcije za vrijeme NDH, ali i nastup protiv Indonezije.²⁴³ U istom se članku prvi put spominje pitanje pozivanja Roberta Prosinečkog, za kojeg izbornik Dražan Jerković tvrdi da bi ga zvao da u isto vrijeme ne igra za mladu reprezentaciju SFRJ protiv SSSR-a.²⁴⁴ Također, spominje se da je i datum pomno odabran i iz političkih razloga: „Predsjednik NSH Mladen Vedriš naglasio je nesvakodnevnu svrhovitost ove priredbe, koja se sjajno uklapa u tjedan velikih događaja. Jer dan ranije na svoj trg napokon će „dojahati“ omiljeni ban Josip Jelačić.“²⁴⁵ Tako i naslovnica *SN* od 16. listopada donosi naslov: „Banu u čast: Hrvatska – SAD“²⁴⁶. Na sam dan utakmice naslovnica je donijela naslov: „Dražan Jerković ispisuje povijest“, a osvanula je i vijest da je u reprezentaciju pozvan i Slovenac Gregor Židan, što *SN* ne problematizira, dapače: „spremno se odazvao. Slovenac igra za Hrvatsku, pa to je logično, vrhovništva dviju republika surađuju izvanredno.“²⁴⁷ Izdanje *Sporta* na dan utakmice na naslovnici najavljuje intervju s izbornikom Jerkovićem, a jedino pitanje koje izdvajaju u naslovu je: „Bi li Jerković pozvao i Prosinečkog?“²⁴⁸ Izbornik je u intervjuu bio jasan, ponovio je da bio pozvao Prosinečkog, ali da je pitanje bi li se on i odazvao.²⁴⁹ Dodatno je pojačan nacionalni naboj u izvještaju s utakmice: „nogometaši su preuzeli SAD običaj: staviti ruku na srce dok svirači gude najdraže note. Kapetan Kranjčar spontano je provjerio da netko iz njegove squadre slučajno ne postupi po dogovoru. To se nije moglo dogoditi i zbog toga što su srca tražila „poklopac“ desnice. Da se smire, da ne iskoče...“²⁵⁰ Oko utakmice Hrvatske i Rumunjske u Rijeci ipak nije bilo tolike medijske pompe. Najviše se zapravo pisalo o pozivanju Roberta Prosinečkog, te hoće li nogometaš Zvezde nastupiti u toj utakmici.

²⁴² Isto.

²⁴³ „32 put s „Lijepom našom““, *SN*, 29. 9. 1990., 14.

²⁴⁴ Isto.

²⁴⁵ Isto.

²⁴⁶ Uz podnaslov: „Zagreb u groznici vraćanja spomenika Josipu Jelačiću na „Jelačić plac“. Naslovnica je pratio i članak naslova: „Sveto ime Hrvatska“, kojeg potpisuje Branko Stipković, te donosi intervju s potpredsjednikom Hrvatske Antunom Vrdoljakom, koji spominje mogućnost ulaska u FIFA-u, te spominje hrvatski nogomet kao nadmoćniji u odnosu na ostatak Jugoslavije: „Na koncu konca, u Hrvatskoj su niknuli prvi klubovi, ostali su nas pratili na zapaženoj distanci, smnogo skromnijim rezultatima.“, *SN*, 16. 10. 1990., 3.

²⁴⁷ B. Stipković: „Novo ime: Gregor Židan“, *SN*, 17. 10. 1990., 6.

²⁴⁸ Broj 23, 17. 10. 1990., 1.

²⁴⁹ D. Tironi: „Reprezentacija Hrvatske po Osimovom receptu“, *Sport*, broj 23, 17. 10. 1990., 8-10.

²⁵⁰ B. Stipković: „Srce pod rukom“, *SN*, 18. 10. 1990., 3.

Mogućnost odigravanja utakmice spominje se prvi put 30. 11. na posljednjoj stranici SN.²⁵¹ Tjedan dana prije utakmice na naslovnici je osvanuo naslov: „Prosinečki, Šuker i Jarni u majici Hrvatske“²⁵², a tri dana prije postavlja se pitanje hoće li Prosinečki nastupiti, jer njegova Zvezda 19. 12. igra zaostali susret Prvenstva Jugoslavije u Splitu protiv Hajduka.²⁵³ Zvonimir Boban je pomirljivo protumačio situaciju u kojoj se nalazi Prosinečki: „Svi smo svjesni kakva je politička situacija. To je njegov problem. Ne vjerujem da će doći, premda bih volio da se predomisli.“, a sličnog je tona i izjava izbornika Jerkovića: „Robi ispunjava sve kriterije, a da li će prihvatiti više nije na nama... Mislim da je čast igrati za ovu momčad, ali ako netko ne želi, u redu.“²⁵⁴ Dan prije utakmice na naslovnici je ipak pisalo: „Prosinečki neće igrati“²⁵⁵, te je prenesena izjava direktora Zvezde Džajića koji je rekao kako klub nije imao ništa protiv njegova nastupa, ali je on sam odlučio kako to „ne dolazi u obzir.“²⁵⁶ Sam Prosinečki je u intervjuu na dan utakmice sve presjekao u intervjuu, izjavivši kako „igra samo za Jugoslaviju.“²⁵⁷ Objasnio je i kako je on Hrvat, ali da bi volio da Jugoslavija opstane, te da bi u drugim okolnostima možda i zaigrao za Hrvatsku, ali u natjecateljskoj utakmici. Isto tako, napomenuo je kako on ljude ne dijeli po nacionalnosti.²⁵⁸ I dok su izbornik, suigrači i sam Prosinečki uoči utakmice „spuštali loptu na zemlju“ i jednostavno objašnjavali njegovo neigranje na prilično miran način, mediji su vrlo kritično pisali o njegovu odbijanju nastupa nakon pobjede Hrvatske. SN tako prenosi intervju s izbornikom Jerkovićem, koji je izjavio kako je „griješ što ga se uopće zvalo“²⁵⁹, te da „Prosinečkog više neće zvati.“²⁶⁰ Ipak, kasnije tvrdi kako se ne ljuti na Prosinečkog: „U potpunosti uvažavam privatne pobude; zaboga, zar nismo slobodni ljudi? Njegovo je pravo da odbija, moje da ga ne zovem.“²⁶¹ Najkritičniji je prema Prosinečkom bio Davorin Olivari, koji je u *Sportu* prenio izjavu HDZ-ova predsjednika odbora za sport Vinka Hotka, koji je tvrdio da Prosinečki nikad nije ni pozvan igrati u reprezentaciji, jer „njegove odgojne kvalitete ne zaslužuju hrvatski grb na grudima.“²⁶² I dok novinar u idućoj rečenici prividno pokazuje razumijevanje za Prosinečkog, „koji se našao u

²⁵¹ B. Ć.: „Hrvatska – Rumunjska u prosincu?“, SN, 30. 11., 16. Spominje se da se prvotno trebalo igrati na Poljudu 19. 12., ali je zbog zauzetosti stadiona prebačeno na 22. 12. u Rijeku. Nema govora o koincidiranju termina s donošenjem Ustava RH.

²⁵² SN, 14. 12. 1990., 1.

²⁵³ B. Stipković: „Dolaze svi, i Prosinečki?“, SN, 19. 12. 1990., 4.

²⁵⁴ Isto.

²⁵⁵ SN, 21. 12. 1990., 1.

²⁵⁶ S. L.: „Reprezentacija Hrvatske bez Prosinečkog“, SN, 21. 12. 1990., 5.

²⁵⁷ B. Stipković: „Ja sam Hrvat Yu-smjera“, SN, 21. 12. 1990., 3.

²⁵⁸ Isto. Vrijedi napomenuti i vjeru Prosinečkog u opstanak Jugoslavije: „Da li ću sutra driblati za Hrvatsku ili Srbiju? Ni za jedne jer se Juga neće raspasti, i to je svakako najbolje.“

²⁵⁹ B. Stipković: „Robi, hvala ti!“, SN, 26. 12. 1990., 5.

²⁶⁰ Isto.

²⁶¹ Isto.

²⁶² „Lijepa naša čestitka“, Sport, broj 33, 26. 12. 1990., 26-27.

vrlo delikatnoj situaciji²⁶³, kasnije prenosi glasine kako se „oko Zagreba prezime Prosinečki sve više izgovara kao – Decembarski.“²⁶⁴ O koincidiranju termina utakmice i donošenja Ustava nije prije utakmice bilo puno riječi. Tako dan prije utakmice u izjavi za *SN* Boban tvrdi kako odigravanje utakmice nije politizacija²⁶⁵, ali *SN* u nadnaslovu na naslovnici nakon pobjede nad Rumunjskom pišu: „Lijep sportski poklon na dan donošenja novog Ustava Republike Hrvatske.“²⁶⁶ I dok su prve dvije utakmice bile odigrane u kontekstu vraćanja spomenika banu Jelačiću na središnji zagrebački trg, odnosno u čast donošenja Ustava RH, treća, te prva gostujuća utakmica reprezentacije Hrvatske može se promatrati kao prvu koja je odigrana nakon referenduma o samostalnosti. Međutim, medijski naboj praktički da nije postojao. Tek najava na dan utakmice, te izvještaj nakon. Slovenci su domaćini uporno izbjegavali dati utakmici politički značaj,²⁶⁷ iako je utakmica odigrana samo šest dana uoči proglašenja samostalnosti Slovenije i Hrvatske.

6.1.6. *Utakmice prvenstva i kupa SFRJ s političkim nabojem*

6.1.6.1. Vojvodina – Dinamo, 18. veljače 1990.

Prva utakmica koju smo uzeli za analizu radi međunacionalnih tenzija je ova između Vojvodine i Dinama, i to iz nekoliko razloga. Osnovni je razlog testiranje teze koju iznosi Richard Mills u svom članku o navijačima FK Vojvodine, gdje govori kako su Zvonimir Boban i Kujtim Shala nacionalistički vrijeđali policajce koji su batinali Bad Blue Boyse na tribini novosadskog stadiona.²⁶⁸ U daljnjem tekstu Mills navodi i to da se Shala čak i penjao na zaštitnu ogradu kako bi dao do znanja navijačima kako su igrači uz njih.²⁶⁹ Ove navode Mills je iznio prenoseći izvještaj s utakmice novosadskog lista *Dnevnik*. Osim Millsova članka, motivacija za odabir ove utakmice bio je i povijesni moment, pojava višestranačja u hrvatskoj, zahuktavanje političke situacije u SFRJ, ali i sportski trenutak, u kojem je Dinamo uoči prve utakmice druge polusezone (upravo protiv Vojvodine) držao čelnu poziciju na ljestvici, ispred Crvene Zvezde. Vojvodina je bila u tom trenutku branitelj naslova prvaka, te je utakmica nosila i velik natjecateljski naboj. Naravno, u obzir treba uzeti i činjenicu kako se ova utakmica odigrala tri mjeseca uoči kasnije opisanog neodigranog dvoboja između Dinama

²⁶³ Isto.

²⁶⁴ Isto.

²⁶⁵ B. Stipković: „Respekt i samopouzdanje“, *SN*, 21. 10. 1990., 5.

²⁶⁶ *SN*, 24./25. 1990., 1., naslov ispod navedenog nadnaslova glasi: „Hrvatska se može nositi sa svakim u Evropi!“

²⁶⁷ B. Vekić: „Igra sport, a ne politika“, 19. 6. 1991., 5. Slične su izjave davali i predsjednik NS Slovenije Rudi Zavrl, kao i kapetan reprezentacije Jane Pate.

²⁶⁸ Mills, 2010., 66.

²⁶⁹ Isto, 72.

i Crvene Zvezde, pa može poslužiti kao svojevrsan uvod u te događaje. Ono što treba istaknuti jest da nas je i u ovom slučaju zanimalo isključivo ponašanje sportaša i sportskih djelatnika, te da se nacionalizam navijača može koristiti jedino u svrhu opisa povijesnog konteksta.

Kao uvod u ovu utakmicu vrijedi spomenuti dvoboj između banjalučkog Borca i Dinama u jesenskom dijelu sezone. U toj je utakmici radi pirotehnike sudac²⁷⁰ naredio da se isprazni tribina s BBB-ima, što je i učinjeno, nakon upotrebe sile. U Dinamu su nakon utakmice žalili što se nisu umiješali, te spriječili miliciju u mlaćenju svojih navijača.²⁷¹ Utakmicu je obježio i verbalni okršaj između Bobana i milicajca, kojeg Mills ne spominje.²⁷² Daljnjih reperkusija nije bilo, ali vrijedi zabilježiti da je ovo bio prvi incident u kojem su sudjelovali Dinamovi igrači te sezone. Dinamo je u goste Vojvodini doputovao kao lider prvenstva, a utakmica je uvertiru imala u vidu nacionalističkih ispada navijača oba kluba po cijelom gradu na dan dvoboja.²⁷³ U jednom je trenutka utakmica prekinuta zbog pirotehnike, nakon čega su milicajci krenuli s mlaćenjem obje skupine navijača. Dinamovim je navijačima u pomoć potrčao prvo Šuker, a zatim i ostali igrači.²⁷⁴ U istom članku, novinar spominje korektnu atmosferu među igračima, utakmicu bez grubih prekršaja, te u opisu slike govori o „suparnicima i prijateljima Siniši Mihajloviću i Zvonimiru Bobanu.“²⁷⁵ Par dana kasnije za *SN* je intervju dao i direktor Vojvodine Milorad Kosanović, koji je izjavio kako su „organi reda dali svoj puni doprinos.“ Istakao je kasnije kako je „Dinamo prijateljski klub, želimo s njim odnose kakvi sportaši moraju imati. Ostavimo politiku izvan stadiona.“²⁷⁶ Ono što veže utakmice u Banja Luci i Novom Sadu je stav igrača, ali i novinara, kako je sad bilo potrebno reagirati u obranu vlastitih navijača. Tako u idućem broju *Sprinta* trener Dinama Josip Kuže izjavljuje: „iskustvo iz Banja Luke je gorko i svima nam teško pada. Mi se jednostavno moramo brinuti o našim navijačima.“²⁷⁷ Ovdje je razvidno kako *SN* i *Sprint* različito pristupaju temi: *Sprint* podržava i potpiruju miješanje igrača u sukobe navijača s policijom, dok *SN* smiruju tenzije, pokušavaju naći objašnjenje za sve postupke, te žele izbjeći davanje prostora nacionalizmu i politici na bilo koji način.

²⁷⁰ Danas poznati televizijski analitičar nogometnog suđenja, Mateo Beusan.

²⁷¹ D. Tironi: „Milimetar do masakra“, *Sprint*, broj 245, 11. 10. 1989., 6-7.

²⁷² Isto. Milicajac je Bobanu odbio dodati loptu, te mu je dobacio: „Šta je pederu zagrebački!“, na što ga je Boban opsovao.

²⁷³ Mills, 2010., 64.

²⁷⁴ Miroslav Gavrilović: „Piromani u uniformi“, *Sprint*, broj 264, 21. 2. 1990., 4.-5.

²⁷⁵ Isto.

²⁷⁶ M. Gavrilović: „Zlo moramo iskorijeniti“, *SN*, 22. 2. 1990., 3.

²⁷⁷ D. Tironi: „Dinamo je iznad HDZ-a“, *Sprint*, broj 265, 28. 2. 1990., 2.

6.1.6.2. Dinamo – Crvena Zvezda, 13. svibnja 1990.

U medijima je i dan danas najspominjanija nogometna utakmica u godinama raspada SFRJ upravo ova neodigrana između Dinama i Crvene Zvezde. I u današnje vrijeme dolazi do svojevrsne mitomanije o „početku Domovinskog rata“, o Zvoni Bobanu kao „hrvatskom nacionalistu“, te o tome da su nogometaši već tad shvatili kako je jugoslavenskom nogometu, a samim time i državi, došao kraj. Upravo, iz svih tih razloga, analizi ovog događaja smo pristupili s posebnim zanimanjem. Prije svega, treba reći da sa sportskog aspekta ova utakmica nije imala natjecateljski naboj. Dinamo je mogućnost osvajanja titule izgubio tjedan ranije u Ljubljani, kad je neočekivano poražen od Olimpije s 3:0. Stoga su i *SN* dva dana prije utakmice pisale o „nikad mirnijoj atmosferi uoči gostovanja Zvezde.“²⁷⁸ U Zvezdinom taboru su sportski najavljivali igru na tri boda, a direktor Džajić izjavio je kako je „Dinamo bio i jeste, veliki sportski rival, u čemu se učvrstilo i prijateljstvo klubova.“²⁷⁹ Ipak, utakmica nije odigrana nakon nereda na tribinama kojeg su izazvali navijači Crvene Zvezde, na što su reagirali i BBB-i, koji su utrčali u teren želeći se obračunati s gostima na jugu. *SN* su dva dana pisale o divljanju navijača, te su spočitavale miliciji sporu reakciju. Od sportskih je djelatnika prvi istupio član Izvršnog odbora Dinama i član Predsjedništva NSJ, Mladen Vedriš, koji je utvrdio da je divljanje Delija na Maksimiru bila „nogometna Petrova gora!“²⁸⁰ Dan kasnije izjavu je dao i igrar Ivica Osim, koji prvi spominje moguću suspenziju Zvonimira Bobana i nepozivanje na Svjetsko prvenstvo u Italiju, iako ga se još nije odrekao.²⁸¹ U prvom broju *Sport* donosi prilog o utakmici na 10 stranica, te izjavu Bobana o napadu na policajca: „U jednoj skupini ugledao sam rođaka iz Hercegovine. Razbili su mu zube, masakrirali ga. Vikao sam na milicajce, „kako vas nije stid.“ Njihove navijače uopće nisu dirali. Tada me jedan od milicijaca udario u rame, drugi u lakat pendrekom. Nadam se da je to snimljeno. „Poludio“ sam i jednog od njih nokautirao.“²⁸² Drugi dan ipak u *SN* izlazi članak u kojem novinar tvrdi da Boban „može biti krivično gonjen, ali ne i disciplinski.“²⁸³ Sam Zvonimir Boban za *SN* je dao intervju pet dana iza utakmice, u kojem je izjavio kako je „on branio svoje, ali i dostojanstvo Dinama.“²⁸⁴ Na istom mjestu već u tom trenutku se žali na tretman kluba, koji nije u danima nakon utakmice ni u jednom istupu stao iza njega, što će biti problem u kasnijem odnosu između Bobana i Dinama. U intervjuu je upitan i o navodnoj izjavi Dragana

²⁷⁸ Boris Ćosić: „Obaveza je oproštaj s pobjedom“, *SN*, 11. 5. 1990., 5.

²⁷⁹ S. Lukić: „Na najvišem nivou“, *SN*, 11. 5. 1990., 5.

²⁸⁰ M. Nikolić: „Ovo je bila nogometna Petrova gora!“, *SN*, 15. 5. 1990., 5.

²⁸¹ B. S.: „Boban je bio siguran za Italiju“, *SN*, 16. 5. 1990., 5.

²⁸² D. B.: „Nokaut maksimirskog bana!“, *Sport*, broj 1, 16. 5. 1990., 27-28.

²⁸³ B. Stipković: „Kazna nema veze s Bobanom!“, *SN*, 17. 5. 1990., 7.

²⁸⁴ T. Židak: „Ne želim na saslušanje u Beograd!“, *SN*, 18. 5. 1990., 6.

Stojkovića, koji je za beogradske medije izjavio kako bi „Bobana trebalo strpati u zatvor“: „Piksi vjerojatno nije tako mislio, vidio je vjerojatno samo sliku kako udara milicionera, a ne i sve ostalo što je tome prethodilo. Međutim, neka Piksi bude malo umjereniji u izjavama o zatvoru, jer, neka ne zaboravi da i ja živim od nogometa kao i on!“²⁸⁵ Odmah dan kasnije uslijedila je pomirbena reakcija Stojkovića, koji je izjavio kako nikad nikome nije rekao da Boban zaslužuje zatvor, već da je njegov „potez za svaku osudu.“²⁸⁶ Bobana je suspendirala Disciplinska komisija NSJ²⁸⁷, te je pokrenuta istraga protiv njega. Već par dana kasnije stigla je vijest o visini Bobanove kazne u iznosu od devet mjeseci.²⁸⁸ Osim njega, kažnjeni su i Dinamo, sa šest utakmice zabrane igranja najmanje 100 kilometara od Zagreba, te Zvezda sa dvije.²⁸⁹ Zanimljivo je bilo pratiti izjave koje su stizale o Bobanovoj suspenziji. U reprezentativnom kampu igrači su većinom govorili o tome kako je sve ovo što mu se dogodilo velika nesreća, ali da si je zapravo sam kriv. Zoran Vulić je govorio dvojako, te iako je tvrdio „da ga sad treba podržati“²⁹⁰, s druge strane je osudio njegov postupak rekavši „da kog je boga ostao na terenu kad su svi bili u svlačionici.“ S ovim je incidentom povezo i Banja Luku i Novi Sad, izjavivši kako „mu to nije bilo prvi put.“ Andrej Panadić je rekao: „teško je komentirati. On kaže da je branio Škrinjara. Ako je tako, treba mu progledati kroz prste, makar su one slike zbilja ružne...“ Prosinečki je bio najemotivniji: „Meni je najteže, osjećam se kao da nisam ovdje. Zvoni je bilo mjesto u reprezentaciji – da se to nije dogodilo.“ Dragoje Leković: „Dugo se poznajemo, nije mi svejedno. Činjenica je da ga je milicioner udario. Ipak, nije smio uzvratiti.“ Kapetan reprezentacije Zlatko Vujović najjače je osuđivao Bobana: „Zašto se petlja u tako nešto, čitao sam njegove izjave o politici i tome slično, što se to njega tiče, što se to nas tiče!? O igraču Bobanu sve super, o Bobanovom ponašanju – malo ću razmisliti.“ Davor Šuker je rekao kako „ne bi ni branio, ni napadao Bobana. Iako je započeo milicioner, Zvonin nasrtaj se ne može opravdati.“²⁹¹ Klupski suigrač Shala ga je podržao, poručio mu je da „ode u inozemstvo, jer ga ovdje svjesno uništavaju.“²⁹² Sam Boban tvrdio je kako su „namjerno požurili i učinili sve kako bi mu uništili karijeru.“²⁹³ Nekoliko dana kasnije Zvonimir je dao veliki intervju za *SN*, u kojem ponovno optužuje klub za

²⁸⁵ Isto.

²⁸⁶ „Zašto svade Stojkovića i Bobana“, *SN*, 19. 5. 1990., 5.

²⁸⁷ Dragan Nišević: „Zvonimir Boban suspendiran“, *SN*, 19. 5. 1990., 16.

²⁸⁸ „Bobanu devet mjeseci zabrane nastupa“, *SN*, 25. 5. 1990., 1.

²⁸⁹ Isto.

²⁹⁰ Dragan Nišević: „Malo suza zbog Bobana“, *SN*, 22. 5. 1990., 5.

²⁹¹ Isto.

²⁹² T. Židak: „Žele me uništiti!“, *SN*, 26. 5. 1990., 15.

²⁹³ Isto.

nedostatak podrške.²⁹⁴ Dodao je i kako njegov postupak nije bio politički motiviran, da on nema ništa protiv milicije, niti protiv jugoslavenske države. Na novinarsko pitanje, ima li hajka na njega u beogradskim medijima veze s tim što je simpatizer HDZ-a, on je rekao kako ga „politika i povijest koja se događa oko njega zanima, da ne može biti samo nogometaš, nego kompletna ličnost.“²⁹⁵ Ono što ipak najviše u intervjuu spominje, jest želja za odlaskom u inozemstvo. O tome koliko je Boban zaista bio omražena ličnost među nacionalistima na istoku SFRJ svjedoči i činjenica kako je jedan nogometaš Maribora – Dean Bauman, u Beogradu napadnut početkom lipnja jer je napadačima ličio na Bobana.²⁹⁶ Boban je, nezadovoljan odnosom kluba prema njemu, započeo „štrajk“ početkom srpnja, dok je momčad Dinama počinjala s pripremama. Tu je došlo i do sukoba s klubom, te su u javnost izašle i informacije kako će ga klub možda kazniti.²⁹⁷ U jednom trenutku, čak su uspostavljeni i kontakti između Bobana, Dinama i Hajduka oko njegova eventualnog prelaska u splitski klub.²⁹⁸ Ipak, po povratku Dinama s francuske turneje Boban je počeo trenirati s prvom momčadi,²⁹⁹ par dana nakon toga (23. srpnja) smanjena mu je kazna s devet, na četiri mjeseca zabrane nastupanja.³⁰⁰ Tako je i priča oko utakmice Dinamo - Crvena Zvezda privedena kraju, za koju se može reći da je u ono vrijeme proizvela velik efekt prije svega jer je do tad bila jedina utakmica koje se nije odigrala radi nereda navijača, ali nije polučila praktički nikakav nacionalistički efekt među sportašima.

6.1.6.3. Hajduk – Partizan, 26. rujna 1990.

Iduća utakmica vrijedna analize jest prekinuti dvoboj prve lige između Hajduka i Partizana. Utakmica je prekinuta sredinom drugog poluvremena pri vodstvu Partizana 2:0, kad su navijači Hajduka utrčali u teren, razjareni lošom igrom Hajduka. Pritom nisu napadali gostujuće igrače, dok navijača Partizana ionako nije bilo na utakmici. Kulminacija je uslijedila par minuta kasnije, kad je iza južnog gola poljudskog stadiona skinuta jugoslavenska zastava, te je nakon toga vraćena na jarbol, ali zapaljena. I oko ove se utakmice u današnje vrijeme proizvode razni mitovi, o definitivnoj smrti jugo-nogometa, te je *Slobodna Dalmacija* jednom čak objavila naslov: „Dan kad je umrla Jugoslavija.“³⁰¹ Isto kao i u slučaju

²⁹⁴ T. Židak: „Što sam Dinamu, sin ili pastorak?“, SN, 31. 5. 1990., 3.

²⁹⁵ Isto.

²⁹⁶ Dražen Beraković: „Kobna sličnost“, Sport, broj 4, 6. 6. 1990., 14.

²⁹⁷ B. Ćosić: „Bobana očekuje i klupska kazna?“, SN, 4. 7. 1990., 10.

²⁹⁸ T. Židak: „Nikoga ne želim rušiti!“, SN, 14. 7. 1990., 3.

²⁹⁹ B. Ćosić: „Boban počeo trenirati“, SN, 21. 7. 1990., 5.

³⁰⁰ N. Ištvanović: „Zvonko starta s Atalantom!“, SN, 23. 7. 1990., 3.

³⁰¹ Damir Pilić: „Dan kad je umrla Jugoslavija: prije točno 25 godina prekinuta je utakmica između Hajduka i Partizana“, www.slobodnadalmacija.hr, 26. 9. 2015., pristup ostvaren: 15. 9. 2016.

utakmice Dinamo – Zvezda, i ovdje smo htjeli testirati te urbane mitove, te vidjeti na koji su se način mediji i sportaši odnosili prema ovom događaju. *SN* su osudile čin Torcide na vrlo dramatičan način. Čitavu su naslovnicu nakon utakmice posvetili utakmici, velikim naslovom: „Kako spasiti nogomet?“³⁰², uz dodatni naslov: „Nakon prekida susreta Hajduk – Partizan (0:2) na Poljudu pred naletima podivljalih i drogiranih „navijača“ spaljena jugoslavenska zastava.“³⁰³ Odmah na idućoj stranici prenose Tanjugovu vijest o priopćenju Stranke Jugoslavena koja paljenje zastave naziva krivičnim djelom, te zahtjeva ostavku načelnika policije i gradonačelnika Splita.³⁰⁴ Ovakva objava uklapa se u osuđivački diskurs kojeg su *SN* širile nakon utakmice, te već na idućoj stranici donose naslov: „Jednodušna osuda vandalskog čina.“³⁰⁵ U tom članku navijače Hajduka etiketira se kao „mentalno retardirane“, a prenosi se i izjava Hajdukova predsjednika Konferencije doktora Petrinovića: „Nije to demokracija, to je anarhija. U ime koga i zašto. Vukli su hrvatsku trobojku po blatu, nosili su je kao štit, zapalili su jugoslavensku zastavu. Popljuvali su obje. Oskrnjavili su najsvetije nacionalne osjećaje. Ne, nisu to nikakvi rodoljubi.“³⁰⁶ Prenesene su izjave poznatih splitskih sportaša, koji su svi osudili incident na Poljudu. Jedino je plivač Hrvoje Barić pokušao naći uzroke incidenta u lošoj igri Hajduka.³⁰⁷ Dan kasnije je novinar nazvao ovaj incident „lošom kopijom Maksimira“³⁰⁸, kojoj su falili gostujući navijači da bi došlo do obračuna. Na istoj stranici, ali u drugom članku, drugi se novinar pita: „Zastave i naša djeca. Naša gruba realnost. Može li se to još zaustaviti? Želimo li to uopće?“³⁰⁹ Sportaši i novinari ostali su u ovoj prilici ujedinjeni u osudi nacionalizma, s time da su novinari uzroke tražili u ignorantskom odnosu društva prema mladima, koji u izazivanju incidenata vide određen oblik demokracije. Što se tiče reakcije samih nogometaša, oni su prema predsjedniku Natjecateljske komisije NSJ Miodragu Mickoviću „zajedno otišli na večeru, između njih nije bilo nikakvih nategnutosti. Splitski igrači prvi su trčali da zaštite beogradske kolege bude li to potrebno. Doduše, nikakve prijetnje fizičkom integritetu nije bilo.“³¹⁰

³⁰² *SN*, 28. 9. 1990., 1.

³⁰³ Isto.

³⁰⁴ Tanjug: „Krivično djelo“, *SN*, 28. 9. 1990., 2.

³⁰⁵ Zlatko Juričko, *SN*, 28. 9. 1990., 3.

³⁰⁶ Isto.

³⁰⁷ B. Vujina: „Tragično, nedopustivo – predvidivo!“, *SN*, 28. 9. 1990., 4.

³⁰⁸ Mario Garber: „Surovi karneval“, *SN*, 29. 9. 1990., 2.

³⁰⁹ S. Ivanović: „Zastave naše djece“, *SN*, 29. 9. 1990., 2.

³¹⁰ B. Stipković: „Put u raj i – pakao“, *SN*, 29. 9. 1990., 5.

6.1.6.4. Crvena Zvezda – Hajduk, 8. svibnja 1991.

Posljednja utakmica vrijedna analize bila je ona između Crvene Zvezde i Hajduka. Bilo je to zadnje finale Kupa maršala Tita u povijesti, a u današnje vrijeme također je često spominjana u medijima,³¹¹ a osvajanje kupa naziva se i „Hajdukov ratni trofej.“³¹² Utakmica je uvertiru imala u tragičnim događajima u Borovu naselju, zbog čega je odgođena prvenstvena utakmica između Osijeka i Hajduka.³¹³ Već u popratnom članku navodi se mogućnost neodigravanja finala kupa, čije ime – Kup maršala Tita, novinar uporno naglašava kao sredstvo ujedinjenja sportaša.³¹⁴ Dan kasnije osvanula je naslovnica s naslovom: „Hajduk ne putuje u Beograd!“³¹⁵ U člancima se objašnjava kako se u momčadi Hajduka normalno spremaju za utakmicu, ali je Izvršni odbor odlučio da se nakon mitinga Splitskana na rivi ne otpuťuje na finale.³¹⁶ Međutim, Splitskani su na preporuku Nogometnog saveza Hrvatske ipak otputovali u Beograd.³¹⁷ Hajduk je osvojio posljednji jugoslavenski kup, ali nikakvih nacionalističkih ispada među igračima nije bilo. Što se diskurzivne prakse tiče, valja istaknuti dva detalja. Prvo je već spomenuto polaganje vijenca na Titov grob, u čijoj delegaciji po prvi put nije bilo predstavnika finalista. Drugo je bila čestitka Franje Tuđmana osvajačima kupa, koji je izrazio nadu da će Hajduk „i dalje časno reprezentirati splitski i hrvatski sport u Europi.“³¹⁸ Kao što je vidljivo, Jugoslavija se ne spominje nijednom riječju.

6.2. Košarka

6.2.1. Eurobasket u Ateni 1987.

Europskom prvenstvu u Ateni prethodili su mjeseci koje su prožimali sukobi na relaciji izbornik Krešimir Ćosić – Stručni savjet KSJ. Tako je još u veljači Ćosić progovorio o problemima u tom odnosu,³¹⁹ na što je reagirao Stručni savjet, koji mu je izglasao nepovjerenje početkom ožujka.³²⁰ Međutim, dva dana kasnije KSJ je ipak odlučio da će Ćosić ostati izbornik. Situacija se relativno primirila, te su košarkaši krenuli na pripreme za Europsko prvenstvo (3. do 14. lipnja). Odradili su pripreme u Mariboru, odigrali dva prijateljska turnira, u Ateni i Dortmundu, te se vratili na finalne treninge u Dubrovnik. U

³¹¹ Zvonko Alač: „Dokazivanje hajdučkog srca: '91. otimanjem kupa Zvezdi u Beogradu, danas ustaškom kapom na derneku u Zagori“, www.index.hr, 19. 5. 2011., pristup ostvaren: 15. 9. 2016.

³¹² Isto ime nosi i dokumentarni film autora Alena Orlića i Blaža Duplančića iz 2011.

³¹³ „U Osijeku sada nije vrijeme za nogomet“, SN, 6. 5. 1991., 1.

³¹⁴ M. Rede: „Neminovnost“, 6. 5. 1991., 2.

³¹⁵ SN, 7. 5. 1991., 1. Kao razlog neodlaska u Beograd navodi se „sve neizvjesnija politička situacija u zemlji“

³¹⁶ Z. Juričko: „Narod ne da Hajduk!“, SN, 7. 5. 1991., 3.; Z. Juričko: „Hajduk ne putuje na finale kupa“, SN, 7. 5. 1991., 3.

³¹⁷ B. Stipković: „Igrajte dok je to moguće!“, SN, 8. 5. 1991., 2.

³¹⁸ Hina: „Čestitka predsjednika Tuđmana Hajduku“, SN, 10. 5. 1991., 3.

³¹⁹ S. Petrovski: „Opozicija u stručnom savjetu!“, SN, 19. 2. 1987., 8.

³²⁰ Drago Krajnc: „Ćosiću nepovjerenje struke“, SN, 5. 3. 1987., 8-9.

zadnjem intervjuu pred odlazak na EP izbornik Ćosić je bio realan, izjavio je kako momčad ide utakmicu po utakmicu, te da je problem ekipe obrana i skok.³²¹ Jugoslavija je loše ušla u turnir, s dva uvodna poraza u grupi, od SSSR-a i domaćina Grčke. Ipak, pobjedama protiv Francuske, Španjolske i Rumunjske zauzeli su drugo mjesto u skupini i izborili okršaj s Poljacima u četvrtfinalu. Nakon lakog obračuna s Poljacima (128:81), Jugoslaveni su izgubili polufinalni sraz od domaćina Grčke (81:77), te su osvojili brončanu medalju pobjedom nad Španjolskom. Dok su *Sportske novosti* bile umjerene u kritikama izbornika Ćosića i ekipe,³²² *Sprint* je donio paralelni intervju u kojem su Ćosić i nominalno najbolji igrač Dražen Petrović svaljivali krivnju jedan na drugog.³²³ Osvajanje trećeg mjesta rezultiralo je ostavkom izbornika Ćosića, koji je napustio reprezentativnu klupu uoči Univerzijade u Zagrebu, prepustivši čelno mjesto Dušanu Ivkoviću. Ipak, koliko god bili nezadovoljni rezultatom, izbornikom, ili svojom vlastitom igrom, u izjavama reprezentativaca nismo primijetili nikakve probleme nacionalne ili političke prirode.

6.2.2. Košarkaški turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.

Košarkaška reprezentacija bila je jedna od glavnih uzdanica organizatora zagrebačke Univerzijade. Posebnu popularnost košarkaša treba gledati i kroz prizmu Ciboninih uzastopnih naslova prvaka Europe – 1985. i 1986., a reprezentaciju je na parketu vodio Dražen Petrović, najveća zvijezda Cibone. Tako se i Cibonino osvajanje još jednog europskog trofeja, Kupa kupova, u medijima tumačilo kao velika stvar za Univerzijadu. Trijumfirali su u ožujku u Novom Sadu, te je na naslovnici *SN* osvajanje popraćeno naslovom: „Ambasadori Univerzijade.“³²⁴ Tadašnji izbornik Ćosić odugovlačio je s popisom reprezentativaca za Univerzijadu, zbog čega je bio i prozivan u medijima.³²⁵ Ipak, novi izbornik Ivković skupio je krajem lipnja reprezentaciju na pripremama u Novom Sadu, na kojima su najavljivali pohod na zlatnu medalju,³²⁶ iako je izbornik Ivković priznao da se nalaze pod velikim pritiskom javnosti.³²⁷ Treba spomenuti i još jedan detalj koji je isticao košarkaše kao jedne od glavnih zvijezda Univerzijade. Dražen Petrović je upalio olimpijski plamen na ceremoniji otvorenja

³²¹ Davor Bučonić: „Idemo korak po korak!“, *SN*, 30. 5. 1987., 9.

³²² Jovan Kosijer: „U Grčkoj – ispod elasa“, *SN*, 15. 6. 1987., 8.

³²³ B. Stipković, *Sprint*, broj 124, 18. 6. 1987., 12-13. Ćosićev intervju naslovljen je s: „Dražen je imao sve ovlasti!“, dok je Draženov dio glasio: „Ćosić nije htio vođu“.

³²⁴ *SN*, 19. 3. 1987., 1.

³²⁵ Z. Petrović: „Samo od košarkaša – ni glasa“, *SN*, 4. 6. 1987., 2.; Z. Petrović: „Muke s košarkašima“, *SN*, 10. 6. 1987., 2.

³²⁶ Željko Rakić: „Obrana bolja od napada“, *SN*, 2. 7. 1988., 8.

³²⁷ N. B.: „Veliki je pritisak, veliki“, *SN*, 9. 7. 1987., 7.

Univerzijade na maksimirskom stadionu.³²⁸ Turnirom su se košarkaši „prošetali“, osvojivši zlato bez poraza. U finalu su svladali SAD (100:85), a novinari su bili prepuni hvale za Dražena i društvo.³²⁹ Zanimljivo je da u prvim intervjuima po osvajanju zlata, izbornik Ivković još uvijek nije znao ostaje li na toj poziciji kao „vršitelj dužnosti“, ili će dobiti ugovor od KSJ.³³⁰ Ivković je na koncu postao izbornik, te je ostao na klupi reprezentacije do raspada države.

6.2.3. Košarkaški turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.

Nakon osvajanja zlata na Univerzijadi košarkaše je očekivao nastup na Olimpijskim igrama u Seulu. Trebalo je ipak odraditi i kvalifikacijski turnir u Nizozemskoj krajem lipnja i početkom srpnja, jer po tadašnjim pravilima izravan nastup na OI osigurale su jedino SAD (zlatni s OI 1984. u Los Angelesu) i domaćin Južna Koreja. Jugoslavija se lakoćom plasirala na OI, završivši kvalifikacijski turnir sa šest pobjeda i jednim porazom, od SSSR-a. Obzirom da je do početka Olimpijskih igara ostalo dva mjeseca, Ivković je igrače odveo na pripreme u Španjolsku, a zatim u Novi Sad. Kako bi se prilagodili na promjenu vremenske zone, čak im je naredio i drugačiji režim treninga, dizali su se u 11 ujutro, a znali bi trenirati i do četiri sata u noći.³³¹ Olimpijski turnir Jugoslaveni su otvorili pobjedom nad Sovjetski Savezom, što su *SN* prenijele prilično euforično.³³² Nakon toga lako su se obračunali s Centralnoafričkom Republikom, te nešto teže s Južnom Korejom i Australijom. Uslijedio je tijesan poraz od Portorika za kraj grupne faze i osvojeno prvo mjesto u grupi. Četvrtfinale i polufinale su bile šetnje za Jugoslavene, u pobjedama nad Kanadom i Australijom zapravo su dominirali od prve do zadnje minute.³³³ Ipak, nakon dominantnih predstava, izabranici Duda Ivkovića pokleknuli su u finalu, porazio ih je SSSR sa 76:63. U odnosu na godinu ranije i europsku broncu, nije bilo reperkusija nakon olimpijskog turnira. Postojalo je razočaranje zbog propuštene šanse, ali bez nekih razmirica, pogotovo po nacionalnoj osnovi.

6.2.4. Eurobasket u Zagrebu 1989.

Uoči Europskog prvenstva u Zagrebu (20. do 25. lipnja) reprezentacija se okupila na pripremama nešto više od mjesec dana ranije u crnogorskom Igalu. Iako su u početku imali

³²⁸ „Zastave mira, zastave sporta“, *SN*, 9. 7. 1987., 16.

³²⁹ J. Kosijer: „Zlato na diku košarci“, *SN*, 20. 7. 1987., 7.

³³⁰ N. Bertičević: „Neću voditi predizborne kampanje“, *SN*, 20. 7. 1987., str 13., Miroslav Gavrilović: „Trenere smjenjuju samo rezultati“, *Sprint*, broj 170, 30. 7. 1987., 8-9.

³³¹ Miroslav Gavrilović: „Seulski režim“, *SN*, 9. 9. 1988., 9.

³³² Neven Bertičević: „Otvorili vrata medalji“, *SN*, 19. 9. 1988., 3.

³³³ N. Bertičević: „Hvali nas i K.C.“, *SN*, 24. 9. 1988., 3.; N. Bertičević: „Korak do najvećeg – zlata“, *SN*, 27. 9. 1988., 3.

problema sa sponzorskom opremom,³³⁴ pripreme su nastavili normalnim tijekom, na turniru u Njemačkoj. Tek nakon tog turnira, dva tjedna prije početka Eurobasketa, ekipi se priključio i Dražen Petrović, kojem je onda završila sezona u Real Madridu. Izbornik Ivković bio je nezadovoljan fizičkom spremom igrača, te su na dodatnim pripremama u slovenskom Titovom Velenju radili na kondiciji.³³⁵ Međutim, po završetku priprema izbornik je ipak bio optimističan, te je izjavio kako „idu po zlato!“³³⁶ Finalni dio priprema odrađen je u Italiji, dok su se u Zagreb vratili pet dana do početka prvenstva.³³⁷ Neki igrači uoči prvenstva su se prisjećali uspjeha na Univerzijadi, govoreći kako im je „Zagreb sretan grad,“³³⁸ te su isticali jedinstvo koje vlada u reprezentaciji. Novinari su podizali atmosferu u danima pred prvenstvo, te je tako u intervjuu Dina Rađa novinar postavio pitanje o prognozi prvenstva, zaključivši ga tvrdnjom kako „narod traži zlato, nacija drhti.“³³⁹ Jedinstvo je uoči prvenstva pojačavano naslovnicom na dan prve utakmice : „Grčka i Galis otvaraju put Jugoslavenima.“³⁴⁰ Isto tako, u izvještaju s uvodne pobjede nad Grcima spomenuta je, i u tekstu masnim slovima otisnuta, rečenica Janeza Drnovškega (tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ, koji je otvorio EP): „Iskazujem uvjerenje da je sport put zbližavanja.“³⁴¹ Uslijedile su i pobjede nad Bugarskom i Francuskom, protiv koje Dražen nije ni igrao cijelo prvo poluvrijeme.³⁴² Na kraju su u u polufinalu srušili Talijane, a u finalu se odužili Grcima za poraze u Ateni dvije godine ranije. Novinari su još nekoliko dana kasnije pisali o sjajnoj igri reprezentacije, nazvavši Jugoslaviju „bastionom evropske i svjetske košarke.“³⁴³

6.2.5. Svjetsko prvenstvo u Argentini 1990.

I dok su na svim prethodnim natjecanjima košarkaši bili doživljavani kao prava klapa, koja kao da je egzistirala u nekom društvenom vakuumu, uoči Svjetskog prvenstva u Argentini (8. do 20.) i nju su počele okruživati priče oko politike. Tako je, prilikom objave preliminarnog popisa izbila mini-afeta oko Franje Arapovića. U paralelnom intervjuu za *Sport*, kojeg su dali on i izbornik Ivković, Arapović je tvrdio da se ne nalazi na popisu jer je član HDZ-a.³⁴⁴ Iako u

³³⁴ Jovan Kosijer: „U Igalu – goli i bos!“ SN, 17. 5. 1989., 7. Sponzor reprezentacije Adidas kasnio je s isporukom odjeće i obuće, pa su igrači bili primorani trenirati u klupskoj opremi.

³³⁵ M. Zorko: „Dražen stabilizirao Plave“, SN, 7. 6. 1989., 7.

³³⁶ Eduard Tartaglia: „Imamo pravo tražiti zlato!“, SN, 10. 6. 1989., 17.

³³⁷ M. Zorko: „Holiday baza Plavih“, SN, 17. 6. 1989., 13.

³³⁸ M. Beganović: „Zagreb je naš sretan grad!“, SN, 17. 6. 1989., 13.

³³⁹ Mario Zorko: „Kompleks Sovjeta ne postoji!“, SN, 19. 6. 1989., 13.

³⁴⁰ SN, 20. 6. 1989., 1.

³⁴¹ Jovan Kosijer: „D kao dinamit“, SN, 21. 6. 1989., 2.

³⁴² N. Bertičević: „Dražen ušao, Grci odahnuli“, SN, 23. 6. 1989., 3.

³⁴³ N. Bertičević: „Bastion evropske i svjetske košarke“, SN, 28. 6. 1989., 8-9.

³⁴⁴ Mario Zorko: „Izbacio me zbog HDZ-a“, *Sport*, broj 2, 23. 5. 1990., 16.

članku dalje kaže kako „ne želi vjerovati da je to razlog“³⁴⁵, veli i da „ne vidi drugi razlog.“³⁴⁶ Dodaje da će „uvijek rado igrati za Jugoslaviju, jer ovo je još uvijek ista zemlja.“³⁴⁷ S druge strane, izbornik Ivković jednostavno je tvrdio da Arapović nije dovoljno dobar, pored Divca, Rađe i Vrankovića.³⁴⁸ Dodatan problem činile su špekulacije oko toga hoće li na prvenstvu igrati Dražen Petrović i Vlade Divac, obojica NBA igrači u tom trenutku.³⁴⁹ Izbornik Ivković prvi je put otkako je na klupi morao napominjati da „je svaki od igrača spreman „izgorjeti“ za nacionalne boje. Ništa drugo osim košarke ih ne zanima. Naglasio bih da smo mi ovdje prije svega jugoslavenska reprezentacija, počev od igrača do stručnog štaba.“³⁵⁰ Novinari su tako po prvi put postavljali pitanja reprezentativcima i o politici, o čemu neki nisu htjeli razgovarati,³⁵¹ dok im je Zoran Čutura im odgovorio da „kad bi se svi u ovoj zemlji na svim područjima slagali, kao što je to slučaj s ovom našom košarkaškom reprezentacijom, ne bi bilo svađa i nesporazuma. Mi bi mogli i političarima poslužiti za primjer. (...) Sportaši, a naročito košarkaši, uvijek su bili kozmopolite. Mene osobno nikad nije zanimalo tko iz kojeg kraja zemlje dolazi.“³⁵² Ipak, pripreme su nastavljene bez daljnjih potresa, te su košarkaši otišli u Španjolsku na seriju prijateljskih utakmica, te su prije odlaska u Argentinu osvojili i zlato na Igrama dobre volje u američkom Seattleu. Međutim, u zadnji čas dogodila se afera oko Dina Rađe, koji je bio pred potpisom za NBA momčad Boston Celticsa, te je propustio zadnji dio priprema. Prava je panika zavlada kad se Rađa nije pojavio niti na dan utakmice prvog kola protiv Venezuele.³⁵³ Jugoslavija je turnir ipak otvorila pobjedama nad Venezuelom i Angolom, ali je uslijedio poraz u trećem kolu od Portorika. Sve špekulacije oko Rađinog dolaska su otklonjene, kad se on pojavio pred susret četvrtfinalne grupe sa Sovjetima. Ispalo je da je pretrpio tešku ozljedu, ali je došao pružiti podršku reprezentativnim kolega, iako je letio 17 sati do Argentine s nogom u gipsu.³⁵⁴ O jedinstvu u reprezentaciji govori i Rađina izjava kako će „prijatelji osvojiti naslov za njega.“³⁵⁵ Do kraja turnira reprezentacija je upisala sve pobjede, te na kraju u finalu s 92:75 svladala Sovjetski Savez i stigla do zlata. O reprezentaciji su *Sportske* pisale hvalospjeve, uz naslov na naslovnoj

³⁴⁵ Isto.

³⁴⁶ Isto.

³⁴⁷ Isto.

³⁴⁸ Mario Zorko: „On je čisti višak“, Sport, broj 2, 23. 5. 1990., 16.

³⁴⁹ Branko Vekić: „Momci će „izgorjeti“ za Jugoslaviju“, SN, 12. 6. 1990., 12-13.

³⁵⁰ Isto.

³⁵¹ B. Vekić: „Politika neće u moj život“, SN, 12. 6. 1990., 17., intervju s Dinom Rađom. B. Vekić: „Čekamo naše Amerikance“, SN, 20. 6. 1990., 11., intervju s Tonijem Kukočem, koji između ostalog kaže kako „u reprezentaciji nema nikakvih trzavica ni prepucavanja po nacionalnoj osnovi.“

³⁵² B. Vekić: „Svi žele u Argentinu“, SN, 19. 6. 1990., 11.

³⁵³ J. Kosijer i E. Tartaglia: „Rađe nema, Paspalj u gipsu“, SN, 8. 8. 1990., 11.

³⁵⁴ J. Kosijer i E. Tartaglia: „Stigli Rađa i Jovanović“, SN, 14. 8. 1990., 8-9.

³⁵⁵ Milorad Bibić: „Koga to „škaklja“ transfer stoljeća?“, Sport, broj 14, 15. 8. 1990., 8.-10.

stranici: „Oni mogu sve“³⁵⁶, a izbornik Ivković je izjavio: „Sretan sam, majke mi, što imam priliku da radim s ovako divnim momcima.“³⁵⁷

O incidentu vezanom uz Vladu Divca prvi je pisao tabloid *Iks*, tri dana nakon finalne utakmice, s velikim naslovom na naslovnoj stranici: „Mrlja na zlatu.“³⁵⁸ Na drugoj strani donosi i komentar glavnog urednika Mladena Ivaniševića, koji prvo napada generalnog tajnika FIBA-e Boru Stankovića, koji je navodno naredio uklanjanje hrvatske zastave s jedne od ograda u dvorani u Buenos Airesu, cinično se pitajući „bi li Stanković tražio da se iz dovrane ukloni zastava američke savezne države Teksas.“³⁵⁹ Zatim se obrušava na Vladu Divca kojem poručuje da je „svojim postupkom uvrijedio cijeli hrvatski narod.“³⁶⁰ Zaključuje kako su košarkaši do uspjeha dolazili ne pitajući jedni druge za nacionalnost, te da „smo se ponosili njihovim zajedništvom koje su sada Bora Stanković i Vlade Divac, svojim nasrtajima narušili potamnivši zlatnu medalju...“³⁶¹ *Sportske novosti* reagirale su dan kasnije na čitav slučaj, točnije, Eduard Tartaglia čitav je slučaj relativizirao, ali je i pokušao smiriti tenzije.³⁶² On tvrdi kako Bora Stanković zasigurno nije stajao iza uklanjanja hrvatske zastave i transparenta „Sloboda hrvatskom narodu“, jer se on morao baviti značajnijim stvarima oko organizacije SP. Novinar, iako je bio u dvorani, tvrdi da incident nije primijetio, jer je išao tražiti izjave od jugoslavenskih košarkaša. Opisuje razne priče koje su već u tim trenucima počele kolati dvoranom – „da je Divac oteo zastavu mladom Hrvatu, bacio je na parket i izgovorio: „Ovoj zastavi nije mjesto ovdje, tu je igrala Jugoslavija.“³⁶³, zatim: „da je Divac želio zastavu, da je razvije i da je vidi čitav svijet, a da mu je momak nije dao, uzviknuvši: „Ova zastava nije za tebe.“³⁶⁴ Tartaglia zaključuje da pravu istinu znaju samo Divac i taj momak, te još jednom podsjeća kako je zlato osvojila Jugoslavija, sastavljena od svih svojih republika: „Ovi momci svih naroda i narodnosti pokazali su svijetu i Jugoslaviji da se može naći zajednički jezik, bez obzira na politiku, bez obzira na osobna politička uvjerenja, uz dobru volju, prijateljstvo, želju za zajedničkim uspjehom.“³⁶⁵ Bila je to jedina reakcija novinara *SN* na čitav slučaj, jedino su još prenijeli Hininu vijest kako je Hrvatska stranka

³⁵⁶ SN, 21. 8. 1990., 1.

³⁵⁷ J. Kosijer i E. Tartaglia: „I zlato i dijamanti“, SN, 21. 8. 1990., 8-9.

³⁵⁸ *Iks*, broj 12, 23. 8. 1990., 1.

³⁵⁹ „Zastava“, *Iks*, broj 12, 23. 8. 1990., 2.

³⁶⁰ Isto.

³⁶¹ Isto.

³⁶² „Istina“, SN, 24. 8. 1990., 6.

³⁶³ Isto.

³⁶⁴ Isto.

³⁶⁵ Isto.

prava podnijela tužbu protiv Vlade Divca radi „ponižavanja hrvatskih državnih simbola.“³⁶⁶ Slučajem su se dalje bavili *Sport* i *Iks*, što je zanimljivo iz perspektive analize diskursa. Iako treba uzeti u obzir da se tu radi o tjednicima, koji imaju više vremena i za analizu teme i više novinskog prostora da joj se posvete, svejedno je lako zaključiti kako se radi o različitom stilu kod *SN* s jedne, te *Sporta* i *Iksa* s druge strane. *Sport* tako na naslovnici objavljuje naslov: „Što je zakuhao Vlade Divac?“, te temu obrađuje kroz intervju (uključujući Divca) i komentar novinara. *Iks* je, nakon prvotne reakcije glavnog urednika koji je nastupio optuživački, ipak u idućem broju objavio i intervju s Divcem, koji se već nalazio u Los Angelesu. On je tvrdio kako je prevoditelju koji je trčao terenom oduzeo hrvatsku zastavu nakon što je taj isti čovjek jugoslavensku zastavu opisao kao „govnarsku.“³⁶⁷ Također, u istom intervjuu žali što je sport ispolitiziran, da je incident napuhan, te želi da se njega osobno ne uvlači u politiku. Za kraj intervjuja on pita novinara: „Zar u našoj zemlji ne može nitko biti JUGOSLAVEN? Zar je to zabranjeno?“³⁶⁸ *Sportu* je Divac opisao incident nešto drugačije, nije spominjao prevoditelja, već je rekao da je oduzeo zastavu nekom dječaku koji je jugoslavensku zastavu nazvao „sranjem.“³⁶⁹ Nakon što je *Iksu* izjavio kako je on „košarkaš i Jugoslaven“³⁷⁰, u intervjuu *Sportu* otišao je i korak dalje. Objasnio je kako „sve ovo ne može biti shvaćeno kao nacionalizam. Jer, nas u reprezentaciji ima iz svih krajeva, i Srba i Hrvata i Slovenaca. Moj najbolji prijatelj je Dino Rađa. Nikada nitko u našoj jugoslavenskoj reprezentaciji nije isticao odakle je. Uvijek smo bili prvenstveno Jugoslaveni i tako će i biti. Mi ne vodimo politiku, mi igramo košarku.“³⁷¹ Dodao je kako je on „rođen u Prijepolju u višenacionalnoj općini.“³⁷² Intervju je zaključio tvrdnjom kako bi „uradio to isto sa zastavom bilo koje druge republike, pa čak i Srbije!“³⁷³ I dok su njegovi suigrači iz Argentine u intervjuima imali razumijevanja³⁷⁴, Aleksandar Petrović i Franjo Arapović optužili su Divca za vandalizam. Arapović je otišao i korak dalje, te je rekao da mu je „sve to izgledalo kao namještena igra u koju su bili gurnuti i igrači, to forsiranje jugoslavenske zastave, da se ona što bolje vidi i da se oko nje skače.“³⁷⁵ Novinar je u komentaru spomenuo prijedlog koji je

³⁶⁶ „Divac počinio krivično djelo!“, *SN*, 29. 8. 1990., 14.

³⁶⁷ Nikola Ištvanović: „Istina je samo jedna“, *Iks*, broj 13, 30. 8. 1990., 3.

³⁶⁸ Isto.

³⁶⁹ Svjetlana Mijatović, Zdenko Fajdiga, Predrag Mrmak i Mladen Bariša: „Što je skrivio Vlade Divac?“, *Sport*, broj 16, 29. 8. 1990., 20-21.

³⁷⁰ Nikola Ištvanović: „Istina je samo jedna“, *Iks*, broj 13, 30. 8. 1990., 3.

³⁷¹ Svjetlana Mijatović, Zdenko Fajdiga, Predrag Mrmak i Mladen Bariša: „Što je skrivio Vlade Divac?“, *Sport*, broj 16, 29. 8. 1990., 20-21.

³⁷² Isto.

³⁷³ Isto.

³⁷⁴ Intervjue su dali Željko Obradović, Žarko Paspalj, Jurij Zdovc i Zoran Čutura.

³⁷⁵ Isto.

stigao iz SR Srbije, da se Divcu zbog ovog poteza uruči državno odlikovanje,³⁷⁶ ali je odmah konstatirao da do njega vjerojatno ne bi došlo da je Divac kojim slučajem oduzeo navijaču zastavu SR Srbije. Iako novinar objašnjava kako to nije bila ustaška, već hrvatska zastava, osuđuje politiziranje čitavog incidenta.³⁷⁷ Zanimljivo je kako su u istom broju *Sporta* objavljeni i intervjui s Tonijem Kukočem i Dankom Cvjetičaninom, ali nisu upitani o ovom incidentu. S druge strane, Kukoč je ispričao kako su brinuli hoće li im uopće biti priređen doček nakon osvajanja zlata, radi postavljanja barikada u Kninu, te prenosi izjavu Žarka Paspalja koji je rekao „da bi bilo bolje svaki dan umjesto Dnevnika vrtjeti naših desetak posljednjih minuta protiv Rusa.“³⁷⁸ Cvjetičaninu je novinar postavio pitanje o njegovoj eventualnoj ugroženosti u Zagrebu, što je on negirao, tvrdeći da je „Zagreb njegov rodni grad.“³⁷⁹ Dodao je kako je on dijete mješovitog braka i nema osjećaj euforične pripadnosti nekom narodu, te da je ostao jugoslavenski orijentiran.³⁸⁰

6.2.6. Eurobasket u Rimu 1991.

Reprezentaciju je pred Europsko prvenstvo u Rimu (24. do 29. lipnja) okruživala vrlo složena društveno-politička situacija, ali izabranici Dušana Ivkovića to kao da nisu primjećivali. Nije bilo političkih nabijenih intervjua uoči prvenstva, već je glavni problem opet stvarao slučaj oko (ne)igranja Petrovića i Divca.³⁸¹ Dražen je imao probleme sa svojim NBA klubom New Jersey Nets, koji ga nije htio pustiti na pripreme. Stoga je on predložio izborniku da odluči hoće li ga voditi na završni turnir, iako je bio izjavio kako „to ne bi bilo korektno prema ostalim igračima.“³⁸² Divac je s druge strane, ušao u finale doigravanja za prvaka NBA lige, gdje su njegovi Lakersi igrali protiv Chicago Bullsa, ali je na koncu stigao na EP. Ostali reprezentativci su se okupili na pripremama u Poreču, te kasnije nastupili na pripremnom turniru u njemačkom Dortmundu, da bi se zatim vratili u domovinu u Novi Sad, te opet otputovali u Atenu. U međuvremenu se u Hrvatsku vratio Dražen Petrović, koji je odigrao humanitarnu utakmicu za selekciju Hrvatske radio televizije protiv Cibone, čiji je prihod išao za „žrtve terorizma u Hrvatskoj.“³⁸³ Oko toga nije bilo nikakvih političkih konotacija, iako je kasnije osvanuo članak naslova: „Začetak hrvatske košarkaške reprezentacije“³⁸⁴, u njemu se

³⁷⁶ Zoran Kovačević: „Da smo barem izgubili...“, Sport, broj 16, 29. 8. 1990., 21.

³⁷⁷ Isto.

³⁷⁸ Zoran Kovačević: „Sile nas da mijenjamo državljanstvo“, Sport, broj 16, 29. 8. 1990., 8-9.

³⁷⁹ Mladen Bariša: „Nemam osjećaj ugroženosti“, Sport, broj 16, 29. 8. 1990., 11.

³⁸⁰ Isto.

³⁸¹ N. Bertičević: „Bez Dražena Petrovića na EP?“, SN, 11. 5. 1991., 17.

³⁸² Isto.

³⁸³ M. Zorko: „Dražen i Zagreb vole se javno“, SN, 6. 6. 1991., 14.

³⁸⁴ M. Zorko, SN, 7. 6. 1991., 8.

ne govori o odvajanju republike, niti se spominje mogućnost igranja samostalne Hrvatske na nekom međunarodnom natjecanju. Dapače, Dražen u kratkom intervjuu par dana kasnije izjavljuje kako još očekuje izbornikov poziv, te da se reprezentaciji može priključiti 20. 6.³⁸⁵ Na kraju je Dražen u dogovoru s izbornikom odustao od nastupa na EP, te je poručio kako je „reprezentacija i bez njega dovoljno snažna.“³⁸⁶ Poručio je kako će se vratiti za Olimpijske igre 1992. u Barceloni.³⁸⁷ Reprezentativci su lakoćom pobijedili u prva tri susreta, protiv Španjolske, Poljske i Bugarske, te ih je čekalo polufinale protiv Francuza. Uoči te utakmice u tabor reprezentacije stiže odluka da je Sportski savez Slovenije odlučio poslati apel svojim svoje sportašima da za sad otkazu svoj nastup u svim selekcijama SFRJ.³⁸⁸³⁸⁹ Slovenac Jurij Zdovc nije igrao u polufinalu, a niti u kasnijem finalu protiv domaćina Italije. Izbornik Ivković izjavio je za medije da ne razumije zašto su Zdovcu „branili pravo na rad.“³⁹⁰ Ivković je opisao situaciju u kojoj mu je Zdovc prišao, te rekao da je odlučio prihvatiti preporuku slovenske Vlade, jer će inače biti „smatran izdajnikom slovenskog naroda.“³⁹¹ Jugoslavija je u konačnici obranila naslov prvaka Europe, uvjerljivim slavljem (88:73) nad Italijom u finalu. Članak o obrani zlata³⁹² više opisuje povratak Jurija Zdovca u Sloveniju prije finalne utakmice, nego što opisuje sam tijek finala. Sam „slučaj Zdovc“ novinar Jovan Kosijer opisuje kao nešto nesretno, Europsko prvenstvo naziva – „zabranjenim igrama za Zdovca.“³⁹³ Ono što je zanimljivo, među igračima nije bilo podjela niti nakon ovakvog incidenta, dapače, kapetan Kukoč izjavio je kako je u trenucima trijumfa mislio na Zdovca: „Nije on kriv za ono što mu se dogodilo. Njemu je bilo najteže. U svojstvu kapetana bit ću za to da mu se uruči zlatna medalja.“³⁹⁴ Iako su *Sportske* intervjuu Dina Rađe dale naslov „Neću izdati Hrvatsku!“, što dosta govori o diskurzivnih promjenama unutar samog lista, on je nakon osvajanja zlata zapravo dao pomirljivu izjavu, te rekao kako će se odazvati objema selekcijama.³⁹⁵ Jurij Zdovc dao je intervju za *SN* nekoliko dana kasnije.³⁹⁶ Novinaru je ispričao kako nije bio siguran u svoj potez sve dok nije vidio tenkove i začuo pucnjeve nakon što je prešao talijansko-slovensku granicu. Dodao je kako ga izbornik Ivković nije pritiskao, te mu je

³⁸⁵ N. B.: „Čekam poziv Ivkovića“, *SN*, 12. 6. 1991., 10.

³⁸⁶ M. Z.: „Vraćam se za Barcelonu“, *SN*, 18. 6. 1991., 11.

³⁸⁷ Isto.

³⁸⁸ „Slovenija povlači svoje reprezentativce“, *SN*, 29. 6. 1991., 1.

³⁸⁹ B. V.: „Stop nastupanju u dresu SFRJ“, *SN*, 29. 6. 1991., 2.

³⁹⁰ J. Kosijer: „Dogodilo se u Rimu“, *SN*, 29. 6. 1991., 14.

³⁹¹ Isto.

³⁹² J. Kosijer: „Živi se“, *SN*, 1. 7. 1991., 8-9.

³⁹³ J. Kosijer: „Toni mu je ime, a Genij prezime“, *SN*, 1. 7. 1991., 9.

³⁹⁴ J. Kosijer: „Razmišljao sam o Zdovcu“, *SN*, 2. 7. 1991., 7.

³⁹⁵ A. Vuković, *SN*, 3. 7. 1991., 8.; Treba još dodati da je intervju s Rađom najavljen i na naslovnici: „Neću biti izdajica – čekam poziv Hrvatske“, *SN*, 3. 7. 1991., 1.

³⁹⁶ B. Vekić: „Nikad više za Jugoslaviju!“, *SN*, 6. 7. 1991., 8.

prepustio da sam donese odluku, te da su mu suigrači pružili najveću podršku.³⁹⁷ Nakon što ga je novinar upitao jesu li mu podršku pružili i „oni s istoka“, istaknuo je primjer Aleksandra Đorđevića.³⁹⁸ Na kraju, iako ga je novinar podsjećao da je ranije izjavljivao kako je sport iznad politike, Zdovc je priznao da su „u ovom trenutku sve veze popucale. Bilo bi neukusno da sport istrči pred politiku. Dok ne bude garancije mira na ovim prostorima, nema suradnje ni na sportskom planu.“³⁹⁹ Košarkaši su na taj način okončali posljednje veliko natjecanje kao reprezentacija SFRJ.

6.3. Vaterpolo

6.3.1. Vaterski turnir na Univerzijadi u Zagrebu 1987.

Vaterska reprezentacija vrlo je ozbiljno shvatila Univerzijadu. Izbornik aktualnih prvaka svijeta (Madrid 1986.) Ratko Rudić tražio je od svih potencijalnih reprezentativaca da potpišu program priprema koji je on složio za to naporno vatersko ljeto.⁴⁰⁰ Za Tomislava Paškvalina Univerzijada je bila osobno najvažniji turnir, prilika da „u svom gradu, na svom bazenu doživi uspjeh.“⁴⁰¹ Izbornik je bio optimističan u sklopu zadnjih priprema, te je na naslovnici *SN* najavljen i intervju s njim, u kojem najavljuje borbu za zlatnu medalju.⁴⁰² Dodao je kako je osvajanje zlata u Zagrebu predstavlja „posebnu obavezu.“⁴⁰³ Uoči Univerzijade su vaterpolisti odigrali i još jedan pripremni turnir na novim bazenima Mladosti uz Savu, kojeg su na kraju i osvojili.⁴⁰⁴ O tome kolike su vaterpolisti bili zvijezde, kao i ranije opisani košarkaši, najbolje govori činjenica kako je igrač Partizana Igor Milanović bio izabran da upali olimpijski plamen pred zgradom Rektorata Sveučilišta u Zagrebu.⁴⁰⁵ Vaterski je turnir činilo 14 reprezentacija, a igralo se na bazenima Mladosti uz Savu, te manji dio i na bazenu Šalata. Jugoslavija je smještena u skupinu A, zajedno s Kanadom, Turskom i Kinom.⁴⁰⁶ Svi su reprezentativci bili uvjereni u osvajanje zlata na Univerzijadi, a pogotovo je optimističan bio izbornik: „Objektivno smo najbolji. Objektivno bismo trebali biti prvi.“⁴⁰⁷ Jugoslaveni su furiozno otvorili turnir, s tri uvjerljive pobjede nad Kanadom, Kinom i

³⁹⁷ Isto.

³⁹⁸ Isto.

³⁹⁹ Isto.

⁴⁰⁰ I. Ožbolt: „Solun, Tbilisi, Sevilla... za zlato“, *SN*, 28. 3. 1987., 9.

⁴⁰¹ Isto.

⁴⁰² „Zlatna? Zašto ne!“, *SN*, 3./4. 7. 1987., 1.

⁴⁰³ Aleksandar Maksimović: „Zlato – poklon Zagrebu?“, *SN*, 3./4. 7. 1987., 2.

⁴⁰⁴ Andro Kuh: „Evo vam dan odmora!“, *SN*, 7. 7. 1987., 5.

⁴⁰⁵ „Zagreb otvorena srca“, *SN*, 8.7. 1987., 1.; C. Hruškar: „Plamen mudrosti i mira u Zagrebu“, *SN*, 8. 7. 1987., 5.

⁴⁰⁶ A. Kuh: „Start protiv Kanadana“, *SN*, 8. 7. 1987., 9.

⁴⁰⁷ Slobodan Ivanović: „Zlato čast i obaveza“, *SN*, 9. 7. 1987., 5.; A. Kuh: „Spartanci žele zlato“, *SN*, 10. 7. 1987., 12.

Turskom. U polufinalnoj su skupini također bili uvjerljivi, savladavši Amerikance i Kubance. Polufinale je donijelo dvoboj s Italijom, reprizu finala svjetskog prvenstva godinu ranije.⁴⁰⁸ Unatoč optimističnim najjavama, na kraju su vaterpolisti osvojili broncu, jer su ih Talijani pobijedili s 8:6. Treće mjesto osvojili su pobjedom nad SSSR-om, i to bez Igora Milanovića kojeg je izbornik Rudić suspendirao za taj dvoboj. Nakon završetka turnira, naglašavali su sjajnu atmosferu u Zagrebu, te izrazili žal za propuštenim zlatom.⁴⁰⁹ Izbornik Rudić je kasnije izjavio kako ih „jedan neuspjeh neće uništiti.“⁴¹⁰

6.3.2. *Europsko prvenstvo u Strasbourgu 1987.*

Nakon bronce s Univerzijade, Rudić je odveo reprezentaciju na pripreme za Europsko prvenstvo u francuskom Strasbourgu (16. do 23. kolovoza). Prvo su se pripremali u talijanskoj Savoni, da bi zatim otputovali na finalne pripreme u Grčku. Kao i uoči Univerzijade, izbornik Rudić je nagovijestao pohod na zlatnu medalju.⁴¹¹ U prva tri kola, SFRJ je slavila protiv Mađarske, Bugarske i Španjolske, da bi u četvrtom susretu remizirali (7:7) protiv Italije. Obzirom da je prvenstvo bilo organizirano po sustavu „svatko sa svakim“, reprezentacija je remijem (9:9) protiv SSSR-a u zadnjem kolu ostala bez zlata. S pet pobjeda i dva remija Jugoslavija je osvojila srebro.

6.3.3. *Vaterpolski turnir na Olimpijskim igrama u Seulu 1988.*

Vaterpolisti su olimpijsku godinu započeli aferom. Izbornik Rudić zaprijetio je odlaskom s klupe ukoliko se reprezentativcima ne podmire obećane premije za 1987. i 1986. godinu.⁴¹² Međutim, afera se s vremenom stišala kad su klubovi uskočili i isplatili svojim igračima zaostatke. Uoči Olimpijskih igara u Seulu (17. rujna do 2. listopada) Rudić je poveo reprezentativce na pripreme od čak 80 dana. Na samom početku je Igor Milanović dao intervju u kojem je opisao atmosferu među reprezentativcima: „više je to od drugarstva i prave atmosfere, pa zato nikome ne pada na pamet da razmišlja, kalkulira, otkazuje.“⁴¹³ U prvom mjesecu obišli su razna mjesta i bazene: od Bečeja, preko Australije, SAD-a, Kikinde, Bukurešta. Krajem srpnja odlaze na pripremni turnir u Seville, a nakon toga i u Duisburg. U Bečeju su odigrali sredinom kolovoza još jedan turnir, na kojem je izbornik Rudić

⁴⁰⁸ A. Kuh: „Madrid nismo zaboravili“, SN, 16. 7. 1987., 7.

⁴⁰⁹ A. Kuh: „Bronca za plavu utjehu!“, SN, 20. 7. 1987., 8.

⁴¹⁰ A. Kuh: „Za Strasbourg – 200 posto!“, SN, 21. 7. 1987., 9.

⁴¹¹ Z. Petrović: „Witke se ispričavao“, SN, 4. 8. 1987., 9.

⁴¹² Miroslav Hoffman: „Osoba B“, Sprint, broj 161, 3. 3. 1988., 7.

⁴¹³ Z. Petrović: „Daleko od očiju javnosti – najljepše“, SN, 9. 6. 1988., 11.

prognozirao kako će se u Seulu medalje dijeliti između Jugoslavije, SSSR-a i SAD-a.⁴¹⁴ Nakon par dana treninga u Zagrebu, zaputili su se u Palermo na još jedan turnir, da bi se vratili u Kranj. Sve to kako bi se što bolje pripremili za obranu naslova olimpijskih pobjednika kojeg su osvojili u Los Angelesu 1984. Iz Beograda su krenuli 7. rujna u Hong Kong, gdje su još nekoliko dana trenirali s Talijanima. Uoči puta u Seul Dubravko Šimenc je pokazao kako su vaterpolisti prepuni samopouzdanja, te najavio „medalju, pa makar i zlatnu.“⁴¹⁵ Start turnira donio je poraz od Amerikanaca, nakon kojeg je Rudić izjavio kako su zaslužili remi, te da je SAD imao pomoć sudaca.⁴¹⁶ *SN* su mijenjale ton ovisno od utakmice do utakmice. Tako, primjerice, noćno izdanje od 23. rujna donosi naslov na naslovnici: „Rudićev hod po mukama“, dok u jutarnjem izdanju stoji: „Rudićev hod prema medalji.“⁴¹⁷ Noćno je izdanje tiskano samo nakon teško izborne pobjede nad Mađarima, dok je jutarnje izašlo i nakon uvjerljivog (17:7) slavlja nad Grčkom. Nakon toga uslijedili su još trijumfi nad Španjolskom i Kinom, za osiguravanje plasmana u polufinale. Novinari su postali optimistični, te su čak počeli pričati o „plavom tornadu“⁴¹⁸ u bazenu. Nakon lake pobjede nad SR Njemačkom u polufinalu, u finalu su nakon produžetka svladali Amerikance. Zlatnima je priređen doček u Beogradu, uz popratnu naslovnicu *SN*-a: „Vratili se Ratkovi junaci!“⁴¹⁹

6.3.4. *Europsko prvenstvo u Bonnu 1989.*

U novi olimpijski ciklus vaterpolska je reprezentacija ušla s novim izbornikom. Ratka Rudića na klupi je u siječnju 1989. zamijenio dotadašnji izbornik juniorske reprezentacije Nikola Stamenić. Rudić je istog dana postao trener VK Partizana.⁴²⁰ Novi je izbornik u prvim izjavama najavio da će nastaviti Rudićevim stopama, te da nije iznenađen imenovanjem.⁴²¹ Isto tako, na početku mandata najavio je planove za četverogodišnji mandat: pomladiti reprezentaciju, osvojiti medalju na europskim prvenstvima 1989. i 1991., zlato na svjetskom prvenstvu 1991., te jurišati na zlato na Olimpijskim igrama u Barceloni 1992.⁴²² Ono što 1989. razlikuje u vaterpolu od prijašnjih istraženih godina u ovom radu (osim odlaska Ratka Rudića s klupe) jest da se prvi put spominje politika. U intervjuu reprezentativni vratar Aleksandar Šoštar spominje da oni „nose kapice, ali dobro čuju sve oko njih. Mržnje,

⁴¹⁴ Z. Petrović: „Amerikanci u trilingu“, *SN*, 10. 8. 1988., 8.

⁴¹⁵ T. Židak: „Medalja, pa makar i zlatna“, *SN*, 9. 9. 1988., 7.

⁴¹⁶ T. Židak: „Zaslužili bod“, *SN*, 22. 9. 1988., 4.

⁴¹⁷ *SN*, 23. 9. 1988., 1.

⁴¹⁸ T. Židak: „Sovjeti izbjegli plavi tornado“, *SN*, 28. 9. 1988., 5.

⁴¹⁹ *SN*, 5. 10. 1988., 1.

⁴²⁰ Z. Petrović: „Rudić otišao, Stamenić došao!“, *SN*, 9. 1. 1989., 10.

⁴²¹ Z. Petrović: „Da se bojim ne bih prihvatio“, *SN*, 10. 1. 1989., 7.

⁴²² Z. Petrović: „Stamenić pomlađuje plave“, *SN*, 23. 1. 1989., 11.

netrpeljivosti, nacionalizam, na svu sreću, još nisam osjetio. Ali da prijeti, prijeti.“⁴²³ I dok novinar tvrdi da je vaterpolska reprezentacija „primjer jedinstva“, Šoštar se slaže s njim: „sport, klubovi i reprezentacija najpouzdaniji su čuvari jugoslavenstva.“⁴²⁴

Sa službenim pripremama za Europsko prvenstvo (12. do 20. kolovoza) vaterpolisti su počeli krajem lipnja u Obrenovcu. Nakon toga su sudjelovali na pripremnom turniru u bugarskoj Varni, te su otputovali u Zapadni Berlin, gdje su sredinom srpnja osvojili FINA-in Svjetski kup.⁴²⁵ Vratili su se potom u Zagreb, gdje su, kako tvrdi izbornik Stamenić, imali „idealno mjesto za vježbanje.“⁴²⁶ Krajem srpnja su na bazenu uz Savu odigrali i jedan pripremni turnir, kojeg su osvojili bez poraza. Novinari i igrači su i uoči ovog natjecanja bili optimistični, najavljuvao se lov na zlatnu medalju.⁴²⁷ Na startu su krenuli pobjedom nad Rumunjskom, ali je „panika“⁴²⁸ zavladała nakon slabe partije i neuvjerljivog slavlja nad Francuzima (9:8). Za kraj prve skupine preskočeni su lako Šveđani, a onda i na početku drugog kruga Bugari i Nizozemci. U zadnjoj utakmici drugog kruga odigrali su neriješeno (5:5) protiv SSSR-a, što im je za protivnike u polufinalu donijelo Talijane. I dok su Italiju preskočili, protiv SR Njemačke su nesretno izgubili nakon produžetaka (10:9). Nakon poraza u finalu ostao je žal za propuštenom šansom, ali nije bilo nikakvih političkih ni nacionalističkih upliva u vaterpolo.

6.3.5. Svjetsko prvenstvo u Perthu 1991.

Malo manje od godinu dana pred početak Svjetskog prvenstva u australskom Perthu (3. do 13. siječnja 1991.) jugoslavenska se vaterpolska reprezentacija opet nalazila u financijskim problemima. Izbornik Stamenić pokušao je na njih ukazati sličnim metodama kao i prethodnik Rudić, s tim da je on otišao korak dalje. Otkazao je reprezentativno okupljanje u veljači.⁴²⁹ Na taj je način izazvao šok u VSJ, te je igračima ipak isplaćeno dugovanje na mini-pripremama krajem travnja u Splitu.⁴³⁰ Međutim, na taj način riješeni su samo kratkoročni problemi, jer se i sam savez nalazio u teškim financijskim gubicima, o čemu je u lipnju 1990. pisao i *Sport*.⁴³¹ Osvrnuo se na financije i izbornik Stamenić u intervjuu *Sportu* krajem kolovoza,⁴³² ali je prvi

⁴²³ Z. Petrović: „Ponekad si naredim: Saša o'ladi!“, SN, 18. 2. 1989., 12-13.

⁴²⁴ Isto.

⁴²⁵ Ante Drpić: „Plavi prvi, katastrofa Azzurra“, SN, 17. 7. 1989., 15.

⁴²⁶ A. Kuh: „Najteže je ući u vodu“, SN, 22. 7. 1989., 3.

⁴²⁷ Darko Imenjok: „Bonsko zlato za poker“, SN, 7. 8. 1989., 11.

⁴²⁸ Ivanka Ožbolt i Stanko Kučan: „Oblačno je, grmjet će?“, SN, 15. 8. 1989., 14.

⁴²⁹ Z. Petrović: „Atmosfera protiv plavih“, SN, 7. 2. 1990., 16.

⁴³⁰ B. Vujina: „(Ne)zatvoreni plavi krug“, SN, 24. 4. 1990., 9.

⁴³¹ Mladen Bariša i Dražen Beraković: „Želi li netko kupiti svjetske prvake?“, Sport, broj 5, 13. 6. 1990., 2-4.

⁴³² Dražen Beraković: „Nitko nas ne može isprovocirati“, Sport, broj 16, 29. 8. 1990., 22-23.

put govorio i o politici: „Vaterpolo je sport koji iskače iz društvenih okvira. (...) Najviše vrijedimo, najviše nas poštuju upravo kao jugoslavensku reprezentaciju, ne kao reprezentaciju Srbije, Hrvatske ili Crne Gore.“⁴³³ Dodao je i kako je on „osobno patriot“⁴³⁴, te da nikad nije potezao pitanje nacionalne pripadnosti, „pogotovo ne u reprezentaciji.“⁴³⁵ Kako bi članak bio u skladu s naslovom, poteglo se i pitanje provokacija. Tako je i Stamenić objasnio da je u reprezentaciju moguće nacionalne netrpeljivosti stvoriti jedino „umjetnim putem, podmetanjima izvan reprezentacije.“⁴³⁶

Za Svjetsko prvenstvo se reprezentacija počela pripremati dva mjeseca ranije u crnogorskom Igalu, da bi još u studenom odigrali i pripremni turnir u Rimu. Po povratku iz Rima, uoči nastavka priprema u Kotoru, reprezentativci su stupili u štrajk zbog neisplaćenih premija za osvojena zлата na Igrama dobre volje i Kupu nacija u srpnju i kolovozu 1990.⁴³⁷ Štrajk je trajao samo jedan dan, a izbornik Stamenić je utvrdio da „VSJ praktički više ne postoji.“⁴³⁸ Nije to bila izjava koja je imala ikakvu nacionalnu podlogu, već komentar financijskog stanja u kojem se nalazio jugoslavenski vaterpolo, u kojem su klubovi igračima isplaćivali reprezentativne premije. U prosincu su reprezentativci osvojili drugo mjesto na pripremnom turniru u Kotoru, te su nakon dvije prijateljske utakmice protiv Mađara u Budimpešti otputovali sredinom prosinca u Australiju. Izbornik je najavio pohod na zlato, dok su igrači većinom prognozirali ulazak u polufinale.⁴³⁹ Sedam dana proveli su u trening kampu pored glavnog australskog grada Canberre, da bi 26. prosinca stigli u Perth. Izbornik je priznao da su „malo nervozni pred početak“⁴⁴⁰, jer su „već dugo u Australiji.“⁴⁴¹ Između ostalog, vrijedi istaknuti da je kapetan Igor Milanović nosio zastavu Jugoslavije na otvorenju Svjetskog prvenstva.⁴⁴² Na startu prvenstva reprezentacija je upisala pobjede nad Španjolskom, Rumunjskom i Kinom, čime je ostvaren ulazak u polufinalnu grupu. Porazom od SSSR-a, u zadnjem su kolu morali pobijediti Italiju, na čijoj je klupi sad sjedio Ratko Rudić. Ipak, uslijedila je relativno uvjerljiva predstava (9:6), dovoljna za polufinale protiv SAD-a. I u polufinalu protiv Amerikanaca (7:6) i u finalu protiv Španjolaca (8:7) dovoljan je bio gol razlike, za obranu zlata iz Madrida. Unatoč napetoj situaciji u državi, *Sportske* su prenijele

⁴³³ Isto, str. 23.

⁴³⁴ Isto.

⁴³⁵ Isto.

⁴³⁶ Isto.

⁴³⁷ D. Davidović: „Koliko para, toliko muzike“, SN, 28. 11. 1990., 16.

⁴³⁸ D. Davidović: „I liječnici imaju posla“, SN, 30. 11. 1990., 9.

⁴³⁹ Zlatoje Marić: „Prije Perthu popili palinku“, SN, 19. 12. 1990., 8.

⁴⁴⁰ A. Kuh: „Kišu s neba i u mreže“, SN, 4. 1. 1991., 8.

⁴⁴¹ Isto.

⁴⁴² A. Kuh: „Igor s našom zastavom“, SN, 4. 1. 1991., 9.

čestitku predsjednika Predsjedništva Borislava Jovića na osvojenom zlatu.⁴⁴³ Također, vrijedi istaknuti tretman koji su reprezentativci imali kod iseljenika. Tako je kapetan Milanović istaknuo kako je „bilo više jugoslavenskih zastava nego kada igramo u našoj zemlji.“⁴⁴⁴ U članku o osvojenom zlatu nekoliko dana kasnije u *SN*, novinar piše o povratku iz Australije, koji je koincidirao s početkom Pustinjske oluje.⁴⁴⁵ U zaključku članka zagonetno se pita: „Tko zna da li je ovo posljednja zlatna medalja za Jugoslaviju ove godine? Prva sigurno. Zato nam je toliko draga i nezaboravna. Sport je sada sasvim u drugom planu, svijet je krenuo potpuno novim tokovima. Nažalost, tu više nema mjesta prijateljskim bitkama. Perth će ostati upisan kao šesta zlatna vaterpolo jugoslavenska stranica. Dalje, to određuju drugi...“⁴⁴⁶ Iako članak govori o ratnim operacijama u Kuvajtu i Iraku, te kako su sportaši za te događaje saznali tek poslije finala, što im je poremetilo red letenja, ovaj zaključak navodi na mogućnost raspada SFRJ. Prvi je to članak koji na bilo kojim način govori o mogućnosti raspada jugoslavenskog vaterpola, pa čak i na ovako posrednoj razini. Pred vaterpolskom reprezentacijom SFRJ ipak je bilo još jedno veliko natjecanje, posljednje pod tim imenom.

6.3.6. *Europsko prvenstvo u Ateni 1991.*

Vaterpolisti su se na pripremama uoči Europskog prvenstva (18. do 25. kolovoza) okupili u trenucima kad su Slovenija i Hrvatska proglašavale samostalnost od SFRJ. Međutim, to nije ni u kojem slučaju poremetilo početak priprema, možda i iz razloga što među vaterpolistima nije bilo Slovenaca. U Splitu su trenirali tjedan dana, a nakon toga su otišli na turnir u talijansku Cataniju. Sa Sicilije su se zatim zaputili u Atenu, na Mediteranske igre. Međutim, ono što ih nije poremetilo u Splitu, dogodilo se tjedan dana kasnije. Hrvatska je vlada u roku 24 sata promijenila preporuku – od one da hrvatski sportaši prestanu s nastupima na MI,⁴⁴⁷ do sutrašnjeg, nakon što su završili sukobi na tlu Slovenije, da sportaši normalno nastave s natjecanjima.⁴⁴⁸ I dok je Dubravko Šimenc davao dvojake izjave, istovremeno tvrdeći kako „treba podržati stav Vlade“⁴⁴⁹, ali i da je „sportski igrati“,⁴⁵⁰ izbornik Stamenić je tvrdio da su „vaterpolisti skup ljudi s tog tla koji se bave vaterpolom i čiji je zajednički interes da izgrade status najboljeg.“⁴⁵¹ Na koncu je SFRJ osvojila srebro, izgubivši od Rudićeve Italije u

⁴⁴³ *SN*, 14. 1. 1991., 9.

⁴⁴⁴ Dragan Miletić: „Samo mi znamo kako je bilo teško!“, *SN*, 16. 1. 1991., 16.

⁴⁴⁵ A. Kuh: „Igra za čast i slavu“, *SN*, 19. 1. 1991., 8.

⁴⁴⁶ Isto.

⁴⁴⁷ „Hrvatska povlači sportaše s MI u Grčkoj“, *SN*, 5. 7. 1991., 1.

⁴⁴⁸ „Hrvatski sportaši nastupaju u Grčkoj“, *SN*, 6. 7. 1991., 1.

⁴⁴⁹ Ivanka Ožbolt: „Atenski eho dva poziva“, *SN*, 6. 7. 1991., 2.

⁴⁵⁰ Isto.

⁴⁵¹ Isto.

posljednjem kolu. Nakon Atene su reprezentativci otišli u Barcelonu, na FINA kup, gdje su također osvojili srebro, porazom u finalu od SAD-a nakon produžetaka. Izbornik Stamenić nije bio zadovoljan igrom, ali nije bilo govora o političkoj situaciji u zemlji.⁴⁵² Ono o čemu nije govorio Stamenić, opet je govorio Šimenc. U intervjuu je naglasio kako je „teško igrati za reprezentaciju Jugoslavije u ovim uvjetima kada ona jedva da i postoji. A nekada je to bila čast. Slušam vijesti, čitam novine.“⁴⁵³ Također je i dodao kako u reprezentaciji razgovaraju o ratu, ali „barem zasada nema nikakvih nesuglasica. Postoje razlike u mišljenjima, ali sve se to riješava razgovorima. Prijateljstvo, i igračko i ljudsko koje je bilo dosada, ostaje i nadalje.“⁴⁵⁴ Početkom kolovoza vaterpolisti su otputovali u Duisburg, na zadnji pripremni turnir uoči EP. Upravo je taj turnir zadnji na kojem su za SFRJ nastupili hrvatski igrači (po tadašnjem shvaćanju te riječi): Šimenc, Bezmalinović, Bukić, Vasović i Posinković. Dok su čekali let iz Zagreba za Beograd, stigla je do njih vijesti da do opoziva ne nastupaju u reprezentaciji SFRJ.⁴⁵⁵ I tom je prilikom izjavu na zagrebačkom aerodromu novinarima dao Dubravko Šimenc, koji je izjavio: „Mišljenja sam da bi se sport trebao izdići iznad politike, mada, jasno mi je da je to u ovom trenutku nemoguće. Hrvatska je bezočno napadnuta i sigurno je da niti jedan igrač iz Hrvatske ne može mirno igrati znajući da u njegovoj zemlji ginu mladi ljudi u obrani Lijepa naše.“⁴⁵⁶ Međutim, drugi dio njegove izjave ipak daje do znanja da su on i suigrači spremni ponovno zaigrati za SFRJ, ukoliko im to politika dopusti: „U dogovoru sa selektorom mi ćemo i dalje trenirati po utvrđenom programu. Ako se situacija smiri i dođe do opoziva ove odluke, te ako se i Stamenić složi, postoji mogućnost, mada vrlo mala, rekao bih – više želja, da nastupimo na EP u Ateni. Ako ne, navijat ću uz tv ekran za onu osmoricu s kojima sam se pripremao za to prvenstvo.“⁴⁵⁷ Dan kasnije intervju je za *SN* dao i Mislav Bezmalinović. Izjavio je da „bi bio neiskren da kaže kako mu nije bilo teško napustiti reprezentaciju.“⁴⁵⁸ Slično kao Šimenc, smatrao je da postoji mogućnost igranja za SFRJ, te je naglasio kako „u našem sastavu nikada nije bilo političkih nesuglasica.“⁴⁵⁹ Radi kasnijih događaja, iz ovog je intervjuja važno napomenuti dvije stvari: prvo, odlazak Mirka Vičevića, bokeljskog Hrvata na daljnje pripreme za EP ne komentira se negativno i drugo, to da je Bezmalinović prognozirao kako novi sastav reprezentacije nema šanse osvojiti zlato u

⁴⁵² Z. Marić: „Jugoslavija ipak najbolja?!“, *SN*, 23. 7. 1991., 8.

⁴⁵³ Zlatko Karlo: „Teško je danas biti reprezentativac“, *SN*, 25. 7. 1991., 8-9.

⁴⁵⁴ Isto.

⁴⁵⁵ Z. Karlo: „Odluka pet do dvanaest!“, *SN*, 6. 8. 1991., 10.

⁴⁵⁶ Isto.

⁴⁵⁷ Isto.

⁴⁵⁸ B. Vujina: „Novi sastav nema šanse“, *SN*, 7. 8. 1991., 7.

⁴⁵⁹ Isto.

Ateni.⁴⁶⁰ Izbornik Stamenić nije htio komentirati odlazak Hrvata iz reprezentacije, te je najavio da je cilj SFRJ i dalje medalja.⁴⁶¹ Pred sam početak prvenstva Dubravko Šimenc je za *SN* dao nešto dulji intervju, u kojem je iznio više detalja o okolnostima neodlaska na EP.⁴⁶² Opisao je situaciju u kojoj su se nalazili na pripremama, da do njih uglavnom nisu dolazile vijesti o ratu, ali da ih odluka o napuštanju reprezentacije nije zatekla. Još jednom je potvrdio kako su u reprezentaciji raspravljali o ratu, ali da njihovi odnosi ničime nisu bili narušeni. Pohvalio je reakciju izbornika, koji im je rekao da je to njihova odluka, te da se nada da će ih ipak vidjeti opet na popisu reprezentativaca. Ono što je posebno zanimljivo, ponovio je kako će navijati za reprezentaciju, ali samo za onih osam igrača s kojima je prošao pripreme, te da ovakav sastav nema šanse za osvajanje zlata. O slučaju Mirka Vičevića izjavio je kako je „to velika psihoza“, te da je „trebao poslušati odluke HVS, ali tko mu je mogao garantirati sigurnost?“⁴⁶³ Na novinarsko pitanje o mogućem ponovnom nastupu za reprezentaciju Jugoslavije, odgovorio je: „Kad bi se politička situacija smirila, pronašlo neko mirno političko rješenje, igrao bih, zašto ne. No, kako sada stvari stoje to je, čini se, utopija. Što je bilo, bilo je. Bilo je lijepo dok je trajalo, u sportu uvijek treba gledati u budućnost. Uvijek će se naći neka reprezentacija za mene, Zašto ne Hrvatska? Bila bi mi čast igrati u toj selekciji.“⁴⁶⁴

Vaterpolisti su s novih pet igrača u sastavu otputovali na EP, a s tog popisa vrijedi izdvojiti jedno ime, koje se ni u tim, a niti u kasnijim trenucima nije problematiziralo. Vitimir Padovan, rođeni Korčulanin, u tom je trenutku bio igrač beogradskog Partizana. I nije bio vaterpolski anonimac, dapače, u reprezentaciju ga je Stamenić uveo ranije te godine, kad se okitio svjetskim zlatom u Perthu. I dok se ime Mirka Vičevića kasnije provlačilo u medijima, a čemu dalje u radu, oko Padovana se nije razvio nikakav slučaj. Ono što zaokružuje čitavu priču oko Padovana, jest činjenica što je on kasnije osvojio srebro za Hrvatsku na Europskom prvenstvu u Firenci 1999, dok je Mirko Vičević, bokeljski Hrvat, nastupio za reprezentaciju kasnije SRJ na Olimpijskim igrama u Atlanti 1996., te je stjecajem okolnosti igrao protiv Hrvatske u četvrtfinalu, u kojem je bolja bila Hrvatska s 8:6.

Jugoslavija je turnir otvorila neuvjerljivom igrom i teškom pobjedom (13:11) nad slabom Bugarskom. Zanimljivo je utvrditi kako su novinari reprezentaciju još uvijek oslovljavali kao

⁴⁶⁰ Isto.

⁴⁶¹ N. Ištvanović: „Bez najboljih, s istim ambicijama!“, *SN*, 7. 8. 1991., 7.

⁴⁶² Z. Karlo: „Kako objasniti strancu kad ne možeš svojem čovjeku!“, *SN*, 10. 8. 1991., 3.

⁴⁶³ Isto.

⁴⁶⁴ Isto.

„našu“⁴⁶⁵ U istom članku novinar spominje jugoslavenske trenere na klupama drugih reprezentacija: „Matutinović je na kormilu Španjolaca, Rudić vodi Italiju, a Stamenić jugoslavensku, postigli su pun pogodak. Još dvojica naših stručnjaka, Nakić kao selektor domaćina i Trumbić, šef Nizozemaca – idu dalje.“⁴⁶⁶ Jugoslavija je nanizala pobjede protiv Nizozemske, SR Njemačke i Grčke, te je u zadnjem kolu remizirala protiv Španjolske. U polufinalu su bili bolji od Italije (11:9), a u finalu su u teškoj utakmici (11:10) nadigrali Španjolce, te tako po prvi puta postali prvaci Europe. Međutim, ono što vrijedi istaknuti iz zadnja dva izvještaja, jest nekoliko detalje: nema više riječi „naši“, u naslovima nema uskliknika, izostala je i euforična naslovnica nakon osvajanja prvog povijesnog zlata.⁴⁶⁷ Umjesto toga, dva dana nakon finala, *SN* donosi članak o navodnom napadu jugoslavenskih navijača na izbornika Španjolske Dragana Matutinovića, kojeg su s tribina nazivali „ustašom.“⁴⁶⁸

Po završetku prvenstva uslijedila je i afera oko već spomenutog Mirka Vičevića, koji je sam za sebe izjavio: „Uvijek sam govorio da sam Bokelj. I Hrvat. I ubuduće ću.“⁴⁶⁹ U istom je intervjuu izjavio da, osim što očekuje zlato na EP u Ateni, također i jedva čeka nastupiti za selekciju Hrvatske.⁴⁷⁰ Uoči EP u Ateni predsjednik Vičevićeva kluba VK Jadran Ivica Cipci izjavio je kako „ne zna što je Vičevića nagnalo da i pored preporuke ostane u reprezentaciji.“⁴⁷¹ Dodao je kako „dobro zna da je Vičević po nacionalnosti Hrvat. Rodoljub naše domovine.“⁴⁷² U intervjuu se spominju i odluke braće Vasović, Ante i Jugoslava, koji su istupili iz reprezentacije SFRJ tog ljeta, Ante iz seniorske, Jugoslav iz omladinske. Da stvar bude zanimljivija, zajedno s još jednim kasnije poznatim igračem Vladimirom Vujasinovićem (tada članom riječkog Primorja, također istupio iz omladinske reprezentacije SFRJ⁴⁷³), u jesen 1991. Jugoslav je nastupao na američkoj turneji kao član omladinske reprezentacije Hrvatske. I jedan i drugi napustili su svoje klubove u siječnju 1992., te otišli u Crvenu Zvezdu, s kojom su iste godine (zajedno s Igorom Milanovićem) postali prvaci SRJ. Vujasinović je kasnije postao najtrofejniji vaterpolist Srbije, osvajač tri olimpijske medalje, četiri svjetske i pet europskih, dok je Vasović s reprezentacijom SRJ osvojio broncu na Olimpijskim igrama u Sydneyju 2000.

⁴⁶⁵ B. Vujina: „Zabrinjava me igra!“, *SN*, 21. 8. 1991., 8-9.

⁴⁶⁶ Isto.

⁴⁶⁷ B. V.: „Jugoslavija u finalu“, *SN*, 24. 8. 1991., 13.; B. V.: „Prvi puta europski prvaci“, *SN*, 26. 8. 1991., 11.

⁴⁶⁸ B. Vujina: „Hrvat sam i time se ponosim!“, *SN*, 27. 8. 1991., 11.

⁴⁶⁹ A. Vuković: „Zanima me atensko zlato!“, *SN*, 27. 6. 1991., 10.

⁴⁷⁰ Isto.

⁴⁷¹ B. Vujina: „Odluke na riječ“, *SN*, 8. 8. 1991., 6.

⁴⁷² Isto.

⁴⁷³ P. O.: „I Riječani istupili“, *SN*, 12. 8. 1991., 14.

Što se tiče Vičevića, u *SN* su pred početak EP pisali o „stravičnim prijetnjama njegovim roditeljima.“⁴⁷⁴ U istom su članku već najavili u Vaterspolskom savezu Hrvatske kako će ga možda kazniti oduzimanjem stipendije.⁴⁷⁵ Tek za vrijeme prvenstva prvu je izjavu o odlasku na EP dao sam Vičević, koji je kratko rekao: „Ne pitajte me zašto sam tako odlučio, „viša sila“ je tome uzrok.“ U istom je intervjuu izjavio da misli da Jadran neće raskinuti ugovor s njim, te da se nada da će se situacija u državi smiriti, kako bi svi zajedno mogli nastupiti na OI u Barceloni.⁴⁷⁶ Nakon EP ipak je stigla vijest kako će Jadran raskinuti ugovor s Vičevićem, iako sam igrač to nije želio.⁴⁷⁷ On nekoliko dana kasnije daje intervju isključivo na tu temu, u kojem donekle objašnjava razloge odluke koju je donio. Iako tvrdi kako njegovim roditeljima u Kotoru nitko nije prijetio, smatra kako bi njegova odluka o neigranju imala pogubne posljedice u karijeri za članove njegove obitelji koji se bave vaterpolom: strica Slobodana – pomoćnog trenera u reprezentaciji, mlađeg brata Željka⁴⁷⁸ - omladinskog reprezentativca, oca Pavlu – selektora juniorske reprezentacije.⁴⁷⁹ Dodao je kako su kod njega presudili sportski motivi, te da bi sad (u trenutku intervjuja) vjerojatno drugačije odlučio.⁴⁸⁰ Još je spomenuo kako je on „Hrvat po nacionalnosti i iskreno suosjeća s tim ljudima i obiteljima u ratom zahvaćenim područjima.“⁴⁸¹ Isto tako, još uvijek se nadao kako će ostati u redovima Jadrana. Međutim, klub je u konačnici raskinuo ugovor s njim, te je Vičević prešao u talijansku Savonu.⁴⁸² O cijeloj aferi više o dva mjeseca kasnije se oglasio Perica Bukić, koji je u intervjuu za *SN* vrlo oštro osudio Vičevića: „Svojom gestom, neprihvatanjem prijedoga HVS-a, silno me je kao sportaša i čovjeka razočarao.“ Što je zanimljivo, Bukić je tvrdio kako je u ono vrijeme dok se na Mediteranskim igrama nije znalo o tome napuštaju li hrvatski igrači reprezentaciju, Vičević navodno „bio najglasniji, čak je pokrenuo akciju da svi mi vaterpolisti iz hrvatskih klubova odmah napustimo reprezentaciju.“⁴⁸³ Vičević je kasnije u životu, osim što je nastupao za SRJ, bio i prvi kapetan crnogorske vaterpolske reprezentacije, da bi kasnije obnašao dužnost predsjednika nevladine udruge u Crnoj Gori, naziva Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, koja zastupa interese hrvatske manjine u Crnoj Gori.⁴⁸⁴

⁴⁷⁴ B. Vujina: „Stravične prijetnje“, *SN*, 12. 8. 1991., 8.

⁴⁷⁵ Isto.

⁴⁷⁶ Isto.

⁴⁷⁷ B. Vujina: „Mirko Vičević može otići“, 29. 8. 1991., 11.

⁴⁷⁸ Kasnije je bio osvajač brončane medalje za SRJ na Svjetskom prvenstvu 1998.

⁴⁷⁹ B. Vujina: „Danas bih vjerojatno drugačije odlučio...“, *SN*, 31. 8. 1991., 4.

⁴⁸⁰ Isto.

⁴⁸¹ Isto.

⁴⁸² B. V.: „Sa Zvončaca u Savonu“, *SN*, 10. 10. 1991., 10.

⁴⁸³ B. Vujina: „Daleko mu kuća“, *SN*, 14. 11. 1991., 8.

⁴⁸⁴ Vičević je predsjednik udruge bio od 2011. do 2015.

7. Odnos sporta i politike u izvještavanju o sportskim događajima na tlu SFRJ

7.1. Univerzijada u Zagrebu 1987.

U Zagrebu je od 8. do 19. srpnja 1987. održana 14. Ljetna Univerzijada, svjetsko studentsko sportsko natjecanje. Naš istraživački interes, osim već prikazanog praćenja sportskih natjecanja, jest bio i vidjeti način na koji su mediji pristupali Univerzijadi kao političkom, medijskom, društvenom i kulturnom događaju. Istražili smo koliku su pozornost mediji pridavali samoj organizaciji događaja, želeći testirati Zekićeve teze o ulozi Univerzijade u smislu imidža Zagreba i SFRJ⁴⁸⁵, te o prenatlaženom političkom značaju koji je pridavan događaju u odnosu na relativnu marginalnost u sportskim okvirima.

Ono što vrijedi istaknuti jest da je Univerzijadi bio posvećen medijski prostor od samog početka 1987. godine. Novogodišnji broj *SN* donosi intervju s predsjednikom FISU-a⁴⁸⁶ Primom Nebiolom.⁴⁸⁷ Tijekom čitavog siječnja u više navrata se donose razne vijesti o napretku radova, izvještaja sa sjednica komiteta, te o sponzorima⁴⁸⁸ za Univerzijadu. Primjerice, na dvije je stranice donesena najava poznatih sportaša SFRJ koji će nastupiti u Zagrebu.⁴⁸⁹ Naslovnice *Sprinta* krasili su sportaši Univerzijade prije samog početka i za vrijeme trajanja Univerzijade: Tomislav Paškvalin⁴⁹⁰, atletičarka Slobodanka Čolović⁴⁹¹, odbojkaš Nurko Čaušević.⁴⁹² Isto tako, *Sprint* je reportažama s Univerzijade posvećivao gotovo četvrtinu lista, dok su i *SN* donosile brojne vijesti sa sportskih borilišta.

O tome koliko je Univerzijada bila bitna može se reći i kroz praćenje Zimske Univerzijade u čehoslovačkom Štrpskom Plesu, u veljači 1987. *SN* su izvještavale o natjecanjima, medaljama Jugoslavije, te o ceremoniji zatvaranja na kojoj je zastavu FISU-a primio zagrebački gradonačelnik Mato Mikić.⁴⁹³ I o pripremama objekata se izvještavalo iz tjedna u tjedan, te je upućivano na eventualna kašnjenja.⁴⁹⁴ Posebno se vodilo računa i o svečanom otvaranju novih

⁴⁸⁵ *Univerzijada '87. – drugi ilirski preporod*, 317-318.

⁴⁸⁶ Svjetska studentska sportska federacija.

⁴⁸⁷ D. Marović: „Zagrepcani zaslužuju veliku Univerzijadu“, *SN*, 31. 12. 1986./1. 1. 1987., 2-3.

⁴⁸⁸ D. Marović: „U znaku Mitsubishija“, *SN*, 29. 1. 1987., s2.

⁴⁸⁹ I. Ožbolt: „Još 160 dana!“, *SN*, 29. 1. 1987., 8-9.

⁴⁹⁰ *Sprint*, broj 127, 9. 7. 1987., 1.

⁴⁹¹ *Sprint*, broj 128, 16. 7. 1987., 1.

⁴⁹² *Sprint*, broj 129, 23. 7. 1987., 1.

⁴⁹³ D. Marović: „Zastava u Zagrebu“, *SN*, 2. 3. 1987., 10.

⁴⁹⁴ D. Marović: „Alarm – da, panika – ne!“, *SN*, 12. 3. 1987., 2.; D. Marović: „Alarm za objekte na Savi“, *SN*, 23. 5. 1989., 8.; D. Popović: „Svi objekti u roku!“, *SN*, 22. 6. 1987., 12.

i uređenih objekata, poput zatvorenog bazena uz Savu,⁴⁹⁵ Jaruna,⁴⁹⁶ stadiona Maksimir⁴⁹⁷ ili košarkaške dvorane Cibona.⁴⁹⁸

Kao što je lako uočljivo analizom medija, Univerzijada je bila prvorazredni politički događaj. Već je u ožujku najavljeno kako će generalni tajnik UN-a, Perez de Cuéllar doći na otvorenje Univerzijade.⁴⁹⁹ Za vrijeme trajanja Univerzijade, generalni je tajnik UN-a proglašen i počasnim građaninom Zagreba.⁵⁰⁰ Isto tako, u ožujku je u *Sprintu* u intervjuu dao bivši šef Titova kabineta, Berislav Badurina, sad u funkciji predsjednika Komisije za međunarodne odnose i suradnju Univerzijade.⁵⁰¹ Između ostalog, izjavio je kako će Univerzijada biti „značajan faktor afirmacije ugleda naše zemlje.“⁵⁰² Badurina je dao intervju i za *SN*, neposredno pred početak Univerzijade.⁵⁰³ Istakao je kako je „učinjen veliki napor na međunarodnoj sceni da bi Univerzijada postala najmasovnije poli-sportsko natjecanje, izuzetni sportski, društveni, politički i kulturni događaj.“⁵⁰⁴ Na tome se doista i radilo u inozemstvu, održane su brojne izložbe o Univerzijadi i Jugoslaviji, od kojih vrijedi istaknuti onu u New Yorku, koju je otvorio Perez de Cuéllar.⁵⁰⁵ Oko promocije jugoslavenskog karaktera i brušenje imidža Jugoslavije kao nesvrstane zemlje brinula su diplomatska predstavništva SFRJ, te su organizirane konferencije za medije, primjerice, u Lusaki,⁵⁰⁶ Istočnom Berlinu⁵⁰⁷ ili Kairu.⁵⁰⁸ Od sportskih uglednika, u veljači je najavljen dolazak predsjednika FIFA-e Joãoa Havelangea, na otvorenje Univerzijade,⁵⁰⁹ a na svečanu ceremoniju stigao je i predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora Juan Antonio Samaranch, koji je Univerzijadu proglasio „najvažnijim događajem godine.“⁵¹⁰ Međunarodne poruke mira, satkane u slogan Univerzijade: „Svijet mladih za svijet mira“, bile su lajtmotiv medijskih najava manifestacije, a sam slogan završio je i na naslovnici *SN*⁵¹¹, dok je na

⁴⁹⁵ „Veliki dar Zagrebu“, *SN*, 28. 3. 1987., 1.; „Plivanje „vraćeno“ Zagrebu“, *SN*, 30. 3. 1987., 1.

⁴⁹⁶ „Svečano otvoren Jarun“, *SN*, 4. 5. 1987., 1.; T. Šarano: „Najljepši dar Univerzijade!“, *SN*, 8. 5. 1987., 11.

⁴⁹⁷ Stanko Kučan: „Stadion Dinama ne kasni“, *SN*, 13. 6. 1987., 2.; D. Marović: „Dinamo: tempo – garancija“, *SN*, 16. 6. 1987., 2.

⁴⁹⁸ „Ljepotica“, *Sprint*, broj 123, 11. 6. 1987., 20.

⁴⁹⁹ Živko Gruden: „Perez de Cuéllar na otvaranju Univerzijade“, *SN*, 21. 3. 1987., 8.

⁵⁰⁰ D. Marović: „De Cuéllar počasni građanin Zagreba“, *SN*, 24. 6. 1987., 2.

⁵⁰¹ Vlatko Mišković: „Univerzijada bez negativne politizacije“, *Sprint*, broj 111, 19. 3. 1987., 16-17.

⁵⁰² Isto.

⁵⁰³ A. Jagodar: „Osnovni cilj smo dostigli i nadmašili“, *SN*, 29. 6. 1987., 7.

⁵⁰⁴ Isto.

⁵⁰⁵ Živko Gruden: „De Cuéllar otvorio izložbu u New Yorku“, *SN*, 28. 5. 1987., 2.

⁵⁰⁶ Z. P.: „Konferencija u Lusaki“, *SN*, 20. 5. 1987., 2.

⁵⁰⁷ Tanjug: „Univerzijada predstavljena u Berlinu“, *SN*, 29. 5. 1987., 2.

⁵⁰⁸ Tanjug: „Prezentacijau Kairu“, *SN*, 17. 6. 1987., 2.

⁵⁰⁹ D. C.: „Joao Havelange na otvorenju Univerzijade“, *SN*, 17. 2. 1987., 2.

⁵¹⁰ D. Marović: „Najvažniji događaj godine“, *SN*, 8. 7. 1987., 2.

⁵¹¹ 9. 7. 1987., str. 1.

naslovnici *Sprinta* pisalo: „Za ljepši i sretniji svijet.“⁵¹² Istu je poruku poslao i u službenom priopćenju de Cuéllar, koja je prenesena u *SN*.⁵¹³

Da bi priredba dobila jugoslavenski karakter, odlučeno je kako će tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ, Lazar Mojsov, otvoriti Univerzijadu.⁵¹⁴ To je važno spomenuti radi usporedbe s procedurom otvorenja kasnijih Eurobasketa 1989. i Europskog prvenstva u atletici 1990. Isticana je suradnja gradova Zagreba i Beograda,⁵¹⁵ čak i mjesecima po završetku Univerzijade.⁵¹⁶ Upriličen je i susret OK Univerzijade sa sudionicima 17. susreta samoupravljača, na kojem je potvrđeno kako je „Univerzijada općejugoslavenska manifestacija sporta i kulture.“⁵¹⁷ Uoči početka natjecanja, sportske objekte Univerzijade obišao je i savezni ministar obrane Branko Mamula.⁵¹⁸ U svom je priopćenju istakao da je Univerzijada prije svega jugoslavenska priredba koja služi nekoliko ciljeva: mogućnosti SFRJ da organizira događaj ovakvih dimenzija, ističe jedinstvo zemlje i da pokaže Jugoslaviju kao dio svijeta.⁵¹⁹

Osim jugoslavenskog karaktera, na Univerzijadu se gledalo i kao na ponos grada Zagreba. Tako *SN* u travnju pišu o tome kako je Zagreb dugo vremena bio pasivan oko projekta Univerzijade, ali da sad „intenzivnije živi s njom.“⁵²⁰ Tu promjenu sažimaju i tekstom o Jarunu, kao bivšem neuglednom rukavcu Save, a sad „demokratskoj sintezi objekta za sve slojeve, za vrhunski sport i rekreaciju građana, za kupaće, šetače.“⁵²¹ Uoči početka Univerzijade, glavni urednik *SN* piše o Zagrebu kao „otvorenom, slobodnom, demokratskom gradu socijalističke, samoupravne, nesvrstane Jugoslavije. Domaćin Univerzijade svaki je građanin Zagreba. Ovo su igre mira, prijateljstva, igre ljudi dobre volje. I takve moraju ostati.“⁵²² Dodaje i koliko je Univerzijada važna za Zagreb kao jedinstven događaj u povijesti grada: „Do kraja ovog stoljeća u Zagrebu zacijelo neće biti događaja i medija kakva je Univerzijada. Niti će se toliko uraditi i sagraditi kao u razdoblju Univerzijade.“⁵²³ U skladu s

⁵¹² *Sprint*, broj 128, 16. 7. 1987., 1.

⁵¹³ Perez de Cuéllar: „Poruke mira“, *SN*, 13. 7. 1987., 2.

⁵¹⁴ „Lazar Mojsov otvara Univerzijadu“, *SN*, 26. 6. 1987., 1.

⁵¹⁵ Z. Petrović: „Tisuću boca plovi Savom“, *SN*, 3. 2. 1987., 2.; Z. Petrović: „Ciklus od šest godina“, *SN*, 5. 2. 1987., 2.; D. M.: „Beogradske akcije za Univerzijadu“, *SN*, 24. 4. 1987., 2.; Z. Petrović: „Na okupu čitav svijet“, *SN*, 16. 6. 1987., 2.

⁵¹⁶ D. J.: „Ponos na suradnju Zagreba i Beograda“, *SN*, 25. 12. 1987., 2.

⁵¹⁷ „Univerzijada i Crveni barjak“, *SN*, 16. 2. 1987., 2.

⁵¹⁸ „Mamula na Jarunu“, *SN*, 1. 7. 1987., 1.

⁵¹⁹ B. Mamula: „Univerzijada – jugoslavenska manifestacija“, *SN*, 1. 7. 1987., 14.

⁵²⁰ Vilko Luncer: „Ljudi i kravate“, *SN*, 30. 4. 1987., 2.

⁵²¹ Vilko Luncer: „Jarun, Jarun“, *SN*, 8. 5. 1987., 2.

⁵²² Vilko Luncer: „Dugine boje“, *SN*, 30. 6. 1987., 3.

⁵²³ Isto.

tim porukama, bila je i naslovnica *SN* na dan otvorenja Univerzijade, 8. srpnja: „Zagreb otvorena srca“⁵²⁴, kao i uvodnik Vilka Luncera, koji je rekao da je „Univerzijada iskorak Zagreba, Hrvatske, Jugoslavije ka 21. stoljeću.“⁵²⁵ Zagrebu je posebno dato na važnosti, kad je u sklopu programa Univerzijade proglašeno rođenje petomilijarditog stanovnika Zemlje, Mateja Gašpara.⁵²⁶ Prilikom ceremonije zatvaranja, predsjednik OK Josip Vrhovec istaknuo je kako je organizacija same Univerzijade bila moguća „zbog toga što su je građani Zagreba prihvatili kao svoju. Bilo je to moguće zato jer smo uživali podršku i simpatije cijele naše zemlje.“⁵²⁷ I posljednja naslovnica posvećena Univerzijadi donosi naslov: „Hvala Zagrebe!“⁵²⁸, te popratni članak, u kojem novinar prenosi izjavu gradonačelnika Zagreba Mate Mikića: „Univerzijada je završila kao sportsko natjecanje, ali njen duh i poruke ostaju trajno ugrađeni u život Zagreba...“⁵²⁹ O novom duhu kojim je Zagreb prožet nakon Univerzijade govorio je i rektor Sveučilišta, Vladimir Stipetić. U intervjuu za *SN* izjavio je kako je „Zagreb odjednom postao samosvjestan da je velik. Dovodjenjem mnogih sportaša iz cijelog svijeta grad je shvatio da živi za veliku sportsku afirmaciju koju je godinama želio i dokazao se sposobnim.“⁵³⁰

I dok je diskurs oko odvijanja Univerzijade u mjesecima koji su prethodili i za vrijeme samog odvijanja, bio projugoslavenski, slavljenički, otpimističan, prvi problemi počinju se javljati već mjesec dana nakon završetka priredbe. U *SN* izlazi prenesen intervju iz *Danasa* sa članom Predsjedništva SFRJ Stanetom Dolancem, koji je rekao da je predložio „da za pet godina zabranimo sve takve i slične manifestacije, proslave, praznovanja.“⁵³¹ Dodao je kako su Mediteranske igre bile održane u vremenu prije ekonomske krize u državi, dok je Univerzijada preskupa. Dolančeve tvrdnje o skupoći prvo je demantirao gradonačelnik Zagreba Mate Mikić u intervjuu za *SN*,⁵³² a zatim je stigao i službeni odgovor Sektora za informiranje Univerzijade, koji je Dolancu poručio kako je „suglasnost gradu Zagrebu dao SIV.“⁵³³ *Sprint* u listopadu donosi priču o službenim vozilima marke Mitsubishi, koja su navodno završila u privatnim rukama.⁵³⁴ Gradonačelnik Mikić je dao još jedan intervju

⁵²⁴ *SN*, 8. 7. 1987., 1.

⁵²⁵ Vilko Luncer: „Budimo dostojni Univerzijade“, *SN*, 8. 7. 1987., 3.

⁵²⁶ D. Marović: „Ovakva okupljanja povezuju ljude“, *SN*, 13. 7. 1987., 2.

⁵²⁷ J. Vrhovec: „Riječ Josipa Vrhovca“, *SN*, 20. 7. 1987., 16.

⁵²⁸ *SN*, 20. 7. 1987., 1.

⁵²⁹ D. Marović: „Svoj i svjetski“, *SN*, 20. 7. 1987., 3.

⁵³⁰ D. Popović: „Vrata za buduće generacije“, *SN*, 21. 7. 1987., 4.

⁵³¹ „Stane Dolanc o MIS i Univerzijadi“, *SN*, 17. 8. 1987., 9.

⁵³² M. Ivanišević: „Univerzijada završila s plusom!“, *SN*, 5. 9. 1987., 2.

⁵³³ „Suglasnost je dao SIV“, *SN*, 9. 9. 1987., 2. Također, dodaju kako je i sam Dolanc bio član SIV-a u vrijeme kad je Univerzijadi dano odobrenje.

⁵³⁴ V. Mišković: „U čijim su garažama Mitsubishiji?“, *Sprint*, broj 142, 22. 10. 1987., 8-9.

Sprintu početkom 1988., u kojem je izjavio kako „su kritike Univerzijadi stvorile u izvjesnom smislu uznemirenje, što nepovoljno djeluje i na ukupnu političku i ekonomsku situaciju u zemlji, a time i na čitav niz odnosa u jugoslavenskoj zajednici.⁵³⁵ Te kritike počinju stizati početkom 1988. iz Beograda.⁵³⁶ Organizacijski komitet je završni račun, s 15,5 milijardi dinara viška, podnio na završnoj sjednici krajem ožujka 1988.,⁵³⁷ a *SN* su objavile i dijelove izvještaja početkom travnja.⁵³⁸ U rujnu je iste godine izašla Tanjugova vijest kako su inspektori Službe društvenog knjigovodstva prolazili 10 do 11 mjeseci kroz brojke o poslovanju Univerzijade, te nisu utvrdili nezakonitosti.⁵³⁹ Međutim, manje od mjesec dana kasnije stiže demanti u obliku priopćenja SDKJ, koje sad tvrdi da su ipak primijećene nepravilnosti, o kojima OK Univerzijade nije htio obavijestiti javnost,⁵⁴⁰ da bi Hrvatski sabor dan kasnije tvrdio drugo.⁵⁴¹ O tome da je Univerzijada u roku godine dana prošla put od sredstva političkog ujedinjavanja do razdvajanja zemlje pišu u uvodnicima urednici *SN*-a u listopadu,⁵⁴² te *Sprinta* u studenom 1988.⁵⁴³ Tek godinu dana kasnije, u rujnu 1989. stigla je konačna odluka Ustavnog suda SFRJ, koji je odlučio da je Univerzijada djelomično financirana neustavno.⁵⁴⁴ Iz svega analiziranog proizlazi kako je Univerzijada najbolji pokazatelj duha vremena u kojem se održavala. Jačanjem centralističkih snaga u SR Srbiji, u jesen 1987., dolazi i do sve većih kritika prema svim aktivnostima zapadnih republika. Univerzijada, tek par mjeseci ranije hvaljena na sva usta, uz poseban naglasak na suradnji gradova Zagreba i Beograda, postala je još jedna tema oko koje su se sukobljavale Srbija i Hrvatska. Iako nije bilo direktno upliva nacionalizma, već je sve to opisivano kroz ekonomiju i pravo, obrasci su jasni. Univerzijadu su njeni organizatori branili, te isticali jugoslavensko jedinstvo kroz nju, dok su kritičari spočitavali „zamračivanje“ financija i određenu secesionističku notu Zagreba i Hrvatske.

⁵³⁵ V. Mišković: „Tko to želi zasjeniti Univerzijadu?“, *Sprint*, broj 157, 4. 2. 1988., 2-4.

⁵³⁶ Prvi je optužbe o financiranju Univerzijade iznio Mihajlo Švabić u intervjuu beogradskom *NIN*-u, u siječnju 1988., na što je opet reagirala Služba za informiranje Univerzijade tvrdeći da Švabić laže. „Švabić ne bira ni riječi ni ocjene...“, *SN*, 27. 1. 1988., 2.

⁵³⁷ D. Marović: „Bit ćemo prkosno ponosni“, *SN*, 26. 3. 1987., 16.

⁵³⁸ „Sve o Uni-dinaru“, *SN*, 6. 4. 1988., 2.

⁵³⁹ Tanjug: „Nije bilo kršenja zakona!“, *SN*, 21. 9. 1988., 14.

⁵⁴⁰ Tanjug: „Kako se financirao Cibonin toranj?“, 19. 10. 1988., 2.

⁵⁴¹ D. Popović: „Univerzijada nije prekršila – zakon!“, *SN*, 20. 10. 1988., 9.

⁵⁴² Vilko Lunčer: „Univerzijada“, *SN*, 17. 10. 1988., 1.

⁵⁴³ Stanko Kučan: „Univerzijada“, *Sprint*, broj 196, 2. 11. 1988., 3.

⁵⁴⁴ Tanjug: „Neustavno financiranje Univerzijade '87!“, 21. 9. 1989., 2.

7.2. Eurobasket u Zagrebu 1989.

Zagreb je domaćinom 26. Europskog prvenstva u košarci postao u prosincu 1988.⁵⁴⁵ Ždrijeb prvenstva održan je 28. prosinca iste godine, a prvi je put primijenjen smanjeni format natjecanja, sa samo osam reprezentacija na završnom turniru. Za predsjednika Organizacijskom komiteta izabran je gradonačelnik Mate Mikić, koji je prilikom ždrijeba skupina izjavio kako „će učiniti sve što može da ova velika priredba uspije kao i Univerzijada.“⁵⁴⁶ Međutim, u medijima nije bilo tolikog pumpanja atmosfere, niti je davano na važnosti ovom sportskom događaju kao Univerzijadi. Primjerice, 20 dana uoči Eurobasketu *SN* pišu o nedostatku atmosfere u Zagrebu: „Nema zastava na trgovima, grad nije oblijepljen plakatima, nema suvenira koje svi traže, ukratko nema pravih obilježja, nema punktova na kojima se propagira ova velika manifestacija.“⁵⁴⁷ Još jedan dokaz da je promocija natjecanja krenula kasno je i izdavanje posebne knjige o Eurobasketu samo tjedan dana uoči natjecanja,⁵⁴⁸ dok su fotografije o uređivanju zagrebačkih ulica objavljene četiri dana prije otvorenja.⁵⁴⁹ I predsjednik OK Mikić je u intervjuu *Sprintu* tjedan dana uoči prvenstva istaknuo kako se „moglo učiniti više s marketinške strane.“⁵⁵⁰ Sama organizacija ipak je protekla bez problema, za razliku od Univerzijade, nije bilo kašnjenja s objektima, te je već tjedan dana prije natjecanja sve bilo spremno.⁵⁵¹ Da bi manifestacija ipak dobila na značaju, nekoliko dana prije početka odlučeno je da će Eurobasket otvoriti tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ, Janez Drnovšek.⁵⁵² Ipak, treba reći da su *SN* posvetile puno prostora Eurobasketu sa sportskog aspekta, te su čak objavile i vanredni broj (25. lipnja) u nedjelju. Međutim, izostali su članci o političkoj dobiti koju će imati Jugoslavija kao društvo. Od važnijih gostiju vrijedi istaknuti tek posjet predsjednika MOO Juana Antonija Samarancha,⁵⁵³ koji je stigao na finale, ali nije objavljena niti jedna njegova izjava. Od članaka koji vezuju sport i društvo vrijedi istaknuti tek onaj Eduarda Tartaglije, koji se po završetku prvenstva osvrnuo na atmosferu na tribinama i na doček košarkašima.⁵⁵⁴ On je hvalio prijem košarkaša, navijanje i atmosferu u Domu sportova, koju je okarakterizirao kao: „Jugoslavija u malom.“

⁵⁴⁵ J. Kosijer: „Zagrebu EP za šezdeset sekundi“, *SN*, 5. 12. 1989., 9. Na naslovnici je objavljen naslov: Zagi domaćin Eurobasketu '89“, uz sliku maskote Univerzijade, vjeverice Zagija. Lik Zagija prikazivan je i uz redovite vijesti o tome kako je tekla organizacija, čime se na simboličnoj razini održavala veza s Univerzijadom.

⁵⁴⁶ J. Kosijer: „Na startu s prvakom Evrope!“, *SN*, 29. 12. 1988., 7.

⁵⁴⁷ Eduard Tartaglia: „Zaboravni Zagreb“, *SN*, 31. 5. 1989., 2.

⁵⁴⁸ E. T.: „Sve o evropskim prvenstvima“, *SN*, 14. 6. 1989., 9.

⁵⁴⁹ „Zagreb u znaku EP“, 16. 6. 1989., 16.

⁵⁵⁰ Z. Kovačević: „Ne sumnjam u zlato“, *Sprint*, broj 228, 20-21.

⁵⁵¹ E. T.: „Prvenstvo može danas početi“, *SN*, 12. 6. 1989., 20.

⁵⁵² D. Pinević: „Janez Drnovšek otvara Eurobasket“, *SN*, 16. 6. 1989., 14.

⁵⁵³ „Drnovšek primio Samarancha“, *SN*, 26. 6. 1987., 1.

⁵⁵⁴ E. T.: „Jugoslavija u malom“, *SN*, 28. 6. 1989., 9.

Za razliku od Univerzijade, ovo je ipak bila nešto manja sportska priredba, prije svega što se tiče obujma natjecanja. Bila je to kontinentalna smotra u jednom sportu, održana u jednoj, već ranije sagrađenoj dvorani. Međutim, Eurobasket je održan dvije godine nakon Univerzijade, u vrijeme kad se politička situacija u SFRJ dodatno zaoštrila. Unatoč svemu tome, nismo zabilježili bilo kakvo političko prepucavanje uoči, tijekom, a niti nakon održavanja samog prvenstva.

7.3. Europsko prvenstvo u atletici u Splitu 1990.

Split je dobio domaćinstvo 15. EP u atletici, od 27. kolovoza do 2. rujna 1990., još 1985. godine, a Organizacijski komitet je održao prvu sjednicu u rujnu 1987.,⁵⁵⁵ nakon što su u lipnju splitski skupštinari i službeno odobrili početak projekta.⁵⁵⁶ Međutim, od samog početka projekt su pratili organizacijski problemi, od radnog prostora,⁵⁵⁷ preko nedostatka financija, koje su dovele do glasina kako će Split održavanje prepustiti Helsinkiju.⁵⁵⁸ To je izazvalo i sumnje u mogućnosti i kod Europske atletske federacije (AEA),⁵⁵⁹ a godinu i pol dana prije samog prvenstva predsjednik Komisije za smještaj je zbog problema s hotelima podnio ostavku.⁵⁶⁰ Organizatori su tijekom 1989. uvjerali novinare kako je sve u redu,⁵⁶¹ te je točno godinu dana uoči početka EP u dvorani Gripe (zbog kiše) održan i „Pjesmodrom“ u čast prvenstva.⁵⁶² U listopadu je iste godine održan okrugli stol, na kojem se uspoređivalo organizaciju Mediteranskih igara i Europskog prvenstva. Zaključeno je kako u ovom trenutku vlada opća nezainteresiranost u Jugoslaviji za ovaj događaj, a novinar je utvrdio kako će Splitu nakon EP ostati „malo ili ništa.“⁵⁶³ U siječnju 1990. su organizatori lakonski medijima izjavili kako radovi „kasne, ali se uzdaju u iskustvo.“⁵⁶⁴ Sav ovaj period obilježen je tek povremenim medijskim praćenjem tijekom organizacije EP, a nisu spominjane nikakve poveznice između političke situacije u zemlji i sporta. Prvi spomen toga zabilježili smo u veljači 1990., kad su mediji intervjuirali tvrtku za promoviranje EP na jugoslavenskom tržištu.⁵⁶⁵ Tu je utvrđeno kako „bremenita politička situacija u našoj zemlji“⁵⁶⁶ nema nikakvog utjecaja na pripreme za EP, dapače, iz tvrtke su izjavili kako sponzori prvenstva stižu iz čitave

⁵⁵⁵ B. Vujina: „A'90 poput MIS-a“, SN 16. 9. 1987., 2.

⁵⁵⁶ B. Vujina: „Zeleno svjetlo Splitu 1990.“, SN, 1. 7. 1987., 9.

⁵⁵⁷ B. Vujina: „A 90 – beskućnik“, SN, 2. 10. 1987., 11.

⁵⁵⁸ B. Vujina: „Split PE ustupa Helsinkiju?“, SN, 11. 12., 8.

⁵⁵⁹ B. Vujina: „Splićani će sumnje opovrći u Sevilli“, SN, 10. 11. 1988., 2.

⁵⁶⁰ B. V.: „Arapović podnio ostavku!“, SN, 18. 1. 1989., 2.

⁵⁶¹ B. V.: „A' 90 po planu“, SN, 15. 3. 1989., 2.

⁵⁶² B. V.: „Veliko hvala svima“, SN, 1. 9. 1989., 11.

⁵⁶³ B. V.: „Željena atmosfera“, SN, 4. 10. 1989., 2.

⁵⁶⁴ B. V.: „Kasne, ali se uzdaju u iskustvo“, SN, 9. 1. 1990., 2.

⁵⁶⁵ B. V.: „A'90 obilježava zajedništvo“, SN, 6. 2. 1990., 2.

⁵⁶⁶ Isto.

SFRJ.⁵⁶⁷ Novinari su i dalje ukazivali na nezainteresiranost gradske vlasti spram ove manifestacije,⁵⁶⁸ a dva mjeseca prije natjecanja i dalje se nisu nazirali obrisi natjecanja, ni s infrastrukturne, ni s natjecateljske strane. Tabloid *Iks* je stoga OK nazvao „fantomskim.“⁵⁶⁹ Iako su organizatori otišli na sastanak kod tadašnjeg hrvatskog premijera Stipe Mesića,⁵⁷⁰ ni to im nije bilo dovoljno da ostanu na čelu OK. Smjenu se dalo naslutiti već u intervjuu kojeg je potpredsjednik Predsjedništva SRH Antun Vrdoljak dao *SN*, kad je izjavio kako „nije podržao organizatore, već samu priredbu.“⁵⁷¹ Isto tako, Vrdoljak je istaknuo one stvari koje su postale jasnije kasnijom analizom, da propusti u organizaciji „ne smiju naštetiti ugledu naše zemlje, prije svega ugledu nove vlasti u Hrvatskoj.“⁵⁷² Tako je već u idućem broju *SN* osvanula vijest da su raspuštena sva tijela Europskog prvenstva, te da je Predsjedništvo Hrvatske preuzelo organizaciju.⁵⁷³ Na čelo projekta stao je Antun Vrdoljak,⁵⁷⁴ uz asistenciju splitskog gradonačelnika Onesina Cvitana, koji je već u prvom intervjuu izjavio kako je: „prvenstvo Evrope za našu domovinu od izuzetnog značaja. Republika Hrvatska je pokrovitelj, predsjednik dr. Franjo Tuđman najvjerojatnije otvorit će prvenstvo.“⁵⁷⁵ Tako je na jedan simbolički način priredba samim činom otvorenja spuštена na republičku razinu,⁵⁷⁶ krenuli su užurbani radovi na hotelima i ostalim objektima. Nakon ovih organizacijskih promjena nije bilo politički intoniranih tekstova, ne problematizira se to što će Tuđman otvoriti prvenstvo, a ne, primjerice, tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ Borislav Jović. Dapače, novinari su počeli optimistično pisati o cijelom projektu, te su pozdravili ovaj potez novih hrvatskih vlasti,⁵⁷⁷ i odobravali što će natjecanje otvoriti Tuđman, jer je baš nova hrvatska vlast podnijela najveći teret organizacije u zadnji čas.⁵⁷⁸ Krajem srpnja ipak se u *SN* problematizira pitanje otvorenja prvenstva, ali ne od strane novinara lista, već oni govore o „primjedbi iz Beograda.“⁵⁷⁹ Prenose i dojmove sa sjednice Predsjedništva Atletskog saveza

⁵⁶⁷ Isto.

⁵⁶⁸ Ivo Jurišić: „Split, probudi se“, *SN*, 17. 3. 1990., 2.

⁵⁶⁹ „Tko treba A' 90?“, *Iks*, broj 3, 21. 6. 1990., 7.

⁵⁷⁰ B. V.: „Delegacija A 90 kod Stipe Mesića“, *SN*, 26. 6. 1990., 13.

⁵⁷¹ D. Marović: „Podržao sam priredbu“, *SN*, 30. 6. 1990., 12.

⁵⁷² Isto.

⁵⁷³ B. Vujina: „Otkaz nesposobnima i neodgovornima“, *SN*, 2. 7. 1990., 13.

⁵⁷⁴ Tanjug: „Antun Vrdoljak predsjednik OK“, *SN*, 5. 7. 1990., 14.

⁵⁷⁵ B. V.: „Onesin Cvitan na čelu štaba A 90“, *SN*, 4. 7. 1990., 8. Iako su ustavni amandmani doneseni tek krajem srpnja, već ovdje je Cvitan uklonio pridjev „Socijalistička“ iz imena Republike, te je Tuđmana proglasio predsjednikom, a ne predsjednikom Predsjedništva.

⁵⁷⁶ Sami organizatori tvrdili su suprotno, tako je glavni koordinator EP Miroslav Delaš izjavio za *SN* kako se pozivanjem Tuđmana da otvori prvenstvo ono nije zatvorilo u „republičke okvire.“, B. V.: „Radni dan od 16 sati“, *SN*, 21. 7. 1990., 6.

⁵⁷⁷ D. Marović i B. Vujina: „Operacija Poljud izlazi iz škripca?“, *SN*, 7. 7. 1990., 10-11., Z. Kovačević: „60 dana do blamaže“, *Sport*, broj 8, 4. 7. 1990., 33.

⁵⁷⁸ Vilko Luncer: „A 90 i Hrvatska“, *SN*, 17. 7. 1990., 2.

⁵⁷⁹ B. V.: „Vrdoljak nas je sve iznenadio“, *SN*, 26. 7. 1990., 6.

Jugoslavije, na kojem su pojedini članovi postavljali pitanja poput: „Hoće li se uz hrvatsku na Poljudu vijoriti i jugoslavenska zastava?“⁵⁸⁰ Gradonačelnik Cvitan je u velikom intervjuu tri tjedna prije EP upitan je li organizacija prvenstva „ispit nove vlasti u Hrvatskoj,“⁵⁸¹ čime su novinari jasno dali do znanja kako je politiku nemoguće odvojiti od sporta, pogotovo u ovom slučaju gdje je Predsjedništvo Republike preuzelo čitavu organizaciju. Iako je dva tjedna prije početka natjecanja Antun Vrdoljak izjavio kako „nitko ne kani politizirati evropski šampionat“⁵⁸², te da je normalno što će se vijoriti i hrvatski i jugoslavenski barjak, te što će biti odsvirane obje himne. Iako je 13. kolovoza objavljena vijest kako „Stranka Jugoslavena ne želi da dr. Tuđman otvori A 90“⁵⁸³, *SN* su idućih par dana posvetili opravdavanju tog poteza, prenoseći službenu izjavu Organizacijskog odbora (nije više komitet!),⁵⁸⁴ komentarima novinarima⁵⁸⁵, kao i u intervjuu s tajnikom ASJ Vladom Marjanovićem.⁵⁸⁶ Upravo je taj intervju najzanimljiviji primjer, jer se u njemu spominje duh vremena. Tako autor opisuje kako je 1981. u Splitu održano Europsko prvenstvo u vodenim sportovima, te nikome nije smetalo što ga je otvorio tadašnji republički čelnik Jure Bilić, a sad (1990.) je problem ako to isto napravi Franjo Tuđman. Isto tako, u tom se članku prvi put spominje glasina o mogućem bojkotu određenih jugoslavenskih atletičara, što je tajnik Marjanović demantirao.⁵⁸⁷ Organizatori su otišli toliko daleko u cijeloj priči, da su na bilo koji način htjeli prekinuti vezu saveznih institucija s čitavim projektom. Tako je gradonačelnik Cvitan u intervjuu nekoliko dana prije početka natjecanja izjavio kako će u savezni budžet vratiti 135 000 dinara koliko je SIV donirao organizatorima, ne naplativši im savezne takse za uvoz startnih pištolja i municije.⁵⁸⁸

Dan nakon što su srpski pobunjenici postavili barikade na cesti između Zagreba i Splita, izašao je intervju skakačice u vis Biljane Petrović za *SN*.⁵⁸⁹ Na jedno sasvim obično pitanje o mogućoj slavi nakon EP, Petrović je između ostalog odgovorila: „Ne namjeravam seliti iz Splita. Rođena sam u Kraljevu, Srпкиnja po nacionalnosti, ali na svakom mjestu jasno i glasno

⁵⁸⁰ V. Luncer: „Politički naboji“, *SN*, 31. 7. 1990., 2.

⁵⁸¹ Z. Juričko: „Za A'90 čist i kulturni grad Split“, *SN*, 3. 8. 1990., 3.

⁵⁸² V. Luncer: „Peti u Evropi – i to je uspjeh“, *SN*, 8. 8. 1990., 2.

⁵⁸³ Tanjug: „Ne žele da dr. Tuđman otvori A 90“, *SN*, 13. 8. 1990., 2.

⁵⁸⁴ Organizacijski odbor EP: „Ispunjen moderni, civilizacijski uvjet“, *SN*, 14. 8. 1990., 2. Naslovnici tog broja krasio je naslov: „Samo je Hrvatska stala iza A 90“, što je citat iz priopćenja. Zanimljivo je s diskurzivnog aspekta da je upravo ta rečenica odabrana za naslovnu stranicu, čime se jasno daje do znanja kakvo je opredijeljenje *SN* u tom slučaju.

⁵⁸⁵ V. Luncer: „Tko zateže uže?“, *SN*, 15. 8. 1990., 2.

⁵⁸⁶ B. V.: „Nitko nije pitao: zašto Bilić?“, *SN*, 16. 8. 1990., 2.

⁵⁸⁷ Isto.

⁵⁸⁸ B. V.: „Gdje su bili kad je grmjelo?“, *SN*, 23. 8. 1990., 2.

⁵⁸⁹ B. Vujina: „Ja sam Splićanka“, *SN*, 18. 8. 1990., 8-9.

kažem da se u svom klubu ASK-u i u gradu osjećam kao starosjedilac. Ponašam se normalno, poštujem dobre ljude pa mi uzvraćaju istom mjerom. Nisam osjetila „ugroženost“ u Splitu. Ja sam Splitska...⁵⁹⁰ U završnoj konferenciji za medije uoči otvorenje EP spominje se politička situacija, Antun Vrdoljak o prisutnosti politike govori: „Onoliko koliko politike bude na A 90, a gdje je nema, bit će to politika današnje Evrope: integracija, dijaloga, demokratskih tokova, prijateljstva, kulture u međunarodnim odnosima.“⁵⁹¹ S druge strane, govori i o „pritiscima koji stižu iz Beograda“, da se prijeti povlačenjem reprezentativaca ukoliko Borislav Jović ne otvori EP.⁵⁹² Vrdoljak je objasnio kako ne bi bilo dobro da Jović otvori prvenstvo, jer bi mogao biti izviždan, ako zbog ičeg, zato što je u Beogradu primio predstavnike pobunjenih Srba,⁵⁹³ te da bi tako došlo do povrede „dostojanstva i integriteta Jugoslavije, koju on, kao službeni šef države predstavlja.“⁵⁹⁴ Nakon što je Tuđman doista i otvorio prvenstvo, prvog je dana natjecanja napravljen i intervju s trenerom selekcije SFRJ, Zdenko Kuzmanićem. On je izjavio kako „nema podjela, nitko se ovdje ne bavi politikom. Da, ljudi čitaju novine, malo komentiraju, pogledaju tv dnevnik, to je sve.“⁵⁹⁵ O samom otvorenju su *SN* objavile članak naslova „Dogodila se atletika,“⁵⁹⁶ u kojem je autor konstatirao da je tek mali dio gledališta na Poljudu zviždao jugoslavenskoj himni. U drugom članku, drugi je autor konstatirao kako „reprezentacija Jugoslavije nije dobila pljesak koji zaslužuje u svom domu, ali je predsjednik Tuđman u prvom redu počasne lože ustao da ispravi loš, nepotreban dojam.“⁵⁹⁷ Na idućoj stranici objavljeno je priopćenje Predsjedništva SFRJ, u kojem se navodi da je Borislav Jović 9. kolovoza dobio poziv prisustvovati otvorenju, dok u pravilima Međunarodne atletske federacije stoji kako bi prvenstvo trebao otvoriti „predsjednik države ili njegov predstavnik.“⁵⁹⁸ Jović je, kako stoji u priopćenju, pozvan i na sam dan otvorenja (27. kolovoza), ali opet, ne da otvori prvenstvo, nego samo da prisustvuje otvorenju.⁵⁹⁹ Antun Vrdoljak na istoj je stranici reagirao na priopćenje, utvrdivši još jednom da su za ovakvu ceremoniju otvorenja dobili dozvolu Međunarodne atletske

⁵⁹⁰ Isto. Novinarsko pitanje glasilo je: „Uspjeh na Prvenstvu Evrope ne bi vam donio samo sportsku slavu?”

⁵⁹¹ V. Luncer: „U Splitu zastave Evrope“, *SN*, 25. 8. 1990., 11.

⁵⁹² B. V. i V. L.: „Nama se prijeti povlačenjem reprezentativaca“, *SN*, 25. 8. 1990., 14.

⁵⁹³ Isto. Jović se sastao 12. kolovoza 1990. u Beogradu s Milanom Babićem, jednim od vođa pobunjenih Srba. (Little i Silber, *Smrt Jugoslavije*, 91.)

⁵⁹⁴ Isto.

⁵⁹⁵ V. L.: „Vrdoljak dobro zna svoju ulogu“, *SN*, 28. 8. 1990., 2.

⁵⁹⁶ Autor Zlatko Juričko jasno je aludirao na, tih godina popularne, mitinge pobunjenih Srba diljem Jugoslavije, koji su nazivani „događanjima naroda“, *SN*, 28. 8. 1990., 3.

⁵⁹⁷ V. Luncer: „Neka tako ostane“, *SN*, 29. 8. 1990., 2.

⁵⁹⁸ Tanjug: „Saopštenje Biroa za štampu Predsedništva SFRJ o otvaranju prvenstva Evrope u atletici“, *SN*, 29. 8. 1990., 3.

⁵⁹⁹ Isto.

federacije.⁶⁰⁰ U istom je broju *SN* objavljen i intervju s barjaktarom SFRJ na prvenstvu, skakačem u dalj Nenadom Stekićem. On je izjavio kako je „zastavu nosio s ponosom“,⁶⁰¹ te da ga svi u svijetu znaju „kao Jugoslavena Stekića, a nitko me ne zna kao Srbina Stekića.“⁶⁰² Međutim, dan kasnije, *SN* pišu o boljoj atmosferi, te da na natjecanjima nitko nije zviždao jugoslavenskoj zastavi.⁶⁰³ Kasnije je natjecanja na Poljudu posjetio i član Predsjedništva SFRJ Janez Drnovšek, koji je izjavio kako njihov „organ ima pametnijeg posla od svađe tko će otvoriti natjecanje.“⁶⁰⁴ 31. kolovoza Biljana Petrović je osvojila srebro u skoku u vis⁶⁰⁵, a počasni je krug otrčala obavijena hrvatskom i jugoslavenskom zastavom. O tom je činu upitana i u intervjuu za *SN*, kad je, kao i par tjedana ranije, izjavila da jest Srpkinja, ali da je udata u Splitu, „poštuje ovaj kraj, grad, i jasno, Republiku Hrvatsku.“⁶⁰⁶ Urednik *SN*-a Vilko Luncer nazvao je nastup Biljane Petrović u naslovu „političkom katarzom“⁶⁰⁷, a u daljnjem tekstu je njeno trčanje počasnog kruga s hrvatskom i jugoslavenskom zastavom opisao kao „politički klimaks razuma i svjesnog suživota“⁶⁰⁸, te kao „čin velike građanske hrabrosti.“⁶⁰⁹ *Sport* je osvajanje zlatnih medalja zadnjeg dana, Snježane Pajkić na 1500 metara i Dragutina Topića u skoku u vis, nazvao „događajima koji su preokrenuli prvenstvo.“⁶¹⁰ Sve u svemu, zadnju fazu organizacije i samo odvijanje Europskog prvenstva u atletici 1990. uvelike je odredila politika. Nova vlast u (S)RH iskoristila je prihvaćanje organizacije prvenstva i za vlastitu promociju i za „učvršćivanje državničke karizme“⁶¹¹ Franje Tuđmana. Treba reći i da iz svega proizlazi, da se posla oko organizacije nisu prihvatili Antun Vrdoljak i suradnici, do samog natjecanja ne bi ni došlo. Dok su *SN* izvještavale o više desetaka sjednica OK Univerzijade, te o nekoliko sastanaka OK Eurobasketa (u roku šest mjeseci od dobivanja domaćinstva), Organizacijski komitet (kasnije odbor) EP u atletici u pet godina se sastao samo jednom. Ovo je jedini od tri analizirana događaja oko kojeg je problematizirana i sama ceremonija otvorenja. *SN* su o odluci da Franjo Tuđman otvori natjecanje pisale afirmativno,

⁶⁰⁰ „Ne vidim što je sporno“, *SN*, 29. 8. 1990., 3.

⁶⁰¹ V. Luncer: „Valjda je 140 dolara dosta za penziju“, *SN*, 29. 8. 1990., 6.

⁶⁰² Isto.

⁶⁰³ V. Luncer: „Dan pomirenja“, 31. 8. 1990., 2.

⁶⁰⁴ Ante Vuković: „Sve pohvale organizatorima“, *SN*, 31. 8. 1990., 2.

⁶⁰⁵ „Biljana evropsko srebro 196“, *SN*, 1. 9. 1990., 1.

⁶⁰⁶ B. V.: „Poštujem ovaj grad i Hrvatsku“, *SN*, 3. 9. 1990., 6. Zanimljivo je kako od čitavog intervjua, u kojem Petrović govori i o tome kako joj još nije riješeno stambeno pitanje, novinar upravo ovu rečenicu stavlja u naslov.

⁶⁰⁷ V. L.: „Biljana Petrović kao politička katarza“, *SN*, 5. 9. 1990., 15.

⁶⁰⁸ Isto.

⁶⁰⁹ Isto.

⁶¹⁰ Mario Zorko: „Oni su preokrenuli prvenstvo“, *Sport*, broj 17, 5. 9. 1990., 28-29.

⁶¹¹ V. Luncer: „Split Anno Domini 1990.“, *SN*, 31. 12. 1990./1. i 2. 1. 1991., 3.

iako treba reći da ga je urednik usporedio s Titom. Prvenstvo je normalno privedeno kraju, unatoč zahuktavanju srpske pobune u Kninskoj krajini.

8. Ostali analizirani slučajevi nacionalizma kod sportaša i utjecaja politike na sport

8.1. Nogometaši i Nogometni klub Hajduk

Nakon svih analiziranih događaja odlučili smo posvetiti još jedno poglavlje određenim sportašima, i jednom klubu, čije su nas priče zaintrigirale u navedenom razdoblju. Neke sportaše smo već spomenuli, poput Zvonimira Bobana i slučaja oko utakmice Dinamo – Crvena Zvezda. Također, dodatno smo analizirali profil Roberta Prosinečkog, koji je također imao jednu problematičnu situaciju prilikom neodazivanja na utakmicu Hrvatska – Rumunjska. Ostali sportaši su odabrani zbog specifične političke i nacionalne situacije u kojima su se našli tih godina: Kujtim Shala kao Albanac u Dinamu, izbornik Ivica Osim i njegovi problemi s nacionalnim opredjeljenjem, Franjo Arapović i veza sa HDZ-om, te Igor Milanović, srpski vaterpolist koji je prešao u redove zagrebačke Mladosti godinu dana uoči Domovinskog rata. Ove sportaše smo odabrali jer smo u njihovim slučajevima našli dovoljno materijala kako bi kronološki pratili njihove stavove, ali spominjemo i neke zanimljive slučajeve koji su se također pojavili, ali više kao pojedinačni incidenti.

8.1.1. Zvonimir Boban

Dinamov nogometaš Zvonimir Boban je u intervjuu nakon odslužene suspenzije izjavio kako bi „sa zadovoljstvom nastupao i za Jugoslaviju i za Hrvatsku.“⁶¹² U većini svojih istupa Boban nastupa s pozicija patriota, ali i osobe koja poštuje druge nacionalnosti, te je empatičan prema situaciji u kojoj se našao njegov prijatelj i suigrač Robert Prosinečki. Tako u rujnu 1990. daje intervju *Sportu*, u kojem na pitanje što misli o barikadama oko Knina, odgovara: „ne zamjeram nekome da u Kninu, Obrovcu ili Benkovcu bude ponosan što je Srbin. Ali jedno se zna, živimo na teritoriji Hrvatske, u tom kontekstu se moramo znati i ponašati.“⁶¹³ Isto tako, nakon prve utakmice u dresu SFRJ poslije suspenzije (SFRJ – Austrija 4:1) zahvalio se beogradskoj publici na podršci.⁶¹⁴ Početkom 1991. u intervjuu za *Sport* izjavljuje kako su „politika i sport nerazdvojni i smiješni su mi oni koji u današnje vrijeme to pokušavaju rastaviti. Doduše, politika i sport su vrlo često u ljubavi ko vatra i voda, ali tu su. Po mom

⁶¹² „Za Jugoslaviju i Hrvatsku“, SN, 30. 8. 1990., 11.

⁶¹³ Ivica Frkić: „Neka me i gaze, samo da igram“, Sport, broj 19, 19. 9. 1990., 8-10.

⁶¹⁴ Z. Boban: „Hvala beogradskoj publici“, SN, 1. 11. 1990, 3.

mišljenju, tek u pravoj demokraciji bit će moguće rastaviti ta dva pojma.⁶¹⁵ U veljači je 1991., uoči prijateljske utakmice između Turske i Jugoslavije, na pitanje novinara „Dokad će biti spremna ova i ovakva reprezentacija Jugoslavije?“, Boban odgovorio: „Nije moje da o tome razmišljam. Volim tu doći, dok postoji ta selekcija ja ću se rado odazivati.“⁶¹⁶ U paralelnom intervjuu s Robertom Prosinečkim, i jedan i drugi su izjavljivali kako je najvažniji dijalog, te da ne smije doći do rata.⁶¹⁷ Nakon transfera u Milan, u kolovozu 1991., Boban je dao intervju za *SN*. Iako je zemljom već bjesnio rat, on je i dalje tvrdio kako „ima mnogo prijatelja u Beogradu, te da se mora razdvojiti srpski narod u odnosu na politiku koja se vodi iz Beograda prema Hrvatskoj.“⁶¹⁸ U zadnjem analiziranom intervjuu, u siječnju 1992., Boban je nešto promijenio retoriku, ali ne ekstremno. Tako je u istoj rečenici izjavio kako nije spreman dati novac za oružje, ali je spreman otići pod oružje, „obuču uniformu hrvatskog vojnika i otići na bilo koji položaj.“⁶¹⁹

8.1.2. Robert Prosinečki

Robert Prosinečki je sportaš koji je bio najviše okružen politikom i nacionalizmom. Kao Hrvat (dijete miješanog braka) u Beogradu, te vrlo popularan nogometaš, uvijek se nalazio u centru pažnje. Pogotovo se ta pažnja povećavala što se više zaoštravala situacija u SFRJ, te su se oko njega lomila koplja i nakon početka rata u Hrvatskoj. Iako je u Crvenu Zvezdu prešao još u ljeto 1987, prvi intervju u kojem je upitan o tome kako živi jedan Hrvat u Beogradu zabilježili smo u jesen 1989. U njemu je Prosinečki izjavio kako „ovdje (u Beogradu) nikoga ne zanima odakle si, da li sam ja Hrvat. Zašto bi to bilo važno?“⁶²⁰ U rujnu 1990. jasno se zalagao za očuvanje SFRJ, jer on kaže da državu Jugoslaviju vidi kao nogometnu momčad: „mora biti sastavljena od raznih nacija, raznih profila građana.“⁶²¹ Također, opet napominje i kako mu je odlično u Beogradu, te da ni ne može zamisliti drugačiji život na ovom prostoru.⁶²² Dan nakon ovog intervjuja, *Iks* donosi nepotpisan članak o navodnom bijegu sestre Roberta Prosinečkog u Beograd, koja je „primorana preseliti u Beograd jer više ne može

⁶¹⁵ Ado Kožul: „Bio sam i ustaša, i peder, i kreten i genij“, *Sport*, broj 37, 23. 1. 1991., 5-7.

⁶¹⁶ Z. Boban: „Rado ću se odazivati“, *SN*, 27. 2. 1991., 3. Boban je doista nastupao za SFRJ i nakon te utakmice, upisavši posljednji nastup u svibnju 1991. u utakmici protiv Farskih Otoka. Ukupno je za seniorsku reprezentaciju SFRJ nastupio sedam puta.

⁶¹⁷ Ado Kožul i Branislav Kovač: „Paralelni inerview Zvonimir Boban i Robert Prosinečki“, *Sport*, broj 45, 20. 3. 1991., 8-10.

⁶¹⁸ T. Židak: „Najjača liga – najveći izazov“, *SN*, 17. 8. 1991., 8-9.

⁶¹⁹ T. Židak: „Tapije želi i Bobana i Papina“, *SN*, 4. 1. 1992., 3.

⁶²⁰ Slavoljub Lukić: „Ne pitaju odakle sam“, *SN*, 14. 10. 1989., 4.

⁶²¹ A. Kožul: „Nisam za komadanje, ovako smo smiješni!“, *Sport*, broj 4, 6. 6. 1990., 2-4. I ovdje dolazi do izražaja diskurs kojem se priklanja *Sport*, koji od čitavog intervjuja u naslov baš stavlja ovu rečenicu Prosinečkog, koja je, dapače, dospjela i na naslovnici časopisa.

⁶²² Isto.

trpjeti provokacije i poniženja što joj brat igra u Zvezdi, i što joj je mama Srpkinja...“⁶²³ Međutim, ta vijest jedina je takve prirode, koju Prosinečki nikad nije komentirao. Već u idućem intervjuu za *Sport*, u rujnu 1990., ne želi pričati o politici, te komentira kako on ljude dijeli „na dobre i loše“⁶²⁴, te uopće ne razmišlja o nacionalnostima. I dok smo svu priču oko pozivanja Prosinečkog u reprezentacije u prosincu 1990. opisali u ranijem poglavlju, vrijedi zabilježiti kasniji razvoj situacije. Prosinečki je u svibnju 1991. osvojio naslov klupskog prvaka Europe Crvenom Zvezdom, te je krajem lipnja potpisao ugovor za Real Madrid. I dok Boban više nije davao izjave o nastupu u jugoslavenskoj reprezentaciji,⁶²⁵ Prosinečki je zbog svog projugoslavenskog stava bio česta meta takvih pitanja. U kolovozu 1991. izjavio je kako će se i ubuduće odazivati pozivima izbornika Osima.⁶²⁶ I sredinom rujna davao je slične izjave, pojačavajući ton izjavom da „nikad neće pljunuti na reprezentaciju Jugoslavije, kako to mnogi danas čine, niti će je bojkotirati. Sve što danas imam – ugled, slavu, novac, sve to mogu zahvaliti reprezentaciji, sve nas je ona osovila na noge. I zato od mene nikad nećete izmamiti niti jednu riječ protiv Jugoslavije.“⁶²⁷ Dodao je kako se u politiku ne miješa, te se ne želi svrstavati ni na jednu stranu. O igračima koji su odlučili da ne žele igrati za Jugoslaviju rekao je da svatko ima pravo na svoje mišljenje.⁶²⁸ Na taj intervju urednik *SN* Darko Tironi reagirao je člankom idući dan, u kojem je Prosinečkog optužio za izdaju.⁶²⁹ Tironi nastupa s pozicije svojevrstnog moralnog suca, te u članku analizira pojedine citate iz intervju s Prosinečkim dan ranije. Tako na tvrdnju Prosinečkog da mu je „Jugoslavija dala sve“, Tironi uzvraća da „nam je Jugoslavija dala Hrvatske krvi do koljena, razorena ognjišta, uništene obitelji, migove nad glavama, bombardirane gradove, sela, crkve...“⁶³⁰ Nastavlja u istom tonu, te Prosinečkog praktički optužuje da živi lagodnim životom, dok njegovi vršnjaci ginu po ratištima. Dok Prosinečki tvrdi da „se u politiku ne miješa“⁶³¹, Tironi ga optužuje da je „polupao lončiče.“⁶³² Tvrdnju obrazlaže riječima: „Nedjelja u Zagrebu, bijeg u skloništa,

⁶²³ „Zašto Renata mora iz Zagreba“, Iks, broj 7, 7. 6. 1990., 5.

⁶²⁴ B. Kovač: „Samo bez politike, molim!“, *Sport*, broj 17, 5. 9. 1990., 6-7.

⁶²⁵ Jedino je u već spomenutom intervjuu u siječnju 1992. reagirao na tvrdnju Dejana Savićevića, koji je medijima rekao kako se nada da će zaigrati s Bobanom u dresu SFRJ u Švedskoj 1992. na Europskom prvenstvu. Boban je izjavio kako više neće nastupati u dresu SFRJ, ali nakon Marija Stanića u listopadu 1991., niti jedan Hrvat više bio niti pozvan u reprezentacije SFRJ.

⁶²⁶ Milivoj Nikolić: „Odazvat ću se Osimu“, 3. 8. 1991., 6. Osim je za prijateljsku utakmicu protiv Čehoslovačke pozvao i Prosinečkog, ali dvoboj nije bio u FIFA-inom službenom kalendaru, te ga Real nije morao pustiti. Stoga je i Prosinečki posljednji put nastupio za SFRJ kao i Boban, u svibnju 1991. protiv Farskih Otoka. Ukupno je u dresu SFRJ nastupio 15 puta.

⁶²⁷ T. Židak: „Sve mi je dala Jugoslavija!“, *SN*, 16. 9. 1991., 2.

⁶²⁸ Isto.

⁶²⁹ D. Tironi: „Izdaja“, *SN*, 17. 9. 1991., 2.

⁶³⁰ Isto.

⁶³¹ T. Židak: „Sve mi je dala Jugoslavija!“, *SN*, 16. 9. 1991., 2.

⁶³² D. Tironi: „Izdaja“, *SN*, 17. 9. 1991., 2.

zamračeni grad... to nije politika. Bitka, zapravo, rat za domovinu, to, dragi Robi, nije politika. Članak zaključuje stavom kako Prosinečki, poput još nekih sportaša, „gura svoje sitne sportske interese iznad svih razumnih normi“⁶³³, te da je to „beščutno, sebično licemjerje“⁶³⁴, da bi na kraju poentirao kako su svi ti sportaši „prekoračili onu tanku liniju između sebičnosti i – izdaje!“⁶³⁵ Nakon ovakvog verbalnog napada na Prosinečkog, *SN* više od mjesec dana nisu donosile nikakve vijesti o karijeri ovog nogometaša. Prvi spomen njegova imena nalazim u intervjuu za *SN* kojeg je dao izbornik Jerković. Iako je izbornik nakon nedolaska Prosinečkog na utakmicu s Rumunjskom izjavio kako ga više nikad neće zvati, sad je promijenio stav, te je prošli incident relativizirao: „bila su to druga vremena, kada je igrao za Crvenu Zvezdu.“⁶³⁶ Dva dana kasnije, 4. studenog *Sportske* na naslovnici objavljuju veliki naslov: „Zbogom Jugoslavijo!“⁶³⁷, s fotografijom Prosinečkog u dresu Real Madrida. U popratnom članku Prosinečki potvrđuje izjavu koju je već dao za španjolski *El Pais*, u kojoj je rekao kako više neće igrati za Jugoslaviju.⁶³⁸ Iako ga novinar pomalo provokativno ispituje je li to zapravo svojevrsno „zamrzavanje statusa“⁶³⁹, obzirom na trenutnu tešku ozljedu koju je zaradio u Madridu, Prosinečki odbacuje takve špekulacije. Međutim, na kraju intervjua dodaje da želi da ga se „izvjesno vrijeme izostavi iz svih reprezentacija.“⁶⁴⁰ Ono što je najzanimljivije, u članku u kojem *SN* opisuje argumente kojima će HNS zatražiti primanje u FIFA-u navedeni su i neki slavni igrači koji su bili stožerni igrači jugoslavenske reprezentacije. Među njima je i ime Roberta Prosinečkog, što nije sporno. Ono što jest pomalo bizarno, to je promjena u samim *SN*, koje su članak slikovno opremile fotografijom Roberta Prosinečkog, koji je opisan kao „naš dečko.“⁶⁴¹ Krajem godine dodatno se aktualizira pitanje Prosinečkog, te je provedena anketa među potencijalnim izbornicima Hrvatske, kao i među nogometašima. Obzirom na medijski prostor koji je toj temi posvećen, ispada kako je Robert Prosinečki bio top-tema. Prvo su na red došli potencijalni izbornici: Velimir Zajec, Stanko Poklepović, Tomislav Ivić, Miroslav Blažević i Vlatko Marković.⁶⁴² Zajec je rekao kako bi prvo razgovarao s Prosinečkim, iako bi ga po dosadašnjim izjavama trebalo prekrížiti.⁶⁴³ Poklepović je Prosinečkog optužio za prevrtljivost, te da ga ne bi puno

⁶³³ Isto.

⁶³⁴ Isto.

⁶³⁵ Isto.

⁶³⁶ T. Židak: „Zagreb može u vrh“, *SN*, 2. 11. 1991., 8-9.

⁶³⁷ *SN*, 4. 11. 1991., 1.

⁶³⁸ T. Židak: „Ne pucajte u Hrvatsku!“, *SN*, 4. 11. 1991., 3.

⁶³⁹ Isto.

⁶⁴⁰ Isto.

⁶⁴¹ B. Stipković: „Snažni u svim linijama“, *SN*, 23. 11. 1991., 2.

⁶⁴² T. Židak: „Poklepović: Samo Jerković!“, *SN*, 28. 12. 1991., 5.

⁶⁴³ Isto.

moljaka⁶⁴⁴ Ivić stoji iza stava kako je Prosinečki svjetska klasa, ali ako ne želi prihvatiti poziv, ne treba ga prisiljavati⁶⁴⁵ Miroslav Blažević nije govorio o toj temi, a najpomirljiviji je bio Vlatko Marković, koji je pokazao razumijevanje za Prosinečkog, za kojeg je rekao da je „dugo živio tamo, pod velikom presijom, iako je u duši veliki Hrvat,⁶⁴⁶ te je poručio svim izbornicima da se ne odriču sjajnog igrača. Početkom 1992., izjave o Prosinečkom davali su i igrači. Prvo je Vlado Kasalo, ogorčen nedolaskom Prosinečkog na jednu humanitarnu utakmicu u Španjolskoj, izjavio za *SN*: „Mene je taj Prosinečki počeo nevjerojatno nervirati, toliko se puta ponio nekorektno prema našoj stvari, da sam uvjerenja da hrvatske novine više ne bi trebale spominjati njegovo ime. Jednostavno ga prekrižite.⁶⁴⁷ Deset dana kasnije krenula je i velika anketa u *SN* među nogometašima, a obzirom na veliki naslov na naslovnici: „Da li je Prosinečkim potreban hrvatskom nogometu?⁶⁴⁸, stvarno se može smatrati jednom od najvažnijih tema u to doba. Prosinečki je u uvodu te ankete prikazan kao svojevrsan apatrid, obzirom na njegove tadašnje stavove – da ne želi nastupati niti za jednu reprezentaciju. To proizlazi i iz samog naslova članka: „U ratu nema neutralnih.⁶⁴⁹ Iako, treba reći da novinar u članku ostavlja prostor Prosinečkom da se izjasni, kako bi se dao kredibilitet samoj anketi. Prvi je u anketi mišljenje dao Ivan Cvjetković: „Po meni, ne bi ga trebalo zvati... Razumio sam kada je igrao u Crvenoj Zvezdi, u jednomlju ne možeš govoriti što želiš, ali sad je u Madridu rasterećen i dovoljno je sazrio da se izjasni što je i za koga želi igrati. Može ga se jednog dana i amnestirati, ali sad je odviše „vruće“.⁶⁵⁰ Goran Vlaović je rekao da bi ga sa sportske strane trebalo pozvati, ali da u politiku nije dovoljno upućen.⁶⁵¹ Slavko Ištvanić bio je protiv pozivanja Prosinečkog, jer se „opredijelio za drugu stranu, a dovoljno je star da stoji iza svojih odluka.“⁶⁵² Andrej Panadić suosjeća s Prosinečkim, pogotovo sad u trenutku dok je ozljeđen i misli da bi ga trebalo zvati.⁶⁵³ Najopširniju izjavu dao je Zlatko Kranjčar, prvi kapetan hrvatske reprezentacije: „Prije bilo kakvih rasprava, selektor treba Prosinečkog službeno pozvati. Ne smije se status Prosinečkog promatrati kroz prizmu njegovih beogradskih izjava. Sada je vrijeme da sam odluči, a mi bismo napravili veliku štetu hrvatskom nogometu kada bismo nekontroliranim izjavama napravili zid pred

⁶⁴⁴ Isto.

⁶⁴⁵ Isto.

⁶⁴⁶ Isto.

⁶⁴⁷ T. Židak: „Prekrižite Prosinečkog zauvijek!“, *SN*, 3. 1. 1992., 3.

⁶⁴⁸ *SN*, 13. 1. 1992., 1.

⁶⁴⁹ Boris Ćosić, *SN*, 13. 1. 1992., 5.

⁶⁵⁰ Isto.

⁶⁵¹ Isto.

⁶⁵² Isto.

⁶⁵³ Isto.

njegov dolazak.⁶⁵⁴ Ovom izjavom se Kranjčar praktički usprotivio dotadašnjoj medijskoj politici *SN*, koje su, kao što je već opisano, iz mjeseca u mjesec mijenjale mišljenje o Prosinečkom. U idućem broju anketirano je još igrača. Naslovnica broja donosi naslov: „Šuker: da, Asanović: ne“⁶⁵⁵, iako u članku njihovi stavovi nisu tako decidirani kao što naslov sugerira. Dok Šuker doista govori kako bi uvijek trebalo zvati Prosinečkog,⁶⁵⁶ Asanović je dosta neodređen, te poručuje da se svatko treba odlučiti sam za sebe. Stoga su konačnu ocjenu donijeli novinari *SN*: „Nakon svega, usuđujemo se reći da je AA rekao – NE!“⁶⁵⁷ Iz tog primjera vidi se kakav diskurzivni smjer zastupaju *SN*, na van se prikazuju kao demokratičan list koji provodi anketu među igračima, ali onda njihove stavove iskrivljuju. Jer ovakvo izvrtnje riječi Aljoše Asanovića, koji pogotovo u to vrijeme ima velik ugled u hrvatskom nogometu, nije ostvareno samo u članku, kojeg možda neće svi niti pročitati, već je preneseno i na samu naslovnicu, koju može vidjeti bilo koji prolaznik na ulici, koji možda neće niti kupiti taj primjerak *Sportskih*. Ispod navedenog članka prenesena je i Hinina vijest, koja donosi izjavu Prosinečkog za španjolski *El Mundo Deportivo*, kako sigurno neće igrati za Jugoslaviju na EP u Švedskoj.⁶⁵⁸ I treći dan zaredom u *SN* je izašla anketa među igračima. Najoštrij je prema Prosinečkom bio Mladen Mladenović, koji ga nije htio posjetiti u bolnici, iako je sa svojim klubom gostovao u Madridu.⁶⁵⁹ Dražen Ladić je bio pomirljiviji, te je smatrao da kako bi Prosinečkom trebalo dati još jednu šansu, ali da je krajnji čas da se odluči.⁶⁶⁰ U istom je broju o toj temi govorio i Miroslav Blažević, koji je rekao da je „ovo vrijeme opraštanja“, te da Prosinečkom treba dati još jednu šansu.⁶⁶¹ Nekoliko dana kasnije *Sportskim novostima* je intervju dao Robertov otac, Đuro Prosinečki. On se žalio na medijske pritiske na njegova sina, te poručio da „njegov mali nigdar nije ni otišao!“⁶⁶² I ovaj je članak zanimljiv s diskurzivne strane, jer iako ni Đuro, a ni Robert Prosinečki (koji također daje izjavu novinaru) nisu ničime potvrdili da će Robert nastupati za reprezentaciju Hrvatske, novinar u zadnjem odlomku sam izvodi zaključak iz gore navedenog citata. Tako, dok Đuro Prosinečki time misli kako je njegov sin Hrvat, što nikako nije isto kao i to da će nastupati za hrvatsku reprezentaciju, novinar tvrdi upravo to: „Zaključak je jasan, dobrodošao Robi u

⁶⁵⁴ Isto.

⁶⁵⁵ *SN*, 14. 1. 1992., 1.

⁶⁵⁶ B. Stipković: „Manje kvalitete – više srca“, *SN*, 14. 1. 1992., 3.

⁶⁵⁷ Isto.

⁶⁵⁸ Hina: „Neću igrati za Jugoslaviju“, *SN*, 14. 1. 1992., 3.

⁶⁵⁹ T. Židak: „Zaboraviti grijeh“, *SN*, 15. 1. 1992., 3.

⁶⁶⁰ Isto.

⁶⁶¹ B. S.: „Prosinečki, apsolutno da!“, *SN*, 15. 1. 1992., 3.

⁶⁶² Milivoj Nikolić: „Mali nigdar nije ni otišao“, 18. 1. 1992., 5.

reprezentaciju Hrvatske!⁶⁶³ Da bi dojam bio još jači, članak je opremljen starom fotografijom Prosinečkog u Dinamovu dresu, s kapetanskom trakom oko ruke koja je u bojama crven-bijeli-plavi. Krajem siječnja intervju je *Sportskima* dao i Zvonimir Boban, ranije u brojnim intervjuima karakteriziran kao najbolji prijatelj Roberta Prosinečkog. Stoga je i od cijelog intervjuja, na naslovnici objavljen naslov: „Pozivnica Prosinečkom“⁶⁶⁴, uz odgovarajuću sliku Bobana i Prosinečkog kako se rukuju, iz vremena zajedničkih nastupa u jugoslavenskom dresu. U članku Boban pokazuje razumijevanje za Prosinečkog, te još jednom podsjeća u kakvoj se situaciji nalazio Robert dok je igrao u Zvezdi. Smatra da ga treba pustiti da sam odluči, te da bi Hrvatskoj puno značio igrač njegovih kvaliteta, da će „dostajati dvije utakmice da padne u zaborav!“⁶⁶⁵ U konačnici, Prosinečki je izabrao hrvatsku reprezentaciju, za koju je prvi put nastupio u ožujku 1994. protiv Španjolske, a bio je i dio one reprezentacije koja je osvojila broncu na SP u Francuskoj 1998., te se i vratio igrati za Dinamo od 1997. do 2000. Međutim, kako bi zaokružio dojam čovjeka kojeg tijekom čitavog života nije zanimalo miješanje sporta i politike, nakon što je bio pomoćnik Slavenu Biliću u hrvatskoj reprezentaciji, u prosincu 2009. postao je trener Crvene Zvezde, te ostao na toj klupi do lipnja 2012. Trenutno je izbornik Azerbajdžana.

8.1.3. *Kujtim Shala*

Kujtim Shala u Dinamo je iz NK Prištine stigao u ljeto 1989., par tjedana nakon Miloševićeva govora na Gazimestanu i u već uzavreloj atmosferi na jugu SFRJ. Hrvatski sportski mediji prema njemu su bili dosta suosjećajni, te su često njegove neprofesionalne reakcije ili loše partije pripisivali problematičnoj političkoj situaciji u zemlji. Iako je u prvim intervjuima izjavljivao kako ga politika ne zanima,⁶⁶⁶ već u veljači 1990., nakon što su u demonstracijama na Kosovu neki Albanci i smrtno stradali, počeo je davati drugačije izjave, a i intervju s njim u *Sprintu* pun je pitanja na tu temu.⁶⁶⁷ Novinar ga čak i pita je li on miljenik zagrebačke publike zato što je Albanac, na što Shala odgovara da ga vole prije svega jer „pošteno nosi Dinamovu majicu.“⁶⁶⁸ Ipak, kasnije u intervjuu kaže da je ponosan što je Albanac, i da ne vidi koji je problem u tome.⁶⁶⁹ *Sprint* je mjesec dana kasnije pojačao svoj mit o Shali kao ugroženom Albancu, kojem je Zagreb pružio utočište. Stoga i ne čudi naslov o Kujtimu: „Ne

⁶⁶³ Isto.

⁶⁶⁴ SN, 29. 1. 1992., 1.

⁶⁶⁵ T. Židak: „Istina je samo moja“, SN, 29. 1. 1992., 5.

⁶⁶⁶ D. Tironi: „Kujtim Shala“, *Sprint*, broj 243, 27. 9. 1989., 7.

⁶⁶⁷ D. Tironi: „Suze mi teku dok gledam tv dnevnik“, *Sprint*, broj 262, 7. 2. 1990., 10-11.

⁶⁶⁸ Isto.

⁶⁶⁹ Isto.

moгу da me biju...⁶⁷⁰, što je jasna aluzija i parafraziranje Miloševićevih riječi upućenih kosovskim Srbima tri godine ranije. U istom broju je i u izvještaju s utakmice Radnički – Dinamo u Nišu dobio svoj poseban članak, u kojem ga se gotovo opisuje kao junaka koji stoički trpi mržnju čitavog stadiona,⁶⁷¹ a slično je i u intervjuu kojeg je Shala dao nakon prekinute utakmice Sarajevo – Dinamo.⁶⁷² I sam Shala tvrdi u ljeto 1990., kako ga „svi u Srbiji mrže jer je Albanac,⁶⁷³ a par mjeseci ranije je rekao kako će vjerojatno otići iz Dinama jer je politička situacija za njega u SFRJ neizdrživa, te da je za njega oslobođenje Vllasija bilo jednako pobjedi u važnoj utakmici.⁶⁷⁴ Zato je, nakon svih mjeseci tetošenja Shale i pravljenja od njega političke žrtve, zanimljivo kako je Dinamo upravo političku situaciju iskoristio kako Shalu u rujnu 1990. ne bi poveo na gostovanje u Beograd kod Partizana. Iako je pravi razlog toga što trener Kuže nije poveo Shalu njegova loša forma, Dinamo je sve opravdao Shalinim strahom od Partizanovih igrača i atmosfere na tribinama.⁶⁷⁵ Slično je bilo i u jednom od posljednjih kola te sezone, u lipnju 1991., kad Shala nije s momčadi putovao u Niš na noge Radničkom, ali tad igrač nije govorio kako se politika koristi kao izgovor.⁶⁷⁶ U međuvremenu, Shala je nastupio za Hrvatsku u utakmici protiv SAD-a, a na kraju sezone 1990/91 napustio je Dinamo i prešao u francuski Rennes.

8.1.4. Ivica Osim

Nogometni izbornik Ivica Osim također je zanimljiva sportska ličnost analiziranog razdoblja. On je zapravo posljednji ujedinjujući faktor jugoslavenske reprezentacije, osoba koja se i u medijima predstavljala kao Jugoslaven.⁶⁷⁷ Iz tog razloga, *Sport* navodi kao logično to što je Osim javno iskazao potporu projugoslavenskoj političkoj stranci saveznog premijera Ante Markovića – Savezu reformskih snaga.⁶⁷⁸ Međutim, Osim je za sebe tvrdio kako je on apolitičan, te da prve izbore u BiH nije doživio jer je u to vrijeme gledao milanski derbi između Intera i Milana.⁶⁷⁹ U intervjuu na početku novog kvalifikacijskog ciklusa, u rujnu 1990., Osim je izjavio kako on „i dalje uporno vjeruje u tu Jugoslaviju, stoji mirno dok svira

⁶⁷⁰ D. Tironi, broj 270, 4. 4. 1990., 5.

⁶⁷¹ „Shala contra tutti“, *Sprint*, broj 270, 4. 4. 1990., 9.

⁶⁷² D. Tironi: „Ja sam Albanac u Dinamu“, *Sprint*, broj 274, 2. 5. 1990., 2.

⁶⁷³ B. Ćosić: „Bobanu sad svi okreću leđa“, *Sport*, broj 10, 6-7.

⁶⁷⁴ T. Židak: „Raskid ugovora najbolji je za mene i Dinamo“, SN, 5. 5. 1990., 3.

⁶⁷⁵ T. Židak: „Shala ne putuje!“, SN, 1. 9. 1990., 14.

⁶⁷⁶ „Shala nije htio u Niš“, SN, 6. 6. 1991., 3.

⁶⁷⁷ Drago Moldovan: „Dobra je bila ova godina“, SN, 29. 12. 1990., 12-13.

⁶⁷⁸ D. Tironi: „Osimov izbor“, *Sport*, broj 15, 22. 8. 1990., 32.

⁶⁷⁹ Mladen Bariša: „Moja je najveća greška što radim ovaj posao“, *Sport*, broj 29, 28. 11. 1990., 8-10.

himna.⁶⁸⁰ Slično je izjavljivao i mjesec dana kasnije, uoči dvoboja s Austrijom, kad je tvrdio da teška politička situacija još jače motivira igrača.⁶⁸¹ Tako je i u intervjuu u ožujku 1991. izjavio kako će u slučaju razdruživanja napustiti klupu reprezentacije.⁶⁸² U srpnju 1991., Osim je postao trener beogradskog Partizana, s tim da je i dalje ostao izbornik Jugoslavije. I to se u jednom smislu može shvatiti kao potez osobe koja vjeruje u opstanak države. On je na taj način i nakon odluke HNS-a da hrvatski klubovi privremeno neće krenuti u prvenstvo Jugoslavije,⁶⁸³ on u intervjuu vidio sport kao jedan od faktora ujedinjenja države⁶⁸⁴, te da „nogomet mora živjeti.“⁶⁸⁵ Na kraju je Osim ostao na klupi reprezentacije i Partizana sve do kraja svibnja 1992., kad je zbog pogoršavanja ratne situacije u BiH podnio ostavku na obje funkcije.⁶⁸⁶ Dva dana prije toga s Partizanom je osvojio kup SRJ, a reprezentaciji Jugoslavije je 30. svibnja, zbog međunarodnih sankcija nametnutih državi, zabranjeno sudjelovanje na Europskom prvenstvu u Švedskoj. Osim je tog ljeta preuzeo klupu grčkog Panathinaikosa.

8.1.5. Ostali nogometaši

Od ostalih nogometaša čije su nam sudbine bile zanimljive, prvo bismo istaknuli Srečka Kataneca. Prije svega, za Kataneca se može reći da ni na koji način nije bio neposredno opterećen zbivanjima u Jugoslaviji, jer je od ljeta 1988. igrao u inozemstvu. Tako je i u intervjuu za *SN* u siječnju 1990. rekao da ga se politika „ne tiče“, te da „nema stav“⁶⁸⁷ o mogućem slovenskom odcijepljenju. U ožujku 1991., kad je u Sloveniji već održan referendum o neovisnosti, on je za *Sport* izjavio da „nije Slovenac, nego Međimurac.“⁶⁸⁸ Kad mu je novinar napomenuo da takva nacionalnost ne postoji, onda je izjavio da je on Hrvat, ali da ne bi igrao za reprezentaciju Hrvatske.⁶⁸⁹ Dva tjedna kasnije je decidirano izjavio da neće igrati niti za Sloveniju, niti za Hrvatsku, dok god postoji jugoslavenska reprezentacija.⁶⁹⁰ I nakon što su Hrvatska i Slovenija proglasile nezavisnost, te je Slovenija prošla i kroz desetodnevni rat za neovisnost, Katanec je ostao ustrajan. U listopadu 1991., tako je još jednom ponovio da će igrati za Jugoslaviju sve dok Slovenija ne bude međunarodno

⁶⁸⁰ B. Stipković: „Još uspravan slušam himnu“, *SN*, 15. 9. 1990., 3. I u ovom je slučaju vidljivo kako *SN* upravo Osimov politički stav guraju u prvi plan, te od cijelog intervjuja u naslov stavljaju upravo taj citat.

⁶⁸¹ „Dres ispred svega!“, *SN*, 31. 10. 1990., 3.

⁶⁸² B. Stipković: „Kad se oni razdruže ja ću se razdužiti!“, *SN*, 20. 3. 1991., 3. Osim je u ovom broju čak dospio i na naslovnicu, uz naslov: „Nakon razdruživanja – ja odoh!“, čime se ponovno potencira njegovo jugoslavenstvo.

⁶⁸³ „Nema igre“, *SN*, 3. 8. 1991., 1.

⁶⁸⁴ D. Moldovan: „Ivković nije (još) otkazao“, 28. 9. 1991., 8.

⁶⁸⁵ M. Rede: „Na žalost, nismo spremni da opraštamo...“, *SN*, 3. 8. 1991., 8-9.

⁶⁸⁶ Tomaš, M., *Ivica Osim*, Zenica: Vrijeme, 2014., 133.

⁶⁸⁷ „Bojim se naših gluposti“, *SN*, 27. 1. 1990., 6.

⁶⁸⁸ „Boškov je dobar trener“, *Sport*, broj 43, 6. 3. 1991., 20.

⁶⁸⁹ Isto.

⁶⁹⁰ B. Stipković: „Da Osimu, ne Verdeniku i Jerkoviću“, *SN*, 16. 3. 1991., 12-13.

priznata.⁶⁹¹ Na istom je mjestu rekao da je on Slovenac, iako su mu roditelji Hrvati.⁶⁹² Ipak, uoči kvalifikacijske utakmice protiv Austrije, u studenom 1991., Katanec je otkazao nastup izborniku Osimu.⁶⁹³ Rekao je da je to napravio „da ne bi imao neugodnosti.“⁶⁹⁴ Tjedan dana kasnije, Katanec je nešto šire objasnio zašto je otišao iz reprezentacije.⁶⁹⁵ Govorio je da mu je to palo jako teško, te da se nastupom na Europskom prvenstvu mogao lakše negdje prodati u inozemstvu.⁶⁹⁶ Kasnije je Katanec ipak nastupio pet puta za Sloveniju, 1994. godine, kad se i oprostio od igračke karijere. Od 2013. je izbornik Slovenije, i to po drugi put. Prvi mu je mandat trajao od 1998. do 2002., kad je sa Slovenijom izborio nastup na Europskom i Svjetskom prvenstvu. Bio je i izbornik Makedonije i Ujedinjenih Arapskih Emirata.

Idući zanimljiv slučaj je Zoran Vulić. Slično kao i Katanec, i on je od ljeta 1988. igrao u inozemstvu. Prvi Vulićev intervju bilježimo u studenom 1990., nakon što je odigrao utakmicu za Hrvatsku protiv SAD-a. Izjavio je kako mu nije jasno zašto mu zamjeraju taj nastup, te da će i dalje najnormalnije igrati za obje selekcije.⁶⁹⁷ Još je pohvalio i izbornika SFRJ Osima, koji ne dijeli igrače po nacionalnostima, već „kod njega igra – čovjek.“⁶⁹⁸ Pri istom je stavu ostao i u veljači 1991., kad je rekao da mu „nitko ne može zabraniti nastup ni u jednom od ta dva dresa.“⁶⁹⁹ U travnju 1991. zanimljivo je reagirao na optužbe zbog nastupa u hrvatskom dresu: „Kako to da mi nisu zamjerali kad sam za Hrvatsku nastupao na pionirskoj olimpijadi u Foči!? Onda im to ime nije smetalo... Meni jedna čast nositi i crveni i plavi dres!“⁷⁰⁰ Iako ga je Osim kasnije pozvao za prijateljsku utakmicu protiv Čehoslovačke u kolovozu 1991.,⁷⁰¹ Vulić je zadnji nastup u plavom dresu upisao u svibnju iste godine protiv Farskih Otoka. U rujnu 1991. dao je intervju za *SN*, u kojem je objasnio da je telegramom otkazao NSJ, te da sad dolazi u obzir nastup jedino u dresu Hrvatske.⁷⁰² Mirno je rezonirao kako je nekoć bila čast nastupati u dresu SFRJ, ali da sad to više nema smisla. Osim nastupa za Hrvatsku protiv SAD-a i Slovenije, Vulić je kasnije odigrao i jednu utakmicu za Hrvatsku

⁶⁹¹ Branko Vekić: „Uz Osima do priznavanja Slovenije“, *SN*, 12. 10. 1991., 6-7.

⁶⁹² Isto.

⁶⁹³ B. Vekić: „Katanec: samo za Sloveniju!“, *SN*, 13. 11. 1991., 3.

⁶⁹⁴ Isto.

⁶⁹⁵ T. Židak: „Ako JNA napadne Bosnu, otkazat ću Osimu“, *SN*, 19. 11. 1991., 2. Židak u članku predstavlja Kataneca kao „Hrvata iz Međimurja, koji se za boravka u Ljubljani slovenizirao“

⁶⁹⁶ Isto.

⁶⁹⁷ Ado Kožul: „Kod Osima igra – čovjek“, *Sport*, broj 29, 28. 11. 1990., 13.

⁶⁹⁸ Isto.

⁶⁹⁹ B. S.: „Ja sam i za Jugoslaviju i za Hrvatsku!“, *SN*, 13. 2. 1991., 5.

⁷⁰⁰ B. Stipković: „Hajduk ljubav, Dinamo želja“, *SN*, 4. 4. 1991., 5.

⁷⁰¹ „Osim pozvao Prosinečkog i Vulića“, *SN*, 3. 8. 1991., 1.

⁷⁰² M. Rede: „Prije dva mjeseca otkazao sam NSJ-u...“, *SN*, 29. 9. 1991., 2.

nakon što je HNS primljen u FIFA-u, 1993. u Zagrebu protiv Ukrajine. Od aktivnog se igranja oprostio 1995., te je postao trener.

Zadnji nogometaš čije smo izjave odlučili analizirati je vratar Tomislav Ivković. Bio je prvi golman jugoslavenske reprezentacije na Svjetskom prvenstvu u Italiji 1990., a ukupno je za SFRJ nastupio 38 puta, posljednji put u rujnu 1991., što ga čini posljednjim Hrvatom rođenim u Hrvatskoj koji je nastupio za reprezentaciju bivše države.⁷⁰³ Ivković je u pravilu izbjegavao razgovor o politici,⁷⁰⁴ a prvi je put upitan o nastupu za Hrvatsku u ožujku 1991. Izjavio je da je „zasad, samo za Jugoslaviju, dok je bude.“⁷⁰⁵ Kad ga je novinar pitao bi li, obzirom da je branio za Crvenu Zvezdu, možda nastupio za Srbiju, izjavio je da dolazi u obzir samo nastup za Jugoslaviju. Ivković je otkazao nastup u reprezentaciji krajem rujna 1991., a *SN* su ga kritizirale da se prilično kasno odlučio za taj čin, tek kad je rat zaprijetio njegovom rodnom Zagrebu.⁷⁰⁶ Tri dana kasnije je rekao kako će i službeno otkazati nastup izborniku Osimu, te da se nada pozivu u reprezentaciju Hrvatske, jer je on „rođeni Hrvat, kudikamo veći i žešći od onih koji sada mašu zastavama i galame ulicama; takvo hrvatstvo ne priznajem. Ma, čitam ih k'o knjigu – otkad je došao Tuđman, raspojasali su se preko svake mjere, ravnaju se prema vjetru, a prije se nije dalo naslutiti, tko su i što su...“⁷⁰⁷ Ivković na kraju nije upisao niti jedan nastup u dresu Hrvatske, a branio je do 1998. u portugalskoj ligi. Nakon toga je postao trener.

8.1.6. Hajduk

Za nogometni klub Hajduk zanimljiv je put kojeg je prošao u kratkom periodu, od partizanskog do „novohrvatskog.“ Pisali smo već o komemoracijama koje je Hajduk održavao povodom Titove smrti, o čemu su *SN* izvijestile i u svibnju 1989.⁷⁰⁸ Osim što je jedini klub o kojem su *Sportske* pisale povodom godišnjice Titove smrti, Hajduk je tijekom postojanja SFRJ smatran istinskim partizanskim klubom. I to s razlogom, jer je klub kao takav, nakon gotovo tri godine praktički nepostojanja, obnovljen skupštinom na Visu u svibnju 1944.⁷⁰⁹ Iz te ratne povijesti Hajduka, najpoznatija je utakmica odigrana protiv selekcije britanske vojske

⁷⁰³ Iako je, povijesno gledano Mario Stanić zadnji Hrvat koji je obukao plavi dres, 30. listopada 1991. protiv Brazila, njegovi se nastupi nisu problematizirali, jer je rođeni Sarajlija. Tako su i *SN* u intervjuu sa Stanićem u siječnju 1992. najnormalnije prenijele njegovu izjavu kako se nada i daljnjim Osimovim pozivima. Miran Pantelić: „Čeka poziv Markovića i – Osima“, *SN*, 11. 1. 1992., 5.

⁷⁰⁴ A. Kožul: „Nisam izdajica“, *Sport*, broj 26, 7. 11. 1990., 25.

⁷⁰⁵ B. Stipković: „Sjevernim Ircima uvalit ćemo tri razlike!“, *SN*, 13. 3. 1991., 4.

⁷⁰⁶ M. Rede: „(Ne)vjerni Tomo“, *SN*, 25. 9. 1991., 2.

⁷⁰⁷ B. Stipković: „Zbogom Osimu, zdravo Jerkoviću!“, *SN*, 28. 9. 1991., 8-9.

⁷⁰⁸ A. V.: „Sjećanje na Tita“, *SN*, 5. 5. 1989., 16.

⁷⁰⁹ Mladen Cukrov, „Šezdeset pet godina obnove Hajduka na otoko Visu“, U: *Baština*, broj 35, 2009, 23-42.

u Bariju, 23. rujna 1944.⁷¹⁰ Momčad koja je nastupila u toj utakmici nosila je ime *Hajduk – NOVJ*, a u rujnu 1945. je odlikovana Ordenom zasluga za narod sa srebrnim vijencem, te nešto kasnije i Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem.⁷¹¹ Tako je u svibnju 1988. godine Hajduk organizirao posebnu feštu na Visu, u znak sjećanja na obnoviteljsku skupštinu.⁷¹² Iste je godine došlo i do ideje o mogućoj utakmici između Hajduka i britanske vojske u rujnu 1989., kako bi se obilježilo 45 godina od povijesnog susreta.⁷¹³ U članku piše kako su se povodom toga sastali predsjednik Skupštine Hajduka Tonči Marača i vojni ataše pri britanskom veleposlanstvu u SFRJ, pukovnik Cowan.⁷¹⁴ Međutim, do tog susreta na koncu ipak nije došlo. U veljači 1989. *SN* su pisale o problemima sa slobodnim terminom, te nedostatkom financija. Iako, treba spomenuti način na koji je novinar predstavio važnost obilježavanja tog jubileja: „Utakmica u Bariju je svetinja za sve. Tu se, na drugoj strani Jadrana, Hajduk po drugi put rodio. Tu je s petokrakom na grudima predstavljao našu narodnooslobodilačku borbu i sport nove Jugoslavije.“⁷¹⁵ Poznati novinar Mladen Delić je, prisjećajući se u istom mjesecu osnivanja Hajduka 1911., napisao kako su partizanski dani „najsveltije stranice časne povijesti.“⁷¹⁶ U travnju stiže i odluka NSJ, koji je prihvatio molbu Hajduka da se dvije utakmice splitskog kluba iz prosinca 1944. priznaju kao prvi službeni nastupi Titove Jugoslavije.⁷¹⁷ Tu nije bio kraj priznanjima Hajdukovim partizanskim danima. Klub je u svibnju održao niz događanja kojima je slavio svoju povezanost s NOB-om. Osim već spomenute komemoracije za Tita, isti je dan obilježen i devet godina od utakmice s Crvenom Zvezdom, koja je prekinuta upravo zbog objave o Titovoj smrti.⁷¹⁸ Nakon što je klub u svibnju 1989. trodnevnom svečanošću obilježio 45 godina od viške skupštine,⁷¹⁹ delegacija Hajduka primljena je i kod predsjednika Predsjedništva SFRJ Raifa Dizdarevića,⁷²⁰ koji ih je proglasio „ratnim ambasadorima Jugoslavije i njene narodnooslobodilačke vojske.“⁷²¹ Naravno, prilikom odlaska u Beograd, delegacija kluba posjetila je i grob Josipa Broza Tita.⁷²² U 1990. godinu Hajduk ulazi bez političkih promjena. Dapače, *SN* donose kratku vijest kako su Torcidi na utakmici Hajduk – Olimpija, početkom ožujka, na ulazu u

⁷¹⁰ Isto, 34-35.

⁷¹¹ Isto., 35.

⁷¹² Z. Juričko: „Proslava na Visu“, *SN*, 25. 3. 1988., 2.

⁷¹³ Z. Juričko: „Repriza u Bariju nakon 45 godina“, *SN*, 16. 9. 1989., 2.

⁷¹⁴ Isto.

⁷¹⁵ A. Vuković: „U potragu za 30 milijardi“, *SN*, 9. 2. 1989., 2.

⁷¹⁶ „1911-1944-1989“, *SN*, 19. 2. 1989., 8.

⁷¹⁷ M. Rede: „Hajduk NOVJ kao Jugoslavija!“, *SN*, 22. 4. 1989., 14.

⁷¹⁸ A. Vuković: „Dostojno obilježiti“, *SN*, 28. 4. 1989., 5.

⁷¹⁹ A. Vuković: „Duško Dragun na proslavi Hajduka“, *SN*, 5. 5. 1989., 2.

⁷²⁰ A. V.: „Raif Dizdarević primio delegaciju Hajduka“, *SN*, 10. 5. 1989., 16.

⁷²¹ R. Dizdarević: „Podsjećanje na ambasadorstvo“, *SN*, 13. 5. 1989., 2.

⁷²² Tanjug: „Splićani u Kući cvijeća“, *SN*, 8. 5. 1989., 7.

stadion oduzete trobojnice sa šahovnicom.⁷²³ Isto tako, Hajduk nije dozvolio predizbornu promidžbu za vrijeme svojih utakmica u proljeće 1990.⁷²⁴ Međutim, već mjesec dana kasnije primijećene su promjene u klubu: nije bilo komemoracije za Tita, iako je u pitanju bila „okrugla“, deseta godišnjica od smrti jugoslavenskog predsjednika. Već je prvi broj *Sporta*, u svibnju 1990. donio članak o mogućoj promjeni Hajdukova grba.⁷²⁵ Članak je vrlo kritičan prema komunističkoj vlasti, revizionistički pristupa partizanskoj povijesti kluba.⁷²⁶ Obzirom na nastup reprezentacije SFRJ na Svjetskom prvenstvu u Italiji, prvenstvo države završilo je nešto ranije, sredinom svibnja. Stoga je Hajduk početkom lipnja otišao na pripreme u Australiju. I prije nego su Splitsani uopće stigli u Australiju, među emigrantima se postavljalo pitanje: hoće li Hajduk mijenjati grb?⁷²⁷ I doista, na isti dan kad je jugoslavenska himna izviždana na prijateljskoj utakmici između SFRJ i Nizozemske u Zagrebu, igrači Hajduka su uoči prijateljske utakmice s Australijom s dresova skinuli klupski grb s petokrakom zvijezdom, te su nastupili u potpuno bijelim majicama.⁷²⁸ Novinar je izvijestio kako su igrači bez dozvole uprave odlučili tako postupiti, te da im je u poluvremenu čak i prišao vođa puta, te ih zamolio da prišiju zvijezde nazad na dresove, barem dok nisu dobili dozvolu klupskog rukovodstva.⁷²⁹ Dan kasnije reagirao je predsjednik skupštine Hajduka, Tonči Marača, koji je igrače optužio za nedisciplinu, iako je rekao da je na njih „napravljen pritisak.“⁷³⁰ Preksutra (6. lipnja) direktor kluba Zdravko Reić rekao je da će Hajduk nastaviti australsku turneju, jer bi u protivnom organizatorima utakmica „morao platiti 140 tisuća australskih dolara.“⁷³¹ U članku se prenose i negodovanja pripadnika splitskog SUBNOR-a, na što je Reić reagirao tvrdnjom kako će turneju nastaviti upravo zato da bi se izbjegla politizacija.⁷³² *Sport* je pisao o „strahu od politike“⁷³³ koji je navodno Hajdukovce sprječavao u dolasku u Australiju 40 godina. U idućem članku o turneji, novinar piše o mini-aferi koja je gotovo izbila između domaćina i momčadi Hajduka. Uoči jedne svečane večere, igrači su odbili sjediti u dvorani u kojoj je bila obješena slika poglavnika NDH Ante Pavelića.⁷³⁴ Slika je u konačnici uklonjena,

⁷²³ „Tko je oduzeo zastave“, SN, 6. 3. 1990., 3.

⁷²⁴ „Bez političkog marketinga“, SN, 3. 4. 1990., 3.

⁷²⁵ D. Tironi: „Kako je politika crtala grbove“, Sport, broj 1, 16. 5. 1990., 6-7.

⁷²⁶ Isto. Tironi donosi „poznatu priču“ o Titovoj ponudi klub da postane klub JNA, što do danas nije potvrđeno.

⁷²⁷ Z. Juričko: „Na uvertiri 30 tisuća navijača“, SN, 31. 5. 1990., 4.

⁷²⁸ Z. Juričko: „Bijeli skinuli zvijezdu“, SN, 4. 6. 1990., 5.

⁷²⁹ Isto.

⁷³⁰ A. Vuković: „Hajdukov je znak – grb s petokrakom!“, SN, 5. 6. 1990., 5.

⁷³¹ A. Vuković: „Dokumenti ne lažu“, SN, 6. 6. 1990., 6.

⁷³² Isto. Reić je i reagirao na laži beogradske *Politike*, koja je objavila članak da je Hajduk nastupao u Splitu za vrijeme talijanske okupacije. Rekao je kako to naravno nije istina, te da klub posjeduje dokumente o svojoj partizanskoj povijesti.

⁷³³ Edo Pezzi: „Kako se ugasila Hajdukova zvijezda“, Sport, broj 4, 6. 6. 1990., 29.

⁷³⁴ Z. Juričko: „Ne žele pod poglavnikovu sliku“, SN, 8. 6. 1990., 10.

te su Splitsani nastavili s turnejom. U idućem broju *Sporta* postavljeno je pitanje o budućnosti Hajdukova grba. Na njega su odgovarali razni ljudi na ovaj ili onaj način povezani s Hajdukom.⁷³⁵ Novinar Miljenko Smoje nazvao je potez igrača sramotnim, a predsjednik Društva prijatelja Hajduka Dragan Pezelj okarakterizirao ga je kao „odraz nedsicipline i neodgoja.“⁷³⁶ Zanimljivo je da su dva legendarna bivša igrača Hajduka, braća Frane i Jozo Matošić imali suprotno mišljenje. Dok je Frane tvrdio kako to nije trebalo učiniti, Jozo, koji je bio kapetan na utakmici Hajduk NOVJ – Britanska vojska, smatra da treba poštovati volju igrača.⁷³⁷ Predsjednik NSH i član Hajdukova Izvršnog odbora Paško Viđak izjavio je da ga je vijest potresla, ali da ne treba raditi veliku aferu, već sve riješiti unutar kluba. Bivši kapetan Hajduka Ivica Šurjak nije htio okriviti igrače, te je smatrao kako im je to netko drugi sugerirao.⁷³⁸ U istom je broju objavljen i intervju sa sportskim direktorom Reićem, koji je rekao da je „došlo vrijeme demokracije“, te da će dati izraditi novi grb, naravno i valorizirati što znači crvena zvijezda na „bilom“ dresu.⁷³⁹ Već dan kasnije u *SN* izlazi vijest o tome da bi Hajduk mogao ostati bez Nagrade AVNOJ-a, ukoliko doista klub i službeno promijeni grb.⁷⁴⁰ Tehnički direktor Jurica Jerković u intervjuu je za *Sport* izjavio da je najbolje čekati skupštinu, te da neće vraćati grb s petokrakom, jer možda će ga onda za mjesec dana opet skidati.⁷⁴¹ Kapetan Hajduka Mladen Pralija prvi je od igrača istupio u medije, po povratku iz Australije. Rekao je da je odluka o skidanju grba isključiva volja igrača, koji žele novi grb na dresovima. Dodao je da sumnja kako će biti kažnjeni, jer su svjesni što su učinili, te da oni žele novi grb, „onaj sa šahovnicom, Hajdukov povijesni amblem.“⁷⁴² U čitavu priču oko promjene grba uključila se i Hajdukova navijačka skupina Torcida, koja je pokrenula peticiju za vraćanje grba sa šahovnicom.⁷⁴³ *Iks* je pisao kako su tehnički direktor Jurica Jerković potpisao peticiju, isto kao i gradonačelnik Onesin Cvitan, dok sportski direktor Zdravko Reić nije učinio isto, jer zbog svojeg članstva u Skupštini kluba nije htio na taj način „prejudicirati odluku Skupštine.“⁷⁴⁴ U konačnici, Hajduk je promijenio grb na Skupštini kluba krajem

⁷³⁵ Joko Svalina: „Što će biti s Hajdukovom zvijezdom?, *Sport*, broj 5, 13. 6. 1990., 6-7.

⁷³⁶ Isto.

⁷³⁷ Isto.

⁷³⁸ Isto.

⁷³⁹ Ivica Frkić: „Došlo je vrijeme demokracije“, *Sport*, broj 5, 13. 6. 1990., 11.

⁷⁴⁰ A. V.: „Ništa od nagrade AVNOJ-a?“, *SN*, 14. 6. 1990., 10. Splitski SUBNOR htio je predložiti Hajduk za nagradu povodom obilježavanja skorašnje 80. obljetnice kluba u veljači 1991.

⁷⁴¹ Ivica Frkić: „Bolje da ne vraćamo grb“, *Sport*, broj 6, 20. 6. 1990., 15.

⁷⁴² A. Vuković: „Mladi iskoristili priliku“, *SN*, 22. 6. 1990., 10.

⁷⁴³ Z. J.: „U Francusku s povijesnim grbom?“, *SN*, 27. 6. 1990., 10.; Mirko Matijaš: „Povijest nije počela 1945.“, *Sport*, broj 8, 4. 7. 1990., 6-7.

⁷⁴⁴ „Jure hoće, Zdravko neće“, *Iks*, broj 4, 28. 6. 1990., 5.

srpnja,⁷⁴⁵ na kojoj je i dio klupskih dužnosnika i odstupio.⁷⁴⁶ Tako je splitski klub zadnju sezonu u SFRJ odigrao s originalnim grbom na dresu, onim koji je i danas službeni.

8.2. Košarkaši

Kod košarkaša smo već opisali dva slučaja koji su obilježili isprepletenost politike i sporta – onaj Vlade Divca i Jurija Zdovca. Spomenuli smo i Franju Arapovića, koji je izbornika Dušana Ivkovića optužio da ga nije odabrao među reprezentativce jer je Arapović član HDZ-a. O tome da je Arapović posjetio prvi Opći sabor HDZ-a pisala je beogradska *Borba*, a *SN* je prenio vijest o tome. Tako je Franjo tvrdio kako nije član niti jedne stranke, već je pozvan na njihov Sabor i „kao civilizirani građanin odazvao se pozivu, tim više što je pobornik političkog pluralizma.“⁷⁴⁷ Arapović je dojmove sa Sabora HDZ-a prenio i par dana kasnije u intervjuu za *SN*. Izjavio je kako se „razočarao. Tu najmanje ima demokracije, ne može stranka s takvim aspiracijama biti protiv prava na pobačaj ili protiv ravnopravnosti Hrvata, Srba, Muslimana, Jevreja i svih ostalih koji ovdje žive. Pogrešno je što sve žele bazirati na hrvatskoj osnovi, što pucaju samo na vjersku ili nacionalnu pripadnost. To je čisto zamazivanje očiju. Ima u njihovim zahtjevima puno stvari koje treba podržati, ali bogami i onih koje po kratkom postupku treba osuditi.“⁷⁴⁸ I dok je tada kritizirao izborni program HDZ-a, Arapoviću nije bio problem par mjeseci kasnije optužiti izbornika Ivkovića da ga nije pozvao na SP u Argentinu upravo zbog njegove potpore Tuđmanu i njegovoj stranci. Isto je tvrdio i u intervjuu za *Sport* u studenom 1990., gdje je dodao i kako se više ne vraća u reprezentaciju Jugoslavije.⁷⁴⁹ Time je postao prvi sportaš u mom istraživanju koji se javno odrekao nastupa u selekciji SFRJ. Za kraj priče o Arapoviću, vrijedi izdvojiti i njegov intervju iz rujna 1991. U njemu tvrdi kako je on „još 1988., na pripremama za seulsku olimpijadu, pri ručku ispred svih igrača i trenera rekao kako u Barceloni 1992. Neće igrati Jugoslavija nego republičke selekcije.“⁷⁵⁰ Naravno, kao i u priči oko SP u Argentini, Arapović misli da zbog te izjave nije pozvan u selekciju za olimpijske kvalifikacije, nego je vraćen u reprezentaciju za olimpijski turnir „isključivo svojim zalaganjem i zbog toga što je dio završnih priprema bio u Zagrebu.“⁷⁵¹ Također, osudio je one koji su tek sad (rujan 1991.) prešli na hrvatsku stranu, te je podsjetio da je on to učinio još godinu ranije.

⁷⁴⁵ Z. J.: „Od povijesnog grba“, 23. 7. 1990., 4.

⁷⁴⁶ D. Tironi: „Što to radi HDZ u Dinamu i Hajduku?“, *Sport*, broj 11, 25. 7. 1990., 6-7.

⁷⁴⁷ M. M.: „Pobornik političkog pluralizma“, *SN*, 28. 2. 1990., 2.

⁷⁴⁸ Mario Zorko: „Umjesto „ljepotice“ krematorij“, *SN*, 3. 3. 1990., 13.

⁷⁴⁹ Zlatko Karlo: „S.O.S. za Njofru“, *Sport*, broj 27, 14. 11. 1990., 19.

⁷⁵⁰ M. Zorko: „Igrati za Hrvatsku i umrijeti“, *SN*, 28. 9. 1991., 3.

⁷⁵¹ Isto.

Kod ostalih košarkaša nismo zabilježili tako kontinuirane izjave vezane uz sport i politiku. Više su to sporadične izjave na pojedino novinarsko pitanje, čija se frekvencija povećava utoliko više što se bliži početak rata u Hrvatskoj. Primjerice, trofejni trener Jugoplastike Božidar Maljković u studenom je 1989. u intervjuu za *Sprint* tvrdio kako je on „sretan Jugoslaven“⁷⁵² Prvu izjavu u kojoj se uopće pojavljuje veza između nacionalizma i sporta dao je košarkaš Partizana, Hrvat Ivo Nakić, koji je za *SN* rekao da „među igračima vlada pravo prijateljstvo, iznad tih nacionalističkih, provokativnih i uvredljivih ponašanja.“⁷⁵³ Nakić predstavlja fenomen među košarkašima, jer je ostao igrati u Partizanu i u sezoni 1991/92, te je s beogradskim klubom postao i prvak Europe 1992. Nakon te sezone vratio se u Cibonu, da bi 1993. otišao u inozemstvo. Članovi hrvatske reprezentacije u Barceloni 1992., Arijan Komazec i Stojko Vranković, dijametralno su suprotno odgovarali na pitanja o politici. Dok je Komazec sebe predstavio kao apolitičnu osobu,⁷⁵⁴ Vranković je priznao da je član HDZ-a.⁷⁵⁵ Od ostalih kasnijih osvajača srebrne medalje iz Barcelone, zabilježili smo par izjava Dina Rađe, Tonija Kukoča i Dražena Petrovića. Dok je Rađa nakon Eurobasketa 1991. davao mogućnost da se odazove pozivu izbornika reprezentacije SFRJ, već u kolovozu 1991. izjavio je kako će se „zbog Hrvatske odreći Barcelone!“⁷⁵⁶ Mjesec dana kasnije izjavio je i kako se nada da će nastupiti u dresu hrvatske reprezentacije u Barceloni.⁷⁵⁷ Međutim, treba reći kako je Rađa dao i intervju u prosincu 1991., u kojem je rekao kako ne vidi problem što u Rimu živi u stanu sa Srbinom Zoranom Sretenovićem: „Zoran je moj prijatelj. To je jedino važno – nije bitno jesmo li Srbi, Hrvati ili Talijani. Samo, jesmo li ljudi i prijatelji. Naravno, Sreta ne odobrava što srpska vojska napada hrvatske gradove i ubija djecu. Ako ne promijeni stav, može pod mojim krovom ostati stotinu godina.“⁷⁵⁸ I ovdje je zanimljivo vidjeti samo pitanje koje novinar postavlja, jer se pitanja o nacionalnosti uopće nisu postavljala samo godinu ranije kad su Rađa i Sretenović s Jugoplastikom obranili naslov prvaka Europe. S druge strane, Toni Kukoč nije tako lako prihvatio oproštaj s jugoslavenskom reprezentacijom: „ako je donešena takva odluka, onda jasno da neću (igrati za SFRJ). Premda mi se ne sviđa to

⁷⁵² „Sretan Jugoslaven“, *Sprint*, broj 249, 8. 11. 1989., 11.

⁷⁵³ Z. Petrović: „Mi nemamo predrasude“, *SN*, 14. 10. 1989., 4. Nakić je dvaput bio klupski prvak Europe i s Cibonom, 1985. i 1986.

⁷⁵⁴ Bernard Paleka: „Moja je stranka – košarkaška“, *SN*, 31. 3. 1990., 13.

⁷⁵⁵ M. Zorko: „Zadar se mora riješiti šminkera“, *Sport*, broj 20, 6. 9. 1990., 8-11.

⁷⁵⁶ M. Z.: „Zbog Hrvatske ću se odreći Barcelone!“, *SN*, 19. 8. 1991., 13.

⁷⁵⁷ N. Bertičević: „Sve ćemo sagradit' samo neka idu ća“, *SN*, 19. 9. 1991., 2. Ovaj citat stavljen je i na naslovnici *SN*, a opet treba istaknuti način na koji se prezentira Rađu u intervjuu, kao domoljuba, branitelja, te je i čitav intervju, umjesto sportskim temama, prožet politikom i ratom. Čak je i rubrika na drugoj stranici *SN* nazvana „Ambasadori“, te su iz broja u broj intervjuirani hrvatski sportaši i sportski djelatnici u inozemstvu, te su više ispitivani o ratu i politici, nego o sportu kojim se bave.

⁷⁵⁸ Nenad Marinić: „Nisam dezertir!“, *SN*, 12. 12. 1991., 6.

isključenje iz političkih razloga.⁷⁵⁹ I dok mu je novinar u idućem pitanju rekao kako se ne radi o politici, nego o ratu, Kukoč je uzvratilo kako „sport nema veze s politikom.“⁷⁶⁰ U ovom se intervjuu vidi kako je Kukoč ostao dosljedan u mišljenju, jer je još u travnju 1990., uoči parlamentarnih izbora, za *Sprint* izjavio kako se njegova stranka „zove – košarka,⁷⁶¹ te da ga politika ne interesira. U listopadu 1991. ipak je izjavio kako bi mu bila čast igrati za Hrvatsku u Barceloni.⁷⁶² Treba podsjetiti kako je i Dražen Petrović bio čvrsto uz reprezentaciju SFRJ u ljeto 1991., kad je uoči EP u Rimu izjavio kako se vraća u jugoslavenski dres u Barceloni 1992., o čemu smo pisali ranije. Ipak, početkom rujna 1991. *SN* objavljuje naslovnicu s Draženovom izjavom kako će u Barceloni igrati jedino za Hrvatsku⁷⁶³ Dva tjedna kasnije, u istom broju u kojem je urednik *SN* optužio Roberta Prosinečkog za izdaju, Petrović je izjavio da „ako dođe do objave rata i mobilizacije, onda će svaki ići tamo kamo treba, i ja ću ići, loptu ću zamijeniti puškom... Spreman sam ići u rat za slobodu Hrvatske.“⁷⁶⁴ Tjedan dana kasnije Dražen je još jednom potvrdio da u Barceloni može igrati jedino za Hrvatsku, te da je nastup u dresu Jugoslavije prošlost.⁷⁶⁵

Za kraj dijela o košarkašima, vrijedi istaknuti i dva intervjua proslavljenog zadarskog košarkaša Petra Popovića, čovjeka koji je Zadru donio naslov prvaka Jugoslavije u finalu protiv Cibone 1986. Popović, otac kasnijeg hrvatskog reprezentativca Marka, po nacionalnosti je Srbin. U jesen 1991. dao je dva intervjua za *SN*, u kojima je spomenuo da su mu zapalili kafić u Zadru.⁷⁶⁶ On je na to reagirao pomirljivo, izjavio je kako razumije ljude koji su to napravili, te da se on ne osjeća ugroženim. Dapače, dodao je da je „u Zadru rođen, Hrvatska je moja domovina i ne kanim nikuda. Ostajem pomoći klubu i sugrađanima u obrani grada. Obnovit ćemo Zadar i bit će još ljepši nego do sada. Agresorima mora postati jasno da se Hrvatska ne može pokoriti.“⁷⁶⁷ Dva tjedna kasnije čak je i rekao da se čitava momčad Zadra nalazi u rezervnom sastavu ZNG, te je još jednom objasnio da razumije ljude koji su mu

⁷⁵⁹ M. Zorko: „Tko ne bi htio u Barcelonu?“, *SN*, 24. 8. 1991., 5.

⁷⁶⁰ Isto.

⁷⁶¹ Milorad Bibić: „Moja stranka zove se – košarka“, *Sprint*, broj 270, 4. 4. 1990., 8-9. I u ovom članku se politika gura u naslovu gura u prvi plan, iako se ovo pitanje opredijeljenja pojavljuje jedino u zadnjem pitanju.

⁷⁶² N. Bertičević: „Predivna i velika čast“, *SN*, 12. 10. 1991., 3.

⁷⁶³ „U Barceloni – ali za reprezentaciju Hrvatske“, *SN*, 5. 9. 1991., 1.

⁷⁶⁴ „D. Petrović: bude li mobilizacija – dolazim!“, *SN*, 17. 9. 1991., 16. U istom je broju izjavu za *SN* dao i Danko Cvjetičanin, koji je rekao da će igrati za Hrvatsku: „U Zagrebu sam rođen i normalno je da igram za hrvatsku reprezentaciju.“, *SN*, 11. Cvjetičanin je kasnije doista igrao za Hrvatsku, s kojom je osvojio srebro na OI u Barceloni 1992., broncu na EP 1993. u Njemačkoj i broncu na SP 1994. u Kanadi.

⁷⁶⁵ N. Bertičević: „Svi smo rekli – samo za Hrvatsku“, *SN*, 24. 9. 1991., 11.

⁷⁶⁶ „To je pakao“, *SN*, 28. 9. 1991., 4.

⁷⁶⁷ Isto.

podmetnuli bombu u kafić, jer se to dogodilo „kad je poginuo gardist Franko Lisica,⁷⁶⁸ ljudi su bili revoltirani i u „nabujalom bijesu“ poharan je cijeli grad. Nisam to rušiteljima uzeo za zlo, u pitanju je bila prva hrvatska žrtva, prvi napad na Hrvatsku i našao sam opravdanje za ljude, provalilo je iz njih.“⁷⁶⁹

8.3. Vaterpolisti

Kod vaterpolista, osim već opisanog slučaja Mirka Vičevića, o kojem se dosta pisalo, te prešućenih sudbina Vite Padovana i Vladimira Vujasinovića, odlučili smo popratiti zbivanja oko možda i najveće vaterpolske zvijezde u godinama raspada SFRJ, Igora Milanovića. Za njega smo se odlučili iz dva razloga: zbog zvjezdanog statusa kojeg je uživao (barjaktar na zagrebačkoj Univerzijadi, kapetan reprezentacije SFRJ, barjaktar na SP u Perthu 1991.), kao i zbog činjenice da je 1989. iz Partizana prešao u zagrebačku Mladost. Još u studenom 1988. za *Sprint* je izjavio kako ga „smeta ta višeznačna nacionalna euforija – sve se nešto dižu Srbi, Hrvati, 'vamo-tamo.“⁷⁷⁰ Isključio je bilo kakve nacionalne podjele u reprezentaciji, dodao je: „kad bi se si ponašali kao mi sportaši...“⁷⁷¹ Mjesec dana nakon prelaska u redove Mladosti, u listopadu 1989., Milanović je izjavio kako se u Zagrebu osjeća sjajno, te je još jednom napomenuo kako „nikad nitko nije pitao tko je Srbin, tko Hrvat, a tko Slovenac. Tako sam odgojen i kod kuće. Jugoslavenski.“⁷⁷² Pri istom je stavu ostao i par mjeseci kasnije, u intervjuu uoči izbora u Hrvatskoj. Izjavio je da ga „smeta propagiranje nacionalizma,⁷⁷³ te da ne želi da se izgubi „imidž jugoslavenstva“⁷⁷⁴ u reprezentaciji. Milanović je s Mladosti osvojio dva naslova klupskog prvaka Europe, ali je u intervjuu za *SN* u ljeto 1991. objasnio kako se iz čisto sportske i poslovne prirode odlučio na povratak u Beograd, jer je u glavnom gradu Jugoslavije otvorio dućan sa sportskom opremom. Dodao je kako mu je u Zagrebu lijepo, te da nije osjetio nikakve nacionalne pritiske.⁷⁷⁵ Tako je Milanovićev boravak u glavnom gradu Hrvatske prošao u mirnom tonu, bez utjecaja politike na njega. Jedini napad na njega dogodio se već kad je otišao nazad u Beograd. Veselin Đuho je u intervjuu za *SN*

⁷⁶⁸ Hrvatskog redarstvenika Franka Lisicu ubili su srpski pobunjenici u noći s 1. na 2. svibanj 1991. u zadarskom zaleđu.

⁷⁶⁹ „Ništa nismo propustili od ratnog scenarija“, *SN*, 15. 10. 1991., 12. Popović je u članku prikazan više kao hrvatski branitelj, nego kao sportaš, a diskurs je pojačan time što se ostale sportaše koji su otišli u inozemstvo prikazalo kao „sitnoprofitersku skupinu sportskih izbjeglica.“

⁷⁷⁰ B. Stipković: „Igor“, *Sprint*, broj 200, 28. 11. 1988., 24-25.

⁷⁷¹ Isto.

⁷⁷² M. Zorko: „Odgojen sam jugoslavenski“, 14. 10. 1989., 5.

⁷⁷³ Z. Karlo: „Ježim se pri pomisli na nacionalizam“, *SN*, 14. 4. 1990., 8.

⁷⁷⁴ Isto.

⁷⁷⁵ Z. Karlo: „Zahvalan sam igrač“, *SN*, 15. 6. 1991., 7.

napao njega i Aleksandra Šoštara, koje je optužio da ga nisu nazvali nakon početka napada na njegov rodni Dubrovnik.⁷⁷⁶

8.4. Ostali

Među ostalim sportašima, čijim se sportovima nismo posebno bavili u opisu raspada Jugoslavije kroz sportske događaje, izdvojiti ćemo par zanimljivih primjera. Prvi je priča oko Gorana Stojanovića, vratara rukometnog kluba Zagreb Chromos. Stojanović je u redove Zagreba prešao 1988., a odmah je u prvoj sezoni osvojio naslov prvaka Jugoslavije. U lipnju 1989., po osvajanju naslova, dao je intervju *Sprintu*, u kojem je pohvalio grad Zagreb i klub.⁷⁷⁷ U listopadu iste godine, u istom broju *SN* u kojem je Igor Milanović rekao kako je „odgojen jugoslavenski“, Stojanović je izjavio kako je „nacionalizam pojava strana sportašima.“⁷⁷⁸ I dok je prve dvije sezone Stojanović u dresu Zagreba proveo bez problema na nacionalnoj osnovi, oni su izbili u listopadu 1990. Povod je bio nastup Stojanovića na utakmici Zagreb – Medveščak u reprezentativnoj trenirci s jugoslavenskim grbom, umjesto u klupskim bojama. Na to je reagirao Zlatko Žagmeštar u kolumni,⁷⁷⁹ a bitno je istaknuti kako je o tome pisao jedino *Sport*, dok *SN* nisu. Iz kluba su mu odgovorili priopćenjem u idućem broju *Sporta*, u kojem su Žagmeštra optužili za neprofesionalnost, ali nisu naveli zašto je Stojanović nastupio u navedenoj trenirci.⁷⁸⁰ Međutim, već dva tjedna kasnije, stišane su sve strasti, jer je sam Stojanović objasnio kako je nastupio u „spornoj“ trenirci jer je njegova klupska bila iste boje kao i dresovi protivnika.⁷⁸¹ I tako je Stojanović bez daljnjih turbulencija dočekao kraj sezone, te je u svojim istupima ostavio dojam kakav je ostavila i većina ostalih sportaša – mlade osobe neopterećene politikom, bez nacionalnog ekstremizma. Stoga je u klubu s čuđenjem primljena vijest da je Stojanović zatražio raskid ugovora u srpnju 1991.⁷⁸² Stojanović se nije pojavio na pripremama Zagreba za novu sezonu, već je nakon turnira s reprezentacijom u Barceloni, otputovao u Beograd. U izjavi za *SN* nije htio komentirati kako je zahtjev za raskidom podnio iz „bezbedonosnih razloga.“⁷⁸³ Klub ga je nakon toga suspendirao, a ugovor mu nije raskinut niti kad je na jednom turniru u Doboju nastupio za

⁷⁷⁶ B. Vujina: „Zaštjetli su moji „prijatelji““, *SN*, 10. 10. 1991., 2.

⁷⁷⁷ Miroslav Hoffman: „Drugarčina ekstra klase“, *Sprint*, broj 228, 14. 6. 1989., 26-27.

⁷⁷⁸ Mladen Bariša: „Pojava strana sportašima“, *SN*, 14. 10. 1989., 5.

⁷⁷⁹ „Politički maneken“, *Sport*, broj 25, 31. 10. 1990., 10.

⁷⁸⁰ Radivoj Bajer: „Politički maneken II“, *Sport*, broj 26, 7. 11. 1990., 10.

⁷⁸¹ Mladen Bariša: „Kamenica je izgubio autoritet“, *Sport*, broj 29, 28. 11. 1990., 16-17.

⁷⁸² S. I.: „Tražim sporazumni raskid ugovora“, *SN*, 25. 7. 1991., 6.

⁷⁸³ D. P.: „Nemam odgovor – pokušajte razumjeti“, *SN*, 3. 8. 1991., 7.

beogradski Partizan početkom rujna 1991.⁷⁸⁴ Međutim, nakon raspuštanja savezne lige Stojanović je doista potpisao za Partizan, ali o tome nije bilo riječi u *SN*.

Za sam kraj, istaknuli bismo slučajeve jugoslavenskih tenisača. Zadnja Davis Cup sezona (1991. godine) posebno je zanimljiva, jer je, kao i u slučaju vaterpolista, do odustajanja hrvatskih igrača došlo u jeku priprema za važno natjecanje – polufinale Davis Cupa, najvećeg svjetskog natjecanja reprezentacija. U prvom kolu, reprezentacija Jugoslavije bila je domaćin u Zagrebu, gdje je u Ciboninoj dvorani ugostila Švedsku. Za pokrovitelja susreta izabran je hrvatski član Predsjedništva Jugoslavije, Stipe Mesić.⁷⁸⁵ Iako su Davis Cup reprezentivci Goran Prpić i Bruno Orešar potpisali pismo potpore Hrvatskom Saboru⁷⁸⁶ u vrijeme krize oko moguće intervencije JNA krajem siječnja 1991., sam dvoboj je protekao bez negativne politizacije. Dapače, u izvještaju u *Sportu* naglašava se sportska atmosfera na tribinama, koje su ispratile pobjedu Jugoslavije i plasmana u četvrtfinale: „Nije bilo niti politički začinjenog skandiranja, niti zvižduka i dobacivanja protivniku, mahalo se i trobojnicama sa zvijezdom i šahovnicama, a jednakim se aplauzom ispratilo i igrače (Hrvate) i selektora (Srbina).“⁷⁸⁷ Iako, treba reći da je u istom broju *Sporta* izašla izjava Brune Orešara, u kojoj je on rekao kako je prije meča sa Šveđanima razgovarao s izbornikom Armenulićem, te da su dogovorili otkazivanje meča u slučaju rata.⁷⁸⁸ Sve u svemu, Jugoslavija je preskočila Švedsku, a u ožujku u gostima i Čehoslovačku, te se plasirala u polufinale protiv Francuske, koje je bilo na rasporedu u rujnu, također u gostima. Iako je početkom kolovoza odasлана već spomenuta preporuka svim hrvatskim sportašima da otkazu nastupe u jugoslavenskim selekcijama, Ivanišević i Prpić su se premišljali. Tako je Ivanišević izjavio: „Ne želim miješati sport i politiku. Ako budem spreman, igrat ću“⁷⁸⁹, dok je Prpić rekao: „Ne želim izazivati zlu krv nesmotrenom izjavom. Jednostavno odgovor ne znam.“⁷⁹⁰ Izbornik Radmilo Armenulić je izrazio želju za nastupom obojice, te je smatrao da bi bilo „glupo da propustimo priliku za ulazak u finale zbog razloga koji nemaju veze sa sportom i igrom.“⁷⁹¹ Ivanišević i Prpić odustali su od nastupa za Jugoslaviju krajem kolovoza, kad su na konferenciji za medije nakon međusobnog meča na US Openu progovorili o toj temi. Ivanišević je rekao: „Ne vidim

⁷⁸⁴ S. Ivanović: „Goran je zaveden“, *SN*, 3. 9. 1991., 10.

⁷⁸⁵ C. H.: „Teren za 48 sati!“, *SN*, 15. 11. 1991., 11.

⁷⁸⁶ „Podrška Saboru i vrhovništvu“, *SN*, 26. 1. 1991., 2.

⁷⁸⁷ Vlatko Mišković: „Otkud gospodinu takva ideja?!“, *Sport*, broj 39, 6. 2. 1991., 28-29.

⁷⁸⁸ Mladen Bariša: „Sportaši, bojite li se rata?“, *Sport*, broj 39, 6. 2. 1991., 3.

⁷⁸⁹ Hina: „Ivanišević igra za Jugoslaviju?“, *SN*, 5. 8. 1991., 11.

⁷⁹⁰ Isto.

⁷⁹¹ Isto.

nikakvu svrhu igrati za zemlju koja praktički više ne postoji. Igrat ću jedino za Hrvatsku.“⁷⁹² Prpić je novinarima izjavio kako se mislio pridružiti hrvatskoj vojsci, „jer je to moralna obveza svih mladih ljudi u Hrvatskoj.“⁷⁹³ Jugoslavija je na kraju deklasirana od strane Francuske u Parizu s 5:0 u mečevima. Hrvatski igrači nisu reagirali u novinama na taj meč, a Ivanišević je tri tjedna kasnije u intervju za *SN* pričao kako je počeo tražiti na ATP turnirima da mu uz ime pišu da dolazi iz Hrvatske.⁷⁹⁴ O tome koliko su se u par mjeseci promijenili dvojica Gorana svjedoči i priča sa zadnjeg velikog turnira u sezoni, onog u Parizu. Na njemu su Prpić i Ivanišević nosili trenirke s natpisom „Zaustavite agresiju na Hrvatsku“, na francuskom i engleskom.⁷⁹⁵

9. Zaključak

Rezultati istraživanja i njihova interpretacija potvrdili su sve tri hipoteze postavljene prije njegova početka. Jugoslavenski sportaši iz perioda raspada SFRJ pokazali su se, u najvećoj mjeri, kao osobe koje nisu nacionalistički nastrojene. Kroz brojne primjere, pogotovo hrvatskih sportaša, pokazali smo kako je velika većina njih nastupala za razne selekcije SFRJ do kolovoza 1991. godine., a neki od njih čak i kasnije. Jedino je košarkaš Franjo Arapović javno izjavio kako neće nastupati za Jugoslaviju u jesen 1990., ali valja istaknuti kako on kasnije nije niti pozivan u najbolju selekciju SFRJ.

Isto tako, sportaši su javno iznosili svoja politička opredjeljenja, ali smatrali su to nečim normalnim, što ih se tiče kao građanina republike. I druga je hipoteza relativno lako potvrđena. Sport je definitivno bio u raznim vezama s politikom u tim godinama. Nekad je on upotrijebljen kao oruđe politike, nekad je slučajno došao u vezu s njom, a posebno je to došlo do izražaja u kasnijim godinama. Stoga smo i napravili kronološki pregled velikih natjecanja u nogometu, košarci i vaterpolu, kako bi pokazali da praktički do sredine 1989. sportaši nisu nastupali pod bremenom politike. Izuzetak je zagrebačka Univerzijada, koja je i u medijima prikazivana kao prvorazredni politički događaj.

Od tri analizirana sportska nadmetanja na tlu Jugoslavije, jedino je Europsko prvenstvo u atletici tijekom čitavog natjecanja okruživala tjeskobna politička situacija, dok je Univerzijada tek kasnije iskorištavana u političkoj borbi SR Hrvatske i SR Srbije. Sportski mediji kao takvi

⁷⁹² N. Bertičević: „Gotovo je s nastupom za Jugoslaviju...“, *SN*, 30. 8. 1991., 15.

⁷⁹³ Isto.

⁷⁹⁴ N. B.: „Trebao sam ranije promijeniti zastavu“, *SN*, 16. 10. 1991., 8.

⁷⁹⁵ Mirko Galić: „Ne igramo samo za sebe, igramo za Hrvatsku“, *SN*, 2. 11. 1991., 6.

živjeli su u duhu vremena. Nisu ignorirali političku situaciju oko sebe, a na razne su se načine pokazivali kao lojalni aktualnim vlastima. Najbolje se to očitovalo kroz tretman političkih lidera, Tita i Tuđmana. Međutim, treba reći kako je tjednik *Sport* bio agresivniji u kritici komunističkog režima, te je ranije krenuo s otvorenim pokazivanjem nacionalizma. *Sportske novosti* promijenile su stil pisanja u ljeto 1991., kad je na čelo lista stigao glavni urednik Darko Tironi. Pogotovo smo to primijetili nakon što je početkom kolovoza Hrvatski sportski savez preporučio sportašima da ne nastupaju više za selekcije SFRJ, koje je koincidiralo s početkom rata u Hrvatskoj. U tekstovima su sve više napadali sve jugoslavensko, što je zabilježeno u slučaju nogometaša Roberta Prosinečkog. Na taj je način potvrđen Hudelistov model, koji je *Sportske novosti* smjestio u pragmatičko-esencijalistički podtip novinarstva. *Sportske novosti* su doista do kraja podupirale nastupe hrvatskih sportaša za SFRJ, koju su i početkom kolovoza nazivale „našom.“ Dok su ranije podržavale demokraciju i postepeno osamostaljivanje Hrvatske, od ljeta 1991. one postaju apologet hrvatskih vlasti, te se podređuju ratnoj situaciji u zemlji. Sportaše koji zarađuju u inozemstvu, a ne istupaju u javnosti i ne progovaraju o ratu i žrtvama uspoređuju s ratnim profiterima. Od svih sportaša, najviše su ispolitizirani u medijima bili nogometaši. Njih novinari najčešće ispituju o političkim i nacionalnim opredjeljenjima, koja posebno postaju problem u slučaju Hrvata Prosinečkog koji igra u beogradskoj Crvenoj Zvezdi. S druge strane, slična sudbina Vitomira Padovana, vaterpolista Partizana, ili Ive Nakića, košarkaša Partizana, uopće se ne problematizira.

Ono što je možda i najzanimljivije u čitavom istraživanju, jest brzina kojom su sportaši mijenjali stavove. Neki od njih su praktički u roku od par tjedana postali veliki hrvatski domoljubi, te su se u javnosti počeli predstavljati na takav način. Smatramo da nam je odabir analize diskursa kao metode ponajviše pomogao u prikazivanju odnosa između društveno-političkog konteksta i sportskih nadmetanja. Rezultati do kojih smo došli još jednom su potvrdili da je vrlo teško, ako ne i nemoguće, bilo kojoj društvenoj djelatnosti egzistirati u vakuumu, bez da kontekst utječe na nju. Iako, treba reći da su se sportaši pošteno odupirali uplivu politike u njihove živote. Doduše, neki su se politikom bavili na simboličnoj razini, podrškom nekoj političkoj stranci, te davanjem mišljenja o političkoj situaciji. Nacionalizam im je, s druge strane, doista bio stran. Tako su demantirane u uvodu spomenute urbane legende o nekim sportskim događajima koji su definirali sportsku, ali i društvenu povijest raspada SFRJ. Ne, sportaši su ostali lojalni nastupima za reprezentaciju SFRJ, koja je za njih,

kao i danas nastup za Hrvatsku ili drugu državu, predstavljala vrhunac, prije svega, njihove sportske izvrsnosti.

Summary

In this master thesis we tried to find out how did Yugoslav sportsmen and sport media behave during the break-up of the country. To get the results, we used critical discourse analysis as a scientific method, and we analyzed three Croatian sports printed media – *Sportske novosti*, *Sprint/Sport* and *Iks*. Our main goal was to see how and when nationalism occurred among sportsmen and journalists. To see how nationalism and the link between sport and politics was treated in the media, we explored several sport events and followed public reaction among some of the most notable sportsmen in Yugoslavia at the time. Of course, we had to put every sport event in a proper political and social context. That is where discourse analysis came in handy.

Three main team sports were analyzed – football, basketball and waterpolo and we examined how the social and political context influenced sportsmen and sports journalists as the time went by. Furthermore, several sport events that took place in Yugoslavia during the break-up were explored, to see whether is a link between sport and politics, and how they were treated in the media – Universiade 1987, Eurobasket 1989 and European Athletics Championships 1990.

Finally, we examined direct link between sport and politics by describing the treatment of the politicians in sport media, especially late Yugoslav president Josip Broz Tito, and newly elected Croatian president Franjo Tuđman, as well as the treatment of the army, and some of the high-profile sport events that were entirely linked with politics – Foča Partisan Olympics and Partisan March in Kumrovec.

Keywords: discourse analysis, break-up of Yugoslavia, Universiade 1987, Eurobasket 1989, nationalism and sport,

Bibliografija

Knjige:

- Anderson, Benedict. *Nacija – zamišljena zajednica*, Zagreb: Školska knjiga, 1990.
- Bauer, Dean (ur.). *Stoljeće hrvatskog vaterpola*. Zagreb: Hrvatski vaterpolski savez. 2010.
- Bertrand, Ina i Hughes, Peter. *Media Research Methods: Audiences, Institutions, Texts*. London: Palgrave Macmillan, 2005.
- Goldstein, Ivo. *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*. Zagreb: Novi Liber, 2010.
- Grbelja, Josip. *Cenzura u hrvatskom novinstvu: 1945. – 1990*. Zagreb: Naklada Jurčić, 1998.
- Gross, Mirjana. *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta. 2001.
- Gunter, Barrie. *Media Research Methods*. London: SAGE Publications Ltd. 2000.
- Habek, Miroslav Edvin. *Pad kuće Vjesnik*. Zagreb: Edicije Božičević. 2015.
- Hudelist, Darko. *Novinari pod šljemom*, Zagreb: Globus, 1992.
- Jergović, Blanka. *Odmjeravanje snaga: novine i politika u Hrvatskoj u prvom razdoblju tranzicije*. Zagreb: Sveučilišna knjižara. 2004.
- Leburić, Anči i dr. *Diskurzivna analiza: kvalitativni pristup u istraživanju medija*. Split: Redak, 2011., 10.
- Loborec, Vlado i dr. *Analiza sadržaja SN revije*. Zagreb: Vjesnik. 1984.
- Marović, Drago (ur.), *SN 50*. Zagreb: Sportske novosti, 1995.
- Nazor, Ante (ur.). *Počeci suvremene hrvatske države*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. 2007.
- Novak, Božidar. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga. 2005.
- Požar, Petar, *Leksikon povijesti novinarstva i publicistike*. Split: Petar Požar, 2001.
- Ramet, Sabrina, *Balkanski Babilon: raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada*. Zagreb: Alinea, 2005.
- Ramet, Sabrina. *Tri Jugoslavije: izgradnja države i izazov legitimacije 1918.-2005*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.
- Silber, Laura i Little Allan. *Smrt Jugoslavije*. Opatija: Otokar Keršovani, 1996.
- Svilar, Predrag. *Medijska konstrukcija Zapadnog Balkana*. Novi Sad: Mediterran Publishing, 2011.
- Štiks, Igor. *Državljanin, građanin, stranac, neprijatelj*. Zaprešić: Fraktura, 2016.

Udovički, Jasminka i Ridgeway, James (ur.). *Burn This House: the Making and Unmaking of Yugoslavia*. London: Duke University Press, 2000.

Tomaš, Marko. *Ivica Osim*. Zenica: Vrijeme 2014.

Članci i poglavlja iz knjiga:

Biti, Ozren. „Ideologizacija identiteta i oznanstvenjenje ideologije.“ *Etnološka tribina*, vol. 37, br. 44., (2014): 202-211.

Biti, Ozren. „Ruka na srcu kao izraz narodne duše.“ *Nova Croatica*, vol 2., br. 2., (2008): 139-150.

Brentin, Dario. „A lofty battle for the nation: social roles of sport in Tudjman's Croatia.“ *Sport in Society*, vol 16., br. 8. (2013): 993-1008.

Cukrov, Mladen. „Šezdeset pet godina obnove Hajduka na otoko Visu.“ *Baština*, broj 35. (2009): 23-42.

Dorđević, Ivan. „Twenty Years Later: The War Did (not) Begin at Maksimir.“ *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, vol 40, br. 2 (2012), 208.

Kolstø, Pål „Disourse and Violent Conflict. „Representations of 'Self'-'Other' in the Yugoslav Successor States“. U: ur. Kolstø, P., *Media discourse and the Yugoslav conflicts*, Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009., 1-20.

Kustec Lipicer, Simona i Maksuti Alem. „Odnos politike i sporta u perspektivi teorijskih analiza u politologiji.“ *Anali Hrvatskog politološkog društva*, vol. 7., br. 1. (2010): 147-170.

Meehan Pedrotty, Kate. „Jugoslavensko jedinstvo i olimpijska ideologija na Zimskim olimpijskim igrama u Sarajevu 1984. godine.“ U: ur. Duda, I. i Agičić D.: *Sunčana strana Jugoslavije: povijest turizma u socijalizmu*, Zagreb: Srednja Europa, 2013., 343-369.

Mihailović, Srećko. „Rat je počeo 13. maja 1990.“. U: *Rat je počeo na Maksimiru: govor mržnje u medijima*, ur. Velimir Čurgus Kazimir, 77-124. Beograd: Medija centar. 1997.

Mills, Richard. „Fighters, footballers and nation builders: wartime football in the Serb- held territories of the former Yugoslavia, 1991-1996.“ *Sport in Society*, vol. 16., br. 8. (2013): 945-972.

Mills, Richard. „FK Vojvodina, „Red Firm“ and the Repercussions of the „Yogurt Revolution“: 1988-1991.“, *Godišnjak Istorijiskog arhiva grada Novog Sada*, vol. 4, br. 4., (2010): 50-79.

- Mills, Richard. „It All Ended in an Unsporting Way: Serbian Football and the Disintegration of Yugoslavia, 1989-2006.“ *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26, br. 9, (2013): 1187-1217.
- Mills, Richard. „Velež Mostar Football Club and the Demise of „Brotherhood and Unity“ in Yugoslavia, 1922-2009.“ *Europe-Asia Studies*, vol 62., br. 7., (2013): 1107-1133.
- Šviderski, Mihajlo. „Partizanska olimpijada u Foči“. *Povijest sporta*, br. 40, (rujan 1979): 3427-3429.
- Vrcan, Srđan. „Sport i politika.“ U: Vrcan, S.: *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*, Zagreb: Naprijed, 1990.
- Zekić, Jasenko, „Mediterranske igre u Splitu – odrazi političke dimenzije u tiskanim medijima.“ *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 48, br. 1., (2016): 97-117.
- Zekić, Jasenko. „Univerzijada '87. – drugi ilirski preporod*.“ *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 39., br. 2. (2007): 299-318.

Internetski članci:

- Alač, Zvonko. „Dokazivanje hajdučkog srca: '91. otimanjem kupa Zvezdi u Beogradu, danas ustaškom kapom na derneku u Zagori“. www.index.hr. 19. 5. 2011. (<http://www.index.hr/sport/clanak/dokazivanje-hajduckog-srca-91-otimanjem-kupa-zvezdi-u-beogradu-danas-nosanjem-ustaske-kape-na-derneku-u-zagori/552585.aspx> pristup ostvaren: 15. 9. 2016.)
- Pavlić, Zrinka. *Manjkasov film ne otkriva istine, nego podupire junačke mitove*, www.tportal.hr, 10. 5. 2016., (<http://www.tportal.hr/magazin/tv/427894/Manjkasov-film-ne-otkriva-istine-nego-podupire-junacke-mitove.html>, pristup ostvaren: 15. 9. 2016.)
- Pilić, Damir. „Dan kad je umrla Jugoslavija: prije točno 25 godina prekinuta je utakmica između Hajduka i Partizana“, www.slobodnadalmacija.hr, 26. 9. 2015. (<http://www.slobodnadalmacija.hr/sport/hajduk/clanak/id/287621/dan-kad-je-umrla-jugoslavija-prije-tocno-25-godina-prekinuta-je-utakmica-izmeu-hajduka-i-partizana>, pristup ostvaren: 15. 9. 2016.)
- Radičević, Vlado. *Evo zašto je Dražen prekrizio Divca!*, www.tportal.hr, 16. 2. 2012. (<http://www.tportal.hr/sport/kosarka/176837/Evo-zasto-je-Drazen-prekrizio-Divca.html>, pristup ostvaren: 15. 9. 2016.)

Šnidarić, Marko. *Jugoslavensko svjetsko zlato, Vlade Divac i bacanje zastave*, www.24sata.hr, 19. 8. 2015., (<http://www.24sata.hr/sport/jugoslavensko-svjetsko-zlato-vlade-divac-i-bacanje-zastave-433456>, pristup ostvaren: 15. 9. 2016.).

Izvori:

Sportske novosti:

- B., N.: „Veliki je pritisak, veliki“. *SN*. 9. 7. 1987. 7.
- Bariša, Mladen: „Pojava strana sportašima“. *SN*. 14. 10. 1989. 5.
- Bariša, Mladen: „Sportaši, bojite li se rata?“. *Sport*. broj 39. 6. 2. 1991. 3.
- Beganović, M.: „Zagreb je naš sretan grad!“. *SN*. 17. 6. 1989. 13.
- Bertičević, N.: „Bez Dražena Petrovića na EP?“. *SN*. 11. 5. 1991. 17.
- Bertičević, N.: „Bastion evropske i svjetske košarke“. *SN*. 28. 6. 1989. 8-9.
- Bertičević, N.: „Čekam poziv Ivkovića“. *SN*. 12. 6. 1991. 10.
- Bertičević, N.: „Dražen ušao, Grci odahnuli“. *SN*. 23. 6. 1989. 3.
- Bertičević, N.: „Gotovo je s nastupom za Jugoslaviju...“. *SN*. 30. 8. 1991. 15.
- Bertičević, N.: „Neću voditi predizborne kampanje“. *SN*. 20. 7. 1987. str 13.
- Bertičević, N.: „Predivna i velika čast“. *SN*. 12. 10. 1991. 3.
- Bertičević, N.: „Sve ćemo sagradit' samo neka idu ća“. *SN*. 19. 9. 1991. 2.
- Bertičević, N.: „Svi smo rekli – samo za Hrvatsku“. *SN*. 24. 9. 1991. 11.
- Bertičević, N.: „Trebao sam ranije promijeniti zastavu“. *SN*. 16. 10. 1991. 8.
- Bertičević, Neven: „Hvali nas i K.C.“. *SN*. 24. 9. 1988. 3.
- Bertičević, Neven: „Korak do najvećeg – zlata“. *SN*. 27. 9. 1988. 3.
- Bertičević, Neven: „Otvorili vrata medalji“. *SN*. 19. 9. 1988. 3.
- Blaić, J.: „Antun Vrdoljak sa Sinjanima“. *SN*. 18. 7. 1990. 2.
- Blaić, J.: „Stipe Breko slavodobitnik“. *SN*. 22. 8. 1988. 14.
- Blaić, J.: „Vojvoda i alajčauš objavili četvu“. *SN*. 20. 8. 1988. 12.
- Boban, Z.: „Hvala beogradskoj publici“. *SN*. 1. 11. 1990. 3.
- Boban, Z.: „Rado ću se odazivati“. *SN*. 27. 2. 1991. 3.
- Buconić, Davor: „Idemo korak po korak!“. *SN*. 30. 5. 1987. 9.
- Čop, Viktor: „Sport kao komponenta jugoslavenske sinteze“. *SN*. 10. 4. 1989. 2.
- Ć., B.: „Hrvatska – Rumunjska u prosincu?“. *SN*. 30. 11. 16.
- Ćosić, B.: „Dr. Tuđman motivirao momčad“. *SN*. 21. 5. 1991. 3.
- Ćosić, B.: „Niti Jarni nije brži od mene“. *SN*. 28. 2. 1991. 5.
- Ćosić B.: „Počinje ispitni rok“. *SN*. 3./4. 7. 1987. 5.

Ćosić, Boris: „Bobana očekuje i klupska kazna?“. *SN*. 4. 7. 1990. 10.

Ćosić, Boris: „Boban počeo trenirati“. *SN*. 21. 7. 1990. 5.

Ćosić, Boris: „Obaveza je oproštaj s pobjedom“. *SN*. 11. 5. 1990. 5.

Ćosić, Boris: „U ratu nema neutralnih.“. *SN*. 13. 1. 1992. 5.

D., C.: „Joao Havelange na otvorenju Univerzijade“. *SN*. 17. 2. 1987. 2.

D., J.: „Ponos na suradnju Zagreba i Beograda“. *SN*. 25. 12. 1987. 2.

D. J.: „Prosinečki se vraća ranije!“. *SN*. 6. 10. 1987. 2.

D. R.: „Priznanje Šukeru“. *SN*. 30. 10. 1987. 6.

D., S.: „Mi volimo ovu zemlju“. *SN*. 27. 5. 1988. 16.

Davidović D.: „I liječnici imaju posla“. *SN*. 30. 11. 1990. 9.

Davidović D.: „Koliko para, toliko muzike“. *SN*. 28. 11. 1990. 16.

Delić, Mladen: „1911-1944-1989“. *SN*. 19. 2. 1989. 8.

Dizdarević, R.: „Podsjećanje na ambasadorstvo“. *SN*. 13. 5. 1989. 2.

Dobrinić, T.: „Jarun 0 – Croatia (Toronto) 5“. *SN*. 17. 6. 1991. 8.

Drpić, Ante: „Plavi prvi, katastrofa Azzurra“. *SN*. 17. 7. 1989. 15.

de Cuéllar, Perez: „Poruke mira“. *SN*. 13. 7. 1987. 2.

Frkić, Ivica: „Domovina u srcu“. *SN*. 28. 11. 1989. 14.

Galić, Mirko: „Ne igramo samo za sebe, igramo za Hrvatsku“. *SN*. 2. 11. 1991. 6.

Garber, Mario: „Surovi karneval“. *SN*. 29. 9. 1990. 2.

Gavrilović, M.: „Zlo moramo iskorijeniti“. *SN*. 22. 2. 1990. 3.

Gavrilović, Miroslav: „Seulski režim“, *SN*, 9. 9. 1988., 9.

Goleš, Janko: „Vindiš kasno krenuo na rekord“. *SN*. 25. 5. 1987. 8-9.

Gruden, Živko: „De Cuéllar otvorio izložbu u New Yorku“. *SN*. 28. 5. 1987. 2.

Gruden, Živko: „Perez de Cuéllar na otvaranju Univerzijade“. *SN*. 21. 3. 1987. 8.

H., C.: „Teren za 48 sati!“. *SN*. 15. 11. 1991. 11.

H., T.: „Doček na titogradskom aerodromu“. *SN*, 30. 10. 1987. 6.

Hina: „Čestitka predsjednika Tuđmana Hajduku“. *SN*. 10. 5. 1991. 3.

Hina: „Divac počinio krivično djelo!“. *SN*. 29. 8. 1990. 14.

Hina: „Dr. Franjo Tuđman pokrovitelj Sinjske alke“. *SN*. 10. 4. 1991. 2.

Hina: „Ivanišević igra za Jugoslaviju?“. *SN*. 5. 8. 1991. 11.

Hina: „Mesić primio predstavnike INA Delta Rallyja“, *SN*. 13. 6. 1991. 2.

Hina: „Neću igrati za Jugoslaviju“. *SN*. 14. 1. 1992. 3.

Hina: „Teku pripreme za sinjsku alku“. *SN*. 20. 7. 1991. 2.

Hruškar, C.: „Plamen mudrosti i mira u Zagrebu“. *SN*. 8. 7. 1987. 5.

Hruškar, C.: „Potvrđena orijentacija Vjesnikovih izdanja“. *SN*. 26. 10. 1988. 16.

Imenjaka, Darko: „Bonsko zlato za poker“. *SN*. 7. 8. 1989. 11.

Ištvanović, N.: „Anketa SN“. *SN*. 11. 2. 1991. 5.

Ištvanović, N.: „Anketa SN“. *SN*. 12. 2. 1991. 5.

Ištvanović, N.: „Bez najboljih, s istim ambicijama!“. *SN*. 7. 8. 1991. 7.

Ištvanović, N.: „Zvonko starta s Atalantom!“. *SN*. 23. 7. 1990. 3.

Ivanišević, M.: „Univerzijada završila s plusom!“. *SN*. 5. 9. 1987. 2.

Ivanović, S.: „Goran je zaveden“. *SN*. 3. 9. 1991. 10.

Ivanović, S.: „Tražim sporazumni raskid ugovora“. *SN*. 25. 7. 1991. 6.

Ivanović, S.: „Zastave naše djece“. *SN*. 29. 9. 1990. 2.

Ivanović, Slobodan: „Osjećan Jugoslavenstva sačuvan u sportu“. *SN*. 7. 11. 1987. 8.

Ivanović, Slobodan: „Zlato čast i obaveza“. *SN*. 9. 7. 1987. 5.

J., Z.: „Katanec i Mihajlović otišli“. *SN*. 17. 7. 1987. 14.

J., Z.: „Tužno i svečano“. *SN*. 5. 5. 1987. 16.

Jagodar, A.: „Osnovni cilj smo dostigli i nadmašili“. *SN*. 29. 6. 1987. 7.

Juričko, Z.: „Bijeli skinuli zvijezdu“. *SN*. 4. 6. 1990. 5.

Juričko, Z.: „Na uvertiri 30 tisuća navijača“. *SN*. 31. 5. 1990. 4.

Juričko, Z.: „Ne žele pod poglavnikovu sliku“. *SN*. 8. 6. 1990. 10.

Juričko, Z.: „Od povijesnog grba“. *SN*. 23. 7. 1990. 4.

Juričko, Z.: „Proslava na Visu“. *SN*. 25. 3. 1988. 2.

Juričko, Z.: „Repriza u Bariju nakon 45 godina“. *SN*. 16. 9. 1989. 2.

Juričko, Z.: „U Francusku s povijesnim grbom?“. *SN*. 27. 6. 1990. 10.

Juričko, Z.: „Za A'90 čist i kulturni grad Split“. *SN*. 3. 8. 1990. 3.

Juričko, Zlatko: „Hajduk ne putuje na finale kupa“. *SN*. 7. 5. 1991. 3.

Juričko, Zlatko: „Jednodušna osuda vandalskog čina“. *SN*. 28. 9. 1990. 3.

Juričko, Zlatko: „Narod ne da Hajduk!“. *SN*. 7. 5. 1991. 3.

Jurišić, Ivo: „Split, probudi se“. *SN*. 17. 3. 1990. 2.

Karlo, Z.: „Ježim se pri pomisli na nacionalizam“. *SN*. 14. 4. 1990. 8.

Karlo, Z.: „Zahvalan sam igrač“. *SN*. 15. 6. 1991. 7.

Karlo, Zlatko: „Kako objasniti strancu kad ne možeš svojem čovjeku!“. *SN*. 10. 8. 1991. 3.

Karlo, Zlatko: „Odluka pet do dvanaest!“. *SN*. 6. 8. 1991. 10.

Karlo, Zlatko: „Teško je danas biti reprezentativac“. *SN*. 25. 7. 1991. 8-9.

Kuh, A.: „Bronca za plavu utjehu!“. *SN*. 20. 7. 1987. 8.

Kuh, A.: „Igor s našom zastavom“. *SN*. 4. 1. 1991. 9.

Kuh, A.: „Igra za čast i slavu“. *SN*. 19. 1. 1991. 8.

Kuh, A.: „Kišu s neba i u mreže“. *SN*. 4. 1. 1991. 8.

Kuh, A.: „Madrid nismo zaboravili“. *SN*. 16. 7. 1987. 7.

Kuh, A.: „Najteže je ući u vodu“. *SN*. 22. 7. 1989. 3.

Kuh, A.: „Spartanci žele zlato“. *SN*. 10. 7. 1987. 12.

Kuh, A.: „Start protiv Kanadana“. *SN*. 8. 7. 1987. 9.

Kuh, A.: „Za Strasbourg – 200 posto!“. *SN*. 21. 7. 1987. 9.

Kuh, Andro: „Evo vam dan odmora!“. *SN*. 7. 7. 1987. 5.

Kosijer, J. i Tartaglia, E.: „Rađe nema, Paspalj u gipsu“. *SN*. 8. 8. 1990. 11.

Kosijer, J. i Tartaglia, E.: „Stigli Rađa i Jovanović“. *SN*. 14. 8. 1990. 8-9.

Kosijer, J.: „Na startu s prvakom Evropel!“. *SN*. 29. 12. 1988. 7.

Kosijer, J. i Tartaglia, E.: „I zlato i dijamanti“. *SN*. 21. 8. 1990. 8-9.

Kosijer, J.: „Dogodilo se u Rimu“. *SN*. 29. 6. 1991. 14.

Kosijer, J.: „Razmišljao sam o Zdovcu“. *SN*. 2. 7. 1991. 7.

Kosijer, J.: „Toni mu je ime, a Genij prezime“. *SN*. 1. 7. 1991. 9.

Kosijer, J.: „Zagrebu EP za šezdeset sekundi“. *SN*. 5. 12. 1989. 9.

Kosijer, J.: „Zlato na diku košarci“. *SN*. 20. 7. 1987. 7.

Kosijer, J.: „Živi se“. *SN*. 1. 7. 1991. 8-9.

Kosijer, Jovan i Tartaglia, Eduard: „Blistavom igrom do zlata“. *SN*. 20. 8. 1990. 9.

Kosijer, Jovan: „D kao dinamit!“. *SN*. 21. 6. 1989. 2.

Kosijer, Jovan: „U Grčkoj – ispod elasa“. *SN*. 15. 6. 1987. 8.

Kosijer, Jovan: „U Igalu – goli i bosci“. *SN*. 17. 5. 1989. 7.

Kožul, A., Bertičević, N., Židak, T.: „Mangupska posla“. *SN*. 20. 9. 1988. 7.

Krajnc, Drago: „Ćosiću nepovjerenje struke“. *SN*. 5. 3. 1987. 8-9.

Kučan, Stanko: „Stadion Dinama ne kasni“. *SN*. 13. 6. 1987. 2.

L., V.: „Biljana Petrović kao politička katarza“. *SN*. 5. 9. 1990. 15.

L., V.: „Vrdoljak dobro zna svoju ulogu“. *SN*. 28. 8. 1990. 2.

Lasić, Ž.: „Ždrijeb nogometnog turnira 11. travnja“. *SN*. 19. 3. 1987. 2.

Lasić, Želimir: „Okupirani u hotelu“. *SN*. 9. 10. 1987. 6.

Lasić, Želimir: „Selekcija JNA u Vukovaru“. *SN*. 12. 4. 1989. 6.

Lasić, Želimir: „Sloga – Selekcija JNA 1:4“. *SN*. 13. 4. 1989. 6.

Lasić, Želimir: „Sretan ti rođendan armijo!“. *SN*. 22. 12. 1988. 2.

Lasić, Želimir: „Zlatna plaketa selekciji JNA“. *SN*. 14. 4. 1989. 6.

Lukić, S.: „Na najvišem nivou“. *SN*. 11. 5. 1990. 5.

Lukić, Slavoljub: „Neće – hoće – neće!“. *SN*. 15. 10. 3.

Lukić, Slavoljub: „Ne pitaju odakle sam“. *SN*. 14. 10. 1989. 4.

Luncer, V.: „Dan pomirenja“. 31. 8. 1990. 2.

Luncer, V.: „Neka tako ostane“. *SN*. 29. 8. 1990. 2.

Luncer, V.: „Peti u Evropi – i to je uspjeh“. *SN*. 8. 8. 1990. 2.

Luncer, V.: „Politički naboji“. *SN*. 31. 7. 1990. 2.

Luncer, V.: „Tko zateže uže?“. *SN*. 15. 8. 1990. 2.

Luncer, V.: „Split Anno Domini 1990.“. *SN*, 31. 12. 1990./1. i 2. 1. 1991. 3.

Luncer, V.: „U Splitu zastave Evrope“. *SN*. 25. 8. 1990. 11.

Luncer, V.: „Valjda je 140 dolara dosta za penziju“. *SN*. 29. 8. 1990. 6.

Luncer, Vilko: „A 90 i Hrvatska“. *SN*. 17. 7. 1990. 2.

Luncer, Vilko: „Budimo dostojni Univerzijade“. *SN*. 8. 7. 1987. 3.

Luncer, Vilko: „Dan povijesnih odluka“. *SN*. 27. 6. 1991. 2.

Luncer, Vilko. „Doba krize“. *SN*. 25. 10. 1988. 9.

Luncer, Vilko: „Dugine boje“. *SN*. 30. 6. 1987. 3.

Luncer, Vilko: „Jarun, Jarun“. *SN*. 8. 5. 1987. 2.

Luncer, Vilko: „Ljudi i kravate“. *SN*. 30. 4. 1987. 2.

Luncer, Vilko: „Mjene vremena“. *SN*. 22. 5. 1990. 8.

Luncer, Vilko: „Ne damo se, Marš ide dalje!“. *SN*. 30. 5. 1989. 2.

Luncer, Vilko: „Neka tako ostane“. *SN*. 29. 8. 1990. 2.

Luncer, Vilko: „Posljednji izbor sportaša Jugoslavije?“. *SN*. 19. 12. 1990. 2.

Luncer, Vilko: „Sport i politika“. *SN*, 6. 4. 1990. 2.

Luncer, Vilko: „Tako je Tito govorio 1971.“. *SN*. 8. 3. 1989. 2.

Luncer, Vilko: „Univerzijada“. *SN*. 17. 10. 1988. 1.

M., D.: „Beogradske akcije za Univerzijadu“. *SN*. 24. 4. 1987. 2.

M., D.: „Doček za Pavlovića“. *SN*. 30. 10. 1987. 6.

M., K.: „Stipe Mesić otvara sportsku dvoranu“. *SN*. 29. 5. 1991. 13.

M., M.: „Pobornik političkog pluralizma“. *SN*. 28. 2. 1990. 2.

Maksimović, Aleksandar: „Zlato – poklon Zagrebu?“. *SN*. 3./4. 7. 1987. 2.

Mamula, B.: „Univerzijada – jugoslavenska manifestacija“. *SN*. 1. 7. 1987. 14.

Marić, Z.: „Jugoslavija ipak najbolja?!“. *SN*. 23. 7. 1991. 8.

Marić, Zlatoje: „Prije Perthu popili palinku“. *SN*. 19. 12. 1990. 8.

Marinić, Nenad: „Nisam dezterter!“. *SN*. 12. 12. 1991. 6.

Marović, D.: „Alarm – da, panika – ne!“. *SN*. 12. 3. 1987. 2.

Marović, D.: „Alarm za objekte na Savi“. *SN*. 23. 5. 1989. 8.

Marović, D.: „Bit ćemo prkosno ponosni“. *SN*. 26. 3. 1987. 16.

Marović, D.: „De Cuéllar počasni građanin Zagreba“. *SN*. 24. 6. 1987. 2.

Marović, D.: „Dinamo: tempo – garancija“. *SN*. 16. 6. 1987. 2.

Marović, D.: „Najvažniji događaj godine“. *SN*. 8. 7. 1987. 2.

Marović, D.: „Ovakva okupljanja povezuju ljude“. *SN*. 13. 7. 1987. 2.

Marović, D.: „Podržao sam priredbu“. *SN*. 30. 6. 1990. 12.

Marović, D.: „Svoj i svjetski“. *SN*. 20. 7. 1987. 3.

Marović, D.: „U znaku Mitsubishija“, *SN*, 29. 1. 1987., 2.

Marović, D.: „Zagrepci zaslužuju veliku Univerzijadu“. *SN*. 31. 12. 1986./1. 1. 1987. 2-3.

Marović, D.: „Zastava u Zagrebu“. *SN*. 2. 3. 1987. 10.

Marović, D. i Vujina, B.: „Operacija Poljud izlazi iz škripca?“. *SN*. 7. 7. 1990. 10-11.

Marović, Drago: „Dragocjen doprinos JNA“. *SN*. 17. 7. 1989. 2.

Marović, Drago: „Sportu nametnute zloupotrebe“. *SN*. 5. 4. 1989. 2.

Miletić, Dragan: „Samo mi znamo kako je bilo teško!“. *SN*. 16. 1. 1991. 16.

Mirosavljev, Bojan: „Dio borbene spremnosti!“. *SN*. 22. 12. 1987. 2.

Mišković, Vlatko: „Otkud gospodinu takva ideja?!“. *Sport*. broj 39. 6. 2. 1991. 28-29.

Moldovan, D.: „Ivković nije (još) otkazao“. *SN*. 28. 9. 1991. 8.

Moldovan, Dragan: „Atletičari najbrojniji“. *SN*. 11. 5. 1988. 2.

Moldovan, Dragan: „Cvijetin Mijatović otvorio Partizansku olimpijadu“. *SN*. 13. 5. 1988. 2.

Moldovan, Dragan: „Dobra je bila ova godina“. *SN*. 29. 12. 1990. 12-13.

Moldovan, Dragan: „Fatima Isanović zapalila vatru“. *SN*. 11. 5. 1990. 2.

Moldovan, Dragan: „Foča 92 po dogovoru“. *SN*. 17. 2. 1989. 2.

Moldovan, Dragan: „Fočansko nasljeđe“. *SN*. 10. 5. 1988. 2.

Moldovan, Dragan: „Gasi li se Partizanska olimpijada?“. *SN*. 13. 4. 1991. 2.

Moldovan, Dragan: „Manifestacija mladosti, natjecanja i druženja“. *SN*. 10. 5. 1990. 2.

Moldovan, Dragan: „Olimpijada nije samo fočanska“. *SN*. 19. 5. 1989. 12.

Moldovan, Dragan: „Prvi gosti već u Foči“. *SN*. 12. 5. 1988. 2.

Nikolić, M.: „Kući uzdignutih glava“. *SN*. 2. 7. 1990. 5.

Nikolić, M.: „Ovo je bila nogometna Petrova gora!“. *SN*. 15. 5. 1990. 5.

Nikolić, Milivoj: „Mali nigdar nije ni otišao“. *SN*. 18. 1. 1992. 5.

Nikolić, Milivoj: „Odazvat ću se Osimu“. *SN*. 3. 8. 1991. 6.

Nikolić, Miroslav: „Osuda divljaštva“. *SN*. 11. 3. 1987. 3.

Nišević, D.: „Zajedno možemo sve“. *SN*. 27. 5. 1987. 2.

Nišević, Dragan: „Malo suza zbog Bobana“. *SN*. 22. 5. 1990. 5.

Nišević, Dragan: „Zvonimir Boban suspendiran“. *SN*. 19. 5. 1990. 16.

Organizacijski odbor EP: „Ispunjen moderni, civilizacijski uvjet“. *SN*. 14. 8. 1990. 2.

Ožbolt, I.: „Još 160 dana!“. *SN*. 29. 1. 1987. 8-9.

Ožbolt, I.: „Solun, Tbilisi, Sevilla... za zlato“. *SN*. 28. 3. 1987. 9.

Ožbolt, Ivanka i Kučan, Stanko: „Oblačno je, grmjet će?“. *SN*. 15. 8. 1989. 14.

Ožbolt, Ivanka: „Atenski eho dva poziva“. *SN*. 6. 7. 1991. 2.

Ožbolt, Ivanka: „Dobrodošli u Zagreb!“. *SN*. 22. 5. 1991. 14.

P., D.: „Nemam odgovor – pokušajte razumjeti“. *SN*. 3. 8. 1991. 7.

P., O.: „I Riječani istupili“. *SN*. 12. 8. 1991. 14.

P., Z.: „Konferencija u Lusaki“. *SN*. 20. 5. 1987. 2.

Paleka, Bernard: „Moja je stranka – košarkaška“. *SN*. 31. 3. 1990. 13.

Pantelić, Miran: „Čeka poziv Markovića i – Osima“. *SN*. 11. 1. 1992. 5.

Petrović, Z.: „Amerikanci u trilingu“. *SN*. 10. 8. 1988. 8.

Petrović, Z.: „Atmosfera protiv plavih“. *SN*. 7. 2. 1990. 16.

Petrović, Z.: „Ciklus od šest godina“. *SN*. 5. 2. 1987. 2.

Petrović, Z.: „Daleko od očiju javnosti – najljepše“. *SN*. 9. 6. 1988. 11.

Petrović, Z.: „Da se bojim ne bih prihvatio“. *SN*. 10. 1. 1989. 7.

Petrović, Z.: „Mi nemamo predrasude“. *SN*. 14. 10. 1989. 4.

Petrović, Z.: „Muke s košarkašima“. *SN*. 10. 6. 1987. 2.

Petrović, Z.: „Na okupu čitav svijet“. *SN*. 16. 6. 1987. 2.

Petrović, Z.: „Ponekad si naredim: Saša o'ladi!“. *SN*. 18. 2. 1989. 12-13.

Petrović, Z.: „Rudić otišao, Stamenić došao!“. *SN*. 9. 1. 1989. 10.

Petrović, Z.: „Samo od košarkaša – ni glasa“. *SN*. 4. 6. 1987. 2.

Petrović, Z.: „Stamenić pomlađuje plave“. *SN*. 23. 1. 1989. 11.

Petrović, Z.: „Tisuću boca plovi Savom“. *SN*. 3. 2. 1987. 2.

Petrović, Z.: „Witke se ispričavao“. *SN*. 4. 8. 1987. 9.

Petrović, Zoran: „JNA uvijek priskoči“. *SN*. 26. 4. 1989. 2.

Petrović, Zoran: „SFKJ obilježava Titove jubileje“. *SN*. 8. 12. 1987. 2.

Petrović, Zoran: „Sport doprinosi prestižu zemlje“. *SN*. 14. 12. 1987. 14.

Petrović, Zoran: „Titova poruka koja obavezuje“. *SN*. 12. 12. 1987. 16.

Petrovski S.: „Opozicija u stručnom savjetu!“. *SN*. 19. 2. 1987. 8.

Pioniri i omladina Jugoslavije: „Poruka štafete“. *SN*. 27. 5. 1987. 2.

Popović, D.: „Univerzijada nije prekršila – zakon!“. *SN*. 20. 10. 1988. 9.

Popović, D.: „Vrata za buduće generacije“. *SN*. 21. 7. 1987. 4.

Pinević, D.: „Janez Drnovšek otvara Eurobasket“. *SN*. 16. 6. 1989. 14.

Popović, D.: „Dr. Tuđman otvara OPET 90“. *SN*. 4. 7. 1990. 14.

Popović, D.: „Svi objekti u roku!“. *SN*. 22. 6. 1987. 12.

Rakić, Željko: „Obrana bolja od napada“. *SN*. 2. 7. 1988. 8.

Rede, M.: „Hajduk NOVJ kao Jugoslavija!“. *SN*. 22. 4. 1989. 14.

Rede, M.: „Na žalost, nismo spremni da opraštamo...“. *SN*. 3. 8. 1991. 8-9.

Rede, M.: „Neminovnost“. *SN*. 6. 5. 1991. 2.

Rede, M.: „(Ne)vjerni Tomo“. *SN*. 25. 9. 1991. 2.

Rede, M.: „Prije dva mjeseca otkazao sam NSJ-u...“. *SN*. 29. 9. 1991. 2.

Rede, Miroslav: „Mi smo moralni pobjednici“. *SN*. 3. 7. 1990. 6.

Rede, Miroslav: „Zašto u Zagrebu?“. *SN*. 29. 5. 1990. 2.

Rede, Miroslav: „Za ambijent na visini priredbe?“. *SN*. 29. 5. 1990. 3.

S., B.: „Prosinečki, apsolutno da!“. *SN*. 15. 1. 1992. 3.

S. L.: „Reprezentacija Hrvatske bez Prosinečkog“. *SN*. 21. 12. 1990. 5.

Stipković, B.: „32 put s „Lijepom našom““. *SN*. 29. 9. 1990. 14.

Stipković, B.: „Adio u suzama“. *SN*. 2. 7. 1990. 2.

Stipković, B.: „Boban je bio siguran za Italiju“. *SN*. 16. 5. 1990. 5.

Stipković, B.: „Da Osimu, ne Verdeniku i Jerkoviću“. *SN*. 16. 3. 1991. 12-13.

Stipković, B.: „Dolaze svi, i Prosinečki?“. *SN*. 19. 12. 1990. 4.

Stipković, B.: „Došli smo igrati za našu Jugoslaviju!“. *SN*. 6. 6. 1990. 3.

Stipković, B.: „Hajduk ljubav, Dinamo želja“. *SN*. 4. 4. 1991. 5.

Stipković, B.: „Igrajte dok je to moguće!“. *SN*. 8. 5. 1991. 2.

Stipković, B.: „Izmišljanje je nedopustivo“. *SN*. 23. 6. 1990. 3.

Stipković, B.: „Ja sam Hrvat Yu-smjera“. *SN*. 21. 12. 1990. 3.

Stipković, B.: „Ja sam i za Jugoslaviju i za Hrvatsku!“. *SN*. 13. 2. 1991. 5.

Stipković, B.: „Još uspravan slušam himnu“. *SN*. 15. 9. 1990. 3.

Stipković, B.: „Kad se oni razdruže ja ću se razdužiti!“. *SN*. 20. 3. 1991. 3.

Stipković, B.: „Kazna nema veze s Bobanom!“. *SN*. 17. 5. 1990. 7.

Stipković, B.: „Kome koristi strka i zbrka?“. *SN*. 30. 5. 1990. 3.

Stipković, B.: „Manje kvalitete – više srca“. *SN*. 14. 1. 1992. 3.

Stipković, B.: „Nismo ugroženi po nacionalnoj osnovi!“. *SN*. 9. 6. 1990. 3.

Stipković, B.: „Novo ime: Gregor Židan“. *SN*. 17. 10. 1990. 6.

Stipković, B.: „Osim ne dira dobitnu kombinaciju“. *SN*. 30. 6. 1990. 2.

Stipković, B.: „Ozareno lice predsjednika Tuđmana“. *SN*. 18. 10. 1990. 16.

Stipković, B.: „Pali smo dično i časno“. *SN*. 3. 7. 1990. 5.

Stipković, B.: „Put u raj i – pakao“. *SN*. 29. 9. 1990. 5.

Stipković, B.: „Robi, hvala ti!“. *SN*. 26. 12. 1990. 5.

Stipković, B.: „Respekt i samopouzdanje“. *SN*. 21. 10. 1990. 5.

Stipković, B.: „Sjevernim Ircima uvalit ćemo tri razlike!“. *SN*. 13. 3. 1991. 4.

Stipković, B.: „Snažni u svim linijama“. *SN*. 23. 11. 1991. 2.

Stipković, B.: „Sramotan ambijent!“. *SN*. 4. 6. 1990. 3.

Stipković, B.: „Srce pod rukom“. *SN*. 18. 10. 1990. 3.

Stipković, B.: „Zar je Frank iz Surinama draži od Dejana iz Titograda?“. *SN*. 5. 6. 1990. 4.

Stipković, B.: „Za SR Njemačku – 12 kandidata!“. *SN*. 7. 6. 1990. 3.

Stipković, B.: „Zbogom Osimu, zdravo Jerkoviću!“. *SN*. 28. 9. 1991. 8-9.

Stipković, Branko: „Duh kninske tolerancije“. *SN*. 27. 10. 1990. 2.

Stipković, Branko: „I vrhovnici pljeskali Bobanu“. *SN*. 20. 5. 1991. 16.

Stipković, Branko: „Sportaši su ostali prijatelji“. *SN*. 27. 10. 1990. 2.

Stipković, Branko: „Sveto ime Hrvatska“. *SN*. 16. 10. 1990. 3.

Šaramo, T.: „Najljepši dar Univerzijade!“. *SN*. 8. 5. 1987. 11.

T., E.: „Jugoslavija u malom“. *SN*. 28. 6. 1989. 9.

T., E.: „Prvenstvo može danas početi“. *SN*. 12. 6. 1989. 20.

T., E.: „Sve o evropskim prvenstvima“. *SN*. 14. 6. 1989. 9.

T., S.: „Dinamo danas u V. Trgovišću“. *SN*. 14. 5. 1991. 3.

Tanjug: „Antun Vrdoljak predsjednik OK“. *SN*. 5. 7. 1990. 14.

Tanjug: „Dan mladosti sa štafetom ili bez nje?“. *SN*. 19. 1. 1988. 2.

Tanjug: „Kako se financirao Cibonin toranj?“. *SN*. 19. 10. 1988. 2.

Tanjug: „Krivično djelo“. *SN*. 28. 9. 1990. 2.

Tanjug: „Ne žele da dr. Tuđman otvori A 90“. *SN*. 13. 8. 1990. 2.

Tanjug: „Neustavno financiranje Univerzijade '87!“. *SN*. 21. 9. 1989. 2.

Tanjug: „Nije bilo kršenja zakona!“. *SN*. 21. 9. 1988. 14.

Tanjug: „Prezentacijau Kairu“. *SN*. 17. 6. 1987. 2.

Tanjug: „Saopštenje Biroa za štampu Predsedništva SFRJ o otvaranju prvenstva Evrope u atletici“, *SN*, 29. 8. 1990. 3.

Tanjug: „Splićani u Kući cvijeća“. *SN*. 8. 5. 1989. 7.

Tanjug: „Ukinuta štafeta!“. *SN*. 27. 1. 1988. 2.

Tanjug: „Univerzijada predstavljena u Berlinu“. *SN*. 29. 5. 1987. 2.

Tartaglia, Eduard: „Imamo pravo tražiti zlato!“. *SN*. 10. 6. 1989. 17.

Tartaglia, Eduard: „Istina“. *SN*. 24. 8. 1990. 6.

Tartaglia, Eduard: „Zaboravni Zagreb“. *SN*. 31. 5. 1989. 2.

Tironi, D.: „Izdaja“. *SN*. 17. 9. 1991. 2.

Topić, Ivan: „Apel u ime sporta“. *SN*. 20. 9. 1988. 12.

Topić, Ivan: „Bez otkaza u Santiago“. *SN*. 3. 10. 1987. 3.

Topić, Ivan: „Brazil prepreka za polufinale“. *SN*. 20. 10. 1987. 3.

Topić, Ivan: „Djeca ispred odraslih“. *SN*. 27. 10. 1987. 2.

Topić, Ivan: „Dva razlike vodi dalje“. *SN*. 9. 7. 1987. 5.

Topić, Ivan: „Imamo igrača, nemamo indeksa!“. *SN*. 11. 7. 1987. 14.

Topić, Ivan: „Jugoslavija i Brazil otvaraju turnir!“. *SN*. 13. 4. 1987. 24.

Topić, Ivan: „Katanec otišao kući“. *SN*. 16. 7. 1987. 7.

Topić, Ivan: „S Njemačkom DR za finale!“. *SN*. 23. 10. 1987. 5.

Topić, Ivan: „Od Beograda do Santiaga 37, 5 sati“. *SN*. 8. 10. 1987. 5.

Topić, Ivan: „Plavi bez daha“. *SN*. 8. 7. 1987. 5.

Topić, Ivan: „Prosinečki će se vratiti“. *SN*. 14. 10. 1987. 4.

Topić, Ivan: „Start odličan“. *SN*. 6. 7. 1987. 8.

V., B. i L., V.: „Nama se prijete povlačenjem reprezentativaca“. *SN*. 25. 8. 1990. 14.

V., B.: „Gdje su bili kad je grmjelo?“. *SN*. 23. 8. 1990. 2.

V., B.: „Nitko nije pitao: zašto Bilić?“. *SN*. 16. 8. 1990. 2.

V., B.: „Poštujem ovaj grad i Hrvatsku“. *SN*. 3. 9. 1990. 6.

V., B.: „Onesin Cvitan na čelu štaba A 90“. *SN*. 4. 7. 1990. 8.

V., B.: „Radni dan od 16 sati“. *SN*. 21. 7. 1990. 6.

V., B.: „Stop nastupanju u dresu SFRJ“. *SN*. 29. 6. 1991. 2.

V., B.: „Vrdoljak nas je sve iznenadio“. *SN*. 26. 7. 1990. 6.

Vekić, B.: „Igra sport, a ne politika“. *SN*. 19. 6. 1991. 5.

Vekić, B.: „Katanec: samo za Sloveniju!“. *SN*. 13. 11. 1991. 3.

Vekić, B.: „Nikad više za Jugoslaviju!“. *SN*. 6. 7. 1991. 8.

Vekić, Branko: „Čekamo naše Amerikance“. *SN*. 20. 6. 1990. 11.

Vekić, Branko: „Momci će „izgorjeti“ za Jugoslaviju“. *SN*. 12. 6. 1990. 12-13.

Vekić, Branko: „Politika neće u moj život“. *SN*. 12. 6. 1990. 17.

Vekić, Branko: „Svi žele u Argentinu“. *SN*. 19. 6. 1990. 11.

Vekić, Branko: „Uz Osima do priznavanja Slovenije“. *SN*. 12. 10. 1991. 6-7.

Vujina, B.: „A 90 – beskućnik“. *SN*. 2. 10. 1987., 11.

Vujina, B.: „A' 90 po planu“. *SN*. 15. 3. 1989. 2.

Vujina, B.: „A'90 poput MIS-a“. *SN*. 16. 9. 1987. 2.

Vujina, B.: „Arapović podnio ostavku!“ . *SN*. 18. 1. 1989. 2.

Vujina, B.: „Daleko mu kuća“. *SN*. 14. 11. 1991. 8.

Vujina, B.: „Danas bih vjerojatno drugačije odlučio...“. *SN*. 31. 8. 1991. 4.

Vujina, B.: „Delegacija A 90 kod Stipe Mesića“. *SN*. 26. 6. 1990. 13.

Vujina, B.: „Dr. Tuđman uručuje Titov štit“. *SN*. 4. 8. 1990. 2.

Vujina, B.: „Hrvat sam i time se ponosim!“ . *SN*. 27. 8. 1991. 11.

Vujina, B.: „Ja sam SPLICANKA“. *SN*. 18. 8. 1990. 8-9.

Vujina, B.: „Jugoslavija u finalu“. *SN*. 24. 8. 1991. 13.

Vujina, B.: „Kasne, ali se uzdaju u iskustvo“. *SN*. 9. 1. 1990. 2.

Vujina, B.: „Mirko Vičević može otići“. *SN*. 29. 8. 1991. 11.

Vujina, B.: „(Ne)zatvoreni plavi krug“. *SN*. 24. 4. 1990. 9.

Vujina, B.: „Novi sastav nema šanse“. *SN*. 7. 8. 1991. 7.

Vujina, B.: „Odluke na riječ“. *SN*. 8. 8. 1991. 6.

Vujina, B.: „Otkaz nesposobnima i neodgovornima“. *SN*. 2. 7. 1990. 13.

Vujina, B.: „Prvi puta europski prvaci“. *SN*. 26. 8. 1991. 11.

Vujina, B.: „Sa Zvončaca u Savonu“. *SN*. 10. 10. 1991. 10.

Vujina, B.: „Splićani će sumnje opovrći u Seville“. *SN*. 10. 11. 1988. 2.

Vujina, B.: „Split PE ustupa Helsinkiju?“ . *SN*. 11. 12. 8.

Vujina, B.: „Stravične prijetnje“. *SN*. 12. 8. 1991. 8.

Vujina, B.: „Zabrinjava me igra!“ . *SN*. 21. 8. 1991. 8-9.

Vujina, B.: „Tragično, nedopustivo – predvidivo!?“ . *SN*. 28. 9. 1990. 4.

Vujina, B.: „Veliko hvala svima“. *SN*. 1. 9. 1989. 11.

Vujina, B.: „Zaštjeteli su moji „prijatelji““. *SN*. 10. 10. 1991. 2.

Vujina, B.: „Zeleno svijetlo Splitu 1990.“ . *SN*. 1. 7. 1987. 9.

Vujina, B.: „Željena atmosfera“. *SN*. 4. 10. 1989. 2.

Vujina, B.: „A'90 obilježava zajedništvo“. *SN*. 6. 2. 1990. 2.

Vuković A.: „Dokumenti ne lažu“. *SN*. 6. 6. 1990. 6.

Vuković A.: „Dostojno obilježiti“. *SN*. 28. 4. 1989. 5.

Vuković A.: „Duško Dragun na proslavi Hajduka“. *SN*. 5. 5. 1989. 2.

Vuković A.: „Hajdukov je znak – grb s petokrakom!“ . *SN*. 5. 6. 1990. 5.

Vuković, A.: „Mladi iskoristili priliku“. *SN*. 22. 6. 1990. 10.

Vuković, A.: „Neću izdati Hrvatsku!“. *SN*. 3. 7. 1991. 8.

Vuković, A.: „Ništa od nagrade AVNOJ-a?“. *SN*. 14. 6. 1990. 10.

Vuković A.: „Raif Dizdarević primio delegaciju Hajduka“. *SN*. 10. 5. 1989. 16.

Vuković A.: „Sjećanje na Tita“. *SN*. 5. 5. 1989. 16.

Vuković A.: „U potragu za 30 milijardi“. *SN*. 9. 2. 1989. 2.

Vuković, A.: „Zanima me atensko zlato!“. *SN*. 27. 6. 1991. 10.

Vuković, Ante: „Sve pohvale organizatorima“. *SN*. 31. 8. 1990. 2.

Vrhovec, J.: „Riječ Josipa Vrhovca“. *SN*. 20. 7. 1987. 16.

Zorko, M.: „Dražen i Zagreb vole se javno“. *SN*. 6. 6. 1991. 14.

Zorko, M.: „Dražen stabilizirao Plave“. *SN*. 7. 6. 1989. 7.

Zorko, M.: „Holiday baza Plavih“. *SN*. 17. 6. 1989. 13.

Zorko, M.: „Odgojen sam jugoslavenski“. *SN*. 14. 10. 1989. 5.

Zorko, M.: „Tko ne bi htio u Barcelonu?“. *SN*. 24. 8. 1991. 5.

Zorko, M.: „Vraćam se za Barcelonu“. *SN*. 18. 6. 1991. 11.

Zorko, M.: „Začetak hrvatske košarkaške reprezentacije“. *SN*. 7. 6. 1991. 8.

Zorko, M.: „Zbog Hrvatske ću se odreći Barcelone!“. *SN*. 19. 8. 1991. 13.

Zorko, Mario: „Igrati za Hrvatsku i umrijeti“. *SN*. 28. 9. 1991. 3.

Zorko, Mario: „Kompleks Sovjeta ne postoji!“. *SN*. 19. 6. 1989. 13.

Zorko, Mario: „Umjesto „ljepotice“ krematorij“. *SN*. 3. 3. 1990. 13.

Židak, T.: „Ako JNA napadne Bosnu, otkazat ću Osimu“. *SN*. 19. 11. 1991. 2.

Židak, T.: „Istina je samo moja“. *SN*. 29. 1. 1992. 5.

Židak, T.: „Medalja, pa makar i zlatna“. *SN*. 9. 9. 1988. 7.

Židak, T.: „Najjača liga – najveći izazov“. *SN*. 17. 8. 1991. 8-9.

Židak, T.: „Najjači klub na svijetu“. *SN*. 30. 10. 1987. 3.

Židak, T.: „Ne pucajte u Hrvatsku!“. *SN*. 4. 11. 1991. 3.

Židak, T.: „Ne želim na saslušanje u Beograd!“. *SN*. 18. 5. 1990. 6.

Židak, T.: „Nikoga ne želim rušiti!“. *SN*. 14. 7. 1990. 3.

Židak, T.: „Pirova pobjeda?“. *SN*. 21. 9. 1988. 4.

Židak, T.: „Poklepović: Samo Jerković!“. *SN*. 28. 12. 1991. 5.

Židak, T.: „Prekrižite Prosinečkog zauvijek!“. *SN*. 3. 1. 1992. 3.

Židak, T.: „Preskup izlet“. *SN*. 23. 9. 1988. 7.

Židak, T.: „Raskid ugovora najbolji je za mene i Dinamo“. *SN*. 5. 5. 1990. 3.

Židak, T.: „Shala ne putuje!“. *SN*. 1. 9. 1990. 14.

Židak, T.: „Sovjeti izbjegli plavi tornado“. *SN*. 28. 9. 1988. 5.

- Židak, T.: „Sve mi je dala Jugoslavija!“. *SN*. 16. 9. 1991. 2.
- Židak, T.: „Što sam Dinamu, sin ili pastorak?“. *SN*. 31. 5. 1990. 3.
- Židak, T.: „Tapie želi i Bobana i Papina“. *SN*. 4. 1. 1992. 3.
- Židak, T.: „Trijumf na krilima publike“. *SN*. 25. 8. 1988. 3.
- Židak, T.: „Zaboraviti grijeh“. *SN*. 15. 1. 1992. 3.
- Židak, T.: „Zagreb može u vrh“. *SN*. 2. 11. 1991. 8-9.
- Židak, T.: „Zaslužili bod“. *SN*. 22. 9. 1988. 4.
- Židak, T.: „Žele me uništiti!“. *SN*. 26. 5. 1990. 15.
- Židak, Tomislav: „Anketa SN“. *SN*. 13. 2. 1991. 5.
- Židak, Tomislav: „Lekcija od prvaka Evrope“. *SN*. 4. 6. 1990. 3.
- Židak, Tomislav: „Maksimir isključivo za – sportske svrhe“. *SN*. 5. 4. 1990. 2.

Nepotpisani članci i naslovi s naslovnice:

- „Ambasadori Univerzijade“. *SN*. 19. 3. 1987. 1.
- „Banu u čast: Hrvatska – SAD“. *SN*. 16. 10. 1990. 1.
- „Bez političkog marketinga“. *SN*. 3. 4. 1990. 3.
- „Biljana evropsko srebro 196“. *SN*. 11. 9. 1990. 1.
- „Bobanu devet mjeseci zabrane nastupa“. *SN*. 25. 5. 1990. 1.
- „Bojim se naših gluposti“. *SN*. 27. 1. 1990. 6.
- „Bravo plavi lavovi!“. *SN*. 27. 10. 1987. 1.
- „Čestitamo Dan borca!“. *SN*. 3./4. 7. 1989. 1.
- „Čestitamo 29. 11., rođendan avnojevske Jugoslavije!“. *SN*. 28. 11. 1989. 1.
- „Čestitamo Dan državnosti Republike Hrvatske“. *SN*. 30. 5. 1991. 1.
- „D. Petrović: bude li mobilizacija – dolazim!“. *SN*. 17. 9. 1991. 16.
- „Da li je Prosinečkim potreban hrvatskom nogometu?“. *SN*. 13. 1. 1992. 1.
- „Danira Nakić i Toni Kukoč sportaši Hrvatske“. *SN*. 31. 12. 1991. 1.
- „Delegacija NSJ u Kući cvijeća“. *SN*. 9. 5. 1991. 2.
- „Delegacija Univerzijade u Kući cvijeća“. *SN*. 9. 7. 1987. 3.
- „Dobro došli u Kumrovec“. *SN*. 27. 5. 1989. 1.
- „Dobro došli zlatni!“. *SN*. 29. 10. 1987. 1.
- „Dr. Franjo Tuđman kao gledalac“. *SN*. 30. 8. 1990. 3.
- „Dr. Franjo Tuđman mladim tenisačima Evrope“. *SN*. 24. 7. 1990. 14.
- „Dr. Tuđman s „vodenim divovima“. *SN*. 27. 10. 1990. 1.
- „Dr. Tuđman uručuje Titov štit!“. *SN*. 4. 8. 1990. 1.

„Dres ispred svega!“ . *SN*. 31. 10. 1990. 3.

„Drnovšek primio Samarancha“ . *SN*. 26. 6. 1987. 1.

„Finalisti u Kući cvijeća“ . *SN*. 11. 5. 1988. 5.

„Grčka i Galis otvaraju put Jugoslavenima“ . *SN*. 20. 6. 1989. 1.

„Hajduk ne putuje u Beograd!“ . *SN*. 7. 5. 1991. 1.

„Hrvatska povlači sportaše s MI u Grčkoj“ . *SN*. 5. 7. 1991. 1.

„Hrvatski sportaši nastupaju u Grčkoj“ . *SN*. 6. 7. 1991. 1.

„Jabuke i mnogo priredaba“ . *SN*. 10. 10. 1987. 16.

„Janez Drnovšek otvorio Eurobasket“ . *SN*. 21. 6. 1989. 1.

„Kako je Tito govorio o nacionalizmu i sportu 1971.“ . *SN*. 8. 3. 1989. 1.

„Kako spasiti nogomet?“ . *SN*. 28. 9. 1990. 1.

„Kumrovec '88“ . *SN*. 24. 5. 1988. 16.

„Lazar Mojsov otvara Univerzijadu“ . *SN*. 26. 6. 1987. 1.

„Lijep sportski poklon na dan donošenja novog Ustava Republike Hrvatske.“ . *SN*. 24./25. 1990. 1.

„Mamula na Jarunu“ . *SN*. 1. 7. 1987. 1.

„Mirko Vindiš i Tijana Stojčević junaci Kumrovca“ . *SN*. 23. 5. 1988. 1.

„Mirko Vindiš četvrti puta“!“ . *SN*. 29. 5. 1989. 1.

„Nakon prekida susreta Hajduk – Partizan (0:2) na Poljudu pred naletima podivljalih i drogiranih „navijača“ spaljena jugoslavenska zastava“ . *SN*. 28. 9. 1990. 1.

„Našim čitaocima čestitamo praznik 29. 11. 1990.“ . *SN*. 28. 11. 1990. 1.

„Neće nas Fortuna!“ . *SN*. 2. 7. 1990. 1.

„Neću biti izdajica – čekam poziv Hrvatske“ . *SN*. 3. 7. 1991. 1.

„Nedorasli profesionalci.“ . *SN*. 10. 7. 1987. 1.

„Ne vidim što je sporno“ . *SN*. 29. 8. 1990. 3.

„Nema igre“ . *SN*. 3. 8. 1991. 1.

„Ništa nismo propustili od ratnog scenarija“ . *SN*. 15. 10. 1991. 12.

„Novi Sabor SRH“ . *SN*. 31. 5. 1990. 1.

„Određena reprezentacija Hrvatske“ . *SN*. 6. 5. 1988. 6.

„Olimpijsko odlikovanje Partizanskoj olimpijadi“ , *SN*. 19. 1. 1988. 2.

„Olimpijski plamen za presedansku instituciju“ . *SN*. 16. 5. 1988. 9.

„Olimpijska uzdanja napadnute Hrvatske“ . *SN*. 11. 9. 1991. 1.

„Oni mogu sve“ . *SN*. 21. 8. 1990. 1.

„Osim pozvao Prosinečkog i Vulića“ . *SN*. 3. 8. 1991. 1.

„Partizanskog marša neće biti“. *SN*. 23. 2. 1991. 2.

„Plivanje „vraćeno“ Zagrebu“. *SN*. 30. 3. 1987. 1.

„Podrška Saboru i vrhovništvu“. *SN*. 26. 1. 1991. 2.

„Ponoviti Čile“. *SN*. 30. 6. 1990. 1.

„Pozdrav sportaša gradu – heroju“. *SN*. 10. 5. 1987. 1.

„Pozivnica Prosinečkom“. *SN*. 29. 1. 1992. 1.

„Predsjednik Tuđman uveličao feštu“. *SN*. 18. 10. 1990. 14.

„Primljeni smo!“, *SN*. 18. 1. 1992. 1.

„Prosinečki, Šuker i Jarni u majici Hrvatske“. *SN*. 14. 12. 1990. 1.

„Prosinečki neće igrati“. *SN*. 21. 12. 1990. 1.

„Protiv nacionalizma na sportskim terenima!“. *SN*. 2. 9. 1988. 1.

„Prvaci svijeta!“. *SN*. 26. 10. 1987. 1.

„Rudićev hod po mukama“. *SN*. 23. 9. 1988. 1. (večernje izdanje).

„Rudićev hod prema medalji“. *SN*. 23. 9. 1988. 1. (jutarnje izdanje).

„Sedam godina bez Tita“. *SN*. 4. 5. 1987. 1.

„Shala nije htio u Niš“. *SN*. 6. 6. 1991. 3.

„Slovenija povlači svoje reprezentativce“. *SN*. 29. 6. 1991. 1.

„Sport ne smije postati poligon za nacionaliste“. *SN*. 5. 4. 1989. 1.

„Sport umire posljednji“. *SN*. 10. 8. 1991. 4.

„Sramota za Zagreb“. *SN*. 5. 6. 1990. 1.

„Stane Dolanc o MIS i Univerzijadi“. *SN*. 17. 8. 1987. 9.

„Suglasnost je dao SIV“. *SN*. 9. 9. 1987. 2.

„Sve o Uni-dinaru“. *SN*. 6. 4. 1988. 2.

„Svečana zakletva“. *SN*. 27. 2. 1987. 3.

„Svečano otvoren Jarun“. *SN*. 4. 5. 1987. 1.

„Svečano otvorena Partizanska olimpijada“, *SN*. 8. 5. 1987. 2.

„Svijet mladih za svijet mira“. *SN*. 9. 7. 1987. str. 1.

„Šuker: da, Asanović: ne“. *SN*. 14. 1. 1992. 1.

„Švabić ne bira ni riječi ni ocjene...“. *SN*. 27. 1. 1988. 2.

„Tko je oduzeo zastave“. *SN*. 6. 3. 1990. 3.

„To je pakao“. *SN*. 28. 9. 1991. 4.

„U Barceloni – ali za reprezentaciju Hrvatske“. *SN*. 5. 9. 1991. 1.

„U gradu heroju“. *SN*. 10. 5. 1987. 10.

„U Osijeku sada nije vrijeme za nogomet“. *SN*. 6. 5. 1991. 1.

„U smaragdnoj dvorani zagrebačkog hotela Esplanade svečan osnovan Hrvatski olimpijski odbor“ *SN*. 11. 9. 1991. 1.

„Univerzijada i Crveni barjak“ *SN*. 16. 2. 1987. 2.

„Veliki dar Zagrebu“ *SN*. 28. 3. 1987. 1.

„Vindišu peti naslov i rekord!“ *SN*. 21. 5. 1990. 1.

„Vratili se Ratkovi junaci!“ *SN*. 5. 10. 1988. 1.

„Za Jugoslaviju i Hrvatsku“ *SN*. 30. 8. 1990. 11.

„Zagreb otvorena srca“ *SN*. 8.7. 1987. 1.

„Zagreb u znaku EP“ *SN*. 16. 6. 1989. 16.

„Zlatna? Zašto ne!“ *SN*. 3./4. 7. 1987. 1.

„Zastave mira, zastave sporta“ *SN*. 9. 7. 1987. 16.

„Zašto svade Stojkovića i Bobana“ *SN*. 19. 5. 1990. 5.

„Zbogom Jugoslavijo!“ *SN*. 4. 11. 1991. 1.

Sprint:

Bibić, Milorad: „Moja stranka zove se – košarka“ *Sprint*. broj 270. 4. 4. 1990. 8-9.

Gavrilović, Miroslav: „Piomani u uniformi“ *Sprint*. broj 264. 21. 2. 1990. 4-5.

Gavrilović, Miroslav: „Trenere smjenjuju samo rezultati“ *Sprint*. broj 170. 30. 7. 1987. 8-9.

Hoffman, Miroslav: „Drugarčina ekstra klase“ *Sprint*. broj 228. 14. 6. 1989. 26-27.

Hoffman, Miroslav: „Osoba B“ *Sprint*. broj 161. 3. 3. 1988. 7.

Kovačević, Z.: „Ne sumnjam u zlato“ *Sprint*. broj 228. 20-21.

Kovačević, Zoran: „Sportaši iznad svega“ *Sprint*. broj 252. 6. 12. 1989. 10.

Kučan, Stanko: „Univerzijada“ *Sprint*. broj 196. 2. 11. 1988. 3.

Magdić, Zvonimir: „U Čile, po medalju“ *Sprint*. broj 139, 1. 10. 1987., 16-17.

Mišković, V.: „U čijim su garažama Mitsubishiji?“ *Sprint*. broj 142. 22. 10. 1987. 8-9.

Mišković, Vlatko: „Univerzijada bez negativne politizacije“ *Sprint*. broj 111. 19. 3. 1987. 16-17.

Mišković, V.: „Tko to želi zasjeniti Univerzijadu?“ *Sprint*. broj 157. 4. 2. 1988. 2-4.

Stipković, B.: „Dražen je imao sve ovlasti!“ *Sprint*. broj 124. 18. 6. 1987. 12-13.

Stipković, B.: „Igor“ *Sprint*. broj 200. 28. 11. 1988. 24-25.

Stipković, B.: „Zvone i Dejo“ *Sprint*. broj 211. 15. 2. 1989. 8- 11.

Tironi, D., Hoffman, M., Vekić, B., Ružić, D., Ivanković, C.: „Sportaši u izborima“ *Sprint*. broj 271, 11. 4. 1990. 8-11.

Tironi, D.: „Dinamo je iznad HDZ-a“ *Sprint*. broj 265. 28. 2. 1990. 2.

Tironi, D.: „Imali smo previše glupih igrača“. *Sprint*. broj 128. 16. 7. 10-11.
Tironi, D.: „Ja sam Albanac u Dinamu“. *Sprint*. broj 274. 2. 5. 1990. 2.
Tironi, D.: „Kujtim Shala“. *Sprint*. broj 243. 27. 9. 1989. 7.
Tironi, D.: „Milimetar do masakra“. *Sprint*. broj 245. 11. 10. 1989. 6-7.
Tironi, D.: „Ne mogu da me biju...“. *Sprint*. broj 270. 4. 4. 1990. 5.
Tironi, D.: „Suze mi teku dok gledam tv dnevnik“. *Sprint*. broj 262. 7. 2. 1990. 10-11.
Tironi, Darko: „U vojsku me poslao – Đurovski“. *Sprint*. broj 181. 21. 7. 1988. 2-4.
Židak, T.: „Perje i smola za naše maze“. *Sprint*. broj 191. 29. 9. 1988. 8-9.

Nepotpisani članci i naslovi s naslovnice:

„Dinamo je iznad HDZ-a!“. *Sprint*. broj 265. 28. 3. 1990. 1.
„Ljepotica“. *Sprint*. broj 123. 11. 6. 1987. 20.
„Shala contra tutti“. *Sprint*. broj 270. 4. 4. 1990. 9.
„Sretan Jugoslaven“. *Sprint*. broj 249. 8. 11. 1989. 11.
„Za ljepši i sretniji svijet“. *Sprint*. broj 128. 16. 7. 1987. 1.
„Zlatni“. *Sprint*. broj 141. 29. 10. 1987. 1.

Sport:

Bajer, Radivoj: „Politički maneken II“. *Sport*. broj 26. 7. 11. 1990. 10.
Bariša, Mladen: „Kamenica je izgubio autoritet“. *Sport*. broj 29. 28. 11. 1990. 16-17.
Bariša, Mladen: „Moja je najveća greška što radim ovaj posao“. *Sport*. broj 29. 28. 11. 1990. 8-10.
Bariša, Mladen: „Nemam osjećaj ugroženosti“. *Sport*. broj 16. 29. 8. 1990. 11.
Bariša, Mladen: „Sportaši, bojite li se rata?“. *Sport*. broj 39. 6. 2. 1991. 2-4.
Bariša, Mladen i Beraković, Dražen: „Želi li netko kupiti svjetske prvake?“. *Sport*. broj 5. 13. 6. 1990. 2-4.
B., D.: „Nokaut maksimirskog bana!“. *Sport*. broj 1. 16. 5. 1990. 27-28.
Beraković, Dražen: „Kobna sličnost“. *Sport*. broj 4. 6. 6. 1990. 14.
Beraković, Dražen: „Nitko nas ne može isprovocirati“. *Sport*. broj 16. 29. 8. 1990. 22-23.
Beraković, Dražen: „Sport nije bio u Srbu“. *Sport*. br. 12. 1. 8. 1990. 2-4.
Bibić, Milorad: „Koga to „škaklja“ transfer stoljeća?“. *Sport*. broj 14. 15. 8. 1990. 8.-10.
Ćosić, B.: „Bobanu sad svi okreću leđa“. *Sport*. broj 10. 6-7.
Frkić, Ivica: „Bolje da ne vraćamo grb“. *Sport*. broj 6. 20. 6. 1990. 15.
Frkić, Ivica: „Došlo je vrijeme demokracije“. *Sport*. broj 5. 13. 6. 1990. 11.

Frkić, Ivica: „Neka me i gaze, samo da igram“. *Sport*. broj 19. 19. 9. 1990. 8-10.

Karlo, Zlatko: „S.O.S. za Njofru“. *Sport*. broj 27. 14. 11. 1990. 19.

Kovač, B.: „Samo bez politike, molim!“. *Sport*. broj 17. 5. 9. 1990. 6-7.

Kovačević, Z.: „60 dana do blamaže“. *Sport*. broj 8. 4. 7. 1990. 33.

Kovačević, Zoran: „Da smo barem izgubili...“. *Sport*. broj 16. 29. 8. 1990. 21.

Kovačević, Z.: „Mediokriteti“. *Sport*. broj 3. 30. 5. 1990. 35.

Kovačević, Zoran: „Sile nas da mijenjamo državljanstvo“. *Sport*. broj 16. 29. 8. 1990. 8-9.

Kovačević, Zoran i Tironi, Darko: „Dobit ću Oskara za režiju A 90“. *Sport*. broj 13. 8. 8. 1990. 8-11.

Kovačević, Zoran i Tironi, Darko: „Vratio bih Novosela i Blaževića!“. *Sport*. broj 1. 16. 5. 1990. 1-4.

Kožul, A.: „Nisam izdajica“. *Sport*. broj 26. 7. 11. 1990. 25.

Kožul, A.: „Nisam za komadanje, ovako smo smiješni!“. *Sport*. broj 4. 6. 6. 1990. 2-4.

Kožul, Ado: „Bio sam i ustaša, i peder, i kreten i genij“. *Sport*. broj 37. 23. 1. 1991. 5-7.

Kožul, Ado: „Kod Osima igra – čovjek“. *Sport*. broj 29. 28. 11. 1990. 13.

Kožul, Ado: „Sastav tek za jedno poluvrijeme?“. *Sport*. broj 4. 6. 6. 1990. 26-27.

Kožul, Ado i Kovač, Branislav: „Paralelni inerview Zvonimir Boban i Robert Prosinečki“. *Sport*. broj 45. 20. 3. 1991. 8-10.

Matijaš, Mirko: „Povijest nije počela 1945.“. *Sport*. broj 8. 4. 7. 1990. 6-7.

Mijatović, Svjetlana, Fajdiga, Zdenko, Mrmak, Predrag i Bariša, Mladen: „Što je skrivio Vlade Divac?“. *Sport*. broj 16. 29. 8. 1990. 20-21.

Olivari, Davorin: „Lijepa naša čestitka“. *Sport*. broj 33. 26. 12. 1990. 26-27.

Pezzi, Edo: „Kako se ugasila Hajdukova zvijezda“. *Sport*. broj 4. 6. 6. 1990. 29.

Svalina, Joko: „Što će biti s Hajdukovom zvijezdom?“. *Sport*. broj 5. 13. 6. 1990. 6-7.

Tironi, D.: „Balkanski ratovi na Apeninima“. *Sport*. broj 7. 27. 6. 1990. 12-13.

Tironi, D.: „Bojkot?!“. *Sport*. broj 3. 30. 5. 1990. 11.

Tironi, D.: „Kako je politika crtala grbove“. *Sport*. broj 1. 16. 5. 1990. 6-7.

Tironi, D.: „Osimov izbor“. *Sport*. broj 15. 22. 8. 1990. 32.

Tironi, D.: „Reprezentacija Hrvatske po Osimovom receptu“. *Sport*. broj 23. 17. 10. 1990. 8-10.

Tironi, D.: „Što to radi HDZ u Dinamu i Hajduku?“. *Sport*. broj 11. 25. 7. 1990. 6-7.

Zorko, M.: „Zadar se mora riješiti šminkera“. *Sport*. broj 20. 6. 9. 1990. 8-11.

Zorko, Mario: „Alka i Gospa ponovo skupa“. *Sport*. broj 13. 8. 8. 1990. 32.

Zorko, Mario: „Alka nad alkama“. *Sport*. broj 14. 15. 8. 1990. 18.

Zorko, Mario: „Izbacio me zbog HDZ-a“. *Sport*. broj 2. 23. 5. 1990. 16.
Zorko, Mario: „On je čisti višak“. *Sport*. broj 2. 23. 5. 1990. 16.
Zorko, Mario: „Oni su preokrenuli prvenstvo“. *Sport*. broj 17. 5. 9. 1990. 28-29.
Žagmeštar, Zlatko: „Politički maneken“. *Sport*. broj 25. 31. 10. 1990. 10.
Židak, Tomislav: „Utakmica za smoking i lakirane cipele“. *Sport*. broj 20. 26. 9. 1990. 2-3.

Nepotpisani članci i naslovi s naslovnice:

„Bi li Jerković pozvao i Prosinečkog?“. *Sport*. broj 23. 17. 10. 1990. 1.
„Boškov je dobar trener“. *Sport*. broj 43. 6. 3. 1991. 20.
„I sportaši su imali svoj logor“. *Sport*, broj 7. 27. 6. 1990. 7.
„Selektoru „viša sila“ birala momčad“. *Sport*. broj 10. 18. 7. 1990. 7.

Iks:

Ištvanović, Nikola: „Istina je samo jedna“. *Iks*. broj 13. 30. 8. 1990. 3.
Ivanišević, Mladen: „Zastava“. *Iks*. broj 12. 23. 8. 1990. 2.

Nepotpisani članci i naslovi s naslovnice:

„Jure hoće, Zdravko neće“. *Iks*. broj 4. 28. 6. 1990. 5.
„Mrlja na zlatu“. *Iks*. broj 12. 23. 8. 1990. 1.
„Tko treba A' 90?“. *Iks*. broj 3. 21. 6. 1990. 7.
„Zašto Renata mora iz Zagreba“. *Iks*. broj 7. 7. 6. 1990. 5.